

๘๙๕ ๙/๘๐๑

๘/๘๙๗

๙,๒

การศึกษาวัฒนธรรมที่บ้านภาคกลางในเรืองสั้นช่วง

พ.ศ. ๒๕๒๕ - พ.ศ. ๒๕๒๘

ปริญญาโท

ของ

มยุรี พัทธน์

๑๓ ส.ค. ๒๕๓๒

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า

ปริญญาโทศึกษาศาสตร์

สิงหาคม ๒๕๓๑

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๖๗๔๔๙

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิต และคณะกรรมการสอบได้พิจารณา
ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน

.....ประธาน

.....กรรมการ

.....กรรมการ

.....กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากท่านอาจารย์ปราชญ์ ขวัญแก้ว
ประธานกรรมการ อาจารย์สุภา ปานเจริญ กรรมการ ที่ได้ให้คำแนะนำและแก้ไข
ข้อบกพร่องต่าง ๆ จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งใน
ความช่วยเหลือ และความเอาใจใส่ของท่านทั้งสองเป็นอย่างสูง จึงขอกราบขอบพระคุณไว้
 ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์สมเกียรติ คูทวีกุล ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบปากเปล่า
เพิ่มเติม ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ คุณลลิตา วงษ์พน คุณณิษฐา กองทอง และคุณกิตติยา เจียมศิริกุล
ปิยะมิตร ผู้ให้ความช่วยเหลือในการทำปริญญานิพนธ์ครั้งนี้ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณ คุณสาคร พัวพันธ์ ผู้เป็นทั้งกำลังใจและกำลังทรัพย์ให้แก่ผู้วิจัยด้วยดี
เสมอมา

ขอขอบคุณทุก ๆ ท่าน ที่ช่วยเหลือทั้งทลารนาม และไม่ได้ทลารนามไว้ ณ ที่นี้
อีกครั้งหนึ่งด้วย

มยุรี พัวพันธ์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	5
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	9
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	9
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	10
2	วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง	21
	ประวัติศาสตร์	21
	สภาพภูมิศาสตร์	23
	ศาสนา	27
	การศึกษา	28
	วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง	30
3	ศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ.	
	2525 - พ.ศ. 2528	45
	ภาพนิท	45
	ความเชื่อ	75
	ไสยศาสตร์	75
	ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ	85
	ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์	90

ความเชื่อเรื่องความฝัน	97
ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ✓	100
ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน	104
✓ ประเพณี	108
ประเพณีเนื่องในการตาย	108
ประเพณีงานบวช	118
ประเพณีการทำบุญ	122
ประเพณีเทศน์มหาชาติ	125
ประเพณีไหว้พระประจำปี	127
ประเพณีสงกรานต์	127
ประเพณีลอยกระทง	128
ประเพณีวันขึ้นปีใหม่	130
ศิลปะและอื่น ๆ	132
เพลงพื้นบ้าน	132
เพลงกล่อมเด็ก	135
เพลงประกอบการเดินเด็ก	137
ละครชาวบ้าน	139
นิทาน	141
กีฬาหมย	143
อาชีพ	145
การตั้งบ้านเรือน	150

4 ศึกษาบทบาทวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้นช่วง

พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 153

แก่นเรื่อง 153

ความเชื่อ 153

ประเพณี 160

ภาษิต 164

ศิลปะและอื่น ๆ 164

โครงเรื่อง 165

ความเชื่อ 166

ประเพณี 175

ภาษิต 178

ศิลปะและอื่น ๆ 178

ตัวละคร 180

บทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร 180

บทบาทในการดำเนินชีวิตของตัวละคร 194

บทบาทในการกำหนดลักษณะนิสัยตัวละคร 201

ฉาก 205

ความเชื่อ 206

ประเพณี 211

ภาษิต 218

ศิลปะและอื่น ๆ 219

5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 221

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า 221

บทที่

หน้า

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	221
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	221
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	222
อภิปรายผล	226
ข้อเสนอแนะ	227
บรรณานุกรม	229

บทนำ

สังคมของกลุ่มชนที่อยู่รวมกันมานานมีความสัมพันธ์ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นพวกเดียวกัน ย่อมมีการบันทึกเหตุการณ์ของกลุ่มชนจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเสมอ โดยผ่านทางมุขปาฐะบาง จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรบาง ซึ่งทั้งการประวัติดั้งเดิม และวรรณกรรม รวมทั้งการบันทึกประสบการณ์ทางความคิด ความรู้และจินตนาการควยอักษร เป็นหลักฐานสืบต่อมา นับเป็นวัฒนธรรมทางสังคม ดังที่พระยาอนุมานราชธน กล่าวไว้ (พระยาอนุมานราชธน 2516 : 25) ถ้าไม่มีวัฒนธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันชีวิตของสังคม คือไม่มีภาษาสำหรับสื่อสารทำความเข้าใจกัน ไม่มีกฎหมายและระเบียบประเพณี ไม่มีศาสนาและศีลธรรมสำหรับปกครองใจ ไม่มีสิ่งอื่น ๆ เป็นผลเนื่องมาจากวัฒนธรรม สังคมจะตั้งอยู่ไม่ได้เพราะขาดวัฒนธรรม และกล่าวได้ว่าที่ใดมีวัฒนธรรม ที่นั่นมีสังคม ในทางกลับกันที่ใดมีสังคมที่นั่นมีวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวรวม ๆ ว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมเฉพาะตน เพราะวัฒนธรรมจะต้องมีการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนอีกรุ่นหนึ่ง จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม วัฒนธรรมจึงเป็นผลแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ตลอดจนธรรมชาติและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้น ควยเหตุการณ์หนึ่งจึงสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่คนอีกรุ่นหนึ่งควยขบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ

วรรณกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่บันทึกถึงความเจริญและความเสื่อมของสังคม ชนชาติบ้านเมือง มาทุกยุคทุกสมัย ตลอดจนบันทึกความคิดและชีวิตของคน จนมีคำกล่าวว่า "วรรณกรรมพื้นบ้านพื้นเมืองหรือวรรณคดีแบบฉบับจะควยมีส่วนสะท้อนวัฒนธรรมของมนุษยชน

เพราะผู้เขียนอยู่ภายใต้หรือผู้ให้สัมภาษณ์เป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของหมู่คณะ หรือ
 ของกลุ่มที่ได้รับการหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมเหล่านั้น" (กึ่งแกว อัคราการ 2518 : 288)
 หรือ ถ้าจะดูความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชนชาติใดก็ตามได้จากวรรณคดีของชนชาตินั้นเพราะ
 วิถีชีวิตจะปรากฏอยู่ในวรรณคดีเสมอ (ชวน เพชรแก้ว 2520 : 4) ซึ่งวรรณกรรมดังกล่าว
 มานี้มีอยู่ในสะท้อนโลกทัศน์ ค่านิยมและความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนเพียงคนเดียว "แต่ผู้อ่าน
 จำนวนหนึ่งย่อมมีบทบาทอยู่ด้วยไม่น้อย เพราะวรรณกรรมทำให้ผู้อ่านได้ทัศนะอันหนึ่งและทัศนะ
 อันหนึ่งตั้งอยู่โดยความชอบธรรมของผู้อ่าน" (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2525 : 6) ตามที่กล่าว
 มานี้แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมและสังคมที่ผลิตวรรณกรรมย่อมมีสัมพันธ์กันถึงที่กล่าวกันว่า
 วรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนสังคมที่วรรณกรรมนั้นถูกสร้างขึ้น ช่วยทำให้คนรุ่นหลังเข้าใจ
 สภาพสังคมสมัยก่อนและสังคมร่วมสมัยได้อย่างดี วรรณกรรมโดยทั่วไป หมายถึง บทกวี
 บทความ เรื่องสั้น และนวนิยาย คัมภีร์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (สุชาติ สวัสดิ์ศรี 2523 : คำนำ)
 กล่าวว่า "ปรากฏการณ์สำคัญที่เราไม่อาจปฏิเสธได้คือ วรรณกรรมสะท้อนสภาพสังคมและชีวิต
 ผู้คนในสังคมแต่ละยุคสมัย แสดงความเป็นไปทางการเมือง ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ สภาพ
 วัฒนธรรมระดับการศึกษา และการรับรู้ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนออกมาให้เราเห็นไม่ทางตรงก็ทาง
 อ้อม" วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องบอกถึงสภาพสังคมแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาสืบทอด
 กลุ่มชนในสังคม ✓

ด้วยเหตุที่เรื่องสั้นสะท้อนสภาพสังคมดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำเรื่องสั้น
 ซึ่งเป็นบันเทิงคดีที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่ามาศึกษา เพราะเรื่องสั้นสนองตอบ
 ความต้องการอ่านหนังสืออ่านเล่นของคนในปัจจุบัน เนื่องจากใช้เวลาอ่านน้อย ส่วนการรับรู้
 เรื่องสั้นนอกจากจะเป็นบันเทิงคดีแล้ว ยังให้ประสบการณ์แก่ผู้อ่านได้อย่างหลากหลาย เพราะ
 เรื่องสั้นเปรียบเหมือนเวทีให้นักประพันธ์ได้แสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดความรับผิดชอบที่มี
 ส่วนรวมในสังคม ซึ่งผู้เขียนสามารถสื่อสารความคิดของตนทุกความมาสู่ผู้อ่านได้อย่างรวดเร็ว
 วรรณกรรมเรื่องสั้นที่เสนอมานี้เกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมนั้น จะกล่าวถึงชีวิตคนชนบท
 ที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเท่าที่จะทำได้ ความเอื้อเฟื้ออารีอารอบต่อผู้อ่อนของชาวบ้าน
 ที่ยากจนแต่ใจบุญและมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แม้ว่าปัจจุบันสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปทำให้

ชาวบานตกอยู่ระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ คือถูกกระทบด้วยเศรษฐกิจและวัฒนธรรมสองกระแส
 ด้านหนึ่งชาวบานมีจิตสำนึกแบบเกาหลอมรับความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา อีกด้านหนึ่งชาวบาน
 กำลังรับความเจริญทางวิทยาศาสตร์ที่แผ่เข้าไป ทำให้ความสัมพัทธ์ทางเครือญาติโคจาลดลง
 ชาวบานทุกคนจึงต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิต จนบางครั้งเกิดความขัดแย้งในตนเอง
 เกี่ยวกับความเก่ากับสิ่งใหม่ และขาดความมั่นใจในตัวเอง

เรื่องสั้นในขวง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 มีการนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับ
 สภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม ไม่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองที่ใกล้ชิดหรือมุ่งหักล้างกัน
 ระหว่างชนชั้นที่แสดงความคิดเห็นเปรียบและเสนอแนวทางการต่อสู้เหมือนกับเรื่องสั้นในขวง
 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519 อีกแล้ว เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป
 วรรณกรรมเรื่องสั้นในขวง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 จึงมีการเสนอภาพสังคมในทาง
 ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต จารีตประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมเป็นส่วนใหญ่ นอกเหนือจากการบันทึก
 เหตุการณ์ ซึ่งผู้อ่านต้องใช้การวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ดังที่ ศีร์วรรณ ศีร์วรา และ
 เลโคสน ปัตตานี (ศีร์วรรณ ศีร์วรา และเลโคสน ปัตตานี 2529 : 43) ได้สรุปว่า
 "วรรณกรรมในช่วงที่สะท้อนความแปลกแยกของชนชั้นยศสังคมมากขึ้น และสะท้อนปัญหาชนบท
 ทางไกลน้อยลง มุ่งสะท้อนปัญหาในเมือง ตลอดจนสังคมไกลตัวที่คนมักประสบกันอยู่ในชีวิต
 ประจำวัน" เนื่องจากรวมกันเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนในสังคมอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม
 ที่สะท้อนมาสู่ผู้อ่านทั้งวัฒนธรรมเดิมและสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของ
 คนในสังคม ผู้เขียนสะท้อนภาพเหล่านั้นออกมาในรูปของวรรณกรรมอันเป็นภูมิทัศน์ของผู้อ่าน
 และผู้เขียนประการหนึ่งด้วย

รัฐบาลได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก จึงได้นำมากำหนดเป็นนโยบาย
 แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 ในขวง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2529 เพื่อการพัฒนาศาสนาและ
 วัฒนธรรมดังนี้

1. เร่งทำนุบำรุงการศึกษาของเยาวชนโดยให้มีการ เรียนธรรมศึกษาทุกระดับ และส่งเสริมให้เยาวชนประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามจารีตประเพณี
2. เร่งทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนาให้เป็นที่ยึดมั่นทางจิตใจและพัฒนาจริยธรรม คุณธรรมของประชาชนให้มีระเบียบทั้งส่วนตนและส่วนรวม
3. ส่งเสริมเยาวชนและข้าราชการประกอบกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทาง ศาสนาประจำสัปดาห์
4. เร่งทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติทั้งทางวัตถุและจิตใจ เพื่อปลูกฝัง ใฝ่ในชาติเกิดความรัก ความศรัทธาสร้างสรรค์ ความสวยงาม ความมีระเบียบ อนุรักษ์ และ ผลิตผลทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย
5. เร่งทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณีไทย และภาษาไทย อันเป็นมรดกประจำชาติ
6. จัดให้มีการกลางทางวัฒนธรรม คือปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่แล้ว ให้หน้าที่ และอำนาจอย่างเพียงพอในการบริหารวัฒนธรรมของชาติโดยส่วนรวม (กระทรวงศึกษาธิการ 2516 : 15) จากนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาคงกล่าวนี้น่าให้มองเห็นความสำคัญของศาสนา และวัฒนธรรมในการพัฒนาประชากรของชาติโดยเฉพาะข้อที่ 5 ที่กล่าวถึงการเร่งทำนุบำรุง ส่งเสริมวัฒนธรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณีและภาษาไทยอันเป็นมรดก ประจำชาติ...จะเห็นได้ว่ารัฐให้ความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางภาษาไทยอันหมายถึงการพูด การอ่าน การเขียน ที่คนในสังคมใช้เป็นเครื่องมือสื่อความหมายซึ่งกันและกันด้านการพูดและการอ่าน จะต้องคำนึงถึงความถูกต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ ส่วนการเขียนนั้นพบว่า นักเขียนจะสื่อความคิด อารมณ์ ค่านิยมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวมาบมาใหญ่อันใคร่รู้กาย

✕ วรรณกรรมเรื่องสั้นในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน โดยการจัดประกวดเพื่อเลือกสรรวรรณกรรมดีเด่นของแต่ละปี ทำให้เรื่องสั้นมีโอกา สเสนอประสบการณ์ตามความรู้สึกของนักเขียนอย่างหลากหลายยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการ สร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสังคมและอนุรักษ์วัฒนธรรม ค่ายเหล่านี้จึงทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษา เรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 เพราะเนื้อหาของเรื่องสั้นในช่วงนี้จะเสนอ

ปัญหาสังคมใดก็ตามและวิถีชีวิตของคนในสังคม ที่อยู่ระหว่างวัฒนธรรมสองกระแสคือ การรับวัฒนธรรมเดิมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาและความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่กระทบกับวัฒนธรรม ซึ่งแพร่เข้ามา โดยศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้น เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางเป็นวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันเป็นอย่างดี และยังไม่มีผู้ใดนำมาศึกษา โดยเฉพาะจากวรรณกรรมเรื่องสั้น

ความมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528
2. เพื่อศึกษาบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในงานวรรณกรรมเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528

ความสำคัญของการศึกษาครั้งนี้

1. ทำให้มองเห็นวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 อันจะทำให้ผู้อ่านได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในเรื่องสั้นตามช่วงเวลาทั้งกลาง
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่มีต่องานวรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528

ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้

เรื่องสั้นนำมาศึกษาถึงต่อไปนี้

1. เรื่องสั้นทั้ง 70 เรื่อง จะต้องมีเรื่องราวของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนแสดงสภาพภูมิศาสตร์ ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นภาคกลางเท่านั้น

2. เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาจำนวน 70 เรื่อง จากนิตยสาร วารสาร 10 ข้อ
ดังต่อไปนี้

ชื่อหนังสือ/ประเภท	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง
ถนนหนังสือ/รายเดือน	1. โศกพระนาง	วินิต ไหรณนวล
	2. เจ้าพี่-คิน	ศรีศิวาเรือง
	3. ลมริมแม่น้ำ	ประสิทธิ์ กัดขประเสริฐ
	4. ทางศพนาน	ศรีศิวาเรือง
โลกหนังสือ/รายเดือน	5. หศกัณท์กับสี่ดา	ศรีศิวาเรือง
คุรุปริทัศน์/รายเดือน	6. เจ้าขุนทองไม่มาพบ	วันรวี
	7. คำรวจของแม่	วิทยา นามารุง
คิน/รายปักษ์	8. อาถรรพณ์ขอมือถึง	ลูกกวาด
ลลนา/รายปักษ์	9. หายไปกับลมหายใจ	ชาติ กอบจิตต์
	10. แผ่นเพลงของแม่	มิ่งขวัญ
	11. บนยอดไม้	วิชน วรรณยางกูร
	12. นักสู้กลางแจ้งเย็น	พิณอุ มุสิกเทศ
	13. รถไฟสังกะสี	วิชน วรรณยางกูร
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์/ รายสัปดาห์	14. คินใหญ่ของยายแอม	วิทยา นามารุง
	15. คนว่างงาน	โสภณ
	16. พญ	เฉลิมไพร
	17. งานมหร	ไต่ ตามทาง
	18. เจกียะบอกาน	กนก ใบแก้ว
	19. คนีราคา	มัทธูร กลิ่นขจร

ชื่อหนังสือ /ประเภท	ชื่อเรื่องสั้น	ชื่อผู้แต่ง
มติชนสุดสัปดาห์ / รายสัปดาห์	20. บัณฑิตประชาชน	ศรีท้าว เรือง
	21. จดหมายถึงปรโลก	อิสรา นิรันครพัชร
	22. นวกะเทิด	ถาวร บุญวัฒน์
	23. มหสนทนของยาย	ศรีท้าว เรือง
	24. แมน	ยงชิน
	25. วัดครึ่งหนึ่ง กรรมการ ครึ่งหนึ่ง	ศรีท้าว เรือง
	26. พระตะกั่ว	ถาวร บุญวัฒน์
	27. กอนมึก	นิรันครศักดิ์ บุญจันทร์
	28. วัวดำพอง	ศรีท้าว เรือง
	29. สีน้าตาลบนผนัง คลองแสนแสบ	วิทยา นามบำรุง
ฟ้าเมืองไทย/รายสัปดาห์	30. หลวงปู่	ประภัสสร เสวิกุล
	31. ทานตะวันคอกหนึ่ง	เสนีย์ เสาวพงศ์
	32. คอกไม้ไฟ	ทองเพ็ญ บัวผัน
	33. ลำควน	โกสรวรรณ
	34. สร้อยเส้นเดียว	เริงศักดิ์ กำธร
	35. ปรัชญาตามอก	เริงศักดิ์ กำธร
	36. นักฝันกลางทุ่ง	ไพสพ นภสินธุ์
	37. กอนแสงตะวันจะดับฟ้า	อังคาร กัลยาณพงศ์
	38. เจ้าพ่อหิ้งแผ่นดิน	อำนาจ เย็นสบาย
	39. ไม่มีปีใหม่สำหรับเธอ	หยก บุรพา
	40. น้ำมันเลือด	เทียนชัย ชัยฤทธิ์แรง
	41. เศรษฐินขาว	ทรงวุฒิ มานิตยกุล

ชื่อหนังสือ/ประเภท	ชื่อเรื่องต้น	ชื่อผู้แต่ง
ฟ้าเมืองไทย/รายสัปดาห์	42. ปาฏิหาริย์	สินธุ์
	43. คุณปู่	ถาวร ช่วยประสิทธิ์
	44. เด็กห้องนา	ล่ำภา มักรศรีหงษ์
	45. แผลลูกทุ่ง	ด. สระหลวง
	46. ปลายางของกระพง	ละเอียก นวลปลั่ง
	47. ยืมในความมืด	ละเอียก นวลปลั่ง
	48. นักล่ากบ	ละเอียก นวลปลั่ง
	49. สัจจะขานนา	ละเอียก นวลปลั่ง
	50. เหยื่อขานนา	ละเอียก นวลปลั่ง
	51. หลิงกินผิว	ละเอียก นวลปลั่ง
	52. ประกาศิตของแผ่นดิน	ละเอียก นวลปลั่ง
	53. เพื่อนรัก	สินธุ์
สตรีสาร/รายสัปดาห์	54. บ้านหลังเก่า	ปนัดดา
	55. ความทุกข์ของโหรชุม	ค้อยกิ่ง
	56. รางวัลลือคอเคอร์	ชญาอนุรักษ์
	57. มหา	พินิจ มุสิกหนัด
	58. ดวงตาสวรรค์	เจนอักษร
	59. ผู้แพ่	ฉันทยา
	60. แก่เคล็ดไม้หัน	กำแก้ว
	61. เป็นไม่ได้ก็ลงมา	อโนดา
	62. มวยคุณย่า	สิทธิไชย
	63. สีสวาท	อังคาร ตระการพิศ
	64. กา	วาณิช จรุงกิจอนันต์
	65. เพลงใบไม้	วาณิช จรุงกิจอนันต์

ชื่อหนังสือ	ชื่อเรื่องสั้น	ชื่อผู้แต่ง
สารนิพนธ์/รายสัปดาห์	66. บัวไม่ซ้ำ	รัตนานันท์
	67. สมุนไพรของยายพรหม	ฉันทยา
	68. กรรมลิขิต	โหรอุบ
	69. กวางนารีอุปถัมภ์	โหรอุบ
	70. กวางคุณเขี้ยว	โหรอุบ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง หมายถึง วัฒนธรรมที่แสดงถึงวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วไป สามารถเห็นได้จากพฤติกรรมและบรรดาผลงานทั้งหมดที่ชาวบ้านได้สร้างขึ้น ตลอดจนความคิดความเชื่อและความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและมีแนวทางหักถกรรมที่ปรากฏในพื้นที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครนายก นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สระบุรี ลพบุรี กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท นครสวรรค์ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม อุทัยธานี สุพรรณบุรี พิจิตร พิษณุโลก และสุโขทัย

2. บทบาทวัฒนธรรมพื้นบ้านในวรรณกรรมเรื่องสั้น หมายถึง การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาใช้ในการประพันธ์งานโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก และตัวละคร

วิธีการในการศึกษาครั้งนี้

การดำเนินการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางจากเอกสารในคาบชนบทวัฒนธรรมเน้นประเพณี ความเชื่อ และสภาพสังคม
2. ศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ได้แก่ ภาพิต ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะชาวบ้าน และอื่น ๆ ที่ปรากฏ

3. ศึกษาพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านในวรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ในด้านการประพันธ์ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉากและตัวละคร
4. สรุปอภิปรายผลและเสนอแนะ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือ แบบอย่างของพฤติกรรมทั้งหลายที่ได้มาจากสังคมและถ่ายทอดกันไปตามสังคม เช่น ภาษา การทำเครื่องมืออุตสาหกรรม ศิลปะ วิทยาศาสตร์ กฎหมาย การปกครอง ศีลธรรม ศาสนา รวมถึงอุปกรณ์ที่เป็นวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งแสดงรูปแบบสัมฤทธิ์ผลแห่งวัฒนธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน 2524 : 101) พระยาอนุมานราชชนได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้ เลียนแบบกันได้เป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อกันมาเป็นประเพณีวัฒนธรรม คือ การคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และ กิริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมคงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและ สำนึกออกมาเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือระเบียบประเพณี ตลอดจนเป็นมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (พระยาอนุมานราชชน 2516 : 99) วัฒนธรรมในความหมายของนักมานุษยวิทยา คือ วิถีการดำเนินชีวิต กระบวนการพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ตลอดจนความคิด ความเชื่อและความรู้ (อาณนัฏ อภาภิรม 2525 : 90)

เมอร์ริล (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 2524 : 3 อ้างอิงมาจาก (Merill. 1960 : 116) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. เป็นผลงานเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์
2. ให้แบบแผนเป็นที่ยอมรับในสังคมในการตอบสนอง ความต้องการทางร่างกายและสังคม

3. เป็นสิ่งที่สะสมสืบทอดจากชนรุ่นหนึ่ง ไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง
 4. เป็นสิ่งที่มีความหมายต่อมนุษย์ เพราะ เป็นสัญลักษณ์
 5. เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ในขณะที่เขาเติบโตในสังคม
 6. เป็นสิ่งที่กำหนดบุคลิกภาพพื้นฐาน
 7. การคงอยู่ของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับหน้าที่ของสังคมที่ดำเนินต่อเนื่องกันไป
- ไม่ได้ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
- ฉะนั้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรมคือ แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมซึ่งสมาชิกในสังคมนั้นได้ประพฤติปฏิบัติถ่ายทอดกันมา

การจำแนกประเภทของวัฒนธรรม

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นสิ่งที่มนุษย์ในแต่ละสังคมได้สร้างสรรค์สะสมกันมาสังคมนั้นเป็นจำนวนมาก เช่น บ้านเรือน อาคาร วัด โบสถ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องเล่น เสื้อผ้า หนังสือและศิลปะวัตถุทั้งหลาย เป็นต้น
2. วัฒนธรรมทางพฤติกรรม อาจเรียกว่ากฎเกณฑ์ทางสังคม ทำหน้าที่กำกับหรือเป็นกรอบให้กับการกระทำเรื่องใด ๆ ของสมาชิกในแต่ละสังคม สมาชิกทุกคนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามวัฒนธรรมส่วนนี้ ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม อันมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและกฎหมายหรือกฎระเบียบที่ออกตามแนวกฎหมาย
3. วัฒนธรรมทางความคิด เป็นสิ่งที่มนุษย์ในแต่ละสังคมสร้างสรรค์สะสมถ่ายทอดกันมา เช่น ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์และคุณธรรม เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ แต่เป็นแบบเป็นกรอบสำหรับการคิดของสมาชิกในแต่ละสังคม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2526 : 22)

ชานาญ เงินทอง (ชานาญ เงินทอง 2520 : 42) ได้นำวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจมาแบ่งตามหลักพุทธศาสนา แบ่งได้ 4 ประการคือ

1. คติธรรม (Moral Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางศีลธรรมและทางจิตใจซึ่งเป็นเรื่องของคติคือทางหรือหลักการดำเนินชีวิต

2. เนติธรรม (Legal Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมายหรือขนบประเพณีที่มีความสำคัญเสมอด้วยกฎหมายหรือบางอย่างแม้ไม่มีกฎหมายห้ามแต่ใครทำเข้าก็เป็นที่ยึดถือของสังคมเป็นที่ยอมรับชดเชยหน้าเพราะถือกันว่าเป็นเรื่องเสียหาย ทั้งนี้เรียกว่าเป็นวัฒนธรรมทางกฎหมาย

3. สหธรรม (Social Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การนับถือกัน การบริจาค การพูดจาเป็นต้น โดยจุดประสงค์เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นหลัก

4. วัตถุธรรม (Material Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุไม่ใช่หมายถึงเฉพาะวัตถุทางศิลปกรรมเท่านั้น แม้จะเป็นบ้านเรือนเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ถนนหนทาง และสิ่งประกอบความเป็นอยู่ทุกชนิด ก็จัดเข้าไว้ในวัตถุธรรมทั้งสิ้น

ประคิษฐ์ มัชฌิมา (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2522 : 109) กล่าวถึง การแบ่งวัฒนธรรมตามแนวของนักสังคมวิทยาไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางความคิด (Ideas) คือ ความคิดหรือความเชื่อถือของบุคคลในสังคม ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดการตาย การทำบุญ หรือเรื่องเกี่ยวกับภพสุวรรค์เป็นต้น ซึ่งแม้จะไม่มีใคร (บุคคลธรรมดา) สามารถพิสูจน์ได้ว่า ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกต้องหรือไม่ก็ตามแต่เราก็คิดว่าความคิดหรือความเชื่อถือเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วัฒนธรรมทางความคิด ความเชื่อเหล่านี้ได้แก่ ความเชื่อเรื่องศาสนา นิยายโบราณ วรรณคดี การเชื่อโชคลาง ภาษิตนิยาย เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี (Norms) คือ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือปฏิบัติร่วมกันมา ซึ่งประกอบด้วย

Folkways ได้แก่ ประเพณีนิยมทั่วไปที่บุคคลในสังคมควรถือปฏิบัติว่าอะไรควรไม่ควร อะไรผิดถูกหรืออะไรควรปฏิบัติอย่างไรแต่หากมีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีผลลงโทษหรือเอาผิดแต่อย่างใด เช่น คนไทยถือว่าการบวชพระเป็นของดี แต่ถ้าใครไม่ถือปฏิบัติตามก็ไม่ถึงกับมีการลงโทษ

Mores คือ จารีตประเพณีที่ทุกคนจะต้องถือปฏิบัติตาม หากมีการฝ่าฝืนหรือละเมิด จะต้องมีการลงโทษ เช่น เราถือว่าการลักขโมยหรือการฆ่าคนด้วยกันเป็นบาป หากมีการฝ่าฝืนก็จะต้องถูกปรับไหมหรือลงโทษทันที

Laws คือ ระเบียบหรือกฎหมายที่ทางการกำหนดไว้ว่าอะไรผิดอะไรถูก หากมีการฝ่าฝืนก็จะต้องมีการลงโทษ แต่ระเบียบกฎหมายเหล่านี้จะมีได้ก็ต่อเมื่อองค์กร (Organization) หรือสถาบัน (Institution) เป็นเครื่องรับรอง

Norms จึงประกอบไปด้วยกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ประเพณี ระเบียบประเพณี จารีต ข้อห้าม พิธีการ พิธีกรรม ประเพณีนิยม มารยาทในสังคมไทย เป็นต้น

3. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Materials) หมายถึง วัตถุสิ่งของหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดประดิษฐ์หรือมีครอบครองเพื่อประโยชน์ของสังคม ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องครัว เชื้อของเครื่องใช้ เครื่องเรือน อาหาร เป็นต้น

การแบ่งชนิดของวัฒนธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ จะช่วยให้เราทราบว่าทำไมมนุษย์แต่ละสังคมจึงคิดทำและดำรงชีวิตต่างกัน ทั้งนี้เพราะอาศัยข้อเท็จจริงหรือศึกษาจากวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ นั่นเอง

ลักษณะสำคัญของประการของวัฒนธรรม

เป็นที่ทราบแล้วว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์และร่วมกันใช้ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เจริญงอกงาม มีการเปลี่ยนแปลงทั้งที่รันทนา สดุดานนท์ (รันทนา สดุดานนท์ 2520 : 22) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. ค่านิยม (Values) ทุกวัฒนธรรมมีการให้ค่านิยมหรือคุณค่าในพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ในบางวัฒนธรรม เช่น พวกเอสกีโม การปล่อยปลาละเลโดยผู้สูงอายุ เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ถือว่าเป็นสิ่งธรรมดา ไม่เป็นการผิดทั้งศีลธรรมหรือประเพณี แต่อย่างใด ตรงกันข้ามกับสังคมจีนและสังคมไทย ซึ่งวัฒนธรรมในการยกย่องบรรพบุรุษถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้ไม่ปฏิบัติตามถือว่าทำผิดอย่างร้ายแรงถูกตำหนิว่าเป็นผู้ไม่มีความกตัญญู

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้สืบทอดเนื่องกันได้ เป็นที่ยอมรับและพบข้อเท็จจริงว่าวัฒนธรรมทุกชาติทุกกลุ่ม สามารถถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้ เช่น พ่อ แม่ ถ่ายทอดให้ลูก ครูถ่ายทอดความรู้ ความคิดความเข้าใจให้แก่ศิษย์ สถาบันต่าง ๆ ถ่ายทอดให้แก่สมาชิก วัฒนธรรมจึง เป็นการ เรียนรู้และการถ่ายทอดต่อไปยังผู้อื่นหรือคนรุ่นหลังซึ่ง เรียกว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรม

3. ทุก ๆ วัฒนธรรมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีวัฒนธรรมใดจะคงที่แน่นอน ทายต์อย่างสมบูรณ์ Alfred Kroeber ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยามีความสนใจอย่างยิ่งในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง เกี่ยวกับวัฒนธรรม จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีวัฒนธรรมใดคงอยู่ตลอดไปโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย

4. แต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านโครงสร้างและส่วนย่อยของวัฒนธรรมนั้นคือ ไม่มีวัฒนธรรมใดเหมือนกับวัฒนธรรมอื่นอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างและวิวัฒนาการ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป

5. วัฒนธรรม เป็นที่รวมและเป็นแกนกลางของคนในแต่ละสังคมและเป็นการรวมอย่างมีเหตุผล การที่คนในแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมมีบุคลิกลักษณะในส่วนรวมคล้ายกัน เช่น บุคลิกลักษณะของชาวจีน ชาวไทย ชาวอังกฤษย่อมบอกได้จากการสังเกต และจะเห็นความแตกต่างได้เสมอ วัฒนธรรมจึง เป็นแกนกลางที่จะสร้างบุคลิกภาพของคนในแต่ละวัฒนธรรมขึ้นมาและต่างก็ยอมรับปฏิบัติต่อกันภายในวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้สามารถอยู่รวมกันได้

ลักษณะต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะที่มีอยู่ในทุก ๆ วัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นชาวป่าชาวเขาหรือวัฒนธรรมของคนเมืองหลวง เมืองใหญ่แต่ละวัฒนธรรมประกอบไปด้วยลักษณะโดยส่วนรวมเช่นเดียวกัน ส่วนความแตกต่างนั้นเป็นไปโดยสภาพแวดล้อมของแต่ละวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) คืองานสร้างสรรค์ของกลุ่มชนหรือของปัจเจกชนที่มีลักษณะสัมพันธ์กับกลุ่มชนนั้น และมีขนบนิยมของกลุ่มชนนั้นเป็นพื้นฐาน เป็นสิ่งที่ได้รับการพิทักษ์ตรงตามเจตจำนงของกลุ่มชนในฐานะที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งบ่งถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมพอเหมาะ ปทัสถานและค่านิยมถ่ายทอดกวักปาก (มุขปาฐะ) หรือด้วยการเขียนแบบหรือโดยอาศัยรูปแบบอื่น (สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ 2525 : 2)

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง หมายถึง วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วไปและบรรดาผลงานทั้งมวลที่ชาวบ้านได้สร้างสรรค์ขึ้นตามความต้องการที่จะใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความเชื่อถือสืบต่อกันมา เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องจักสาน เสื้อผ้า เพลงพื้นบ้าน ฯลฯ ผู้สร้างผลงานจะสร้างขึ้นด้วยความคิดที่สะอาดบริสุทธิ์ คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการใช้สอยเป็นหลักและใช้วัสดุอย่างฉลาดและคุ้มค่า (กรมศิลปากร 2526 : 10)

ที่มาของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง

1. ความจำเป็นในการใช้สอยและประกอบอาชีพ ชาวบ้านทั่วไปจะมีอาชีพทำนาทำไร่ ทำสวนเป็นอาชีพหลักที่ทำสืบเนื่องกันเป็นเวลายาวนาน จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่ชาวบ้านจะต้องสร้างเครื่องมือสอยมาใช้ในการประกอบอาชีพของตน เช่น คราด ไถ กระบุง ตะกร้า มีด จอบ เสียม ฯลฯ

2. ประเพณีความเชื่อ ศาสนา คนไทยทั่วไปมีวิถีชีวิตส่วนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาและความเชื่อถือปฏิบัติตามธรรมเนียมหรือคำสอนของพุทธศาสนา ผสมผสานไปกับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดังเห็นได้จากประเพณีเกี่ยวแก่วีตตั้งแต่เกิดจนตายหรือแม้เรื่องการอาชีพและที่อยู่อาศัย ล้วนเป็นอิทธิพลให้ชาวบ้านสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น เช่น การทำศาลพระภูมิ การปักเจดิวุ่นในทุ่งนา พิธีขอฝน พิธีทำขวัญ พิธีแก้บน ฯลฯ โดยเฉพาะเห็นได้ชัดเจนในภาคกลาง

3. ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากลักษณะภูมิศาสตร์ประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มไปควยแม่น้ำลำคลอง เหมาะแก่การเกษตรกรรม ทำให้ชาวบ้าน ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพทางกสิกรรมและประมงของ เครื่องใช้เพื่อการหาเลี้ยงชีพ ตลอดจน เกิดประเพณีเกี่ยวกับลำน้ำขึ้น เช่น แข่งเรือ เล่นเรือเพลง พื้ดอยกระพง เป็นต้น การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็เช่นกัน ต้องยกไ้ค้สูงเพื่อประโยชน์ที่น้ำท่วมไม่ถึงและ ลมพัดผ่านสะดวกเย็นสบาย เป็นต้น

4. ทรัพยากรท้องถิ่น ที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามประสงค์ เช่น ไม้ไผ่ ในการสร้างบ้านเรือน เกรียน เรือ ไม้ไผ่สำหรับทำเครื่องจักสาน ไม้ฝ้ายและ ไม้ในการทอผ้า หรือใช้ดินมาทำเป็นภาชนะและงานเครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ เป็นต้น

5. ค่านิยมในเรื่องศิลปความสนุกสนาน การละเล่น การบันเทิงของชาวบ้าน ก็เป็นผลทำให้เกิดวัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นงานพิธีหรือกิจกรรมเนื่องใน อะไรก็ตาม จะต้องมีความรื่นเริงสนุกสนาน การแสดงเจือปนอยู่เสมอ เช่น การแสดงลิเก ลำตัด หนังใหญ่ เพลงฉ่อย เพลงเรือ ชกมวย ชนไก่ ว้าว ตะกร้อ ฯลฯ ในด้านศิลปะนั้น ก็จะได้เห็นได้จากผลงานต่าง ๆ เช่น การแกะสลักไม้เป็นเครื่องประดับบ้านเรือนหรือแกะ ลวดลายบนภาชนะต่าง ๆ การประติมากรรมลวดลายบนเครื่อง จักสาน เป็นต้น (กรมศิลปากร 2526 : 13 - 14)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ประทีป เหมือนนิล ได้วิเคราะห์เรื่องสั้นของ มนต์ จรรย์รงค์ พบว่าเรื่องสั้น ส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะชนบทอย่างกว้างขวางทั้งใน ด้านระบบครอบครัว ค่านิยมและประเพณีบางประการ ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ อย่างง่าย ๆ แบบเครือญาติในสังคมเกษตรอย่างชัดเจนมาก นอกจากนี้ยังเห็นทัศนะความ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อในไสยศาสตร์ โหราศาสตร์และประเพณีบางประการ ตลอดจนปัญหาอารยธรรมเมืองหลวงตอสังคมชนบท (ประทีป เหมือนนิล 2523 :

ไฟโรจน์ หนูประกอบ ไคว้เคราะห์ เรื่องสั้นแนวสังคมและการเมืองในช่วง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519 พบว่า เรื่องสั้นในช่วงนี้เสนอแนวความคิดว่าวัฒนธรรมเมือง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกนั้น เป็นวัฒนธรรมฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไร้ประโยชน์ นอกจากนั้นยังมีผลให้การเอารัดเอาเปรียบของสังคมเมืองต่อสังคมชนบทรุนแรงยิ่งขึ้น เพราะคนชนบทต้องมาเป็นเหยื่อวัฒนธรรมเหล่านี้และในความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยนั้น ส่วนหนึ่งมีขึ้นได้เพราะสังคมเมืองซุกซน ส่วนแนวความคิดในการแก้ปัญหานี้ เรื่องสั้นบางเรื่องเพียงแต่มีทางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ มีเรื่องสั้นบางเรื่องที่เสนอความคิดให้ล้มล้างสิ่งเก่า ๆ ที่ไร้ประโยชน์เสียให้หมด สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่มีคุณค่าแก่ชีวิตอย่างแท้จริง เพราะการจะทำอย่างนั้นได้ โครงสร้างทางสังคมต้องเปลี่ยนไปก่อน

ค่านิยม ที่ปรากฏในเรื่องสั้นมีทางเสียงก่นด่าค่านิยมเก่า ๆ หลายประการ คือ ค่านิยมทางการศึกษา ค่านิยมในอำนาจ ความมั่งคั่งหรูหรา ค่านิยมเรื่องการทำบุญกุศล การฝากชีวิตไว้กับโชคชะตา ผู้แต่งเห็นว่าค่านิยมที่คนในสังคมยึดถือ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ซึ่งคนรุ่นใหม่ได้เสนอแนวคิดให้ล้มล้างค่านิยมเหล่านั้นเสีย สร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประชาชนและไม่ขัดขวางการพัฒนาสังคม (ไฟโรจน์ หนูประกอบ 2526 : 133)

วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ ไคว้เคราะห์ เรื่องสั้นของแพรวเปื้อนไม้ พบว่า ค่านิยมความเชื่อของสังคมไทยมีลักษณะดังนี้คือ ยกย่องอำนาจเงิน ยกย่องอำนาจเกียรติ วัตถุนิยม ยกย่องความกตัญญูคุณ ~~เชื่อ~~ ในกฎแห่งกรรม เชื่อเรื่องดวง เรื่องเคราะห์ ตลอดจนเชื่อเรื่องอำนาจไสยศาสตร์ต่าง ๆ คติคำสอน เพื่อประโยชน์สุขของตน เพื่อประโยชน์สุขของสังคม และเพื่อประโยชน์สุขของครอบครัว (วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ 2522 : 214)

รัตนา สถิตานนท์ ไคว้เคราะห์สู่สภาพชีวิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม พบว่า ระยะเวลา 700 - 800 ปี นับแต่สภาพชีวิตพระร่วงเกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน สภาพทางวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทยมิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก การเปลี่ยนแปลงที่เห็นและเข้าใจกันนั้น ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุแต่ก็มีแนวโน้มว่าวัฒนธรรมทางจิตใจจะเปลี่ยนไปบ้างบางส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและอนาคต เป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นธรรมชาติของวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (รัตนา สถิตานนท์ 2520 : 210)

กึ่งแก้ว เพ็ชรราช วิเคราะห์นิทานไทยพน คำบลหาคเดี่ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า นิทานไทยพนสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ค่านิยมการประกอบอาชีพหลายประการ อาชีพหลักได้แก่ เกษตรกรรมทำนามากที่สุด อาชีพสำคัญรองลงมาคือ การทอผ้า และการค้าขาย

ในค่านิยมเชื่อ ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เชื่อเกี่ยวกับผี คาถาอาคม

ประเพณี นิทานไทยพน คำบลหาคเดี่ยว ได้รวบรวมประเพณีต่าง ๆ ไว้ เช่น ประเพณีงานศพไม่นิยมเก็บศพไว้นานหลายวัน การลงช่วงเป็นการลงแขกทำงานของหญิงสาว ประเพณีแต่งงาน ประเพณีแห่บั้งไฟ

ค่านิยม พอสรุปได้ดังนี้ ค่านิยมทางการศึกษาชาวไทยพน นิยมส่งลูกเข้าเรียนหนังสือตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งดินดอนและทางดิน ยกย่องผู้มีความรู้ ส่งคนยกย่องจนกระทั่งนิยมเลือกมาเป็นครูครอง การเลือกครูครองนั้นบิดามารดาจะเป็นผู้เลือกให้ ชายหญิงไม่มีสิทธิเลือกครูครองเอง ค่านิยมความเชื่อเพื่อแผ้วถางทั้งค่านิยมที่ศักดิ์สิทธิ์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (กึ่งแก้ว เพ็ชรราช 2528 : 336 - 337)

แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ ได้วิเคราะห์กลอนอ่านประเภทนิทานของอีสาน พบว่าวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทานของอีสานได้สะท้อนให้เห็นค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีของชาวอีสาน คือ ในค่านิยมพบว่า ชาวอีสานยกย่องผู้มีอำนาจหรือชนชั้นผู้ปกครอง ยกย่องผู้มีคุณความดีคุณครู เคารพผู้อาวุโส นิยมความสุภาพอ่อนโยนและเจียมตัว นับถือผู้มีความสามารถและกระทำดี รักความสนุก นิยมยกย่องสตรีที่เป็นคนสะอาดเรียบร้อย ซื่อสัตย์ เคารพเชื่อฟังสามี

ในค่านิยมเชื่อพบว่า เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ชาตินี้ชาตินั้น นรก สวรรค์ ส่วนความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีปรากฏบ้างแต่ไม่ชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องเวทมนต์ คาถา มีปรากฏว่ามีการใช้เวทมนต์คาถาแต่ไม่ได้ปรากฏภาพสะท้อนเหล่านั้น นอกจากนี้นิทานยังสะท้อนให้เห็นประเพณีของชาวอีสานต่อไปนี้คือ งานศพ การสู่ขวัญ บุญสงฆ์ น้ำ อีตลิวสอง คลองสิบสี่ (แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ 2527 : 324)

ธำรงค์ กาญจนธานี วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้พบว่า ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมของสังคม วรรณกรรมนิทานท้องถิ่นภาคใต้สะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ของ ชาวไทยภาคใต้ดังนี้

ความเชื่อเรื่องกรรมคือกรรมชั่ว เชื่อว่าบุคคลใดทำกรรมดีไว้มากจะได้รับผลกรรมนั้น ตอบสนอง อาจตอบสนองในชาตินี้หรือชาติหน้าก็ได้

ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกรรมเชื่อว่าทำกรรมดี ตายแล้วจะไปเกิดบนสวรรค์ ถ้าทำชั่วตายแล้วจะต้องเป็นเปรต

เชื่อเรื่องไสยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ตลอดจนความเชื่อเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับการทำ ทัฬหีวารรตเพื่อเป็นสิริมงคล

ค่านิยม ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานหลายประการ เช่น เกี่ยวกับบุรุษยกย่องผู้มี รูปสมบัติดี ฉลาดเฉลียว สตรีต้องมีรูปร่างหน้าตาสวยและจะต้องมีเกลื้อนจึงจะมีเสน่ห์ การเลือกคู่ครองผู้ชายมีอิสระในการเลือกคู่ครองเอง ผู้ใหญ่ไม่เข้ามาเกี่ยวข้องทางด้านการปกครองยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ ทางด้านการศึกษายกย่องเท้านั้นที่เรียน หนังสือ ผู้หญิงจะต้องเรียนเย็บปักถักร้อยอยู่กับบ้าน (ธำรงค์ กาญจนธานี 2527 :

389 - 393)

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งวรรณกรรมท้องถิ่นและวรรณกรรมเรื่องสั้นพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏส่วนมากจะเป็นวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและค่านิยมซึ่งเป็นวิถีชีวิตของ ชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละท้องถิ่น

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับอิทธิพลทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ปรากฏต่อการสร้างงาน วรรณกรรมนั้นพบในงานวิจัยของ ธำรงค์ กาญจนธานี ได้กล่าวถึงอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณีและค่านิยมของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีอิทธิพลต่อการสร้างงาน วรรณกรรมของกวีหลายประการ ได้แก่ อิทธิพลต่อการสร้างตัวละคร ต่อการดำเนินเรื่อง ต่อการสร้างฉาก และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและทัศนคติ เช่น ในเรื่องความเชื่อ กวีอาศัย ความเชื่อเรื่องผลกรรมกำหนดคุณลักษณะของตัวละครให้ตัวละครเกิดมาตามอก เพราะผลกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาติก่อนเป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับประเพณี จะเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินเรื่อง เช่น ประเพณีการเล่นของชาวยุโรป ชนไทยและสละเข้ามาช่วยการดำเนินเรื่อง ในเรื่องพระรถ-เมรี การชนไก่และเล่นสละของพระรถเสนเลื่องลือไปถึงพระบิดาเป็นเหตุให้พ่อลูกได้พบกัน จนเกิดเรื่องราวพยายามต่างผลาญต่อไป

ส่วนค่านิยมของสังคมพบว่า มีอิทธิพลต่อการสร้างตัวละครต่อการดำเนินเรื่องและต่อความรู้สึกหรือทัศนคติคนยุคมาก เช่น ค่านิยมในการนับถือครูและปฏิบัติตามคำสั่งไม่ฝ่าฝืน มิฉะนั้นจะเกิดภัยพิบัติหรือเกิดอุปสรรคแก่ตน เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินเรื่องเป็นต้น

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ยังพบว่า ความเชื่อและประเพณีจะมีอิทธิพลต่อการสร้างฉากเป็นอย่างมาก เช่น ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ จะเป็นตัวกำหนดฉากนรกสวรรค์ในเรื่องสุปินสำนวนเก่าและประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีแต่งงาน ทำขวัญ การบวช ทำศพ จะกำหนดฉากในวรรณกรรมนิทานท้องถิ่นภาคใต้ (ธำรงค์ กาญจนธานี 2527 : 394)

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลความเชื่อ ประเพณีและค่านิยมที่เข้ามามีบทบาทต่อการสร้างงานวรรณกรรม นับว่าเป็นประโยชน์และแนวทางให้ผู้วิจัยนำมาศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสืบตามที่กำหนดไว้

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง

การศึกษาเรื่องของกลุ่มชนใดก็ตามจำเป็นจะต้องศึกษาวัฒนธรรมควบคู่กันไป จะแบ่งแยกเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งย่อมไม่ได้ เพราะวัฒนธรรมก็คือระบบชีวิตของคนในกลุ่มชนนั้น ๆ จึงควรศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ อันเป็นแกนของวัฒนธรรมในชุมชนเหล่านั้นเสียก่อน การศึกษาองค์ประกอบดังกล่าวก็คือ ศึกษาสภาพทางสังคม อันได้แก่ สภาพประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การศึกษา การประกอบอาชีพ และการนับถือศาสนา อันมีส่วนช่วยให้คนในสังคมมีวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจสภาพของวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมอันเป็นมรดกของสังคมได้ดียิ่งขึ้น ท้ายที่สุดแล้วก่อนที่จะศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงสภาพทั่วไปของท้องถิ่นภาคกลางพอสังเขปดังต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์

หลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองแล้ว พระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชสำเร็จและสถาปนากรุงธนบุรีให้เป็นราชธานีแห่งใหม่ เพราะมีความเหมาะสมในเวลานั้นบ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน มีอุปสรรคการซึ่งสร้างไว้ครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมแก่การค้า ทำให้ติดต่อค้าขายกับประเทศภายนอกได้สะดวก ยามศึกสงครามหัวเมืองชายทะเลตะวันออกสามารถส่งกำลังเสบียงอาหารมาช่วยได้โดยง่าย กรุงธนบุรีเป็นราชธานีของไทยอยู่เป็นเวลา 15 ปี เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติทรงเห็นความไม่เหมาะสมของกรุงธนบุรี จึงมีการย้ายมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเห็นความไม่เหมาะสมของกรุงธนบุรีในภาวะการที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะธนบุรีมีลักษณะเป็นเมืองเอกเทศ มีแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้ยากแก่การป้องกัน ฝั่งตะวันออกจะเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแต่สามารถขยายบริเวณให้กว้างใหญ่ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของคนจำนวนมากได้ "...ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึง

โปรดเกล้าให้สร้างราชธานีใหม่ โดยทำพิธียกเสาหลักเมืองใหม่ เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 พระราชวังที่สร้างใหม่ เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของพระยาราชานครศรีและพวกจีน จึงต้องย้ายพระยาราชานครศรีกับพวกจีนไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่แห่งใหม่ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้ม ไปจนถึงคลองวัดสำเพ็ง..." (วิชัย มูลศิลป์ 2526 : 54) พระราชวังที่สร้างใหม่ได้ ก่อกำแพงและป้อมปราการรอบพระราชวังที่ถาวร ทั้งสร้างปราสาทราชมณเฑียรภายในพระราชวัง รวมทั้งวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และโปรดให้ขยายเขตพระนครออกไปให้กว้างกว่าเก่า มีการขุดคลองเพิ่มเติม คือคลองรอบกรุงและคลองมหานาค เพื่อให้ราษฎรมีที่พักผ่อนหย่อนใจและ มีการละเล่น เช่น เพลงสัควา นับว่าเป็นการฟื้นฟูจิตใจของราษฎรให้มีความทุกข์ยากจาก สภาพสงครามกับพม่าที่ยาวนาน เพื่อให้ผู้คนเกิดความเพลิดเพลินขึ้นบ้าง เมื่อสร้างราชธานีใหม่ เสร็จจึงโปรดให้การเฉลิมฉลองพระนครขึ้น หลังจากนั้นจึงพระราชทานนามราชธานีแห่งใหม่นี้ ว่า กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์ ต่อมาพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลงสร้อย "บวรรัตนโกสินทร์" เป็น "อมรรัตนโกสินทร์" ซึ่งยังคงใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน

กรุงเทพมหานครได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นขนาด ของตัวเมืองก็กว้างใหญ่ขึ้นตามจำนวนของพลเมือง สภาพเมืองหลวงเมื่อต้นรัชกาลที่ 4 นั้น ตัวเมืองตั้งอยู่ตามกลางสวนผลไม้ คนไม่เชื่อว่าขมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งก่อให้เกิดความมรณะและ ส่วยงาม ในบริเวณสองฟากแม่น้ำเจ้าพระยามีเรือจอดอยู่เป็นทิวแถว บ้านเรือนของราษฎร ทั่วไปทั้งกออูฐอยู่บน เรือไม่ที่ยากจนปลูกค้ายไม้ไผ่ มีบ้านเรือนมากมาย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ และ บนเรือนแพ มีเรือเล็กเรือนอนมีจำนวนพันสัญจรไปมาไม่ขาด ในตัวเมืองมีวัดมากมาย ล้วนแล้วแต่สวยงาม

สภาพของกรุงเทพมหานครดังกล่าวนั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปมากในปัจจุบันจำนวน ลำคลองต่าง ๆ ลดน้อยลง มีการสร้างถนนขึ้นมาแทนที่และเต็มไปด้วยรถยนต์แทนเรือแพ อาคารบ้านเรือนมีขนาดสูงใหญ่แน่นขนัด วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างก็เป็นคอนกรีตเหล็กแทนไม้ ความเขียวขจีที่เกิดจากธรรมชาติลดน้อยลง แต่กรุงเทพมหานครก็ยังเป็นเมืองหลวงที่เป็น

ศูนย์รวมแห่งความเจริญในทุก ๆ ด้านของประเทศ ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำสำคัญ ไม่ไกลจากทะเล จนเกินไป กรุงเทพฯยังเป็นศูนย์กลางการปกครองประเทศ ศูนย์กลางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางวัฒนธรรม และเป็นเมืองที่มีประชากรมากที่สุดในปัจจุบันจากจำนวนประชากรทั่วประเทศอีกด้วย พื้นที่ภาคกลางส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับเมืองหลวง ดังนั้นชาวบ้านภาคกลางจึงได้รับวัฒนธรรมเมืองไคร่ไวเร็วกว่าชาวภาคอื่น ๆ รวมถึงชนบทนิยมประเพณีและภาษาพูดที่ต่างจากชาวภาคอื่นดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สภาพภูมิศาสตร์

โครงสร้างทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบริเวณภาคกลางของประเทศไทยประกอบด้วย 22 จังหวัด คือ สุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง สระบุรี สุพรรณบุรี นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี กรุงเทพมหานคร นครนายก นครปฐม สมุทรปราการ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม บริเวณภาคกลาง "...มีเนื้อที่รวมทั้งหมด 91,795 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 16,155,388 ล้านคน..." (กรมการปกครอง 2528 : 4) นับว่ามีประชากรและความหนาแน่นมากกว่าทุกภาคในประเทศ

ลักษณะของภูมิประเทศภาคกลางประกอบด้วยที่ราบซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนหิน กรวดทรายและตะกอนซึ่งถูกกระแสน้ำพัดพามาพอกพูนขึ้นเป็นเวลานานนับได้หลายล้านปี จนกลายเป็นที่ราบแบนกว้างขวางออกไปทุกที มีอาณาบริเวณตั้งแต่ทางตอนใต้ของจังหวัดอุตรดิตถ์ลงไปจนจรดอ่าวไทย นับว่าเป็นที่ราบที่มีขนาดกว้างใหญ่กว่าภูมิภาคอื่นของประเทศไทย บริเวณภาคกลางนี้อาจพิจารณาตามลักษณะโครงสร้างได้ 3 เขตย่อย คือ

ภาคกลางตอนบน ได้แก่ บริเวณตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ตอนบนไปคลุมพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย บางบริเวณทางตอนใต้ของจังหวัดอุตรดิตถ์และเพชรบูรณ์ ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทางตะวันออกเป็นภูเขาและเทือกเขาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวของเทือกเขาเพชรบูรณ์ 2 ซึ่งต่อเนื่องมาจากทิวเขาหลวงพระบางระหว่างทิวเขาเพชรบูรณ์ 1

กับทิวเขาเพชรบูรณ์ 2 มีที่ราบแคบในเขตอำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ราบนี้มีแม่น้ำป่าสัก ไหลผ่าน ทางด้านตะวันตกของทิวเขานี้ เป็นที่ราบเชิงเขาสลักหินเนินเตี้ย ๆ ไปจดกับที่ราบลุ่มแม่น้ำ

ภาคกลางตอนล่าง ที่ราบลุ่มกรุงเทพฯ หรือดินดอนลุ่มเหลี่ยมแม่น้ำเจ้าพระยา ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเริ่มตั้งแต่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครสวรรค์ลงไปจนจดอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินตะกอนที่แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำบางปะกง พัดพามาทับถมไว้ ก่อให้เกิดสันดอนในแม่น้ำทำให้เกิดอุปสรรคในการคมนาคมทางน้ำเป็นอย่างมาก และในปีหนึ่ง ๆ รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขุดลอกสันดอนเป็นเงินจำนวนมิใช่น้อย อย่างไรก็ตาม ดินตะกอนที่แม่น้ำพัดพามาประโยชน์ในการปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชหลักของประเทศ ทั้งนี้เพราะ ดินตะกอนเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถนำมาไถได้

บริเวณขอบที่ราบ ประกอบด้วยภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นที่ราบแคบ ๆ ในบริเวณทาง ด้านตะวันตกของจังหวัดอุทัยธานี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี และนครปฐม กับบางบริเวณทางด้านตะวันออก ของจังหวัดนครสวรรค์ตอนล่าง ลพบุรี สระบุรี ลักษณะภูมิประเทศจึงกล่าวเมื่อพิจารณาในทาง สันฐานวิทยา แตกต่างจากที่ราบลุ่มแม่น้ำ เพราะหินที่สึกกร่อนกลายเป็นดิน รวมทั้งน้ำที่เป็น ตัวการทำให้เศษหินเศษดินเหล่านั้นมาทับถมในบริเวณเชิงเขาและส่วนที่ต่อเนื่องของที่ราบลุ่มแม่น้ำ (วันทนี ศิริรัฐ 2525 : 36 - 38)

บริเวณพื้นที่ภาคกลางดังกล่าว จะพบว่าเป็นพื้นที่ราบที่มีภูเขาล้อมรอบมีดินตะกอนจากการทับถมของแม่น้ำสายสำคัญหลายสายและปัจจัยจากการชลประทานช่วยให้น้ำอุดมสมบูรณ์ ในการเพาะปลูก บริเวณที่ราบภาคกลางจึงอุดมสมบูรณ์เป็นศูนย์กลางการเกษตรกรรมและ ศูนย์กลางเศรษฐกิจสำคัญอื่น ๆ อีกด้วย จึงทำให้ "บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่ง ที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เพราะเหมาะที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและภาคกลาง ยังเป็นศูนย์กลางของการปกครอง การศึกษา การค้าและอุตสาหกรรมอีกด้วย..." (บุญชา ญเจริญไพฑูริย์ 2525 : 43) ดังนั้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำจึงเป็นพื้นที่ที่มีความรุ่มรวย วัฒนาการ และศาสนสถานทั้งหลาย จนล่วงมาถึงวันนี้จะเห็นว่าเมืองสำคัญ ๆ ของภาคกลางจะตั้งอยู่ในบริเวณ

รินำแหล่งสินส่วนที่ราบลุ่มอื่น ๆ ก็ใช้สำหรับทำเกษตรกรรมด้วยความอุดมสมบูรณ์ธรรมชาติ
อำนวยให้ทำการขยายตัวของชุมชนกว้างขวางออกไปเรื่อย ๆ จึงมีการตั้งสมพอกพูนทาง
วัฒนธรรมมากขึ้น

สภาพพื้นฟ้าอากาศ

ภาคกลางโดยทั่วไปได้รับอิทธิพลของร่องมรสุมจากอ่าวไทย "ฤดูฝน ฝนจะตกมากใน
ฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณฝนเฉลี่ย 1,375 มิลลิเมตร ฤดูหนาว อุณหภูมิลดลงไม่มาก
เหมือนภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฤดูร้อนจะร้อนจัดในเดือนเมษายนเพราะ
แสงส่องตรง นอกจากนี้ยังมีอากาศเบื้องบนไหลไปสู่อ่างล่างมีผลทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น ในฤดูร้อนนี้
บริเวณความกดอากาศสูง ปกคลุมในทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันตก อันเป็นต้นกำเนิด
ของกระแสลมตะวันออกเฉียงใต้ อุณหภูมิเฉลี่ย 23.1° ซ" (ทวี ทองสว่าง
และคณะ 2521 : 7)

ภาคกลาง เป็นดินแดนที่มีแม่น้ำลำคลองหลายสายไหลผ่านจังหวัดต่าง ๆ เช่น แม่น้ำ
เจ้าพระยา ป่าสัก ลพบุรี ทาจีน แม่น้ำน้อย แม่น้ำนครนายก เป็นต้น แม่น้ำเหล่านี้อำนวยประโยชน์
ในการเพาะปลูก เป็นเส้นทางคมนาคม และเป็นเส้นทางแห่งมรดกทางวัฒนธรรมตลอดจน
ประวัติศาสตร์โบราณ

ในบริเวณที่ราบภาคกลาง เมื่อเอ่ยถึงลุ่มน้ำลำธารสำคัญของบริเวณนี้คือ ลุ่มน้ำที่ไหล
ลงสู่อ่าวไทยทางใต้ ซึ่งบริเวณที่ราบภาคกลางส่วนมากก็ได้รับน้ำจากลุ่มน้ำที่ไหลผ่านแม่น้ำสำคัญ
สายนี้คือ แม่น้ำเจ้าพระยานับเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่สุดของดินแดนภาคกลางหรือของประเทศทั่วไ
"แม่น้ำเจ้าพระยาเกิดจากแควปิง วัง ยม นาน ไหลมาบรรจบกันที่ปากน้ำโพ นอกจากนี้ยังมีสาขา
อีกหลายสาขาไหลมาสมทบไหลลงมาทางทิศใต้ ผ่านนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง
พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร และสมุทรปราการ ออกจากไทย แม่น้ำ
สายนี้ยาว 360 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่สุดในประเทศไทย" (วิชัย เทียนน้อย
2528 : 39) เพราะแม่น้ำสายนี้พาโคลนตม มาพอกพูนทำให้เกิดที่ราบอุดมสมบูรณ์ ศูนย์กลาง
การเพาะปลูกที่สำคัญและลำน้ำไหลเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสำคัญของประเทศมาช้านานจนถึง
ปัจจุบัน

ประชากร

ปัจจุบันประชากรภาคกลางประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ ๆ คือชาวไทย ชาวจีน ไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามากที่สุด นอกจากนี้ยังมีชาวไทยมุสลิม และชาวไทยคริสต์ รองลงมาตามลำดับ ชาวจีนในภาคกลางมีเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะอยู่ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อยในภาคกลาง ได้แก่ชาวอินเดีย ที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายเช่นเดียวกับชาวจีน ส่วนชาวไทยมุสลิมอยู่ในจังหวัดปทุมธานี สมุทรปราการ ฯลฯ ชาวไทยพวน มีในจังหวัดลพบุรี สุพรรณบุรี และสุโขทัย ฯลฯ ชาวไทยเหล่านี้ยังคงรักษาวินัยวัฒนธรรมประเพณีของตนในท้องถิ่นมาจนทุกวันนี้ ตามที่ปรากฏในเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์ หรือทำบุญประจำปี เป็นต้น

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

เนื่องจากภาคกลางมีพื้นที่ราบลุ่มที่สามารถทำการเพาะปลูกได้โดยอาศัยน้ำจากแม่น้ำและน้ำฝน ดังนั้นจึงเป็นบริเวณที่คนเพาะปลูกและตั้งถิ่นฐานมาช้านาน "จากการขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปอย่างกว้างขวางในช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2506 - พ.ศ. 2514 ภาคกลางมีความหนาแน่นของประชากรเชิงหวานได้* สูงขึ้นกว่าเดิมในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง ขณะที่พื้นที่เชิงหวานเดิมได้ขยายตัวตามไปด้วย" (คณะกรรมการภูมิศาสตร์สหภาพประชาชาติ 2524 : 35) ทำให้การใช้ที่ดินทำกินและลักษณะทางดินเศรษฐกิจได้เปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจากการขยายตัวของเมืองและการเพิ่มของประชากร อาชีพส่วนใหญ่ยังคงปลูกข้าว ทั้งนี้เพื่อการบริโภคและเพื่อขาย ตลอดจนพืชอื่น ๆ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเขียว ถั่วเหลือง และพืชที่ให้น้ำมัน จำพวกถั่วลิสง ละหุ่ง งา ถั่วเหลือง มะพร้าว เป็นต้น ตลอดจนพืชผักผลไม้ ส่วนอาชีพประมงในบริเวณที่ราบภาคกลาง เป็นการทำประมงน้ำจืดเป็นส่วนใหญ่ เพราะพื้นที่ตอนล่างเต็มไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง บางแห่งน้ำยังตลอดปี

*พื้นที่เชิงหวานได้ (Arable Land) ตามคำจำกัดความของสถิติเกษตรกรรม ปี 1963 หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกข้าว พืชไร่ ส่วนผัก และพืชผลดกต่าง ๆ ที่ปลูกตามฤดูกาล ซึ่งโดยปกติพืชดังกล่าวจะมีอายุเก็บเกี่ยวได้ในระยะไม่เกิน 12 เดือน

เช่น บึงบรเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ และบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร เป็นต้น สำหรับสัตว์เลี้ยงไว้ใช้งาน ไคแก โค กระบือ มา เป็นต้น นอกจากนี้ สุนัข เป็ด ไก่ ห่าน เลี้ยงไว้เป็นอาหารและเป็นสัตว์เลี้ยงเศรษฐกิจที่นำรายได้มาสู่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

การประกอบอาชีพของชาวนาภาคกลางยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก รายได้ของชาวนาจึงไม่มั่นคงแน่นอน แม้ธรรมชาติจะเอื้ออำนวยให้แต่ชาวนาส่วนใหญ่ก็ยังยากจน เพราะอาชีพเกษตรกรรมที่ทำอยู่จะปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชเกษตรสำคัญของภาคกลาง เกษตรกรส่วนใหญ่ยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก และผลิตเพื่อการบริโภคโดยตลอด แต่ความสับสนต่อนโยบายรัฐบาล และภาวะการคานาข้าวสารทั้งในและนอกประเทศค่อนข้างซับซ้อน ทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลง ถึงแม้รัฐบาลจะได้นำนโยบายประกันและพยุงราคาข้าวเปลือกทดแทนดูเก็บเกี่ยวมาช่วยหวังจะให้โคราคาเกินขึ้นละ 3,000 บาท แต่นโยบายนี้กลับต้องยกเลิกไปเพราะ "ข้าวเปลือกนาปรังซึ่งผลิตได้ในช่วงครึ่งหลังของปีพลอยตกต่ำไปด้วย เหลือราคาเกินขึ้นละ 1,800 บาท" (ธนาคารกรุงเทพ 2530 : 7) ภาวะเศรษฐกิจของชาวนาภาคกลางจึงตกอยู่ในสภาพผลผลิตของพืชเศรษฐกิจตกต่ำชาวนาส่วนมากจึงยากจน ทำให้บางคนต้องทิ้งอาชีพเกษตรกรรมมาทำงานในเมืองใหญ่ ที่มีรายได้ตอบแทนแน่นอนไม่ต้องเสี่ยงเวลาหรือคอยเป็นกรรมปีตลอดจนไม่ต้องเสี่ยงกับความเสียหายที่จะเกิดจากภัยธรรมชาติอื่น ๆ

ส่วนอาชีพหัตถกรรมชาวนา ไคแก เครื่องจักรสาน การทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา การทำน้ำตาล ฯลฯ นับเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมในครัวเรือนที่สืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชาวนาเท่านั้น

ศาสนา

ชาวนาภาคกลางส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการสร้างวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์ประสานยึดเหนี่ยวให้หมู่บ้านดำรงอยู่ได้เป็นกลุ่มเป็นก้อน ชาวนาจึงมีโอกาสร่วมกันทางสังคมในวันเทศกาลต่าง ๆ กิจกรรมของชาวนาส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับศาสนา ดังที่ กิ่งแก้ว อรรถากร กล่าวไว้ (กิ่งแก้ว อรรถากร 2528 : 52) การสร้างวัดเป็นปกติธรรมดาเพื่อเป็นการสร้างศาลาใหญ่หลาใหญ่ไว้เล่น วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและหมู่บ้าน

พระสงฆ์เป็นตัวแทนของศาสนา จึงเป็นผู้นำทางใจของชาวมาน เพราะ "นอกจากจะทำให้การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนแล้วยังมีบทบาทด้านอื่น ๆ อีกอาทิ เป็นสถานสงเคราะห์คนยากไร้ เป็นสถานพยาบาล เป็นสโมสร ที่ชาวมานพักผ่อนหย่อนใจและไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท..." (พระมหาประยุต ปยุตโต 2526 : 16) ให้ชาวมาน

ความศรัทธาของชาวมานต่อพุทธศาสนาปรากฏเด่นชัด ในการดำเนินชีวิตของชาวมาน เพราะศาสนาเขาไม่มีบทบาทในพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสืบทอดกันมาเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยในการประกอบพิธีตั้งแต่เกิดจนตาย

พุทธศาสนามีความสำคัญต่อชาวมานและท้องถิ่นภาคกลางเป็นอย่างมาก ดังปรากฏการสร้างวัดทางพุทธศาสนาอันเป็นมรดกของสังคมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเป็นจำนวนมาก ส่วนศาสนาอื่น ๆ เช่น คริสต์ และอิสลามได้เผยแพร่เข้ามาภายหลังพุทธศาสนา ชาวมานส่วนน้อยที่นับถือศาสนาทั้งสองนี้ ดังนั้นทั้งคริสต์ศาสนาและศาสนาอิสลามจึงไม่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมพหุวัฒนธรรมมากนัก

การศึกษา

การศึกษาของชาวไทยภาคกลางแต่โบราณ ได้เริ่มการศึกษากันในครัวเรือน คือ การศึกษาเฉพาะแขนงสืบทอดกันในตระกูล เช่น ข่างฝีมือ ศิลปะการแสดง ศิลปะการประกอบอาหาร ฯลฯ วิธีการเล่าเรียนในระยะแรกใช้วิธีการสอนให้ท่องจำสืบทอดกันมา เพราะแต่เดิมยังไม่มีตัวอักษรใช้ ต่อมาได้มีการศึกษาตามชนบทประเพณีเกิดขึ้น โดยพ่อแม่จะนำลูกชายไปฝากไว้เป็นลูกศิษย์พระเพื่อจะได้อ่านหนังสือให้พออ่านออกเขียนได้ เมื่ออายุครบบรรพชาจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุในชนบทจึงเริ่มเรียนอักษรขอมและขอมจนอ่านหนังสือขอมที่จารลงในใบลานได้ ก็นับว่าจบหลักสูตรและในวัยนี้ยังมีการสอนวิชาพิทักษ์กายเพราะพระในสังคมไทยโบราณนอกจากแสดงธรรมและสอนหนังสือแล้วยังเป็นโหร เป็นหมอ เป็นช่างโคกแก ข่างก่อสร้าง ข่างปูน ข่างทำกระเบื้อง ข่างหล่อ ข่างปั้น และช่างฝีมืออื่น ๆ เป็นต้น วิชาชีพเหล่านี้พระท่านสั่งสอนและถ่ายทอดให้ศิษย์ของท่านให้ทำได้ อันที่จริงวิถีชีวิตที่อุปสมบทสำคัญที่จะอบรมบ่มนิสัยให้กุลบุตรรู้จักศีลธรรมในพระศาสนา ส่วนอื่น ๆ นั้นอาจเรียกว่า เป็นผลพลอยได้ การศึกษาแต่ก่อนค่อนข้างหนักไปในทางท่องจำและเรียนแบบท่องจำอยู่ในวงจำกัดการนับถือครูจึงมีความสำคัญมาก

ในปี พ.ศ. 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับประชาชนโดยทั่วไปขึ้นที่วัดพระเทพวรวิหารเป็นแห่งแรก นับเป็นก้าวแรกของการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ชาวบ้านเริ่มนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนมากขึ้น "ในปี พ.ศ. 2429 โปรดให้ตั้งโรงเรียนทั้งในกรุงและหัวเมืองรวม 34 แห่ง ในส่วนภูมิภาคมีโรงเรียนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ลพบุรี ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรปราการ ส่วนในพระนครมีโรงเรียนชั้นสูงรวม 5 แห่ง คือโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนมหาธาตุวิทยาลัย โรงเรียนสราญรมย์ โรงเรียนสุนันทาลัย และโรงเรียนแผนที่ ต่อมาโรงเรียนเหล่านี้สังกัดอยู่ในกรมศึกษาธิการ ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2430" (สมบุญพร พรหมภาพ 2524 : 118) ในการขยายการศึกษาออกไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางทำให้ชาวบ้านได้โอกาสศึกษาเล่าเรียนมากขึ้นและเป็นที่น่ายินดีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เห็นความสำคัญของเด็กหญิงโดยจัดตั้งโรงเรียนให้เด็กหญิงเรียนเป็นแห่งแรกชื่อว่าโรงเรียนสุนันทาลัย พระองค์เห็นว่าเด็กหญิงกับเด็กชายควรจะมีสิทธิในการเล่าเรียนเท่าเทียมกัน ชาวบ้านภาคกลางจึงนิยมส่งบุตรหลานทั้งหญิงและชายเข้าศึกษาในโรงเรียน ต่อมาจึงมีประกาศการศึกษาภาคบังคับตามเกณฑ์อายุเด็กเข้าโรงเรียน ซึ่งเป็นเงื่อนไขอยู่ในพระราชบัญญัติประถมศึกษา จนสามารถบังคับให้เด็กชายและหญิงทั่วประเทศเข้าโรงเรียนได้ เมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 และเรียนอยู่จนจบประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งถือว่าเร็วกว่าแผนการศึกษาแห่งชาติ แล้วตอนหลังแผนการศึกษาแห่งชาติได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัยอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งถึงแผนการศึกษาชาติปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงอย่างขนานใหญ่ในเรื่องหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนการสอน มีความพยายามที่จะให้ครูสอนคนแทนสอนหนังสือ รวมทั้งสร้างอุปกรณ์การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความคิดที่จะปฏิรูปการศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยม

เมื่อการศึกษาระดับต้นขยายตัวกว้างขวางขึ้นจึงมีการจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเปิดสอนอุดมศึกษาเป็นแห่งแรก ส่งเสริมให้ประชาชนไปรับราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม ต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพิ่มตามลำดับ มีข้อน่าสังเกตคือในระยะหลังนี้ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคเพิ่มขึ้น ตลอดจนมหาวิทยาลัยเปิด วิทยาลัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อรวมสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ที่รัฐจัดตั้งจะเห็นได้มากถึง 14 สถาบัน ถ้ารวมถึงวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยเอกชนแล้ว ก็จะเห็นสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ขยายตัวไปเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านภาคกลางจึงมี โอกาสส่งลูกหลานเข้ารับการศึกษาระดับสูงเป็นจำนวนมากเพราะต้องการให้ลูกหลานได้รับการยกย่องว่าเป็นปัญญาชนเพื่อจะได้ทำงานสบายและมีเกียรติตามค่านิยมเดิมที่เคยปลูกฝังกันมา และสังคมชาวบ้านภาคกลางมักจะได้รับอารยธรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาก่อนภาคอื่น ๆ ดังนั้น การแสวงหาความรู้เพื่อจะได้ติดตามความก้าวหน้าของอารยประเทศได้ทันเหตุการณ์ ชาวบ้าน ภาคกลางส่วนใหญ่ไม่ว่าชายหรือหญิงจึงจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เพื่อให้ตนเองรู้จักปรับตัวให้ ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง

วัฒนธรรมประเพณีในภาคกลางก็เหมือนกับภาคอื่น ๆ กล่าวคือ ชาวบ้านยังคงประเพณี ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ สืบต่อกันมาเป็นมรดกของสังคมที่คงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ การศึกษาเป็นประจำทุก ๆ เช้า การทำบุญในวันธรรมสวนะ ตลอดจนวันนักขัตฤกษ์ ชาวบ้าน จะนำอาหารคาวหวานไปทำบุญทั่ววัดตามประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางมักจะเกี่ยวเนื่องกับ พุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ อาจแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และ ประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม เป็นประเพณีที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ๆ ของชาวบ้านภาคกลางที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้ประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่ เกิดจนตาย ขอนำประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ ๆ ของภาคกลางมากล่าวไว้แต่โดยย่อดังต่อไปนี้

1.1 ประเพณีการบวช

ชายไทยเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ มีร่างกายสมบูรณ์ไม่เป็นโรคติดต่อ บิดามารดาก็จะให้บวชในพระพุทธศาสนาทำกันอย่างนี้เป็นประเพณีสืบมา จนมีคำพูดว่าถ้าไม่ได้อบวช แล้วจะเป็นคนคิม ถ้าได้อบวชแล้วจะเป็นคนสุข หมายถึง ไคร้ครุ่ไม่รู้ ไคร้ครุ่ไม่รู้ ขอบจิตใจหนักแน่น เป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์แล้ว ประเพณีการบวชมีธรรมเนียมดังนี้ ผู้ปกครองของผู้บวช จัดสักการะมี

คอกไม้รูปเทียน เป็นต้น นำลูกหลานผู้จะบวชนั้นไปยังวัดใดวัดหนึ่งที่ตนปรารถนาจะให้ลูกหลานบวช
 เขาไปหาพระเถระผู้ใดตนจะถือเอาเป็นอาจารย์หรือเป็นพระอุปัชฌายะมอบผู้จะบวชแก่ท่าน เมื่อ
 ท่านสอบถามเห็นสมควร ท่านก็จะรับอนุเคราะห์ให้ผู้นั้นบวชรับศีล 5 ผูกคัมภีร์บวช ซึ่งเรียกกันว่า
 หักขานนาค ในช่วงนี้จะต้องอยู่วัด ผู้บวชจะมีชื่อนานาคและผูกหัดเรื่องของพระ เมื่อถึงกำหนด
 บวช ผู้ปกครองจะจัดการให้พระเป็นอุปถัมภ์นามาค อาบน้ำ แลวนุ่งขาวห่มขาว นำนาคกลับมาน
 ขณะนั้นที่นานาคจะมีงานที่เรียกว่าสูกิย เป็นการเตรียมของสำหรับวันบวช เวลาถึงคืนนั้นจะ
 มีการทำขวัญนาค หรืออาจไม่ทำก็ได้ การทำขวัญนาคจะต้องเตรียม เครื่องบายศรี 1 สำหรับ
 เครื่องกระยาบวช 1 สำหรับ มะพร้าวอ่อน 1 ฟอง เรียกว่า ไชขวัญ กลวยนำว่า 1 หวี
 ขันใสขาวสาร เวลาทำขวัญนาคญาติพี่น้องจะมานั่งเป็นวงกลม เมื่อหมดขวัญทำขวัญจบก็เบิกแว
 เนียนไปร่อนนาคเป็นเสร็จพิธี รุ่งขึ้นวันบวชนาคไปวัด จะแห่นาครอบโบสถ์ 3 รอบก่อน นาคจะ
 เข้าโบสถ์ก็จะไปรับลูกกลัปฤกษ์ คือลูกมะนาวมาออกนาคหนึ่งเอาเหรียญใส่เข้าไป บางครั้งก็ใช้
 เงินเหรียญและข้าวตอกคอกไม้เล็กน้อย พอแห่จนนาคเข้าโบสถ์นาคเอาไตรโพนาคเขาไปหาแม่กลาง
 ส่งขอมบรรพชาต่อพระอุปัชฌาย์ ออกมาครองผ้าไปขอศีลกับพระอาจารย์แล้วจึงเขาไปหาอุปัชฌาย์
 อีกครั้ง ออกมาตอบคำถามพระอาจารย์คู่สวด พระอุปัชฌาย์สอนถึงกิจเบื้องตนเป็นอันเสร็จพิธี
 เมื่อบวชแล้วผู้ปกครองเดิมจะจัดการฉลองให้อีกครั้งหนึ่ง เป็นสิ้นสุดเรื่องบวชที่นาคทำสืบต่อกันมา

1.2 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

เมื่อคนในมานโคเสียชีวิตลง ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียงจะพากัน
 มาช่วยงานศพโดยไม่ต้องบอกกล่าว สัปเหร่อจะช่วยจัดตอโลงและจัดการศพทุกอย่าง เจ้าของบ้าน
 ก็จะตั้งโรงครัวเลี้ยงคน พวกลูกหลานจะช่วยกันอาบน้ำศพอย่างจริง ๆ จนสะอาดแล้วหาหมอน
 จากนกกระทาใส่เสื้อผ้ามัดหน้าเป็นหลัง เอาหมอนหัวนอนเสร็จแล้วหักเป็นสองท่อนใส่กระเป๋าสื่อ
 ผูกขย นำไปแขวนทำกรวยใส่คอกไม้รูปเทียนใส่มีดขยาคัดผมไว้ เพื่อให้นำไปไหว้พระพุทธรูป
 นำเงินหอมขยขึ้นเล็ก ๆ หอมขยใส่ปากศพ แลวนำขยงฆ์เข้ามาแปะคันทนาคายเสร็จแล้วเอาผ้ามัด
 ทรายสังข์ นำมาใส่โลงที่เตรียมไว้เอาคายสายสิญจน์กลมหนึ่งมาผูกเข้าที่ปลายโลงศพแล้วปิดฝาโลง
 กลุ่มคายที่เหลือเอว้างไว้ในพานแก้ว ตั้งติดกับโลงศพ นำโลงศพไปตั้ง จะมีกระถางรูปเทียน
 วางหน้าศพ ปลายเท้าจะมีการพรางไฟขย การจุดตะเกียงเล็ก ๆ เป็นโคมติดจากโลงศพ

ก็จะมีพระบรมมหาราชวังสำหรับพระสงฆ์จะมาสวดวันละ 4 องค์ ตั้งแต่หัวค่ำไปจนจบสวดในแต่ละวัน ชาวบ้านจะมาฟังสวดกันทุกวันหลังจากตั้งศพไว้ 3 - 7 วัน ถ้าไม่เก็บศพไว้จะทำพิธีเผาโดยนำศพพาไปวัดก่อนเผาก็มีการเทศน์ เสร็จแล้วพระเดินจุดศพและเวียนธูปรอบเชิงตะกอน 3 รอบ แล้วนำศพขึ้นวางบนเชิงตะกอน สัปเหร่อเปิดโลงให้ญาติดูอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นก็พบน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพแล้วพระบังสุกุล เมื่อใดเวลาเผา ผู้เป็นประธานจุดไฟ บรรดาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงญาติทางพากันไปจุดไฟศพ โดยมากมีธูปเทียน ดอกไม้จันทร์ ขณะนั้นอาจจุดพลุราว 5 - 6 ดอก เป็นการบอกให้รู้เวลาเผา และเชื่อว่าเป็นการส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สวรรค์ด้วย เมื่อเผาศพเสร็จแล้วผู้ไปงานจะกลับมาล้างหน้าหรืออาบน้ำเมื่อดำเนินมาถึงบ้านเพื่อป้องกันโรคจากศพพุ่งขึ้นสัปเหร่อจะเก็บกระดูกมาใส่ถุงห่อผ้าขาวและทำบุญที่บ้านอีกครั้ง หลังจากเผาศพเสร็จญาติทุกคนก็เตรียมออกทุกข์ได้

1.3 ประเพณีช่วยงาน

สังคมชาวบ้านภาคกลางมักจะอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน หรือเป็นแถวตามริมสองฝั่งแม่น้ำเพื่อความสะดวกในการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีการหยิบยืมแบ่งปันกันใช้ เวลาบ้านใดมีงานชาวบ้านต่างก็มาช่วยเหลือกันดังที่ พระยาอริยราชชน กล่าวไว้ (อนุสารราชชน 2516 : 387) งานบุญ งานมงคล หรืองานศพก็ตาม ผู้ใดรับเชิญไปมักพูดว่าไปช่วยงาน ชาวบ้านบ้านไหนเพื่อนบ้านมาช่วยงาน ก็จะนำข้าวปลาอาหารมาตามกำลังหรือไมก็ช่วยแรงแบกหามไปตามเรื่อง จึงเรียกว่าไปช่วยงาน ความเป็นอยู่ของชาวบ้านจึงเป็นแบบเรียบง่าย ๆ ง่าย ๆ ไม่เหลื่อมล้ำค่าสูงมากนัก เป็นสังคมแบบเครือญาติที่เป็นรากฐานวัฒนธรรมสืบต่อกันมา

2. ประเพณีส่วนรวม มีทั้งประเพณีตามเทศกาลและวันนักขัตฤกษ์ เช่น ตรุษไทย เชาพรรษา เทศมหาชาติ ลอยกระทง ทำบุญประจำวัน ฯลฯ ในที่นี้จะกล่าวถึงบางประเพณีพอสังเขป ดังนี้

2.1 ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของไทยทางจันทรคติ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนห้า หรือประมาณวันที่ 13 - 14 - 15 เมษายน ของทุก ๆ ปี หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "สัปดาห์ฉันทน์" เรียกทั่ว ๆ ไปว่า พิธีตรุษ เมื่อถึงกำหนดเปลี่ยนจุลศักราช เรียกว่า เทศกาลสงกรานต์" (วีระ อัมพันธุ์ 2523 : 7) ประเพณีสงกรานต์แต่ละแห่งแตกต่างกันไป

สำหรับภาคกลางจะมีการทำบุญที่วัด สรงน้ำพระก่องเจ็ดยศทราย บั้งลู่กลุ อุทิศส่วนกุศลใหญ่ดวงดับ
ไปแล้ว มีการปล่อยนกปล่อยปลา ตลอดจนการแข่งความเร็วแข่งพญานาค การร่อนน้ำและการมอบ
ของให้ไซ่ จากนั้นหนุ่มสาวก็มีการสาคน้ำกัน หรืออาจมีการละเล่นอื่น เช่น สะบ้า ขวงชัย ไม่หิม
หรือการเข้แม่ศรีท้าวบานนิยมเล่นกันเพื่อความสนุกสนาน

2.2 ประเพณีเข้าพรรษา เทศกาลเข้าพรรษาเริ่มต้นประมาณกลางเดือนแปด
หรือเดือนกรกฎาคมของทุกปี ไปสิ้นสุดในเดือนสิบเอ็ดหรือเดือนตุลาคม เป็นเวลาสามเดือนพอดี
เนื่องจากระยะนี้เป็นเวลาที่ฝนตกชุก ชาวนาไคดขี้นานาบรรดาพระภิกษุสงฆ์ต้องเข้าจำพรรษา
ในอารามนั้น ๆ เพื่อมิให้ออกจาริกไปไหน ๆ เพราะจะเหยียบย่ำข้าวกล้าของชาวบ้านให้เสียหาย
นอกจากนี้กิจจำเป็นเท่านั้น แต่หากมีเหตุไปค้างคืนที่อื่น ชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะกระทำ
การถวายเทียนพรรษา เพื่อจะได้นำไปจุดเป็นเครื่องบูชาพระในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ใน
พระอุโบสถ นอกจากนั้นในเทศกาลเข้าพรรษานี้ ชาวบ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ ก็ถือโอกาสสมานสาธิต
ตลอดฤดูกาลเข้าพรรษาทุกวันพระพุทธศาสนิกชน จึงมาทำบุญกันตามประเพณี ตลอดระยะเวลา
และการหล่อเทียนพรรษาที่นำมาถวายวัดนับเป็นกุศลอย่างใหญ่ของชาวบ้านอีกด้วย

2.3 เทศน์มหาชาติ ประเพณีการเทศน์มหาชาติจะจัดใหม่ขึ้นหลังจากออกพรรษา
แล้วประมาณเดือนสิบเอ็ดหรือเดือนสิบสอง เดือนนี้เป็นฤดูนำลคข้าวปลาอาหาร กำลังอุดมสมบูรณ์
จึงควรที่จะได้ทำบุญทำทาน และสนุกสนานรื่นเริงไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งประเพณีการเทศน์มหาชาตินี้
ชาวบ้านเชื่อกันว่า ถ้าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติครบทุกกัณฑ์ในเวลา วัน และคืนเดียวจนจบ อาตมสังสนัน
จะนำไปให้พบพระศรีอารียเมตไตรย การเทศน์มหาชาติ จึงมีผู้ศรัทธารับเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์
จนครบทั้งสิบสามกัณฑ์ เจ้าของกัณฑ์แต่ละคนต่างก็จัดเตรียมสิ่งของสำหรับติดกัณฑ์เทศน์ ซึ่งประกอบ
ไปด้วยเงิน และสิ่งของที่บริวารในกระจาก เป็นต้นว่า สมสูกลูกไม้ อาหารแห้ง ตลอดจนเครื่องบริวาร
อื่น ๆ ส่วนวัดที่เป็นสถานที่เทศน์มหาชาติให้ประทับคอยคนคอย คนถวาย ทำประหนึ่งว่าเป็นบริเวณ
เขาวงกต และตั้งบูชาด้วยข้าวตอกดอกไม้ต่างสีต่างพรรณ ซึ่งทำสืบทอดมาเป็นประเพณีของชาวพุทธ
ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาถึงปัจจุบันอีกด้วย

2.4 ประเพณีการทอดกฐิน หลังจากออกพรรษาแล้วชาวบ้านยังว่างจากงานนา
เพื่อคอยเวลาเก็บเกี่ยว ช่วงเวลานี้เป็นเทศกาลกฐิน ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นงานบุญและงานรื่นเริง

อีกครั้งหนึ่ง โดยการไปจองกรู้นทางท้องถื่นหรือวัดในถิ่นที่ของการไปทอดไว่ก่อน พระยาอนุมานราชชนกกล่าว (พระยาอนุมานราชชนก 2516 : 235) "เมื่อถึงวันทอดชวามานจะเตรียมกรู้นและเครื่องไทยธรรมของถวายพระ กะเวลาไปถึงวัดทันเสียงเพลง ถ้าทางไกลต้องเคสอกรู้นแต่เช้า สิ่งที่เขาไม่ได้อคือ กรอง มีคนหาคนตามตีไปตลอดทาง เป่าตีของไปควย เทากับเป็นการประกาศบอกให้รู้ว่าแหกรู้นมา ชวามานตามทางผ่านไค้นก็ออกมาแสดงความยินดีไม่ว่า" การไปทอดกรู้นของชวามานทางหมู่บ้านของชวามานนั้นว่า เป็นโอกาสที่ดีจะไปเที่ยวทางดินเป็นการหาประสมการณ์ในหมู่บ้านอื่น เมื่อพบเห็นสิ่งแปลกใหม่จะไค้นำมาใช้ในถิ่นตนนั้นว่าไค้บุญกุศล ความสนุกสนาน และความไปควย ชวามานยังปฏิบัติตามประเพณี อันเป็นมรดกของสังคมมาถึงทุกวันนี้

2.5 ประเพณีทำบุญตักบาตร การทำบุญตักบาตรชวามานบางคนก็ตักบาตรประจำทุกวัน บางคนก็นาน ๆ ทำครั้ง บางคนก็ตักบาตรเฉพาะวันพระ บางคนก็นิยมตักบาตรเมื่อถึงวันเกิดของตน ตามคนต่างทำ ทำตามความพอใจของตน ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์แต่อย่างใด แต่มีธรรมเนียมอยู่ว่า เป็นชาวพุทธควรตักบาตร จึงจะควร เพราะว่าพระผู้มีบาตรนั้นท่านไม่มีอาชีพหากมีชีวิตอยู่ไค้ควยอาหารที่อุยตักบาตรถวาย ถ้าชาวพุทธไม่ตักบาตรแล้วพระก็มีชีวิตอยู่ไค้ไค้ เพราะพระสงฆ์ สาวกของพระพุทธเจ้าและที่ำหน้าที่แทนพระพุทธเจ้า ควยก็ศึกษาตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตามเห็นตาม พระสงฆ์สืบต่อศาสนาจนถึงทุกวันนี้ เพราะท่านต้องถือบิณฑบาตเป็นวัตรอยู่แล้ว แทนที่ชวามานจะต้องไปถึงวัด แทนท่านกลับมารับเราถึงบ้าน การตักบาตรก็ไค้ของตระเตรียมอะไรมาหนักเพียงแต่แบ่งจากอาหารที่เราต้องหากินประจำวันอยู่แล้วทุกเช้ามาตักบาตรเพียงเล็กน้อยเป็นประจำทุกวัน ถ้าทำไค้ดังนี้ ก็ไม่จำเป็นต้องไปแย่งตักบาตรกันในเทศกาล เช่น วันพระ หรือวันพระ วันสารท ดังที่เป็นอยู่ หรือถ้าไค้สามารถทำเป็นปกติไค้ทุกวันก็ทำเมื่อถึงวันเกิดของตนก็ไค้มาถนอยตามศรัทธา

เรื่องการทำบุญตักบาตรนี้เป็นความสำคัญอยู่มากสำหรับผู้ที่อยู่วางวัดมาก ๆ ซึ่งพระไค้ไม่สามารถจะไปรไค้ไค้แทนนั้น ประเพณีการทำบุญตักบาตรเป็นมรดกตกทอดมาถึงชาวพุทธจนบัดนี้เป็นประเพณีที่ยืนมานานแล้ว และชาวพุทธก็ไค้ทำกันมาเป็นประจำ เพราะชวามานถือว่า การตักบาตรเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง มีธรรมเนียมว่าจะต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย เป็นการแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ และบุญกริยาที่ทำควยความตั้งใจจริง ทำควยความเลื่อมใส ตั้งใจลงเป็นสังฆทาน หันนกเพื่อเจริญกุศลแก่ตนทำนุตนเอง ถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาดังกล่าว

2.6 ประเพณีทำบุญปีใหม่ วันที่ 1 มกราคมของทุกปี เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามสากลนิยม ทุกชาติทุกประเทศ ถือเอาวันนี้เป็นวันเริ่มต้นศักราชใหม่อีกด้วย ชาวบ้านมักถือเอาเวลา 24 นาฬิกา ของวันที่ 31 ธันวาคม เป็นวันสิ้นสุดปีเก่า พออย่างขึ้นเวลาศูนย์นาฬิกาของวันที่ 1 มกราคม พระภิกษุสงฆ์ ตามวัดต่าง ๆ ทั่วไป ทานให้อาหารของกลองระฆังพร้อมกัน ส่วนพระภิกษุสงฆ์ก็สวดชัยมงคลคาถา เป็นการประกาศความเป็นศุภวาระมงคลฤกษ์ของวันปีใหม่ ชาวบ้านจึงน้อมรับปฏิบัติกันให้สัมพันธ์ วันมหามงคลด้วย แต่เดิมก่อนวันขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านจะเตรียมปัดกวาดบ้านเรือนให้สะอาดหมดจด เป็นการทำความสะอาดบ้านเรือน พร้อมทั้งบริเวณกว้างใหญ่ของปี แล้วตกแต่งธงชาติประดับโคมไฟ ให้สวยงามตามกำลังความสามารถของตน ถ้างานค้างคางอยู่ก็เสาะง้างให้เสร็จสิ้นไป เตรียม เครื่องแต่งกาย เตรียมเครื่องใช้ เตรียมของทำบุญ เมื่อเริ่มต้นปีใหม่ในปีใหม่ ชาวบ้านทั่วไป หยุดงานที่เคยทำประจำวันทั้งหมด เพื่อประกอบกรการกุศลและรื่นเริงตามสมควร

เชาครูของวันขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านช่วยกันเตรียมอาหารคาวหวานนำไปถวาย พระภิกษุสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ที่ตนปรารถนาจะไป หรือตักบาตรพระออกโปรดสัตว์ตามปกติ หรือ ในที่ซึ่งนัดหมายกัน เช่น ที่วัดตามหมู่บ้าน เป็นการเริ่มต้นปีใหม่ ด้วยบุญกุศลและความรื่นเริง เสร็จจากทำบุญ ผู้น้อยจะไปอวยพรผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ เพื่อขอสิริมงคลพรให้เป็นสิริมงคลแก่ ตนเองสืบไป บางครั้งก็มีสิ่งของไปมอบให้แทน บางครั้งผู้ใหญ่จะมีการแจกขนมเลี้ยงดูกัน มีการเล่นต่าง ๆ ตามความนิยม นอกจากนั้นประเพณีใหม่ที่เข้ามาในหมู่ชาวบ้าน ในโอกาสนี้ คือการส่งขวัญอวยพรในระหว่างเพื่อนฝูงญาติมิตรที่สนิทสนมกัน เป็นการแสดงออก แห่งไมตรีจิต ระหว่างกันนับเป็นความเจริญทางจิตใจอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ประเพณีวันขึ้นปีใหม่แต่เดิมนั้นมีการ เล่นพนเมือง เช่น กระบี่ กระบอง สะบ้า และช่วงชัย เป็นต้น ในตอนกลางคืน มีโชน ละคร ภาพยนตร์ อีกรวญ แต่บางปีก็อาจงดการเล่นเหล่านี้ ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง แต่การทำบุญที่เกี่ยวข้อง ศาสนาคงทำตามปกติไม่มิด เพราะถือว่าเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและเป็นสิริมงคลแก่ ผู้ปฏิบัติ

2.7 ประเพณีลอยกระทง เทศกาลลอยกระทงประจำปี ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสอง ของทุกปี ดังคำกล่าวที่ว่า เดือนสิบเอ็ดค่านอง เดือนสิบสองนำทรง เป็นฤดูนำไหลหลากมาจากทาง เห็นแม่น้ำลำคลองล้นฝั่ง "ชาวบ้านนิยมทำกระทงด้วยใบทองกววยหรือใบพลับพลึงเป็นรูปกลม ๆ ที่เรียกว่า กระทงเงินมีรูปกระทงแบบต่าง ๆ ในกระทงจะปักธูปเทียนดอกไม้ บางครั้งใส่เงินปลีก

ลงไปควย หลังจากจุกชูปเทียนแล้วยกกระทงขึ้นจับไหว้กล่าวคำขอขมาลาโทษแม่มคงคา แล้วจึง
ปล่อยกระทงลอยไป" (อนุমানราชชน 2516 : 310) ในงานลอยกระทงก็มีการเล่นสนุกสนาน
อย่างหนึ่ง ดังที่ กาญจนาคพันธ์ กล่าวไว้ (กาญจนาคพันธ์ 2520 : 367 - 368) "มีการจุก
คอกไม้เพลิงเรียกว่า คอกไม้หน้า พวงาย้อ ควายปลาช่อน จุกแล้วก็นำมันจะแล่นคำพูดคำวาย
นอกจากนั้นคอกไม้เทียน คอกมะตาค ตะไล จรวด จิ้งหรีดไฟสีต่าง ๆ ส่วนประทัดจีนนั้น
เขาไม่นิยมเล่นกันเพราะถือว่าเป็นของจีน" ในวันนี้ชาวบ้านมักจะอยู่กันจนถึงเที่ยงคืนเพื่อคอย
ตักน้ำวันเพ็ญไว้ใช้เพราะถือว่าเป็นน้ำสะอาด ชาวบ้านยังคงช่วยกันรักษาประเพณีเอาไว้ตราบนาน
ทุกวันนี้

3. การละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้านภาคกลางมีมากมายหลายชนิดที่นิยมเล่นกัน
ทั้งงานเทศกาล งานเฉลิมฉลอง และการเล่นที่ไม่จำกัดเทศกาล เป็นต้นว่า การเล่นเพลงเรือ
เพลงอี่แซว เพลงเกวียนยาว ลำตัด เป็นต้น ซึ่งเพลงพื้นบ้านเหล่านี้กำลังจะหายสาบสูญไปเพราะ
ชาวบ้านรุ่นใหม่ไม่นิยมร้องกัน สำหรับลำตัดนั้นยังหาได้ไม่ยากเพราะชาวบ้านยังนิยมจัดมา
แสดงในงานเทศกาลประจำปี ตลอดจนงานสมโภชต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีเพลงกล่อมเด็ก ซึ่ง
ชาวบ้านในปัจจุบันไม่นิยมนำมาร้องกันมากนัก ในวันนี้จะขอกล่าวถึงการละเล่นพื้นบ้านภาคกลาง
บางอย่างพอสังเขป ดังนี้

3.1 เพลงเรือ เนื่องจากภาคกลางเป็นดินแดนที่มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน
ชาวบ้านอาศัยอยู่ริมแม่น้ำเป็นส่วนมากจึงรู้จักเพลงเรือเป็นอย่างดี "เพลงเรือเป็นการเล่นสนุกสนาน
ในฤดูน้ำในงานทอดกฐินบาง ฃาบาง โดยเฉพาะงานนมัสการพระประจำปีของวัดที่มีบริเวณ
อยู่ใกล้แม่น้ำ" (มนตรี ทรามท 2497 : 54) การเล่นเพลงเรือ พอเพลง แม่เพลง จะ
เตรียมตัวกันชาวปลาเสร็จแล้วลงเรือประมาณลำละ 10 คน พอเต็มพายกันไปยังจุดหมาย เพื่อ
พบกับชาวเพลงตรงกันมากมายพายเรือหาควาเพลงระหว่างเรือชายกับเรือหญิง

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะก็ ไคแก กรับ ฉิ่ง พอเพลง หรือนายเพลง
เป็นคนที่ เรือเพลงแต่ละลำจะมีตะเกียงเจ้าพายุหรือตะเกียงล้านจุดไว้กลางลำ เพลงที่เล่น
พอเพลงจะเริ่มก่อนเรียกว่า เพลงปลอบ ถาฝ่ายหญิงตอบตามก็แปลว่าเต็มใจเล่น แล้วจึงเริ่ม
บทประ คือร้องโต้ตอบกัน เกี่ยวกับความรักหรือกลอนเบ็ดเตล็ด เพลงชุดชิงขวัญและตีหมากผัวที่
ทองอาศัยไหวพริบและความชำนาญในบทเพลงโต้ตอบกันอย่างแรง เมื่อว่าเพลงกันเป็นเวลา

โอแม่คอกกระเจาะของพี่แหมกระจาง	รักจะทองจางไปควยควนใจ
จนใจหมายจอนางจอนรักเจ้า	จนจิตจับเจ้าเพราะเป็นควนใจ
แหมแหมแหมกระจางจะจางเป็นอัน	เจอเจอทองไปขึ้นหัวใจ
โอแม่ครวญจิตโอคางจิตเคยใจ	นำตาที่ใจกรวงลงสักสองสามจอนองไม่เห็นใจ
จะทองจากนางนงจริงแหมหลอนจา	ถารักพลวนองอย่าเป็นสองใจ
	(พอเพลงซัดให้รับว่าแล้วสองใจ)

เพลงอีแซว ปัจจุบันยังหาได้ยินเพราะพอเพลงแม่เพลง ยังเล่นเป็นอาชีพ และคนกินหมากหรือหาไปเล่นตามงานในจังหวัดต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ และเป็นเพลงที่เล่นในงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยไม่จำกัดเวลา

3.3 ลำตัด เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างมากในขณะนี้ เพลงพื้นบ้านกำลังจะสูญหายและหายไปเพราะพอเพลงแม่เพลงสูญหายตายจาก แต่ลำตัดกลับเป็นเพลงที่ชาวบ้านนิยมฟัง อาจเป็นเพราะลำตัดมีลักษณะเดียวกับเพลงพื้นบ้าน ดังที่ เจนภพ จบกระบวนวรรณ กลาวว่า (เจนภพ จบกระบวนวรรณ 2521 : 28) ลำตัดเป็นลักษณะของลำนำแต่ไม่ยืดยาว เป็นเพลงปฏิภาณเช่นเดียวกัน แต่จะเต็มเอาไว้ก่อนลำตัดมีว่าช่วยรักษามรดกของเพลงพื้นบ้านเอาไว้ ส่วนหนึ่ง แม่จะไม่เห็นตัวนัก แต่สามารถแสดงลักษณะเหล่านั้นได้ เช่น เพลงเรือบาง เพลงฉ่อยบาง เพลงอีแซวบาง ในลำตัดโคก การแสดงลำตัดคล้ายการเล่นพื้นบ้านชนิดอื่น คือเน้นโจ่งกระเบน ทั้งชายและหญิง ชายใส่เสื้อคอกลม ส่วนหญิงไม่มีแบบแผน เมื่อเริ่มแสดงทุกคนออกมาตบวงเครื่องดนตรีมีกลองระฆังนา ไซตีเป็นการโหมโรง แต่ละฝ่ายนั่งรองเกริ่นหน้ากลองใช้ภาษาไทยล้วน จบแล้วไหว้ครูจากนั้นจึงเริ่มออกท่วงสองฝ่ายลำตัดต่อไปก็เริ่มลำเกี่ยวแล้วโตดอยคารมกันจนหมดเวลา จึงรองลำขอภัยซึ่งกันและกัน พรอญอวยพรเจ้าของงาน

กลอนลำตัดจะใช้กลอนรองเหมือนเพลงพื้นบ้าน คือลงสัมผัสท้ายเรื่อย ๆ มีการเยื้องกลอนปัจจุบันเอาเพลงลูกทุ่ง ลูกกรุงมารอง ลอเล่นทำให้ลำตัดทันสมัยอยู่เสมอ เนื้อหาที่ลำตัดนำมารองเป็นการประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์สังคมปัจจุบัน ลำตัดจึงเป็นเพลงพื้นบ้านร่วมสมัยมากกว่าเพลงพื้นบ้านอื่นใด ตามงานประจำปีของวัด งานศพ ลำตัดจะแทรกตัวเข้าไปทุกงาน ตัวอย่างกลอนลำตัด เช่น

- (สรอย) ชนไหนชนกัน เอ็งเอยไมไ่ไหนเกรงกลัว
 ชนไหนชนวาเอ็งเอย วั่นไ่ไ่วกันไ่
 ชาย 1 แอกล่าคัคนักล่าคัค เคยจคประวัติกัคเอาไ่
 ชาย 2 ควยรูเสนเห็นไ่ภายในคอบคัว
 ชาย 1 คอบคัวของแอแหม เออนันพอจะรู
 ชาย 2 วัคเยวั่นจะบอกคุณหนู วัให้เขารู้กันทั่ว

(เอนก นาวิกมูล 2527 : 650)

เพลงพื้นบ้านภาคกลางดั้งเดิมมานี้ เป็นมรดกของชาวมานที่ถ่ายทอดกันมา
 หลายยุคหลายสมัย แม้ปัจจุบันจะไม่เป็นที่นิยมมากนักก็ตาม ชาวมานบางกลุ่มก็พยายามอนุรักษ์และ
 พัฒนาวัฒนธรรมเหล่านี้เอาไว้ตามความสามารถ

3.4 เพลงกล่อมเด็ก เป็นเรื่องราวซึ่งจะมีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิทาน
 หรือนิยายให้เด็กฟังเวลานอน เพื่อให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน นอนหลับง่าย และอบอุ่นใจว่าขณะที่
 ตนนอนอยู่นั้นมีใครอยู่เคียงข้าง มีคนอยู่เป็นเพื่อน เด็กจะหลับอย่างไม่วิตกกังวลสิ่งใดเลย แต่จะ
 ทองหาเรื่องราวสลับเปลี่ยนกันไปหลาย ๆ เรื่องกว่าเด็กจะหลับ จึงมีผู้คิดเอาทำนองเพลงที่มีลั
 ซ้า ๆ แทรกเข้าไปด้วย เพื่อความไพเราะ เนื้อหาของเพลงก็นำมาร้องเป็นเรื่องราวที่จำกัน
 ต่อ ๆ มา มักเป็นคำร่ำพันรำพันของแม่ที่มีต่อลูก บางครั้งก็แสดงเรื่องราวของวัฒนธรรม ประเพณี
 ค่านิยม การดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ลักษณะในเพลงกล่อมเด็กภาคกลาง มีรูปแบบที่ไม่แน่นอน ค่ายตัวมัก
 มีทั้งกลอนสองสุภาพ และกลอนที่มีรูปแบบคล้ายกลอนเพลงชาวมาน เช่น

วั่นเอย	วัจะไปคล่องช้าง
ชามทุ่งเหวบาง	ชามเขมโนรมย์
ชามเขินเนินไศล	ชามไม้ไพรพนม
ปากพร่องชม	สองมือก็ไขวชะลอมพลาจ
มือข้างโน้นจะไขวถ	มือข้างนี้จะไขวหาง
เก็บไคไ้หลังช้าง	มาฝากเอานางอุแมนา

หรือ

วัดเอียววัดโตนด

เจ้าลูกเขยตักยา

ท่นชาว โทคสาดี

มีต้นชาว โทคสาดี

เมยบายักพรากรูกสาวหนี

ต่งเตนจะโรยรา

(ทัศนีย ทานกวนิช 2523 : 138)

4. การละเล่นของเด็กภาคกลาง

การละเล่นของเด็กภาคกลางมีมากมายหลายชนิด บางชนิดเล่นโต้ทั้งวัยหนุ่มสาวและวัยเด็ก ซึ่งสามารถแบ่งการเล่นของเด็กออกเป็นการเล่นของเด็กชาย และเด็กหญิง เพื่อความสนุกสนานรู้จักการรวมกลุ่ม เช่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นเสื่อขานหอย ขมาส่งเมือง ไม่หิม เด็กผู้หญิงเล่นหมากเก็บ อีตัก เด็กเล็ก ๆ เล่น จ้ำจี้ ตบแฉะ เป็นต้น จะขอกล่าวถึงการละเล่นของเด็กพอสังเขปดังนี้

การเล่นหมบทเพลงประกอบการเล่น เช่น มอญซ่อนผ้า เป็นการละเล่นกลางแจ้ง ผู้เล่นจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ มานั่งเป็นวงกลม และมีคนหนึ่งเป็นผู้เริ่มต้นโดยถือผ้าซ่อนไว้ข้างหลัง เคียนไปรอบ ๆ ผู้เล่นเป็นวงอยู่แล้ววางผ้าไว้ข้างหลังผู้เล่น ถ้านั่งอยู่ไม่ถูกต้องผู้เล่นจะมาหยิบผ้าวิ่งไล่ตักคนที่นั่งอยู่ข้างไปรอบ ๆ จนมานั่งที่เดิม แต่ถ้าผู้เล่นรู้ตัวก่อนก็จะหยิบผ้าขึ้นวิ่งไล่ตักผู้วางผ้าจนกว่าจะเข้านั่งแทนที่ ขณะที่เล่นผู้เล่นจะร้องเพลง มอญซ่อนผ้าทุกตาอยู่ข้างหลังไวโนไวนี้ ฉันทักคนเชอ การละเล่นชนิดนี้จบได้เมื่อไม่มีคนเหลือหรือหมดเวลา

หมากเก็บ เป็นการละเล่นที่เด็กหญิงนิยมเล่นมาก ผู้เล่นราว 2 - 4 คน จะนั่งล้อมวงกันแล้วไขกอนกรวดกลม ๆ 5 เม็ด เล่นกันตามลำดับดังนี้ ขึ้นรานเป็นการเสี่ยงว่าใครจะได้เล่นก่อน โดยเอาหมากทั้ง 5 เม็ด ใส่ไว้ในอุ้งมือ โยนขึ้นเอาหลังมือรับโยนอีกครั้งใครได้หมากมากที่สุดคนนั้นจะได้เล่นก่อน เริ่มเล่นอีกหนึ่งหยิบหมากขึ้นมาหนึ่งเม็ด โยนขึ้นหยิบหมากที่พนหนึ่งเม็ดพร้อมกับรับเม็ดที่โยนให้ได้ ถ้ารับไม่ได้ถือว่าตายต้องเลิกให้คนอื่นเล่นแทน ถ้ารับได้ก็ทำต่อไปจนจบเกม เด็กปัจจุบันจะเล่นแคตตาสีแทน

"ผมจุกจุกจนน่าปลา เห็นชัฒมานั่งกระจองทอง"

"ผมเปียมาเลียใบทอง พระตักดองตะกุ่มตมม"

"ยายฉวนตุตะกิมะระจิมขี ยายฉวนไมคิ กิมจิมมะระ"

เพลงร้องเล่น โดยไม่มีการละเล่นประกอบส่วนมากมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสนุกสนานมากกว่า เช่น ฝนตกแดดออก นกกระจอกเขารัง พอเมไม่อยู่ จับหนูใส่กระบอก ไปเที่ยวหลังบ้าน ตกสะพานหัวถลอก

เพลงเด็กเป็นเครื่องเพิ่มความสนุกสนานครึกครื้นในการเล่น ตลอดจนเป็นเครื่องมือสอนเด็ก หรือแสดงค่านิยมของคนในสังคมให้แก่เด็ก เพราะบทเพลง ย่อมมีทั้งเนื้อร้องที่สัมผัสคล้องจอง และท่วงทำนองที่ไพเราะ ช่วยทำให้เด็กเฝ้านอก และเข้าใจสุนทรีย์ภาพของภาษา และดนตรีอีกด้วย

6. ความเชื่อ

สังคมชาวบานภาคกลาง เป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตที่อาจให้ทั้งคุณและโทษ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอันเนื่องมาจากการควบคุมของมนุษย์ ชาวบานภาคกลางจึงเชื่อว่าเหตุการณ์ทั้งร้ายและดี เกิดขึ้นด้วยอิทธิฤทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความเชื่อในศาสนา เคล็ดขอมต่าง ๆ และยาสมุนไพร ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ยังดำรงสืบมาในสังคมชาวบานภาคกลางจนถึงปัจจุบัน

6.1 ไสยศาสตร์ กาญจนาคันธ์ กล่าวว่ (กาญจนาคันธ์ 2520 : 255)

"ความเชื่อของชาวบาน ทั่วไปกับสิ่งที่เรียกว่า โชค ลาง นิมิต โฉลก เเคราะห์ เคล็ด ซึ่งรวมเรียกง่าย ๆ ว่า ไสยศาสตร์" ซึ่งคนโบราณพยายามสร้างความศรัทธา ความเชื่อเหล่านี้ให้เกิดแก่ลูกหลาน เช่น ความเชื่อเรื่องภูติผี วานอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลความสุขสวัสดิ์มาให้ ถ้าทำให้นิโกรช ก็จะนำความทุกข์ยากลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดและนำไหวกราบขอย ๆ เขาก็ปลุกความเชื่อให้ลึกลงไป ในสำนึกของแต่ละคน จนในที่สุดก็เชื่อสืบต่อกันมา

6.2 โหราศาสตร์ ชาวบานภาคกลางยังมีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม โชคชะตา

กันอยู่มากนับว่าเป็นสิ่งฝังใจของชาวบานมาเป็นเวลานาน ฉะนั้นไม่ว่าจะทำงานสิ่งใด จึงเชื่อว่า

ลักษณะและดวงชะตาจะเข้ามามีส่วนช่วยในงานนั้นประสบความสำเร็จไม่มากนัก คอยเหตุ
ดังกล่าวนี้ โหราศาสตร์ยังคงดำรงสืบมาในสังคมปัจจุบัน

6.3 ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติตรงกับภาษาอังกฤษว่า

Supernatural ซึ่ง Webster's third New International Dictionary
(1971 : 2295) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง อำนาจที่พิสูจน์ไม่ได้ อันอยู่เหนือธรรมชาติ
อิทธิฤทธิ์ มหัศจรรย์ต่าง ๆ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้า และได้ให้ความหมายของคำ
Supernaturalism ว่าหมายถึง ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์
ของพระเจ้าควบคุมธรรมชาติและจักรวาล ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นความเชื่อที่กลับ
อำนาจเหนือมนุษย์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าสิ่งเหนืออำนาจของมนุษย์ที่สามารถบันดาลให้เกิด
เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้โดยมหัศจรรย์ ทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี อำนาจเหล่านี้มองไม่เห็นด้วยตา ชาวบ้าน
จึงเคารพบูชาเพื่อตนจะได้รับความสุข รวยเงินทองตามที่ต้องการ

6.4 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือหลักธรรมที่ถือว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ตามหลักพุทธศาสนา บุคคลทำกรรมใดไว้มิได้รับผลกรรมนั้นตอบแทน ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง
จะต้องเวียนว่ายตายเกิดเพื่อชดเชยกรรมให้หมดไป

6.5 ความเชื่อที่เป็นเคล็ดและขอหม ชาวบ้านยังคงเชื่อถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา

เช่น วันศุกร์ห้ามเผ่นไฟ เพราะชื่อศุกร์ไม่ใช่ทุกข ผู้หญิงห้ามกินกล้วยเผ่นหรือผลไม้เผ่น เพราะจะ
ออกลูกเผ่น หรือคำพูดคล่องจองทว่า สำนักลำลายูชายบนหา สำนักลำแกงเขาแขงเขาคา
หรือเชื่อว่าแมวกลางหนามจะมีคนมาหา เวลาแต่งตัวห่มหัวหักคาคีระถือว่าเป็นกลางรายจะทอง
แก่เคล็ดเสียก่อนจึงจะประสพโชค

6.6 ความเชื่อเรื่องยาสมุนไพร หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ

ซึ่งยังมีโดยสมหรือแปรสภาพ เช่น พืชยังคงเป็นส่วนของราก ต้น ใบ ดอก และผล ฯลฯ
(พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ 2524 : คำนำ) แต่ชาวบ้านเชื่อว่า สมุนไพรเป็นยาที่ได้จาก
ต้นไม้มากกว่าแร่ธาตุ จึงนำยานาตลอดจนสมุนไพรต่าง ๆ มารักษาโรคภัยไข้เจ็บของคนซึ่งได้
ทำการทดลองใช้กันมาจากรุ่นบรรพชนจนกลายเป็นมรดกของสังคมที่ถ่ายทอดมาถึงปัจจุบันอีกด้วย

สิ่งที่ควบคู่กับความเชื่อทั้งหลายของชาวบานที่จะเข้ามาช่วยคลี่คลาย
สถานการณ์ความเชื่อของชาวบานโคกค้อ พระหรือศาสนานั่นเอง มีเรื่องที่ได้สืบกันต่อมาว่า
"เกจิอาจารย์ผู้หนึ่งทำนายว่าชายผู้หนึ่งชะตาเขาจะต้องตายภายในเจ็ดวัน ชายคนนั้นเสียใจมาก
เดินทางออกจากหมู่บ้านมาพบปลาทกคล้อยก็เกิดความสงสัยจึงนำไปปล่อยบนน้ำ เมื่อครบ
เจ็ดวัน ชายคนนั้นยังไม่ตายเดินทางกลับเขาหมู่บ้านมาพบเกจิอาจารย์ซึ่งแปลกใจมากเพราะ
เชื่อว่าโหราศาสตร์ของตนถูกต้อง ชายผู้นั้นจึงเล่าเรื่องราวของตนให้เกจิอาจารย์ฟัง จึง
เขาใจว่าชายผู้นั้นไม่ตายทั้งที่ดวงชะตาขาด เพราะได้ช่วยชีวิตปลาเป็นการสะเดาะเคราะห์
นั่นเอง..." (อานนท์ อากาภิรม 2519 : 72) เป็นการแสดงให้เห็นว่าความเชื่อทั้งหลาย
ต้องควบคู่กับบุญ จึงจะทำให้คนมีความสุขอายุยืนยาว และยังมีความเชื่อเกี่ยวกับบุญวาสนา จน
มีคำกล่าววว่า แข่งเรือแข่งแพแข่งโคแข่งบุญแข่งวาสนา แข่งไม่โค ซึ่งหมายถึงบุญกรรมที่ทำความ
แต่ชาติปางก่อนนั่นเอง

ความเชื่อจึงกล่าวส่งผลทางใจแก่ชาวบาน เพราะเมื่อเขาต้องประสบภาวะ
ทุกข์ร้อน ถ้ามึงโง่ไปฝ่าฝืนขอหาแห่งความเชื่อของชาวบานเขาจะต้องหาทางแก้ไขเพื่อให้
เกิดความสุจริตใจ และจะอาศัยพระเป็นผู้เสกเป่า หรือคนนำมนต์ เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลเป็น
ความสบายใจของชาวบานที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาและนับว่าเป็นวัฒนธรรมแห่งความเชื่อซึ่ง
ได้กล่าวแล้ว

ศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528

ในการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้นครั้งนี้จะศึกษาโดยอาศัย
เกณฑ์การจำแนกข้อมูลทางวรรณกรรมพื้นบ้าน ดังนี้

1. ประเภทของคำ โศกนาฏก ภาษิต ความเชื่อ นิทาน และเพลงชาวนาน
2. ขบวนการ โศกนาฏก ประเพณี ละครชาวนาน และการละเล่นของเด็ก

จากการศึกษาเรื่องสั้นส่วนใหญ่พบว่า วรรณกรรมที่ปรากฏเป็นประเภทของคำและ
ขบวนการ โศกนาฏก ภาษิต ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะและอื่น ๆ

1. ภาษิต

ภาษิตที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 มีเป็นจำนวนมาก
และส่วนใหญ่จะเป็นภาษิตที่ยังคงใช้กันในสังคม สำหรับภาษิตที่สร้างขึ้นใหม่มีจำนวน
ภาษิตเหล่านี้จะสื่ออารมณ์ ความรู้สึก หรือทัศนคติเชิงลบต่อการให้อภัยเขาใจ โดยผ่าน
พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องสั้น ซึ่งผู้อ่านจะตีความได้จากความหมายของภาษิตเหล่านั้น

ลักษณะการปรากฏของภาษิตดังกล่าวจะแยกศึกษาเป็นประเด็น คือ ภาษิตเก่า
และภาษิตที่สร้างขึ้นใหม่

1.1 ภาษิตเก่า คือภาษิตดั้งเดิมที่ยังคงใช้ในสังคมสืบมาจนถึงปัจจุบัน มีการปรากฏ
ในลักษณะต่อไปนี้คือ

1.1.1 ภาษิตที่ปรากฏทั้งทโดยไม่เคยเปลี่ยนแปลง เป็นภาษิตที่คงรูปและ
ความหมายเดิมไว้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น เจ็บไม่เย็นไข้กายไม่เย็น ในฉันทา
กินพอกหางหมู เป็นต้น ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น 23 เรื่อง ได้แก่ หญิงกินข้าว มวยคลุมยา บุพเพ
นักร้อง เป็นไม้ไผ่กลวง ปรัชญาตาบอด คอกไม้ไฟ กอนตะวันลับฟ้า ทางตาสวรรค์

ภาษิต (Proverb) ตามความหมายของไทยเราก็คือ สำนวน สุภาษิต หักเพย และ
คำกล่าวที่เป็นภาษิต ภาษิตของไทยเราส่วนใหญ่ใช้ภาษาที่สละสลวย คล่องจอง ตามนิสัยความเป็น
นักกลอนและเพื่อจำได้ง่าย (บุญโญ จิตธรรม 2517 : 2)

เจ้าขุนทองไม่มาหมั้น , พ่อปู่ เพลงโมไม่ ดวงนารูปฉันทน์ เจ้าพี่-กิน โคกพระนาง
ฉวีรมแม่น้ำ กา แมน ทานตะวันดอกหนึ่ง ไม้กฤษี ไหมสำหรับเธอ หายไปกับฉมหายใจ
และคนวางงาน เรื่องสั้นเหล่านี้ส่วนมากจะปรากฏภาษิตเพียงบทเดียว แต่มีบางเรื่องที่ปรากฏ
 บทภาษิตสองบท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เจ็บไม่เย็บไข ตายไม่เผาศี ภาษิตบทนี้ปรากฏในเรื่อง
หญิงกินข้าว เรื่องเดียว ปรากฏในบทสนทนาโต้ตอบของลุงเกริ่นกับน้าสืบ เกี่ยวกับอาการป่วย
 ของลุงสาย ซึ่งเป็นน้าของสืบ และสืบต้องการให้ลุงเกริ่นไปเย็บน้าซึ่งป่วยหนักว่า

"...ลุง พ่อให้มาตามลุง พ่อหาจะไม่รอดแน่แล้ว เจ็บไม่เย็บไข ตายไม่เผาศี
 เพื่อนยังรู้ก็ดูลุงเกริ่นระบิดเสีย..."

(หญิงกินข้าว 2528 : 43)

บทสนทนาดังกล่าวแสดงการปรากฏของภาษิตที่คงรูปและความหมาย
 เดิม ซึ่งภาษิตบทนี้ ช่วยให้อ่านเข้าใจอารมณ์โกรธของลุงเกริ่นว่าโกรธมาก เห็นได้จาก
 ความหมายของภาษิตที่แสดงการตัดขาดอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ภาษิตยังได้แสดงให้เห็นความ
 สัมพันธฉันท์เพื่อนสนิทระหว่างบุคคลทั้งสองอีกด้วย

ไม้น้ำยา ปรากฏในเรื่อง มวยคู่หย่า เรื่องเดียว จากบทสนทนาของ
 เจ้ากลอน กับอาสมชาย ถึงเรื่องแม่เลี้ยงซึ่งเป็นแม่ค้าขายเงิน ผูกมาบอกเกี่ยวกับนายสมชาย
 เกินหลบเจ้าหนานักเลงประจำซอยว่า

"นาย"

อาสมชายมองหน้าเจ้ากลอน "อะไรวะ"

"แม่เลี้ยงใหม่บอกว่านักเลง แม่เลี้ยงเห็นนายถอยหนีนายหนาน แม่เลี้ยงว่านายถอยหนีก็รู้ ๆ

ผมไม่กลัว แต่แม่เลี้ยงใหม่บอกว่านาย ไม้น้ำยา"

อาสมชายทุบโต๊ะบั้ง "อะไรวะ นี่รู้กันไม่ทั้งซอยแล้วเรอะ แล้วคนในซอยนี้หาว่า

ไม้น้ำยา ชะชานันจะมากไปแล้วโว้ย..."

(มวยคู่หย่า 2527 : 17)

ตัวอย่างนี้ ผู้แต่งนำบทกวีที่มีน้ำยามาใช้ถึงสองครั้ง ซึ่งในที่นี้หมายถึง ไม่มีความสามารถที่จะทำอะไรให้ประสบผลสำเร็จได้ จะเห็นได้จาก การทำให้อาสมชายตัวละครว่า เขาดูเหมือนคนฉลาด ทั้ง ๆ ที่โดยปกติเคยให้อ่านจากเงาของคนรับใช้อยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตามอาสมชายไม่ยอมรับความจริงว่าเป็นคนฉลาด ตามคำติเตียนถึงกลาว ปลูกเรือนผิติดคนเรือนหลาย มีเมี้ยนผิติดคนตัวตาย เป็นภาษิตในเรื่อง ผู้แพ ตัวละครในเรื่อง แทรกพหุบุณยานทองแฉ้วในบริเวณที่ดินของวัด มักจะสงสัยถึงกว่าใคร ๆ ความนายเริ่มเป็นผู้เป็นสามียอยู่เป็นประจำ ซึ่งดูเหมือนนายเริ่มคงจะชินกับคำที่ว่า เหล่านั้น จนไม่คิดจะโต้เถียง ถึงที่ผู้เลากล่าวว่า

"หากสำหรับนั้น เห็นนายเริ่มครวใจให้รู้สึกประหลาดใจทุกครั้งว่า เพราะเหตุใด นายเริ่มจึงยอมชนาคนนั้น ที่โบราณกล่าวว่า ปลูกเรือนผิติดคนเรือนหลาย มีเมี้ยน (ผัว) ผิติดคนตัวตาย ยังคงเป็นความจริงได้ ในยุคนี้กรณีนายเริ่มนี่เอง"

(ผู้แพ 2526 : 36)

การปรากฏของภาษิตบทนี้ยังคงรูปและความหมายเดิม คือการทำสิ่งใดก็ตาม ถ้าไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน ย่อมยากแก่การแก้ไข ผู้แต่งได้นำภาษิตดังกล่าวมาใช้ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นพฤติกรรมและความรู้สึกของนายเริ่ม ที่ต้องเป็นใจทนอยู่กับภรรยาต่อไป จนกว่าจะถึงวาระสุดท้าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการคิดไม่ถึงหรือขาดความรอบคอบในการเลือกคู่ครองของนายเริ่มนั่นเอง

จินพอกหางหมู ปรากฏในเรื่อง เป็นไม้ไผ่กลัดมา โดยตัวละครในเรื่อง คือหลานชาย เดินทางจากกรุงเทพฯ เป็นแม่ค้า ซึ่งป่วยอยู่ที่โรงพยาบาล ปกติพี่หลานมาจึงเล่าเรื่องราวของบุคคลในหมู่บ้านให้หลานฟังว่า ชาวบ้านยากจนลงเนื่องจากฝนแล้งทำกินไม่ได้ ทำให้เป็นหนี้เป็นสินมากมาย ถึงตัวอย่าง

"คนอันเขาเคื่อครอน ถูกเขาเขามี จะเอาอะไรกินเข้าไป เขาไม่ได้มีเงิน
 รong räng ภัยไวอย่างปาน บางคนก็แต่ไม่ชิมทุกคน หนักต้องไปภูเขามา กินละซี ปีน้า
 ฉานาคักกรอหวั แต่ดวาวไม่คือก มันก็เป็น กินพอกหางหมู คงต้องเสียไร เสียนา
 ใคนอนเขาไป"

(เป็นไม้โคกดงมา 2525 : 108)

[illegible]

ตามปกติของคนไทย ภาวการณ์ปรากฏในเรื่อง ปรัชญาตามอด จาก
บทสนทนาของผู้เฒ่า กับพี่เรื่อง ไอลี่ และลุงตามอด โดยเล่าเรื่องของพี่ชายตามอดขาย
สัตว์เคี้ยว ซึ่งเคยถูกฆาตกรรม

"...พี่ชาย คนตามออกขายล็อตเตอรี่ ได้ให้ฟังว่า เคยเห็นตัวสูงเท่าคนตาลดัก
อยู่ข้างทาง แทะกัใจสุดขีด สามารถวิ่งไปบนสะพานไม้กระดานแผ่นเดียวได้"
"พอได้มาถึงตรงนี้ ลองตามออกหัวเราะขึ้นมาทันทีแล้วพูดว่า อย่างนั้นผมไม่เชื่อเด็ด
เขาเรียกตามออกสอกลตาเห็น แล้ว"

(ปรัชญาตาบอด 2526 : 40)

ภานิตตาบอกสอครตาเห็น หมายถึง การอวกรูในสิ่งที่ตนไม่รู้
ไม่เห็น ดูแต่เงาใบพาทนินที่ช่วยให้อ่านเข้าใจความรู้ลึกและความไม่เชื่อถือนองดูงตามอก
ที่มคอพหัยคนตามอกขายลอคเตอร์ ซึ่งถูกยี่หลอกว่า สิ่งเหล่านั้น คนไม่เชื่อว่าเป็นความจริง
แต่จะถูกเป็นการอวกรูของพหัยเสียมากกว่า

สิบเบี้ยโกธมือ เป็นภานิตที่ปรากฏในเรื่อง คอกไม้ไฟ เรื่องเดียว
จากการบรรยายตอนหนึ่งในงานศพเมยายาจาสมาน ซึ่งมีทรสพลมโกลมาถวาย พวกเขาคา
ทางพากันมาจับจองเพื่อขายของ ความว่า

"...ยายขี้มอวน มาจองที่ขอยดูกันนอกคอกน้ไคร แก่หมายตาข้างโรงโชนสค
เพื่อว่าคนดูดีคัพัน อยากรู้ขอยดูกันแก่หมายใจเป็น สิบเบี้ยโกธมือ พอลาแม่คัพนยอย
มาจากหลายบานในชอยน..."

(คอกไม้ไฟ 2527 : 23)

สิบเบี้ยโกธมือ เป็นภานิตเดิม หมายถึง ขอม้ค่านอย แต่มิโอกาส
ก็ควรเอาไววกอน การปรากฏของภานิตข้างตนนี้ แสดงให้เห็นพฤติกรรมและความคึกของยายขี้มอ
เมอมองเห็นทางที่จะไคเงินนอยางแนนอนกทองเอาไววกอน ดังที่นางไคเตรียมสิ่งของมาขายในงาน
ครังนี้

ชายคี่เป็นหน้าเททา ปรากฏในเรื่อง คอกไม้ไฟ เช่นกัน
ในงานศพเมยายาจาสมาน บรรดาแม่ค่านำขอมมาขายมากมายหลายชนิด ดังตัวอย่าง

"...มีทั้งกล้วยแขก ขนเมเบอง หอยทอด กระเพาะปลาสารพัด ถ้าณไม่คก
คงชายคี่เป็นหน้าเททา เพราะคนเริ่มมาจองที่กันบางแล้ว..."

(คอกไม้ไฟ 2527 : 20)

การบรรยายตอนนี เพื่อให้อนานไคเห็นถึงความคาคหมายของ
พอลาแม่คัพนนำขอมมาขายในงานว่าจะไม่มีของเหลือคางกลับไปนอยางแนนอน ถ้าณไม่คกคาง
เสียกอน

ณทั้งให้เป็นเซม พบว่า นักเรียนนำมาใช้ในเรื่อง กอนตะวันลับฟ้า
เรื่องเดียว โดยพอบบรมสั่งสอนลูกให้เขาใจถึงสภาพธรรมชาติรอบตัว และให้ลูกเขาใจถึงการไค
เวลาในการศึกษาหาควมรู้ของนักปราชญ์ว่า

"...เวลาส่วนใหญ่ของนักปราชญ์นั้นจะเข้าไปในทางเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา
 เลาเรียน คิคนหาความรู้แจ่มแจ้งจริง คือต้งหาศึกษาเลาเรียนตลอดชีวิต โดยไม่ปล่อย
 เวลาสุบสุรายีหลวงเลยเสียเปล่าประโยชน์ เหมือนสามัญชนยั่ว ๆ ไป ในการ
 บากบั่น เพื่อความรู้แท้ จะต้องทำตามคำโบราณท่านอง แต่ทั้งให้เป็นเข็ม คือเพียร
พยายาม เขาสุ เอกภาพแห่งความรู้รอบรู้ของลูกทอง"

(กอนแสงตะวันดับฟ้า 2527 : 48)

ภาพที่เห็นหมายถึง ความพยายามของตนในการทำงานอย่างหนัก
 การปรากฏของภาพที่เห็น ผู้เขียนนำมาสรุปการอธิบายให้อ่านเข้าใจถึงการศึกษาหาความรู้
 ใส่ตนเอง จะต้องใช้ความเพียรพยายามและความมานะอดทนเป็นอย่างสูง จึงจะทำให้ผู้ศึกษา
 ประสบความสำเร็จตามต้องการเหมือนการศึกษาหาความรู้ของนักปราชญ์ ที่พอนำมาเป็นตัวอย่าง
 ในการอบรมสั่งสอนลูกของตนตามตัวอย่างของตน

รถไฟ เรือเมล์ ลิเก ตำรวจ ปรากฏในเรื่อง เจ้าขุนทอง
ไมมาพิน เรื่องนี้ผู้เขียนให้ตัวละครดูเล่นมองเห็นเรือพวงที่แล่นตามกันเป็นขบวนผานหน้ากันไป
 ทำให้เขาคิดคำนึงถึงคำสั่งสอนของคนโบราณ ดังคำบรรยายในตอนหนึ่งว่า

"เรือเมล์อย่างนี้กระมัง ที่มักจะสร้างนิยายรักของหนุ่มสาว เรือกับสาวชาวทุ่ง
 ริมน้ำอยู่เสมอ และเรื่องนั้นก็จบลงด้วยน้ำตาของสาวชาวทุ่งทุกครั้ง จนชื่อเสียง
 ของชาวเรือเมล์ทองก็อยู่ในสาระบบของบุคคลผู้หนึ่งทั้งหลายที่ระวังในการคบหา
 สมานคย...ทำไมหนอโบราณจึงมีความเป็นเจ้าบ่เจ้ากลอนอยู่เสมอ แม่แต่กับ
 ถ้อยคำสั่งสอน รถไฟ เรือเมล์ ลิเก ตำรวจ ข้างคลองจองกันอะไรอย่างนั้น"

(เจ้าขุนทองไมมาพิน 2526 : 71)

จากตัวอย่างนี้ รถไฟ เรือเมล์ ลิเก ตำรวจ ภาพที่เห็นหมายถึง
 ผู้ชายที่ดื้อซื่อเป็นพวกเจ้าชู้มีเมียมาก สาว ๆ ใ่วใจยาก ภาพที่เห็นมาจากการประกอบอาชีพ
 ของบุคคลกึ่งกลาง ซึ่งเินทางไปทางอื่นเสมอ ๆ จึงมีโอกาสดูปะสังสรรค์กับคนเป็นจำนวนมาก

บางครั้งอาจฟังเผอิญถึงความสัมพันธ์กับคนนั้น และเมื่อถึงเวลาที่ต้องจากไป ซึ่งยากแก่การติดตาม ในที่สุดความเจ็บช้ำจะตกกับสาวเจ้าของเงิน ผู้แต่งจึงนำภาพมาอธิบายให้ผู้อ่านได้เข้าใจความหมายของคำตักเตือนดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ชวหมอลือคึก นักเขียนนำมาไว้เขียนในเรื่อง นักล่า โดยผู้เขียนได้บรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า ยายป้าคนชมาทุ่งชาวและเตรียมสิ่งของสำหรับไปบาตร ขณะนั้นเองฝนได้ตกลงมา ความว่า

"...หลังคาสังกะสี เริ่มดังเปาะเปาะ ๆ แลวกดังกรรหนักแนมเต็มสองหูเหมือนใครเอาใบตาลแหงสักรอยใบมาเขยารอมทั่วแก ฝนตกชวหมอลือคึก ก็ขาดเมื่อกยายป้าไคยิ่นเสียงเขียก และคางคกรอังกัระฆัง แกรกควยเสียงกบเคียวร้องเคียวหยุก"

(นักล่า 2528 : 50)

บทกวีที่ยังคงรูปและความหมายเดิม หมายถึง ช่วงเวลาขณะหนึ่ง เพราะแต่เดิมชาวบ้านไม่มีนาฬิกาสำหรับบอกเวลา จึงนำการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่คนทั่วไปเคยพบเห็นและเข้าใจตรงกันมาใช่เป็นสิ่งที่เปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจความหมายใดถูกต้อง การปรากฏของบทกวีนี้ ผู้แต่งช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพพจน์ว่าฝนตกลงมาชั่วขณะหนึ่งได้อย่างชัดเจน

ทำดีได้ ทำชั่วได้ มีในเรื่อง ดวงตาสวรรค์ เรื่องเคียวปรากฏในบทบรรยายชีวิตชาวชนบทตอนหนึ่ง ซึ่งตาตัวละครในเรื่องได้พบเห็นเป็นประจำตั้งแต่หนุ่มจนแก่ ดังตัวอย่างว่า

"...คนชนบทสมณะรู้อย่างใจเย็น ความเป็นอยู่สุขสันต์และดูเฉยชานั้นเป็นชีวิตที่เสวยอย่างประณีต และหนักแน่น อยู่บนกฎเกณฑ์พื้นฐานง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เช่นหนึ่งบวกหนึ่งได้สอง ทำดีได้ ทำชั่วได้ หรือปลูกข้าวได้ข้าว ปลูกถั่วได้ถั่ว"

(ดวงตาสวรรค์ 2517 : 89)

จากตัวอย่าง ทำได้ชั่วชีวิต เป็นภาษิตเดิม หมายถึง การทำสิ่งใดยอมได้รับผลสิ่งนั้นตอบแทน การปรากฏของภาษิตบทนี้ผู้แต่งช่วยให้อ่านได้เข้าใจ ถึงความเชื่อของชาวชนบทเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมที่ว่า ใครทำสิ่งใดลงไปยอมได้รับผลตอบแทน จากสิ่งนั้นเสมอ ซึ่งภาษิตบทนี้คนชนบทยังเชื่อถือ และใช้เตือนผู้ประพฤติไม่เหมาะสมให้เกิด ความสำนึกที่ถูกต้อง

เจาคนนายคน มีปรากฏในเรื่อง พอบุ และเป็นไม้ไผ่กลองมา
สองเรื่อง ดังนี้

เรื่อง พอบุ นางตัวละครในเรื่องได้คิดคำนึงถึงลูกชายคนเล็ก
ว่าเป็นคนมีบุญวาสนา มีโอกาสได้เรียนหนังสือในมหาวิทยาลัย ความว่า

"...อีกตั้งสองปีเนะ ลูกชายคนเล็กถึงจะไ้ปเรียนูฯ มั้มีบุญ วาสนาซันคี่
นิวพรณนิคพอ นิคเมเพื่อกันกับจะเกิดมาเป็น เจาคนนายคน เฒ ๆ มั่นเคยหาวว่า
นางมงามยเพิ่มอันกันแหละ แตะขางันเฒะมันยังเค็กนั๊ก"

(พอบุ 2528 : 23)

ภาษิต เจาคนนายคน หมายถึง เจาบุญบั้งกับบุญบั้งไข
อวยพรแก่เจาว่า โตขึ้นขอให้ไ้เป็นเจาคนนายคน ผู้แต่งนำมาใช้เพื่อช่วยชี้ให้เห็นลักษณะของ
คนมีบุญวาสนา จะเป็นใหญ่กวาคณอื่น ๆ นั้น มักมีบุคลิกนิวพรณนิคพอ แตะขางกวาคณใน
ครอบครัว เพื่อกันกับจะเกิดมาเพิ่มความเป็นอยู่สุขสบายกวาคณอื่น ๆ นอกจากนี้ภาษิตยัง
แสดงให้เห็นถึงความนิยมการ เป็นเจาคนนายคนที่ยังฝังใจรามาอันล้นมาอีกกวย

เรื่อง เป็นไม้ไผ่กลองมา ผู้เล่าเรื่องได้คิดถึงคำสั่งสอนของป้า
ที่เคยสั่งสอนตนให้เป็นคนขยันเรียนไวว่า

"...ผมเรียนไ้พิทหนึ่งทุกครั้งผมการสอบ ผมเคยเป็นสุกสวาทซาใจของป้ายังกว่า
เดิม ป้าบอกผมว่า ผมจะไ้เป็นเจาคนนายคน ผมไม่เคยเขาใจ แตกคี่ใจป้ารัก..."

(เป็นไม้ไผ่กลองมา 2525 : 23)

จากตัวอย่างนี้ ภาณุเจาคนนายคน ยังคงความหมายเดิม คือ
การเป็นเจ้านายผู้บังคับบัญชา ซึ่งผู้แต่งโคลงแสดงให้เห็นถึงกามิณของปาตีปรารภว่าจะให้หลานชาย
เป็นคนเฉลียวฉลาด เพื่อจะได้นำความรู้ทั้งกล่าวไปประกอบอาชีพที่มีเกียรติ สุขสบาย และคนใน
สังคมให้ความยกย่อง คือการประกอบอาชีพรับราชการนั่นเอง

เรือนเทาแมวคืนตาย ปรากฏในเรื่อง เพลงใบไม้ ใน
การบรรยายตอนหนึ่งว่า ยายตัวละครในเรื่องชอบดูนกเขา และเียน ซึ่งหลานสาวไม่ต้องการ
ให้ยายทำงานบ้านเช่นนั้น แต่ยายไม่ยอมเชื่อฟัง ดังตัวอย่าง

"...ยายดูเรือนทุกอัน ทั้งเราและเียน นิ่งดูไปประเดี๋ยวเดียวก็หัว สมเช้านั้นยาย
จนเมื่อและเลิกหายไปไหนที่สุด มันว่ายายนะคือเหมือนเด็ก ๆ เพราะยายไม่ยอมฟังฉัน
ถูกรวดดูได้ เรือนเทาแมวคืนตาย แค้น ยายบอก"

(เพลงใบไม้ 2526 : 45)

ภาณุเจาที่ หมายถึง บ้านหลังเล็ก ๆ ผู้แต่งนำมาใช้ช่วยให้อ่าน
มองเห็นสภาพความเป็นอยู่ของยายและหลานอย่างชัดเจนว่า คนทั้งสองนั้นยากจนอาศัยอยู่ใน
บ้านหลังเล็กนิดเดียว ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของยาย ดังตัวอย่างข้างบน

กระดังงาสนไฟ ปรากฏในเรื่อง หญิงกินมั่ว เรื่องเดียว
จากบทสนทนาของสืบกัมลุงเกริ่น เกี่ยวกับลุงสายพ้อของสืบทมิฬพิศกรรมแปลก ๆ ว่า

"...เฮอลุง พักผ่อนนั้นแปลก ๆ กอรอกอตกเหมือนหม่นกระตัง"

"กัมไคร"

"ก็ข้างบ้านฉันนะแหละ กระดังงาสนไฟ นะซี"

ลุงเกริ่นยิ้มกริ่มพูด เอ็งไม่รู้ เอ็งไม่รู้หรอก

(หญิงกินมั่ว 2528 : 20)

จากตัวอย่างนี้ ภาษิตที่ปรากฏยังคงรูปและความหมายเดิม คือการที่คิดลบกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อเฝ้าช่วยเหลือคนให้พ้นทุกข์ โดยเฉพาะ เรื่องเกี่ยวกับครอบครัวของแต่ละคน ดังกล่าว

เสื้อเกา เป็นภาษิตอีกบทหนึ่งที่ปรากฏในเรื่อง โลกพระนาง และ ดวงตาสวรรค์ ดังนี้

ในเรื่อง โลกพระนาง จากบทสนทนาของตัวละครชายหนุ่ม และกำนันเกี่ยวกับที่มาของโคกโพธิ์ ซึ่งครั้งหนึ่งมีพระพุทธรูปมาปักกลด และมีความสัมพันธ์กับสีกาทนชาวมานมาพบเขา ทำให้พระองค์นทองสีกับคนโพธิ์และกำนันได้ออกให้พระองค์นทไปขอขมาพ่อของหญิงสาว ซึ่งเป็นเสื้อเกา ความว่า

"กำนัน นั้นแหละยังบอกพระองค์นทว่าให้ไปขอขมาพ่อแม่นี่นาง พ่อคุณแม่โคกตะ เพราะพ่อแม่นางนั้นเป็นเสื้อเกา และไอ้โคกนั้นก็เคยเรียกกันไปเรียกกันมาจากโคกโพธิ์ เป็นโลกพระนาง"

(โลกพระนาง 2527 : 82)

การปรากฏของภาษิตเดิม คือ "เสื้อเกา" หมายถึง เมื่อน้ำท่วมในอีดัก ซึ่งผู้แต่งนำมาใช้ช่วยให้ผู้อ่านเห็นว่า พ่อของนางเคยเป็นคนเมื่อน้ำท่วมและมีพฤติกรรมเป็นที่เกรงกลัวของคนที่เคยรู้จักชื่อเสียงใดเป็นอย่างดี

ในเรื่อง ดวงตาสวรรค์ ปรากฏภาษิตในความนึกคำนึงของตสเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านบางระกำ หลังจากมีถนนตัดผ่านเขาหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านพากันขายข้าวโพดคั่วทางดินและถูกพ่อค้าโกงไปจนหมด แต่คนในหมู่บ้านซึ่งเคยเมื่อน้ำท่วมในอีดักก็ไม่สามารถทำอะไร เขาได้ดังตัวอย่างว่า

"...เสื้อเกา ที่เขียวเลื้อยและพันฟางหักยั้งคั่งงุ่มง่ามกันตามอีดักเก่าเฟื่องเจกเคียง..."

(ดวงตาสวรรค์ 2527 : 90)

ตัวอย่างบทกวีที่คนเฒ่ากับตัวอย่างที่กล่าวนั้นในเรื่องข้างต้น ซึ่งช่วยให้อ่านเห็นภาพของบุคคลที่เคยมียุติพลในหมู่บ้าน เมื่อธรรมาพลลงกัมคบบารมี ไม่มีคนเกรงกลัว แม้จะมาชุมนุมกันอย่างไรก็มีความหมายอีกต่อไป

เป็นเวอร์เป็นกรรมก็ตาม ปรากฏในเรื่อง ธรรมมนำ
เรื่องเดียว ในบทสนทนาของยายกับพระภิกษุที่มาบิณฑบาตในตอนเช้า ยายโคเลาเรื่องลูกความที่หล่นมาอยู่กับยายโคสองวันแล้วตามจากไปให้พระฟัง ซึ่งพระโคบอกยายว่า

"...อย่าคิดอะไรมาเลยโยม อาจเป็นเวอร์เป็นกรรมก็ตามแต่ชาติปางก่อน
เขาตามมาโชห็นแล้ว โยมอให้กรรมให้เขาเสียก็หมดเรื่อง..."

(ธรรมมนำ 2528 : 71)

การปรากฏของภาษิตบทนี้ ทั้งรูปและความหมายคงเดิม คือเคยทำบุญทำกรรมร่วมกันมาก่อน ซึ่งผู้แต่งนำภาษิตมาใช้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความตอ้งการของพระภิกษุที่อยากจะช่วยปลดปล่อยยายให้ยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถึงตัวอย่างที่กล่าวไว้ข้างต้น

มันแล้วแต่บุญแต่กรรม ปรากฏในเรื่อง ทานตะวันคอกหนึ่ง
เพียงเรื่องเดียว จากบทสนทนาของหญิงวัยกลางคนจะลอรในเรื่องนี้ โคเลาความฝันของตนให้กับคนที่มากราบไหว้เจ้าแม่ทานตะวันฟัง ความว่า

"...ทานราชาบอกอะไรต่าง ๆ ไม่โคหรรอก มันแล้วแต่บุญแต่กรรม ของเราที่ทำ
มาแต่ชาติปางก่อน คนมีบุญจะได้โชคใหญ่ให้เขาคิดเอาเองก็แล้วกัน..."

(ทานตะวันคอกหนึ่ง 2523 : 19)

ตัวอย่างดังกล่าว ภาษิตบทนี้เป็นภาษิตเก่า หมายถึง การทำความดีและความชั่วของแต่ละคนทำไว้ ผู้แต่งนำภาษิตมาใช้เพื่อให้เห็นว่า หญิงกลางคนดังกล่าวโดยอมรับว่าโชคชะตาที่ไฉนนั้นขึ้นอยู่กับ การทำความดีความชั่วของแต่ละคน ที่ทำให้คนเหล่านั้นได้รับทั้งความสุขหวังและความผิดหวังแตกต่างกันไป

“ขอให้นิเวศน์กรรม” ปรากฏในเรื่อง กาเพียงเรื่องเดียว
ในการสนทนาตอนหนึ่งของผู้เลาเรื่องกับภักเภาอยู่บนสายไฟข้างบ้าน ซึ่งตามมาทางหน้ากรรม
ที่ผู้เลาจะต้องชดใช้ ความว่า

“...ไปก็ไป แกลบไถฉับไปควย ขอเพียงแกลบไถฉับฉันในเหตุการณ์วัยเด็ก
นั้นเกิด ขอให้นิเวศน์กรรมกับความตายของฉันนี่แหละ...”

(กา 2526 : 115)

การปรากฏของภณิคมที่มีความหมายเดิม หมายถึง การขอใช้
หนี้กรรมที่ทำไว้ให้หมดสิ้นไป ผู้แต่งนำมาใช้ประกอบการสนทนาของตัวละคร ซึ่งแสดงความ
ต้องการที่จะชดใช้หนี้กรรมที่ทำไว้กับกาให้หมดสิ้นไป ดังตัวอย่างข้างต้น

สตรีรูปเป็นทรัพย์ ปรากฏในเรื่อง นักล่าขบ เรื่องเดียวกันนี้
ยายป้าตัวละครในเรื่องได้คิดคำนึงถึงสิ่งที่หายไปแล้วว่าไม่มีโอกาสได้อยู่เรือนผากระดาน
เพราะยากจน แต่พอถูกสาวคนสวยของนางแต่งงานไปฐานะความเป็นอยู่ก็เปลี่ยนไป ความว่า

“...โบราณว่า สตรีรูปเป็นทรัพย์นั้นจริงแท้ ลูกสาวของแกคนนั้นแหละ ยืนยันแล้ว
เพียงแคแต่งงานก็พลิกจากความยากจนกลายเป็นคนมีบ้านมีนาหลายไร่ แล้วยังมี
ควายอีกควย...”

(นักล่าขบ 2528 : 50)

ภณิคมนี้ หมายถึง หญิงที่มีรูปงามย่อมได้รับความสนใจจาก
บุรุษเพศที่จะนำไปเลี้ยงดูให้มีความสุข ผู้แต่งนำมาใช้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความเชื่อของ
ยายป้าเกี่ยวกับหญิงที่มีความสวย แต่เพียงอย่างเดียวว่า สามารถบันดาลให้ทุกสิ่งปรารถนาได้
ปลาใหญ่กินปลาเล็ก คนโง่เป็นเหยื่อของคนฉลาด ภณิคมสองบทนี้
พบว่า ผู้แต่งนำมาใช้ในเรื่องเดียวกัน คือเรื่อง ดวงตาสวรรค์ ในตอนที่ชาวบ้านมาวางระกำ อันเป็น
ตัวละครในเรื่องถูกพ่อค้าโกงเงินขายชาวไปหมดและไม่มีใครช่วยเหลือได้ ดังความว่า

"...นี่คือดวงตาที่พบ เป้ามองสองดวงจากสวรรค์ ไม่มีอำนาจใดที่จะฆ่าปกป้อง และจักรวาล มีเพียงกฎข้อเดียวที่เป็นจริงในโลก ปลาใหญ่กินปลาเล็ก และคนโง่เป็นเหยื่อคนฉลาด..."

(ดวงตาสวรรค์ 2527 : 91)

ผู้แต่งนำทฤษฎีเกาทัณฑ์มาไขความถึง การโค่เปรียบ
เสียเปรียบกันในสังคม ทั้งที่ชาวบาบองระก่าต้องเสียรูปอาคนกลางโดยไม่มีอำนาจใด ๆ
เข้ามาเปลี่ยนกฎเกณฑ์ของสังคม เหล่านี้โค่เลย

ความรู้เท่าทางอ้อม ปรากฏในเรื่อง หายไปกับลมหายใจ
เรื่องเดียวในมหัศจรรย์ของครูโท กับลูกศิษย์คือ ทิพย์ ซึ่งครูโทไม่พอใจทิพย์ไปเรียนวิชาจาก
สำนักของครูหรืออีกแห่งหนึ่ง ถึงความว่า

"...มันไม่เห็นมันดีกว่าแล้วมันพูดออกมาโดยังใจว่า มันสอนดีกว่านะ
ความรู้เท่าทางอ้อม โค่ไปพูดไปคุยกับมันมาทนายมาพองชนกับ...

(หายไปกับลมหายใจ 2527 : 20)

บทสนทนาดังกล่าวผู้เขียนนำทฤษฎีมาไข ทำให้ผู้อ่านเห็นถึง
ความไม่พอใจของครูโทต่อทิพย์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ และครูโทโค่พูดสมประมาททิพย์ว่า มีความรู้เพียง
เล็กน้อย แต่มาแสดงความอวดคึกกับครูซึ่งเคยสั่งสอนตนมาก่อน ซึ่งเห็นโค่จากความหมายของภาษา
ที่กล่าวมาข้างตน

เชื่อไม่ฟังแกล ปรากฏในเรื่อง คนวางงาน เรื่องเดียวในตอน
นี้ซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องโค่คาวาอุทสึ ที่ไม่ทำงานและกินเหล้าเป็นประจำว่า

"...มีตัวโค่ไม่เป็นเรื่อง แกลเหล้าโค่ทุกวัน มีลูกชายอุทิศสวดสวดเสียให้เรียน มันก็
หนีไม่พนเหมือนพ่อของมัน ไอ้ตะเกาหมันเชื่อไม่ฟังแกล..."

(คนวางงาน 2528 : 42)

การปรากฏของภาษิต เรื่องไม้ทิ้งแถว หมายถึง พ่อแม่เป็นเช่นไร ลูกก็จะเป็นเช่นนั้น ซึ่งอะไรในความหมายไปในทางไม่ดีเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่ผู้แต่งภาษิต มาใช้เพื่อให้เห็นความรู้สึกของแม่ที่โกรธลูกชายและสามีของตน ซึ่งเห็นได้จากความหมายของ ภาษิตที่แสดงความสัมพันธ์ทางสายเลือดว่าพอเป็นอย่างไรลูกก็เป็นอย่างนั้น

1.1.2 ภาษิตที่เปลี่ยนแปลง ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้แต่งภาษิตเก่า มาดัดแปลงโดยการเติมคำระหว่างบทภาษิตบาง เปลี่ยนแปลงคำภาษิตเดิมที่ใช้อยู่บาง และนำคำคดองจนมาต่อท้ายภาษิตเดิมบาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ภาษิตที่เติมคำระหว่างบท มีปรากฏในเรื่องสั้น 5 เรื่อง ได้แก่ กอนมด หายไปกับฉมหายใจ ฉมรมแม่น้ำ คำรจของแม่ และบัตรประชาชน เช่น เห็นช้างชุกอยากชกขาง ปรากฏในเรื่อง กอนมด เพียง เรื่องเดียวในการสนทนาโต้ตอบของนางซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องกับสามีเกี่ยวกับความมั่งคั่งของ ไม่เท่าเทียมเพื่อนบ้าน ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอย่างมากมาย แต่ครอบครัวของนาง ไม่มีเลย จึงไปพูดว่าสามีให้ทำตามอย่างคนอื่นเขาบ้าง ดังตัวอย่าง

"... โหน... เอาอย่างพวกเคาบ้าง หลังคามานเคาไม้เสาทอระตักกันหมกทุกหลัง
แล้ว เองละ...มีปัญหานะ"
"ช้างหมีอะไร เองนะ เห็นช้างชุกอยากชกขาง ตัวเบ๊ปาก ไม่สนใจใยดี
แล้วแสร้งเป็นอนาหนี้"

(กอนมด 2526 : 23)

จากตัวอย่างภาษิตบทนี้ ผู้เขียนเติมคำ "กอยาก" เข้ามาระหว่าง บทภาษิตเดิมเป็นการ เน้นความหมายว่าต้องการจะทำตามอย่างผู้อื่น โดยไม่รู้จักประมาณตน ภาษิตบทนี้ยังแสดงถึงอารมณ์ของสภานางว่าไม่พอใจ ซึ่งเห็นได้จากความหมายของภาษิตดังกล่าว อีกด้วย

เพียงเรื่องเดียว ในตอนที่ครูไต่ตัวละครในเรื่องท้ายลง ที่บ้านครู ลูกศิษย์ลูกหาและผู้เฒ่าเฒ่า
นับถือมาในงานมากมาย ขณะเดียวกันนี้ ลูกศิษย์ที่ครูไต่ได้ออกจากสำนัก และครูไต่เคยประกาศ
ตัดขาดจากการเป็นลูกศิษย์มาในงานศพของครูควย ควยว่า

"...โพล่โพล่เต็มที่ หิขิมมาถึงไม่มีใครคาดคิดว่าหิขิมจะมา ทุกคนรู้ว่าครูไ
เคยโกรธหิขิม ถึงขนาดประกาศห้ามฉันไปหาเหยียบบ้าน ครูเคยพาประจักษ์...
ครูว่าเมฆาตายไม่ต่อขาฉันแล้ว แคว้นนั้นนี่มา"

(หายไปกับลมหายใจ 2527 : 20)

บทกวีข้างต้นมีการใช้คำ "ต่อมา" ระหว่างบทกวีเพื่อเน้นความให้หนักแน่นขึ้น โดยไม่เปลี่ยนแปลงความหมายเดิม ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์โกรธของครูโท เห็นได้จากความหมายของบทกวีที่แสดงการหยาบคายและขาดเมตตา ไม่ต่อมาเฉยๆ นอกจากนั้นยังแสดงถึงความสัมพันธ์อันคนสนิทระหว่างครูกับศิษย์อีกด้วย

เมื่อไม่กี่วันหนึ่งไม่กี่คนนั่งใครจะอยากเอากะตุลไปแขวนคอ
พบว่าการนำมาไว้ในเรื่อง ลพวิมล เพียงเรื่องเดียวจากบทสนทนาของแม่กับลูกชาย ซึ่งเป็นตัวละครในเรื่อง ไทพุดคุยเกี่ยวกับลูกความที่ตายไป แม่ต้องการจะพูดหลุมฝัง แตะลูกชาย ไม่เห็นด้วยกับการไหว้วานเพื่อน ดังตัวอย่าง

"...เมื่อก่อนจะไปพูดตามใจฉันทำไมให้เสียแรง...โอ้ไ้หวานกันเฉย ๆ นะคนที่
ยังเกรงใจกันก็พอจะมีแก่นักเหมือนอย่างฉันใจกัน เมื่อไม่ได้นั้นทั้งไม่ใครองนั่งใครจะ
อยากเอากระดูกไปแขวนคอ"

(ฉบับพิมพ์ 2528 : 71)

การปรากฏของชาติสังคัลลว ผู้เขียนเติมคำ "ใครจะอยาก"
 เขามาระหว่างบท ซึ่งความหมายไม่เปลี่ยนแปลง แต่คำที่เติมเขามาชวยสื่ออารมณ์ ความรู้สึกของ
 ลูกชายยาวว่า เกรงใจคนอื่นที่ตนจะไปไหว้วาน ทั้งนี้เพราะคนเหล่านั้นไม่มีใครมีประโยชน์สิ่งใด
 คอบแทนจากการกระทำเลย ดังนั้นใคร ๆ ก็ไม่อยากจะมาเหนื่อยยากลำบากตนไปด้วย

“ศิษย์ออกธัญญะกลางครุ” ปรากฏในเรื่อง หยาไปถัมหมหายใจ
เรื่องเดียวกัน ในงานศตครุไท เมื่อทิดมีโกเข้ามาในงาน บรรดาอุกฤษณ์คนอื่น ๆ ต่างพากัน
แปลกใจเพราะทุกคนรู้ว่าครุไท โกรทิดมีถึงขนาดประกาศห้ามมางานครุ ความว่า

“...ทุกคนรู้ว่าครุไท เคยโกรทิดมีถึงขนาดประกาศห้ามมีโงมาเหยียบงาน
ครุเคยคาประจานมันว่า เป็นศิษย์ออกธัญญะกลางครุ...”

(หยาไปถัมหมหายใจ : 2527 : 20)

การปรากฏของภานิตีมีการเติมคำ “ออกธัญญะ” เข้าระหว่าง
บทกวีเดิม เป็นการเน้นความหมายให้หนักแน่นขึ้นว่า ครุไทโกรทิดมีมาก เห็นได้จากความหมาย
ของภานิตีที่กล่าวหาว่า เป็นคนไม่รู้จักคุณครูอบรมสั่งสอนควยอาจหาญมาต่อสู้กับครุของตน

ปลาเนท้าวเกี้ยว เพิ่มหางของ นักเขียนนำมาใช้ในเรื่อง
ตำราจของแม่ เพียงเรื่องเดียว ในบทสนทนาของพ่อกับลูกชายที่เป็นตำราจ พ่อสอนให้ลูกชาย
เข้าใจสภาพที่แท้จริงในการทำงาน ตัวอย่างว่า

“...โลกเราทุกวันนี้คนที่มีบริสุทธิเกินไป คนที่มีความจริงใจกับผู้อื่นมากเกินไป บางครั้ง
กลับกลายเป็นคนโง่ และอีกอย่างหนึ่งคำพูดที่ว่า ปลาเนท้าวเกี้ยวทำให้เพิ่มหางของ นั้น
ยังคงเป็นความจริงอยู่ มันเป็นความเน่าเฟ้นที่ปลาตัวนั้น ๆ ไม่สามารถกลบเกล็นได้เสียควย

(ตำราจของแม่ : 2527 : 110)

ตัวอย่างที่ภานิตีผู้เขียนนำมาใช้โดยเติมคำ “ทำให้” ลงไป
ระหว่างบทกวีเดิม เป็นการเน้นความหมายให้ชัดเจนขึ้นว่าพรรคพวกเดียวกันต้องเสื่อมเสียเพราะ
การทำให้เสียของใครคนหนึ่ง ซึ่งในบทกวีก่อนสามารถเข้าใจคำสอนของพ่อว่าไม่พอใจในการกระทำ
ความชั่วของเพื่อนร่วมงานบางคนที่ทำให้พวกเดียวกันพลอยได้รับความเสื่อมเสียไปด้วย

* คอกพิภุคจะรวง ปรากฏในเรื่อง บัทธประชาชน เรื่องเดียว
ในการสนทนาของนางสาวปุก กับนางเพอ ซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องเกี่ยวกับการทำงานของ
เจ้าหน้าที่ทางอำเภอ ซึ่งไม่ยอมมาปฏิบัติหน้าที่ชาวบ้านที่มาติดต่อทำบัตรประชาชนก็ทราบขั้นตอน
รายละเอียดความว่า

"...นางเพอสะกิดเพื่อน แล้วรีบเดินนำหน้าลงจากอำเภอ กลับหะ...แมง
ให้เรารออยู่ใต้หลังคองวัน บอกสักคำก็ไม่บอก กลัวคอกพิณจะวางหรือไงก็ไม่รู้
วันจันทร์ วันจันทร์ไม่มาแมงมันแล้ว เสียเวลาหากิน"

(บัตรประชาชน 2525 : 21)

บทกวีข้างต้นนี้ นักเขียนนำคำว่า "จะ" เติมลงไประหว่าง
บทกวี ความหมายเดิมหมายถึง อาการนิ่งเฉยไม่พูดจาใด ๆ ทั้งสิ้นเมื่อเติม "จะ" ลงไป
จึงเน้นการกระทำให้เด่นอย่างชัดเจนว่า เจาหนาทึบปากนิ่งเงียบไม่ยอมพูดอะไรเลย จาก
ความหมายของบทกวีดังกล่าวยังแสดงถึงความรู้สึกไม่พอใจของนางเพอ ในเชิงประชดประชัน
อีกด้วย

ข. บทกวีที่นำคำหรือข้อความมาเติมท้ายบท ในที่นี้หมายถึง
การนำข้อความมาต่อท้ายบทกวีเดิมให้เกิดความคล่องจองและมีความหมายกว้างขึ้นจากการศึกษา
เรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่า นักเขียนสร้างบทกวีในลักษณะดังกล่าวนี้
เพียงเรื่องเดียวคือ บ้านหลังเก่า มีรายละเอียดดังนี้

"...เรานักจะจำคำสั่งสอนของครูที่สอนว่า เมืองไทยอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา
ในนาข้าว แต่ครูยังไม่ทันสอนว่า ในอามมีปิโตรเลียม..."

(บ้านหลังเก่า 2525 : 113)

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่าบทกวีที่สร้างขึ้นใหม่ สร้างโดย
นำข้อความ "ในอามมีปิโตรเลียม" มาต่อท้ายบทกวีเดิมที่ว่าในน้ำมีปลาในนาข้าว หมายถึง
ความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรม แต่เมื่อเติม "ในอามมีปิโตรเลียม" เข้าไป ทำให้ความหมาย
กว้างขึ้น คือแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ในที่นี้คือ ก๊าซปิโตรเลียม
ในอ่าวไทยนั่นเอง

ค. ภาษิตที่เปลี่ยนแปลงคำบางคำ ในที่นี้หมายถึง การนำ
ภาษิตเดิมมาเปลี่ยนแปลงคำใหม่ เพื่อความสะดวกในการออกเสียงให้คล้องจองจากง่าย
แต่ความหมายยังคงเดิม ปรากฏในเรื่องต้น 3 เรื่อง ได้แก่ บทสนทนาของยาย ก่อนแสงตะวันดับฟ้า
และนักฝันกลางทุ่ง เช่น

ลืมนตาอาปาก พบวานักเขียนนำมาใช้ในเรื่อง บทสนทนาของยาย
จากบทสนทนาของตัวละครในเรื่องคือ ไฉนก็กับแห่งภรรยาเกี่ยวกับการทำกล้วยตากส่ง โดยมี
นายทุนออกเงินให้ก่อนนอนส่งให้ดัง ความว่า

"แล้วเมื่อไร เราจะหลอกหน้าเขา"

"เฮ้ย ไม่นานหรอก ถ้าเรื่องแบบนี้มันไม่ดี กล้วยตากบางกระทู่มคงไม่ดังไปทั่วหรอก
เอ็งจำไหม...ไอ้ลูกกูที่ไปอยู่กรุงเทพฯ มันเคยบอกว่านาคหัวดำโพงยังมี
กล้วยตากคืดชื่อบางกระทู่ม เซอฉันเหอะครววินคงได้ ลืมนตาอาปากกะเซมั้ง"

(บทสนทนาของยาย 2525 : 28)

จากตัวอย่างนี้ พบว่าผู้แต่งสร้างภาษิตขึ้นมาใหม่ ซึ่งเดิม
ในวิชา "เงยหน้าอาปาก" มาเป็น "ลืมนตาอาปาก" จะเห็นได้ว่าผู้แต่งเปลี่ยนแปลงคำ เงยหน้า
มาเป็น ลืมนตา ส่วนสองคำหลังยังคงใช้ตามภาษิตเดิมและความหมายก็ยังคงเดิม คือหมายถึง
ความหวังจากการทำงานว่า คงจะร่ำรวยสุขสบายกับเขาเสียทีจากการทำกล้วยตากขายของ
ไฉนคืดและเมีย ดังตัวอย่างข้างต้น

ก่ากก่าเกี้ยน ปรากฏในเรื่อง ก่อนแสงตะวันดับฟ้า
เพียงเรื่องเดียว จากการบรรยายตอนหนึ่ง ซึ่งพ่อโคอบรมสั่งสอนลูก ๆ ให้เข้าใจถึงธรรมชาติ
ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ อันใดแก่ การฝึกฝนให้เป็นคนรักการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งลูกจะต้อง
ศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า

"จงหมั่นฝึกตนเอง อบรมตนนิสัย ให้เป็นคนมีใจรักการเล่าเรียนอยู่เสมอไป และ
ดำรงชีวิตอยู่อย่างนักปราชญ์ จึงจะเข้าใจถึงคุณค่าแท้ของธรรมชาติ และสรรพสิ่งวิเศษ
สิ่งทั้งสากลจักรวาล ซึ่งบิดา มารดา โคฝากพันธุกรรมแห่งอุปนิสัยไว้ในจิตใจของลูกแล้ว

วาระอนาคต ลูกก็จะงอกงาม ผลก็ออกนอกผลต่อเนื่องกันไป ประจักษ์ กำกวมกำเกวียน
หมุนเวียนวนวงไปตามวิถีกฎแห่งกรรมนำไปในสังสารวัฏฏ์"

(ก่อนแสงตะวันลับฟ้า 2527 : 26)

ภาพิตข้างต้นนี้แต่เดิมใจว่า "กึ่งเกวียนกำเกวียน" ซึ่งหมายถึง
ชีวิตของคนท่องเที่ยวไปตามชะตากรรม เมื่อนักเขียนนำมาใช้ ได้เปลี่ยนแปลงคำส่วนหน้าคือ
"กึ่งเกวียน" เป็น "กำกวม" ส่วนสองคำหลังยังใช้เหมือนเดิม ภาพิตบทนี้แม้จะเปลี่ยนแปลงคำ
ส่วนหน้าไป แต่ความหมายยังใช้เหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ในที่นี้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลง
ในชีวิตมนุษย์เป็นวัฏจักรสืบต่อกันไป

รองรำทำกิน พบในเรื่อง นักฝันกลางทุ่ง เรื่องเกี่ยวใน
ความคิดคำนึงถึงความหลังของลุงโปรง เมื่อสมัยหนุ่มว่า แม่เคยหาหนักหนา ไม่ไหวชอบกับ
นางเอกลิเก เพราะอาชีพนี้ไม่เป็นที่นิยมของคนในสังคม ถึงความว่า

"...แม่เคยพูดบ่นประจักษ์ไว้ว่า ไร้ที่เขาดื้อ ๆ กันนะ อย่าไปควาเอาเขาเขียนะ
แม่ไม่ชอบ พวกรองรำทำกิน ฝีมือด้อยตัวแค่นี้หมา อย่าว่าแต่ไถมาเลยแค่จับเชือกควาย
ก็ไม่ไหวแล้ว"

(นักฝันกลางทุ่ง 2528 : 27)

จากตัวอย่างนี้ ภาพิตเดิมใจว่า "เตนกินรำทำกิน" หมายความว่า
หาเลี้ยงชีพด้วยการแสดง ผู้เขียนนำมาใช้เป็นรองรำทำกิน โดยเปลี่ยนแปลงคำส่วนหน้า "เตนกิน"
มาเป็น "รองรำ" และคำส่วนหลัง "ทำ" เป็น "รำ" และยังคงคำว่ากินไว้ เมื่อเปลี่ยนแล้ว
จะช่วยให้หลีกเลี่ยงสะกดกั้น ส่วนความหมายยังใช้เหมือนเดิม ภาพิตบทนี้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ
ความรู้สึกไม่พอใจของแม่ลุงโปรง เห็นได้จากความหมายของภาพิตที่แสดงการดูถูกความสามารถ
ในการทำงานของผู้หญิงที่มีอาชีพดังกล่าว

1.2 ภาพิตที่สร้างขึ้นใหม่ คือภาพิตที่สร้างขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม
ตลอดจนภาพิตที่ได้รับอิทธิพลภาษาต่างประเทศ

1.2.1 ภาษิตที่สร้างตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม

ภาษิตลักษณะนี้จะอาศัยสภาพเศรษฐกิจและสังคม ที่เปลี่ยนไป
เข้ามาเป็นเกณฑ์ในการสร้าง โดยอาศัยแนวเทียบจากภาษิตเดิมบางและสร้างขึ้นใหม่บาง
เช่น ถูกเหมือนขาว เล่นเล่น กับขาว เหมือนยักทะนาน ทำงานแบบเขาซาชเย็นซาช เป็นคน
ปรากฏในเรื่องสั้น 8 เรื่อง ได้แก่ คุณหญิง มหาวีร เท่งอชานา ท้าวทองของแม่ ยืมในความมืด
รถไฟดังกะดี แหม่น และไม่มีไม้ใหม่สำหรับเธอ เรื่องสั้นเหล่านี้จะปรากฏภาษิตเพียงบทเดียว
มีบางเรื่องเท่านั้นที่ปรากฏสองบท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ถูกเหมือนขาว พบว่า นักเขียนนำมาใช้ในเรื่อง เท่งอชานา
ในการบรรยายตอนหนึ่ง โดยตัวละครกล่าวถึงการทอผ้าที่ยากลำบาก แขนขาวชายไม่ใคร่ราคา
ความว่า

"...โบราณเปรียบเทียบของถูกไว้อย่างหนึ่ง ชะนะนี้ชานาก็คือค่าใหม่ของเขา
ขึ้นมามา ถูกเหมือนขาว..."

(เท่งอชานา 2528 : 20)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ ผู้เขียนสร้างภาษิตใหม่โดยใช้แนวเทียบจาก
ภาษิตเดิม คือถูกเหมือนขาว มาเป็นถูกเหมือนขาว จะเห็นสภาพเศรษฐกิจมีส่วนทำให้เกิดภาษิตใหม่
ขึ้นมามีความหมายว่า ราคาถูก หรือไม่มีราคา ภาษิตนี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวราคาถูกลง ถึงความหมาย
ของภาษิตที่แสดงความตกต่ำของราคาขาวอยู่เสมอ

เล่นเล่น ปรากฏในเรื่อง ยืมในความมืด ดังนี้ ในบทสนทนา
ของยายปิ่นกับสองตัว เมียหนุ่มสาว เกี่ยวกับการหางานทำของเปียที่ถูกขายของยายปิ่น ความว่า

"เห็นไอเปียก ไปสมัครงานไต่หรือยังละ"

"ยังไม่ไต่เรื่องรักแห่ง ยิ่งสมัครยิ่งหมด ไอที่สอบไปแล้วก็เหลว"

"สมัยนี้เขาต้องเล่นเล่น"

"ก็ให้เขาลองสิ ถ้าไม่ใคร่จะโหดกลับมาเลนเลน บ้านเรา เอาของจริง
ดีกว่าเลนเชือกควายนะโว้ย"

(นิยมในความผิด 2528 : 47)

ภาษิตบทนี้ น่าจะเกิดจากความไม่เป็นธรรมในสังคม ที่มีการ
แบ่งพรรคแบ่งพวกเพื่อให้ความช่วยเหลือกันในทางต่าง ๆ จนเกิดมีการสร้างคำเพื่อใช้เรียก
การกระทำดังกล่าวว่าเลนเลน ซึ่งผู้เขียนก็นำมาใช้เพื่อช่วยให้อ่านได้เข้าใจความหมาย
ที่ชัดเจนขึ้น ภาษิตนี้หมายถึง การให้เงินทองหรือสิ่งของเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการ
จะเห็นได้จากความหมายของภาษิตดังกล่าวว่า การหาเงินหาทองนั้นจะต้องอาศัยพรรคพวก
จึงจะได้งานทำ ส่วนคนที่ไม่มีพรรคพวกก็ต้องลองหากันไป ดังคำประสมประชันของยายปิ่นว่า
ไม่ใคร่กลับมาเลนเลน เชือกควายของจริงกันดีกว่า

"สี่เคียวกัน" บทที่ใช้ในเรื่อง ตำราจของแม่ เพียงเรื่องเดียว
จากคำสอนของพ่อกับแม่ เกี่ยวกับพฤติกรรมของตำราจอะไร ๆ ซึ่งทำให้ตำราจที่ ๆ ของพลอย
มัวหมองไปควยว้า

"...ในคืนที่พ่อกลับมาจากงานเลี้ยงอำลาชีวิตตำราจของพ่อ...พอบอกแม่ว่า
อายุกับความประพฤติไม่ทันหาหนุหนาคืนทุกวัน จากการกระทำของคนสี่เคียวกัน..."

"ตำราจของแม่ 2526 : 110)

จากตัวอย่างข้างบน ภาษิตบทนี้สร้างขึ้นโดยอาศัยสี่โครงแบบ
ของวิชาการตำราจมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตำราจทั้งหมด ภาษิตบทนี้หมายถึงพวกเคียวกัน
จะเห็นได้จากความหมายของภาษิตที่แสดงความรู้สึกไม่สบายใจของพ่อต่อเพื่อนรวมอาชีพตำราจ
ด้วยกัน ซึ่งมีความประพฤติไม่เหมาะสม

ทำงานแบบเขาลาขยเอนขย ปรากฏในเรื่อง มธุ เพียงเรื่องเดียว
ในการบรรยายตอนหนึ่ง ผู้เล่า กล่าวถึงการทำงานแบบข้าราชการของตน ดังตัวอย่าง

"...วันหนึ่งผมออกไปกินข้าวกับเพื่อน ๆ นอกกอง และไต่กินเบียร์เย็น ๆ ด้วย ตามธรรมเนียมของคนที่รอบเสพรองฉันมา แต่ไม่ถึงแก่เมามายอะไร เพียงแค่รู้สึก มีน ๆ เล็กน้อย และถ้าเราจะกลับเข้าทำงานก็เป็นเวลาเกือบบ่ายสองโมง ซึ่ง ก็เป็นเรื่องแสนจะธรรมดาสำหรับข้าราชการทั่วไป ผมว่ามันแหละเจาะที่สุดกับ สมญา ทำงานแบบเซาชนเยนชน ใครไม่รู้เป็นคนคิด น่าจะโหล่งจริง ๆ "

(มหา 2528 : 43)

ภาษิตบทนี้ เกิดจากการทำงานของข้าราชการผู้แต่งนำมาสร้าง เป็นสำนวนเปรียบเทียบ หมายความว่า ทำงานแบบขอไปที เพียงเพื่อผ่านพ้นไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ถึงแม้จะเห็นไต่จากการทำงานของข้าราชการไทยที่ไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะกระทบ ต่อประเทศชาติ แต่เป็นการทำงานเพียงเพื่อในตนเองอยู่รอดโดยไม่มีความนึกเท่านั้น

"โคตรม" พบว่า นักเขียนนำมาใช้ในเรื่อง มหา เพียง เรื่องเดียว จากการบรรยายตอนหนึ่งของบุญเลากับบัวว่า บัวให้ความนับถือไว้วางใจต่อบุญเลามาก แม้บุญเลาจะมีความประพฤติไม่เหมาะสมก็ตาม ดังตัวอย่าง

"...คราวใดที่มีเรื่องกับอกกับใจ หรือมีปัญหาอะไร ก็มักจะระบายและหาข้อ เสมอ...ทั้ง ๆ ที่ผมทำตัวไม่น่ามีถือเลย เช่น โครม ไปดูหนังบาง ก็น่าจะบาง บางครั้งถึงแกแอมไปเล่นไฟ"

(มหา 2528 : 46)

จากตัวอย่างภาษิตบทนี้ ดูเหมือนผู้เขียนจะนำคำ "โคตรม" มาจากการปฏิบัติทางทหารหน่วยรบที่ไปกระโคตรมหลังแนวชาติ โดยที่ชาติก็ในรู้ตัว มาสร้างเป็นภาษิต หมายถึงการละทิ้งหน้าที่ออกจากที่ทำงานก่อนเวลาหรือไม่มาเลยก็ได้ เห็น ไต่จากภาษิตบทนี้ช่วยให้อ่านในมองเห็นพฤติกรรมของบุญเลาชอบทิ้งงานในหน้าที่ไปทำกิจ ส่วนตัวในเวลาราชการถึงกลาว

กิมฮว เหมือนยัคทะน่าน ปรากฏในเรื่อง พอญ เรื่องเดียว
เรื่องนี้ยูเลาโคกล่าวถึงยามำรุงประเทศสมุนไพร ที่นำมาพบในเด็ก ๆ รับประทานแล้วจะทำให้
ร่างกายสมบูรณ์ รับประทานชาวโค ดังตัวอย่าง

"...ยำนานนี้กินเขาไปแล้ว กิมฮว เหมือนยัคทะน่าน วังเขาทองน้ำวันละหลาย
เที่ยว พอพระอาทิตย์ตกกิน ก็ทำปรีจะนอนทาเดียว..."

(คฺญ 2525 : 48)

บทกวีดังกล่าว ผู้เขียนสร้างขึ้นโดยอาศัยแนวเทียบจากกวีนิพนธ์
เดิมคือ กิมเหมือนยัคหมอน มาเป็น กิมฮว เหมือนยัคทะน่าน ซึ่งหมายความว่าถึงผู้ที่สามารถ
รับประทานอาหารไผ่มากเป็นพิเศษ จะเห็นได้จากความหมายของกวีนิพนธ์นี้ เมื่อเด็ก ๆ
รับประทานยาไปแล้วจะกินข้าวไผ่มาก และวงแหวนดาวบนเมื่อค่ำลงเป็นประจำ

เราไม่เอาเขา เขาก็เอาเรา มีการนำมาใช้ในเรื่อง รถไฟสังกะสี
เรื่องเดียว จากคำสนทนาของสงครามกับสงคราม ถึงเรื่องราวการขมขื่นในอดีตของสงครามที่
ทลุมวบ ควบววา

"สงครามตเลวว... โลกั่วไม่กั๊งคโคนหักโคนฉะจะงานกัณกันตลอดได
ยังไ ก่ทองเลนของกันบาง สงครามพักหนารับรู้ เราไม่เอาเขา เขาก็เอาเรา
ภรรยาของสงครามคุณูกับคำพูดท่านองนี้ โดยเฉพาะหลังจากเขาหนีแล้ว"

(รถไฟสังกะสี 2528 : 22)

การปรากฏของกวีนิพนธ์นี้ เป็นการสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด จะเห็น
วาสภาพของสังคมที่เอารัดเอาเปรียบกันในปัจจุบันทำให้เกิดกวีนิพนธ์ขึ้นมา กวีนิพนธ์มีความหมายว่า
เมื่อมีโอกาสจะได้ประโยชน์สิ่งใดก็ควรรับเอาไว้มาก่อน มิฉะนั้นก็จะเสียประโยชน์ใหญ่ไปเช่นกัน
เห็นได้จากความหมายที่แสดงถึงการแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองของสงครามที่กล่าวว่าคุณอนจะ
มาเอาเปรียบตน จึงทำให้เขาไม่คิดถึงความรักใคร่ของผู้อื่นด้วย การโกงแสร้งตามตัวอย่าง
ที่กล่าวข้างต้น

คำของคนอยู่คนเดียวในงาน ปรากฏในเรื่อง ไม่มีปีใหม่สำหรับเธอ
เพียงเรื่องเดียว จากความนึกคำนึงของ คร. จรัสคาร ที่คิดถึงการทำงานของตนเองความว่า

"หล่อเมื่ความเชื่อมั่นและพึงพอใจในคำเปรียบเปรยที่ว่า คำของคนอยู่คนเดียวในงาน
มาตั้งแต่เริ่มตนชีวิตทำงาน เมื่อยี่สิบแล้ว ทั้งยังแอบภาวนาใจอยู่ตลอดความว่า
ตัวเองก็เป็นคนมีค่าของสังคมและบุคคลอื่นเช่นกัน"

(ไม่มีปีใหม่สำหรับเธอ 2528 : 44)

ภาพที่ใช้อย่างนี้ เกิดจากการนำคำนิยมที่คนในสังคม
ยกย่องว่าดีมาสร้างเป็นภาพที่ ผู้แต่งชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของคนที่ดีสังคมต้องการควรมีลักษณะทั้งนี้คือ
ทั้งใจทำงานอย่างจริงจัง ยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม จึงสมควรได้รับการยกย่อง
ว่าเป็นคนมีคุณค่าตรงตามความหมายของภาพที่ตน

กวังไกรควงฉัน พบว่านักเขียนนำมาใช้ในเรื่อง แมน ใน
เรื่องนั้นกล่าวถึงป่าทองและเพื่อนแมนไคสนทนากันถึงเลขเกิดที่ใคร่จากอาจารย์ใบหยก จึง
ทำให้ทุกคนรอยความหวัง ดังตัวอย่าง

"บรรยาการโดยทั่วไปก็เหมือนก่อนหยกออกในวงกลม ๆ มีการช่วยกันวิเคราะห์
ความเป็นไปของลายเส้นสีน้ำเงินว่าจะเป็นเลขอะไรโดยวาง แต่ครั้งนี้ไม่มีการสรุปว่า
เลขไหน เป็นเลขเกิด ใครรู้ว่าเป็นเลขอะไรก็เป็นเลขนั้น กวังไกรควงฉัน ป่าทองว่า"

(แมน 2528 : 25)

การปรากฏของภาพที่นี้ สร้างขึ้นจากพฤติกรรมของคนใน
สังคมที่เชื่อว่าการทำสิ่งใดก็ตามจะประสบผลหรือผลร้ายของตนนั้นขึ้นอยู่กับดวงชะตา จึงทำให้
เกิดภาพที่ใหม่คือ กวังไกรควงฉัน ขึ้นมา ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการปล่อยใจตนเองให้ยอมรับเหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นโดยผู้เขียน ดังตัวอย่างข้างตน

1.2.2 ภาษาที่ได้รับอิทธิพลภาษาต่างประเทศ หมายถึง ส่วนที่ปรากฏในเรื่องสั้น ซึ่งนักเขียนนำคำภาษาต่างประเทศที่คนในสังคมปัจจุบันนิยมใช้พูดกันมาใช้ในเรื่องสั้น โดยสร้างส่วนทับศัพท์โดยตรง และนำคำศัพท์มาเปรียบเทียบกับภาษิตเดิมบาง เช่น วิ่งเหมือนม้าถูกยาโคป เกษิม และ พิวซาด เป็นต้น

จากการศึกษาเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่านักเขียนนำส่วนที่ได้รับอิทธิพลภาษาต่างประเทศมาใช้ในเรื่องสั้น 3 เรื่อง ได้แก่ เกษมสินขาว สัจจะชานา และ สี่สาว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิ่งเหมือนม้าถูกยาโคป ปรากฏในเรื่อง เกษมสินขาว เรื่องเดียว จากการสนทนาของตัวละครซึ่งเกี่ยวข้องกับกวนการนำวานตากแหงมาของเหลาชาย เพื่อจะไถเงินมากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นจึงรีบไปหาโหลมาใส่เหลาของ ควาว่า

"ไฉนเหลียวดูนาฬิกาหกรมประชาสัมพันธ์ นี่เพ็งจะทุ่มครึ่ง...ข้าให้เวลาเอ็งสิบห้านาที" ไอยอยวิ่งเหมือนม้าถูกยาโคป...มันยังไม่รู้เหมือนกันว่าจะหาโหลเปล่าที่ไหนมาไค"

(เกษมสินขาว 2526 : 49)

การสร้างส่วนบทนี้ เป็นการสร้างในเชิงอุปมา โดยนำคำภาษาต่างประเทศ คือ "โคป" มาดัดแปลงเปรียบเทียบเป็นวิ่งเหมือนม้าถูกยาโคป ซึ่งหมายถึงวิ่งอย่างรวดเร็วมากทีเดียว เมื่อได้รับยากระตุ้นเข้าไป เห็นได้จากความหมายของส่วนที่ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพอย่างชัดเจนว่าไอยอยวิ่งไคววคเร็วมาก

มันแชร์เงินกัน เป็นส่วนที่พบในเรื่อง เกษมสินขาว ดังนี้
เรื่องนี้ได้บรรยายความเป็นมาของไอยอย เมื่อครั้งทำงานเป็นนายคนหมู่บ้านไวว่า

"ไอยอยนะรี อดีตของมันไม่เบาเหมือนกัน เคยอยู่ตามหมู่บ้านที่คอยพัฒนา
เก็บเงินบานละสิบบาทต่อเดือน หลายบานไอยอยขมอรู้เหลือ...เหลือกินแต่ไม่เหลือเก็บ

มันยังจนอยู่...ซ้ำร้ายกว่านั้นหิวโหย มันแฮร์เงินกัน ถัดก็มาล้อย่อย เหตุค่อยไป
ขว้างทางหากินของมัน"

(เศรษฐินชาว 2526 : 27)

สำนวนที่ปรากฏในตัวอย่างนี้ เกิดจากการรับคำภาษาต่างประเทศ
มาใช้พูดจากันในสังคมปัจจุบัน นักเขียนจึงได้นำมาสร้างเป็นสำนวนแฮร์เงินกัน หมายความว่า
ออกเงินคนละเท่า ๆ กันมารวมกัน เพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับของทุก ๆ คน สำนวนนี้มีใช้กัน
อย่างแพร่หลาย ดูจะกลายเป็นสำนวนภาษาไทยไปโดยปริยายเสียแล้ว

ฟิวชาค ปรากฏในเรื่อง สัจจะชานา เพียงเรื่องเดียว จาก
บทสนทนาตอนหนึ่งของเด็กสาววัยเรียนสองคน ซึ่งเขาไปซื้อของในทางสรรพสินค้าให้กับเพื่อนชาย
ของหล่อน ซึ่งดูเขาใคร่ฟังโดยไม่ตั้งใจ ทั้งตัวอย่าง

"อันเนะ ยายแหว ฉันไม่หลงผมเธอหรอกนะ เนียวไม่เลือก ฉันกับผมตั้งฟิว
ไวสูง ฉันไม่อยากฟิวชาค...ควยความอยากรู้ว่าฟิฉันคืออะไรกันแน่ แฉฉาฉาอยู่ใน
วันต่อมา...ดูหัวเราะคิกคัก ฟิวฟิวเจอร์ไฟฟี่ ดูบอกแล้วโยกหน้าท่าคาหวาน"

(สัจจะชานา 2528 : 9)

การนำคำภาษาต่างประเทศมาสร้างเป็นสำนวนโดยการทับศัพท์
ภาษาอังกฤษ "ฟิว" ซึ่งตัดมาจาก Future มาลงสมกับคำไทยเป็นฟิวชาค มีความหมายว่า
ผมสิ้นความหวังในอนาคต เห็นได้จากสำนวนในเรื่องนี้ ซึ่งแสดงความรู้สึกของหญิงสาวที่ตั้ง
ความหวังไวสูง และไม่ยอมถอยคืนความหวังในอนาคตของตน

อยู่ไปก็ไล์พ้อย พบในเรื่อง สัจจะชานา เช่นเดียวกันใน
บทสนทนาของอู๋ กับดูเฮา ความว่า

"...ถ้าเป็นอู๋ อู๋ก็อยากกินยาอย่างมันนั่นแหละ คนเรา ฟิวชาค อยู่ไปก็ไล์พ้อย..."

(สัจจะชานา 2528 : 9)

จากตัวอย่างนี้ จำนวนที่สร้างขึ้นได้รับอิทธิพลจากการโฆษณา
สินค้าชนิดหนึ่งคือ สมุทรสาโลฟบอย ผู้แตงนำมาใช้เป็นจำนวนอยู่ไปก็โลฟบอย หมายความว่า
เมื่อหมดหวังในอนาคตอยู่ไปก็ไม่มีประโยชน์ จำนวนดังกล่าวนี้เป็นที่นิยมของวัยหนุ่มสาวในปัจจุบัน
เป็นอย่างมาก

อชชา และ เกกขิม ปรากฏในเรื่อง สี่สวาค ดังนี้ เรื่องนี้
นวนลก็กับสามี ไทสนทนากันถึงการศรัทธา ความสิ่งหพบเห็นออกมาเป็นตัวเลขเพื่อขอหวย หมายความว่า

"...หวนนั้นออกมาแล้ว คุณถึงมาที่ความใดแบบนี้ จะมีประโยชน์อะไรละ ถ้า
เก่งจริงทำไมคุณไม่ทำนายฝันออกให้ใครเลขเจง ๆ แบบนี้เสียแต่ที่แรกจะใครววย
อชชาไม่ตอฆานังเกกขิม ตรอมใจอยูแบบนั้น"

(สี่สวาค 2527 : 103)

บทสนทนากังกล่าว แสดงการปรากฏของจำนวนภาษาจีน
คือคำว่า "เกกขิม" ที่ผู้แตงนำมา ขัณฑ์พิพและคงความหมายเดิมไว้ทุกประการ ซึ่งหมายถึง
เสียใจ ส่วนคำว่า "อชชา" จำนวนภาษาพูดที่คนในสังคมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน หมายถึงมากมาย
จากความหมายของจำนวนดัง ลว ขวยให้เขาใจความรู้สึกไม่พอใจของสามีนวนลก็และแสดง
การประหขประห้นออกมาว่า ถ้า ลวก็สามารถที่เลขใดถูกก่อนหวยออกก็จะใครวรายไปนานแล้ว
ไม่ตอฆานังเสียใจอย่างนี้

1.2.3 ภาษารอบรด หมายถึง ภาษิตที่สร้างควยคำคล้องจองพบเห็น
ไคงยบนรณประจำทาง รดบรทุก และรดสองแถว ซึ่งมักเรียกวาสำนวนทายรด หรือสำนวน
รอบรด ดังที่ พรทิพย พุกผาสุก กลาวว่า (พรทิพย พุกผาสุก 2524 : 13) ภาษาที่ใช้เราใจ
ผู้อาน มีลักษณะเป็นภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน เช่น สุขใจเมื่อไกลเมียบ เลือคที่ไม่บวก
เงินถึงนองหนองถึงพิ เป็นคน ดังรายละเอียคต่อไปนี้

ภาษารอบรด ปรากฏในเรื่อง นักสูนอกสังเวียน เพียงเรื่องเดียว
ในการบรรยายตอนหนึ่งของญเลา เมื่อขึ้นไปบนรถเมย์โดยสารประจำทาง ซึ่งคนแถมมาก ญเลา
ขึ้นไปยืนบนรถก็สอคสายสาตาอานสำนวนรอบรด ดังตัวอย่าง

"...ผมสอศ่ายส่ายตาหาภาษิตประจำรถเมล์ หรือจะเรียกว่า คำคม คำขวัญ
หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก ซึ่งก็มีเกือบทุกคัน ทั้งที่เขียนด้วยมือ และพิมพ์
สติ๊กเกอร์ แต่มันสนใจเรียกว่าภาษิต มีทั้งสุภาษิต และทุกาษิต เช่น

"สุขใจเมื่อใกล้เมีย"

"หยอกเหงอเพื่อนองเมีย"

"เสียเธอเพราะจนเสียคนเพราะเมา"

"พี่เมาแอนเพราะแฟนดื่ม"

"ถึงรถจะเกา แต่กระเป๋ารอบ"

"จิตใจที่ไร้ความคิดมาของยาสูบ"

"ที่หีบไม่รอง ที่ทองจะหีบ"

"เงินถึงนองหนองถึงพี่"

"เลิกพี่ไม่บวก"

"น้องซนพี่ใจ น้องลงไปพี่คิดถึง"

"ไม่มีทานเราอด ไม่มีรตทานเคิน"

"เรารักผู้โดยสารทุกท่านเหมือนชีวิตของเรา"

"ตอนรับควยน้ำใจ จากไปควยน้ำตา"

"ความดีของท่านอยู่ในจิตสำนึกของเรา"

"ขับช้าอีกนิด ประหยัดชีวิตและน้ำมัน"

พอถึงที่หมาย ผมลงจากรถเมล์เดินเข้าซอยกลับบ้านอย่างค่อนข้างจะโรยแรง เวลา

จวนจะโพลเพลอยู่ไร ๆ..."

(นักต่อนอกสังเวียน 2525 : 19 - 24)

ภาพที่รอบรถในตัวอย่างข้างต้น สร้างขึ้นด้วยการใช้คำคล้องจอง
มีไคเลียนแบบภาษิตดั้งเดิมทั้งหมด ซึ่งน่าจะได้แหล่งที่มาของข้อความที่ดัดแปลง เลียนแบบมาจาก
ข้อความอื่น ๆ ตลอดจนแรงบันดาลใจ อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของบรรดาคนรถอีกหลาย ๆ คน เห็นได้ว่า
สำนวนที่สร้างขึ้นแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับคนรถเอง บุคคลในครอบครัว หญิงทั่ว ๆ ไป เนื้อหาเกี่ยวกับ

เพศ ปัญหาศีลธรรมเสื่อม นอกจากนี้สำนวนรอบรดยังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย คือผู้โดยสารและคนขับรถอีกด้วย จะเห็นได้จากความหมายของสำนวนรอบรด ที่กล่าวเตือนสติ ให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบของคนขับรถ เช่น "ขับช้าอีกนักประหลาดชีวิตและน้ำมัน" ตลอดจน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพึ่งพาอาศัยกันตามความหมายของภาษิตทั้งกล่าว

จากการศึกษาการปรากฏของภาษิตในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่า ภาษิตที่ปรากฏมี 2 ลักษณะคือ การปรากฏของภาษิตเก่า และภาษิตที่สร้างขึ้นใหม่ ภาษิตทั้งกล่าวปรากฏในเรื่องสั้นเรื่องละหนึ่งบทเป็นส่วนมาก จะมีเพียงสิบสองเรื่องเท่านั้น ที่ปรากฏเรื่องละสองบท ได้แก่ เรื่อง กอกไม้ไฟ เป็นไม้ไผ่ก่อกองมา นักดาบ ดวงตาสวรรค์ ลมริมแม่น้ำ กอนแสงตะวันลับฟ้า คำรจของแม่ มหา สีสว่าง สัจจะชาวนา เจริญนิชา และหายไปกับลมหายใจ เรื่องสั้นที่ปรากฏบทภาษิตมากกว่าสองบทขึ้นไปมีเพียงเรื่องเดียว คือ นักสู่นอกสังเวียน ส่วนภาษิตที่ปรากฏในเรื่องสั้นทั้งแสดงเรื่องขึ้นใหม่ สำนวนภาษิต โคแก่ เจาคณายนคน เสือเก่า และตายไม่เผ่าผี ซึ่งภาษิตนี้ผู้แต่งนำมาใช้มากกว่าบทอื่น ๆ สำหรับ ภาษิตเก่าที่พบในเรื่องสั้นผู้แต่งนำมาใช้โดยคงรูปและความหมายเดิมไว้ทั้งหมด โดยใช้ประกอบ บทสนทนาเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งนำมาใช้กล่าวเป็นนัยเพื่อให้ทราบถึงเรื่องนั้น ๆ ตลอดจน สื่อความคิดในการสนทนาบางตอนที่ยาวเกินไป เพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจและง่ายต่อการจดจำ นอกจากนี้ผู้แต่งยังนำภาษิตเก่ามาใช้โดยการ เปลี่ยนแปลงคำเดิมให้ออกเสียงได้ สะกดกลองจองเพื่อบอกความหมายที่กว้างขึ้นกว่าเดิมตามความนิยมของคนในสังคมอีกด้วย สำหรับภาษิตที่สร้างขึ้นใหม่พบว่า ผู้แต่งสร้างภาษิตขึ้นใช้ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยแนวเทียบจากบทภาษิตเดิม แต่เปลี่ยนแปลงคำกล่าวเปรียบเสียใหม่ตามความนิยมของคน ในสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนคุณธรรมความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของชาวนาเป็นเกณฑ์ ซึ่ง สะท้อนให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยอาศัยภาษิตเป็นสื่อ ในการแสดงความคิดจากผู้แต่ง ไปสู่ผู้อ่าน นอกจากนี้ผู้แต่งได้สร้างภาษิตโดยนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้กล่าวเปรียบในบทภาษิต เพื่อใช้เน้นความในการสนทนาในเรื่องสั้นอีกด้วย ส่วนภาษิตรอบรดยัง ผู้แต่งสร้างขึ้นโดยใช้รูปแบบ ภาษิตเก่าเป็นแนวเทียบมาลงในบางบท แต่มีไวยากรณ์แบบภาษิตดั้งเดิมทั้งหมด ภาษาที่ใช้เป็น คำกลองจอง สื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา ภาษิตรอบรดยังใช้กล่าวแสดงความรู้สึกของคนใน

สังคมและอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างดี ภาวที่ปรากฏในเรื่องสั้นดังกล่าวดูเด่นนำมาใช้ประกอบการเขียนเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ตัวละคร และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างเหมาะสมเพราะภาวที่เหล่านั้นสะท้อนให้เห็นอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมของตัวละครได้อย่างชัดเจน

2. ความเชื่อ

ความเชื่อ คือการยอมรับนับถือ หรือยืนยันในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่ตนและไม่มีตัวตนก็ตามว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้ อาจจะมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ (ประสาธน์ อิศรปริชา และคนอื่น ๆ 2518 : 5) ความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 มี 6 ประเภท คือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ความเชื่อเรื่องความฝัน และความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ซึ่งผู้วิจัยจะนำมากล่าวตามลำดับดังนี้

2.1 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 มีจำนวน 13 เรื่อง คือ พระตะกั่ว หญิงกินข้าว ป้าท้าว ล้าควม เพื่อนรัก ล้าจะชานา หลวงปู่ ความทุกข์ของโหร แม่มด แม่มด นางสาวรูปงาม กรรมลิขิต และ นางคุณเขียว ซึ่งปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง การสักยันต์ คาถาอาคม ความเชื่อ เรื่องอาถรรพณ์ และโชคลาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง

ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง อันได้แก่ พระเครื่อง และเหรียญวัดทุ่งคล เพราะคนต้องการหาวิธีป้องกันภัยพิบัติ จึงนำเครื่องรางต่าง ๆ มาช่วยเป็นกำลังใจ เพื่อให้ได้อยู่คงกะพันมั่นคงไม่เจ็บไม่ป่วย เป็นตน ซึ่งในเรื่องสั้น ปรากฏความเชื่อเรื่องเหรียญวัดทุ่งคล และพระเครื่อง ดังนี้

เรื่อง หลวงปู่ ปรากฏความเชื่อเรื่องการปลุกเสกเหรียญวัดทุ่งคลโดยเกจิอาจารย์ชื่อดัง ซึ่งเป็นที่ยกย่องนับถือของชาวบ้าน ดังการกระทำของหลวงปู่ตัวละครในเรื่องได้ทำพิธีปลุกเสกเหรียญเพื่อแจกจ่ายเป็นที่ระลึกแก่ชาวบ้านที่มานมัสการที่ทางวัด ท่านเป็นพระที่ผ่าน

การชุกชุมศัทธิมาแล้ว จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นเกจิอาจารย์คนหนึ่ง ดังนั้นเมื่อพิธีปลุกเสก
พระเครื่องที่ไหนก็ตาม หลวงปู่จะต้องไปร่วมพิธีด้วยทุกครั้ง ดังตัวอย่าง

"...พวงนี้หลวงปู่ต้องนั่งปรก ทำพิธีปลุกเสกเหรียญที่จะเป็นของชำร่วย แก่
ศิษยานุศิษย์ และให้เขาแกะบุคคลทั่วไปในวันงาน เพื่อหาทุนสร้างหอระฆังหลังใหม่
ออกจะเป็นงานหน้าเพื่อสำหรับคนแก่ ๆ ที่ต้องมานั่งออกหัดบอดบ่น นั่งสวนมนต์กัน
อยู่ทั้งวันทั้งคืน พระเกจิอาจารย์ท่านคงเป็นเช่นเดียวกันไม่ว่าจะใครรับเชิญ
ไปงานไหน หลวงปู่ก็จะพบท่านเหล่านั้นอยู่เสมอ คางคนต่างมองกันควยควงตา
ที่เห็นคนน้อยมอญลา..."

(หลวงปู่ 2525 : 24)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นความเชื่อเรื่องพระเครื่อง
ได้อย่างชัดเจน โดยกล่าวถึงหลวงปู่ปลุกเสกเหรียญเพื่อเป็นของชำร่วยแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป
ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนทั่วไปยังเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างมั่นคง ความเชื่อดังกล่าวทำให้สำเร็จ
ประโยชน์บางอย่าง ได้แก่ การสร้างถาวรวัตถุทางศาสนา จะสังเกตได้ว่าผู้แต่งทองการเสนอ
ความจริงบางประการต่อผู้อ่าน เช่น การนำความเชื่อไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจการให้เป็น
ผลสำเร็จ และอีกประการหนึ่ง คือความเชื่อ อาจจะทำให้คนกระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร
ซึ่งทำให้ผู้ทรงศีลได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น

เรื่อง ปาฏิหาริย์ ปรากฏความเชื่อเรื่องวัตถุมงคล คือพระพุทธรูป ที่
สร้างจากไม้จิวคำ ซึ่งเชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ถ้าใครได้บูชาจะมีโชค ดังตัวอย่าง

"...พญาจิวคำ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และจากไม้จิวคำองค์นี้มาจากจังหวัด
ลพบุรี เป็นของแพทยาภิไศลทางโชคฉลาก และเมตตาตามหานิยม พวยง้อไปวาง
บนหิ้งควย..."

(ปาฏิหาริย์ 2526 : 49)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธรูปที่แกะจากไม้จิวคำที่ได้อาจมาจากพญานาค
นับว่าเป็นของหายาก ซึ่งเชื่อสืบต่อกันมาว่า ถ้าได้บูชาแล้ว จะทำให้เป็นเจ้าของโชคฉลาก และ
เส้นทางเมตตาตามหานิยมอีกด้วย

เรื่อง พระตะกั่ว แสดงความเชื่อเรื่องพระเครื่องที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งที่มาแปลกไปจากพระเครื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะภาพพระเครื่องในนี้ ๆ พระเครื่องไม่ควรจะอยู่ ยิ่งเชื่อว่ามีความขลังมาก ถึงการกระทำของลุงสุ่ยที่เอาน้ำพระตะกั่วไปใส่ไว้ในต้นไม้ตอนและรอนจนต้นไม้โตจริงไปก็ค ทั้งตัวอย่าง

"...ลุงสุ่ยบรรจุผ้าไม้ไผ่ลำนออกมา ก็ปรากฏเป็นพระตะกั่วสวยงามของคนวางเรียงเรออยู่ในโลง เขามีเห็นเขาดึงกับตาจุก ไม่นึกต้องเก็บไว้มูซาควย มึงไปตัดเอาใหม่มาแล้วกัน เขามีบอก นัมแทบพระตะกั่วในกอไผ่ เขามีได้รับความยำเกรงจากคนทั่วไปมากขึ้น มีคนมาไหว้กราบกราบ รบมีท่าเสน่ด น้ำใจดีมากจน คำทักเพ่งชื่นควย ชาวเขามีโคพระในลำไม้ไผ่แพร่หลายไปทั่ว มีเกรงใจในอำเภอมหาขอเขาถึงบ้านในราคาเรือนหมื่น แตนกไม้มอมปลอม กราบทักคนทั้งราคาให้หาเพิ่มก็ยังเฉย... แตนหนึ่งใหม่พอเขา "พอลานูนเสน่ดราคา" ของคัมภีร์เกิดกับผม ผมไม่อยากจะมันตกไปเป็นของคนอื่น "เขามีไม้มอม" แตนครึ่งเขา "ผมจะเขาไปไหนหนวว่า ทานชอบเล่นพระ" เขามีเป็นคนมีเงินเจ้านาย พอพอลานูนถึงหนวว่า ขึ้นมาแก้ใจจนก็โคแทบของบอกทานควยว่า พระนี้มาจากผม เขามีเสน่ดเงินใจ "ลุงสุ่ยถึงกับปากอาตาคาง ไม่รู้สึกขบขันอีกต่อไป เรื่องที่ห้าขึ้นเล่น ๆ ใ้พทำให้เขามี กลายเป็นเกรงใจผม ๆ ไปแล้ว..."

(พระตะกั่ว 2526 : 24 - 25)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องพระเครื่องที่พบโดยบังเอิญ เป็นสิ่งที่คนทั่วไปเชื่อว่าพระศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งคนที่ไม่พบพระเครื่อง ก็ได้รับการกราบไหว้บูชาจากเจ้าของบ้านเช่นเดียวกัน การพบพระเครื่องดังกล่าว ทำให้เจ้าของบ้านได้รับการเคารพนับถือจากคนทั่วไปมากขึ้น เพราะคนทั่วไปมีความเชื่อว่าจะเกิดกับผู้มีบุญ โดยเฉพาะการพบพระเครื่องในนี้ ๆ ไม่ควรพบดังกล่าว นอกจากนั้นคนทั่วไปยังเชื่อว่า พระที่พบเป็นของดีหาได้ยาก ทางทองการอยากจะเป็นเจ้าของ จึงเสนอเงินจำนวนสูงเพื่อซื้อจากเจ้าของ แต่บางคนต้องการซื้อหาใหญ่ใหญ่ขอเงินพระ เพื่อเป็นการเอาใจเจ้านาย ส่วนเจ้าของพระเครื่องนี้มอบเจ้านายและต้องการให้ตนเองเป็นที่รู้จักของผู้ใหญ่กับเจ้านายพระให้ โดยการ

เสนอเงื่อนไขกับผู้อื่นว่าให้ออกมาเป็นเจ้าของพระกาย จากการกระทำเพื่อความสนุกสนาน
ของลุงตู่ทั้งกลาง กัดทำให้เพื่อนบ้านรำววยและเป็นต้นไม้ของคนทั่วไป ทั้งนี้เพราะความเชื่อ
ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของทุกคนในสังคมมาเป็นเวลาช้านานนั่นเอง

๗. ความเชื่อเรื่องลาคาอาคม

ในวรรณกรรมเรื่องสั้น ปรากฏความเชื่อเรื่องการลงลาคาอาคมว่า เป็น
สิ่งที่มีอำนาจเหนือจิตใจมนุษย์ การลงลาคาอาคมจะช่วยป้องกันศาสตราวุธต่าง ๆ ได้ ซึ่งปรากฏ
ในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ ไอแก ลำควน และ ปาฏิหาริย์ ผู้วิจัยจะแยกกล่าวให้เห็นชัดเจนนั่งต่อไปนี้
เรื่อง ลำควน ปรากฏความเชื่อเรื่องการลงลาคาอาคม เพื่อความอยู่ยง
คงกระพันแคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง เห็นได้จากการกระทำของสิบตำรวจโทลำควนตัวละคร
ในเรื่อง เมื่อครั้งจบมาจากโรงเรียนใหม่ ๆ และไต่ไปเหยียบบ้านเพื่อน จึงไต่ทำพิธีลงอาคมที่นั่น
ดังตัวอย่าง

"...เมื่อประมาณสัปดาห์ก่อน ครึ่งสัปดาห์หลังสุดตรอกออกมาปฏิบัติราชการใหม่ ๆ เรา
มีโอกาสไปเหยียบบ้านเพื่อน ไต่เขาพิชิตลาคาอาคมป้องกันศาสตราวุธ ทุกชนิด จาก
อาจารย์ขาวเขมร ซึ่งเป็นฆราวาส อาจารย์แนะนำให้ไต่หัวนก จะเหมาะกับผู้คลั่ง
และเป็นพี่เกรงขามความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ จึงตัดสินใจไต่หัวนกตั้งแต่นั้น..."

(ลำควน 2528 : 23)

คำประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงการลงลาคาอาคมเพื่อช่วยป้องกันศาสตราวุธ
ทุกชนิด มิให้ทำอันตรายแก่ผู้ใด โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพเสี่ยงอันตราย เช่น ตำรวจ
ยังมีความเชื่อเรื่องลาคาอาคมนี้อยู่ ด้วยเหตุนี้เองหลังจากลงอาคมแล้วจึงต้องไต่หัวนกเพื่อให้
เป็นพี่เกรงขามแก่ผู้พบเห็นตามคำแนะนำของอาจารย์ทั้งกลาง

เรื่อง ปาฏิหาริย์ แสดงความเชื่อเรื่องการเสกขานกันเพื่อป้องกัน
ศาสตราวุธ และอยู่ยงคงกระพัน ดังบทสนทนาของตัวละคร ความว่า

จากตัวอย่างนี้ให้เห็นว่า วานโก้นั้น มีสรรพคุณในทางเสน่ห์เจ้าชู แต่เมื่อผู้โชไม่รู้จักตาประกอบการใช้วาน ก็จะไม่เกิดผล ซึ่งคำที่โชเรียกว่า คาถาสาดิกาดินทอง มีว่า "ชีวะหายัง มรุรังวาจา ชีวะหาวา ยันติพุทธะ สติชวา จะสุพะชะวัง ปิยาเยวะ ยินตะธา" คาถานี้ผู้โชนำมาท่องสามจบเพื่อเสกวานแล้วกินวานเข้าไป จะทำให้ผู้นั้นผู้จดจำเสน่ห์ทางเจ้าชู คนฟังจิตใจหลงใหล นี้กะไรก็สำเร็จสมความปรารถนา

ความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์

อาถรรพณ์ คือสิ่งที่เป็นไปโดยบังเอิญ ๆ หรือประหลาด ๆ เป็นอำนาจลึกลับที่มองไม่เห็นอาจบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงและหาสาเหตุไม่ได้ (สุภัทรา สุภาพ 2527 : 60) ในเรื่องสั้นปรากฏความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ 3 เรื่อง ได้แก่ เพื่อนรัก อาถรรพณ์ขมื่อถึง และ หญิงกินข้าว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง เพื่อนรัก ปรากฏความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับของรถยนต์เกี่ยวกับคน ซึ่งเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจประหลาดของรถยนต์ว่า มีความสัมพันธ์กับเจ้าของเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่าเมื่อใดก็ตามรถยนต์เกิดเสียใจการไม่ได้ เจ้าของรถจะเจ็บป่วยทุกครั้ง ดังตัวละคร ผู้เล่าได้นำรถยนต์มาเปรียบกับอวัยวะของคนว่า กะโหลกรถเปรียบกับขอเท้าหรือเท้า ยางรถเหมือนรองเท้า ดังนั้นนั้นเหมือนกระเพาะอาหาร พวงมาลัยคือ มือและแขน เครื่องยนต์คือทรวง โคมไฟคืออุ้งนัยน์ตา ลิ้นคือปากน้ำฝน หลังจากคือศีรษะ แตรคือปาก ส่วนปากเตี ๆ คือกระโปรง กระบอกกันลมแผ่นหนาคือหนามาก สายไฟคือเส้นโลหิต ลิ้นคือกระดูกสันหลัง ห่อไอเสียคือทวารหนัก เมื่อเปรียบเทียบทุกอย่างกับคนแล้ว มันจึงเกิดอาถรรพณ์ขึ้นกับตัวผู้เล่า ดังตัวอย่าง

"...เครื่องยนต์สตาร์ทไม่ติด ไม่ว่าจะใช้ความพยายามเช่นไร มันก็ไม่ติด เช่นนั้นก็ไม่ได้ คิด ขาพเจ้าทราบดีทุกอย่างไม่มีอะไรผิดปกติ จึงไปตามช่างมาแก้ไข ช่างบอกว่าเครื่องยนต์ไม่กำลังแล้วครับ วาดแหวนเปลี่ยนหมึก ถ้าไม่ยกเครื่องทวารด เปลี่ยนแหวนก็ต้องเปลี่ยนเครื่องยนต์ อีกหาหว่านขาพเจ้ายังรวบรวมเงินซื้อหรือยกเครื่องใหม่ไม่ได้ แต่มันกลับรู้สึกเจ็บในท้อง อាកมวน ๆ เหมือนมีอะไรไปรัดลำไส้ ในขณะที่ถ่ายหนักนั้นขาพเจ้าวากอนดูจระมันเกิดมีสีดำสนิท มันทำให้ใจหายวูบขึ้นมาเพราะขาพเจ้าเคยรู้มาว่า

ถ้าดูจากระคำเช่นนี้ภายในห้องจะต้องตกเลือด...ข้าพเจ้าไปพบแพทย์ว่า ลำไส้ทะลุ
 จนเลือดตกใน ข้าพเจ้าต้องกินยาตามแผนจนถึงหกเดือน ภรรยาของข้าพเจ้าพูดด้วย
 ความสงสัยในวันหนึ่งว่า เอ๊ย ฉันมาคิดฉันชอบกลนะ ทำไมโรคเสียทุกครั้ง พึงต้อง
 เจ็บป่วยเสมอ "ไม่เห็นเกี่ยว" ข้าพเจ้าแยงปลอบใจตัวเอง บังใจมุ่งเพ็งครั้งเดียว
 เท่านั้น อะไรครั้งเดียว เธอรองหน้าตาคน จ้าต๋เป็นทอมทอนซิลโตใหม่ นอนซมทั้ง
 สามสี่วันตอนนั้นกรดเสีย เมื่อเปลี่ยนเครื่องไม้เครื่อง จีฟไฟท์เพาก์ไม่ยอมทำงาน
 มันเปลี่ยนสลับไฟสูงทำไมได้ มันมีไฟสูงก่อน แล้วไฟต่ำกล่อเม็คไปควย ข้าพเจ้า
 เห็นสีหน้าของภรรยาเจอน ๆ เธอพูดว่า ไม่รู้จะมีอะไรอีกไหม ขอดย่ำให้เจ็บอีกเลย
 เพ็งหายจากลำไส้อีกเสบไม่กี่เดือนเอง แต่อีกสองสัปดาห์ต่อมา เมื่อคืนวันมาตอนเช้า
 นัยนตาของข้าพเจ้าทำไมมันจึงพร่าของอะไรมาไม่พบก็เคยเห็นชัดเจนนึกเป็นมานานหรือ
 มัว ๆ เหมือนมีอะไรมาบัง ข้าพเจ้าต้องสลัดหัว ปลอบใจตัวเองว่า ไม่มีอะไรนา แต่
 มันก็มาและพราพาเช่นนี้ตลอด...ปรากฏว่าข้าพเจ้าเป็นตอกระจกในระยะเริ่มต้น
 สิบเปอร์เซ็นต์ ภรรยาข้าพเจ้าเมื่อผลการตรวจสายตาเธอยืนกำขาควา คราวนี้ต้อง
 ขายรถคันนี้หรือเผาทิ้งไคแล้วรอนี้แน่ ๆ ทำไมถึงมาทำให้พ้องเจ็บป่วยตามควยตลอด
 เมื่อขายรถไปแล้ว ข้าพเจ้าก็มีไคป่วยเป็นโรคอะไรอีก..."

(เพื่อนรัก 2526 : 47)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าอาการรณยนต ที่ผูกพันกับเจ้าของอย่าง
 แปรปลงประหลาด เมื่อชิ้นส่วนรณยนตส่วนใดส่วนหนึ่งเสียตรงกับอวัยวะในร่างกายที่เปรียบไว้
 เจ้าของรถก็จะต้องเจ็บป่วยตรงกับบริเวณอวัยวะส่วนนั้นเสมอ เช่น เมื่อครั้งที่รถเสีย และยัง
 รวบรวมเงินยกเครื่องรถไม่ไคทำให้เขาเจ็บท้องเหมือนมีของเขาไปรักลำไส้ตนเอง แต่พอเขา
 ชวนเสิร์ฟจากการเจ็บป่วยก็หายตามไปควย ดังที่ภรรยาของเขากล่าวด้วยควยความสงสัยว่า "ฉันมาคิด
 คุณชอบกลนะ ทำไมโรคเสียทุกครั้งพ้องเจ็บป่วยเสมอ" เป็นการยืนยันให้เห็นว่า อำนาจที่มอง
 ไม่เห็นอาจเขามาคลานคลาไคเจ้าของรถดังกล่าวนั้นมีอาการเจ็บป่วยตามไปควย ทำให้เชื่อว่า
 อาการรณยนตเหล่านี้ยังคงมีอยู่มาก

ขอความขางกัน กล่าวถึงความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ที่เกิดขึ้นกับวิญญู ซึ่ง
 เขาและเขาไปหยิบขมิ้นออกมากายหาขาย เพื่อขอเงินผ่อนรถของตน ถ้าขมิ้นแห้งจริงก็
 ช่วยหาเงินมาให้ด้วย ทั้งความว่า "ใคร ๆ เขาวางแกธอะไรให้ใครทั้งนั้น นี่ประการแรก
 ของเงินฉันสักสามพัน มาขายผ่อนรถกับบริษัท" จากการขอร้องกล่าวทำให้วิญญูใจบ่ชิวตลงด้วย
 อุบัติเหตุ และได้เงินตามที่ขอร้องจากบริษัทประกันภัย หลังจากนั้นแม่ของเขาได้พาไปขอให้
 ขมิ้นแห้งพาลูกชายมาขาย ซึ่งก็ได้ตามที่ขอแต่เมื่อพ่อของเขาได้ยินเสียงคนเค็นเหมือนลูกชาย
 เขามาในบ้าน และแม่ของเขาได้วิ่งไปเปิดประตูให้ พ่อของเขาจึงได้วิ่งเขาไปขอให้ขมิ้นแห้ง
 พาลูกกลับไม่เสีย หลังจากการขอให้ช่วยหาในสิ่งต่าง ๆ จนครบสามครั้งแล้ว ในที่สุดครอบครัว
 ของวิญญูก็ต้องพบกับความหายนะตามความเชื่อที่เขาได้สืบทอดกันมา

เรื่อง หญิงกินแก้ว ปรากฏความเชื่อเรื่อง อาถรรพณ์ที่เกิดขึ้นกับหญิงที่
 แต่งงานแล้ว มีเหตุให้สามีต้องตายจากไปคนแล้วคนเล่า ทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชายแต่ละคน
 ในเรื่อง ความว่า

"...เมื่อใดเป็นสาววัย 17 มีความรักกับหนุ่มฐานะใกล้เคียงกันในหมู่บ้าน และ
 ได้เสียกันเป็นเหตุทั่วไป หนุ่มคนรักของชอยตายด้วยกระสุนปืนลูกหลง ซึ่งเกิดเหตุวิวาท
 ในงานวัด หลังจากนั้นชอยก็ไม่มีคู่รักอีกเลย กระทั่งอายุ 30 ปี มีชายอายุ 50 ปี
 มาขอแต่งงาน แต่งงานปีแรกมีลูกออกมาเป็นชายได้ 3 วัน ลูกก็ตาย ครั้นปีที่สอง
 ขณะท้องอ่อน ๆ แก้วของชอยก็เป็นโรคเมื่อคลอดอ่อนแรงตายจากไปอีก กลับบ้าน
 หลอนหนามักตกกระไดทำให้แทงลูกอีกญาติฝ่ายชายขับไล่ใส่สงชอยออกจากบ้าน ชอย
 ต้องกลับมาอยู่บ้านเกิด...ครั้นตกเป็นเมียลุงสายไม้ทันซามเคือน ลุงสายก็เป็นโรค
 เมื่อคลอดแขนขาหนักแรงตายไปอีก มันก็นำให้ชาวบ้านว่าชอยเป็นคนกินลูกกินแก้วอยู่หรือ
 และชาวบ้านก็จับตาตูลุงเกริ่นว่าเมื่อไรจะมีอันเป็นไปอีกคน..."

(หญิงกินแก้ว 2528 : 42)

จากตัวอย่างข้างต้น ขอยกเป็นหนึ่งตัวอย่างเพราะประสพการณ์
ที่สามและถูกของตายจากนางไปหมดทุกคน ไม่ว่านางจะแต่งงานสักครั้งก็ตาม สามของนางก็
ใหม่อันต้องสมหายตายจากไป จนชาวบ้านให้สมญาล่อนว่า "แม่กบกินลูกกินแมว" เลยที่เคียว
เกี่ยวเหตุนี้เมื่อใครก็ตามที่เขาไปใกล้ชิดกับขอย ชาวบ้านก็จะพากันจับตามองว่าคนนั้นจะมีอันเป็นไป
อีกเมื่อไร

กล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ปรากฏในเรื่องนี้ยังเป็นสิ่งที่มีอำนาจ
ประหลาดที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับคนโดยหาสาเหตุไม่ได้

๙ ความเชื่อโชคลาง

โชคลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นเพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดี
(รชนีกร เศรษฐ 2523 : 234) ในเรื่องสั้นได้ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับโชคลางเพียง
เรื่องเดียวดังนี้

เรื่อง ปาฏิหาริย์ แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการรอลงของสัตว์โนมัน เพื่อ
เป็นลางบอกโชคลาภแก่เจ้าของบ้าน ซึ่งผู้เล่าได้เล่าว่า วันที่ยายเขาไปอยู่โนมันหลังใหม่วันแรก
ภรรยาของผู้เล่าได้ถามถึงตุ๊กแกในโนมันรอลงหรือไม่ ความว่า

"...ภรรยาพาเราเดินตามเขามาในห้องรับแขกซึ่งมีเป็นสองห้องพระ เธอแหงน
หน้าดูเพดานแล้วถามว่า วันนี้ตุ๊กแกรอลงหรือยัง...ทำไมหรือ "ข้าพเจ้าถาม" ถ้าตุ๊กแก
ในโนมันเรารอลงบอย ๆ แสดงว่าเราจะไคลลา อย่าไปหวั่นอะอะอะไร..."

(ปาฏิหาริย์ 2526 : 49)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อโชคลางเกี่ยวกับสัตว์โนมัน เช่น ตุ๊กแก ฉารองหัก
บอย ๆ เป็นลางบอกให้เจ้าของบ้านว่าจะไคลลา และเมื่อได้ยินเสียงรอลงตุ๊กแกหรือส่งเสียง
เอะอะ นับเป็นลางอย่างหนึ่ง เพราะจะทำให้โชคลาภหายไปได้

2.2 ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติในวรรณกรรมเรื่องสั้น หมายถึง ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เจาพ้อ เจาแม เจาพี่ การบน และการบน

ความเชื่อดังกล่าวปรากฏในเรื่องสั้น 6 เรื่อง คือ โศกพระนาง เจาพี่-กินพ้อ เจาพ้อหึงแมกีน สีสวรรค์ และแม้น ทั้งรายละเอียดที่จะเสนอต่อไป

เรื่อง โศกพระนาง ปรากฏความเชื่อเรื่องการบนและการบนต่อตนโพธิ์อันเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ชาวบ้านเคารพนับถือ จนพากันเรียกกันว่าพระโพธิ์ ทั้งการกระทำของป้าแม่ท้าวละครในเรื่องที่มาบนกับตนโพธิ์เพราะลูกชายป่วย จึงไถ่มาบน เมื่ออาการทุเลาลงนางจึงไถ่บน และป้าแม่ยังบ่นไม่ไหว้ท้าวอีกด้วย ดังตัวอย่าง

"...ชาวบ้านเอาผ้าสีมาผูก มาพันถึงหน้าชาวคนไปทำขวัญชาวกับเอาหมอนแอมไปเซ่นไหว้ เอาไปบนบนศาลกลางกัน แล้วมาเมื่อเจ็ดแปดวันแหละ เรียกโคกโพธิ์ว่า โศกพระนาง เพราะพระพุทธรูปองค์หนึ่งมาปลุกกลด แล้วไถ่เสียกับอัสสนาง จึงเรียกโคกนั้นว่าโคกพระนาง อันก็ยังเห็นคนไปกราบไหว้ประหลาด ๆ ...อีกสองเสนจะถึงโคกพระนาง เขาส่วนทางกับป้าแม่ หึงว้ายเกือบเจ็ดสิบทรงหัวคันท้าพ้อดี "ป้าไปไถ่มา" ไปบนบน ไถ่ออกมันไถ่มาหลายวัน เมื่อสองวันก่อนมาบนกับพระโพธิ์เอาไว้ วันนั้นมันขึ้นเยอะแฉดมาบนบน พวงนี้คงจะหายแล้วเองจะไปไถ่ละ โศกนั้นแหละ ออกหน้าเหวียนยับขึ้นอีก ไปบนอะไรละ...เปล่าหรอกไปไถ่มัน น้ำมันท่วม เออ สีเหมือนน้ำจะมากนะเจ้าประคุณ อายาหมมาท้าวมาเลย คราวนั้นยกกันไปหมกแล้ว หินสัณยังไซ้เขาไม่หมกจนทุกวันนี้...ทานพระโพธิ์ช่วยไปครช่วยลูกสาวควยเทิดเจ้าประคุณ...หึงวร้ายก็มือไหว้ท้าวหัว คว้นรูปที่ลอยจาง ๆ นั้นทำให้ใจเอนแรงขึ้น กลืนหอมประหลาดของมันทำให้อารมณ์เหมือนกันว่าเขากำลังอยู่ต่อหน้าพระประธานในโบสถ์ ใหญ่ใหญ่หลังกลั้มบอกตัวเองว่าเป็นท้าว..."

(โศกพระนาง 2527 : 84 - 85)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ชาวบ้านเชื่อว่า คนโง่เป็นคนไม่ศักดิ์สิทธิ์ จึงพากันเรียกว่าพระโง่ ซึ่งเมื่อใดก็ตามเกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนชาวบ้านก็จะมาขอความช่วยเหลือจากพระโง่ ด้วยการบนขอความช่วยเหลือต่าง ๆ นานา เมื่อเหตุการณ์เป็นความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งหลายผ่านพ้นไปแล้ว จึงพากันไปแกล้ม หรือเมื่อใดที่เกิดความกลัวว่าจะต้องประสบความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติที่จะมาถึงก็จะนึกถึงสิ่งเหนือธรรมชาติให้ช่วยแทนที่ เช่น "ท่านพระโง่ ไ้โปรดช่วยลูกชายกลัวเจ็บไข้เจ็บป่วย" จะเห็นว่าชาวบ้านมีความเชื่อฝังใจมาเป็นเวลานานแม้แต่ชายหนุ่มที่กล้าจะทำลายก็ต้องเปลี่ยนความตั้งใจในที่สุด ด้วยการหลีกหนีโดยให้เหตุผลกับตนเองว่าเป็นห่วงพ่อแม่ พรอมทั้งเงินจากมา

เรื่อง เจ้าพ่อทองแดงดิน แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการบน และการแกล้ม
เจ้าพ่อ เจ้าแม่ต่าง ๆ ซึ่งเจ้าพ่อเจ้าแม่จะให้ความช่วยเหลือ แกล้มบนใครบิสิ่งใดที่ตนต้องการ การบนมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น บนเพื่อให้สอบเรียนต่อได้ ขอให้ทางบ้านทำไ้ เป็นต้น จะเห็นได้จากการกระทำของเจ้าพ่อภูผาหลือ ซึ่งเดินทางเขาเยี่ยมเพื่อนเจ้าพ่อควยกันในกรุงเทพฯ แต่ต้องนำรายชื่อยุขอความช่วยเหลือทั้งหลายติดมาด้วย เพื่อพิจารณาให้การช่วยเหลือ ดังตัวอย่าง

"...ลูกก็เ็นสอบเขาคูบนหัวหมูไว้ 1 หัว...จ้ะวันแต่ละวันไม่มีจะแตกยังบนของแพง ลูกโอจอกสอบเขาคำรวบมนี่ 2 ขวค...หนอยจะเอารสเม ๆ มาให้รสเม ๆ สนนอะไรของมนะกูไม่รู้จัก...ลูกโอเป่ร้อง...ออลูกขามันอยู่คูเวตขอให้ช่วยปกป้องคุ้มครองขอให้ชีวิตรอดกลับมา เอาอีกแล้วโอเป่ร้องเงินทองแทนที่จะเก็บเอาไว้มอบมันเปลี่ยนหลังคากันแตกกูมัน ทะจ้ะบนจะสร้างศาลให้ใหม่...ลูกก็เคยสอบเขากางกล หนอยเนะสัปคนพนแถมารำถวาย อีเนยนะอีเนยไม่อยู่เนยเลยนะมึง...ลูกกำนันคอกขอโอนายจากบ้านนอกเขามาอยู่ในเมือง เรื่องกำลังคางที่กระหวางถายไ้จะเอาลิเกมาเล่นแกล้ม 7 วัน 7 คืน...โอกำนันคอก เจ้าพ่อขมวดคูนังคิด โ้กูนี้กออกแล้วเหียวกอนมึงเคยบนกูไว้ทหนึ่งยังไม่แกล้มกูเลยเหียวมันอีกแล้ว โอขบหาย กูโยโยอะไรกันโยโย ทำไมไม่มีเรื่องให้ขบมาขมายังจ้ะ

แนะไอฟรามาแปลก ถ้าดูกราววัดที่ 1 จะวิ่งแถมจากศาลยันเมืองกรุงไปกลับรวม
สองเที่ยว ไอฟรามาไอฟรามาบุญไม่เคยดูสังขาร ชาคอนอราจึงจะวิ่งไถ่กว่า..."
(เราพอทั้งแม่เกิน 2525 : 41)

การบนของชาวบ้านคือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เจาพอดูลายเหลือ
คังกลาว แต่ละคนจะบนด้วยสิ่งของแปลก ๆ ราคาแพง แม้ตัวผู้บนจะยากจนก็ตาม เพราะต่างก็
หวังว่า สิ่งของที่นำมาบนเหล่านี้จะถูกใจเจ้าพอด เพื่อที่เจ้าพอดจะไถ่ให้ความช่วยเหลือก่อน
ซึ่งบางคนบนนานไว เมื่อสมหวังแล้วยังไม่มาแก้บน แต่เมื่อเกิดความเดือดร้อนก็กลับมาขอความ
ช่วยเหลือใหม่อีกก็มี อำนาจเหนือธรรมชาติคังกลาวดูจะเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านเพียงสิ่งเดียว
ที่ยังคงสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

เรื่อง เจ้าที-คิน เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ยืนยันความเชื่อในเรื่องการบน
ของชาวบ้าน เพื่อไ้พระภูมิเจ้าที่ช่วยเหลือ ปรากฏในคำรำพึงของพระภูมิในเรื่องนี้ ซึ่งน้อยใจ
กับการกระทำของชาวบ้านความว่า

"...บางทีพระภูมิก็คนละใจลูก ๆ ของท่านเสียมิได้ เวลาอาศัยอยู่ด้วยกันบน
ที่คนฝันเห็น ก็เคยมาคิดฝันมาทาคสิณบนไ้ท่านช่วยเหลือดูแล ไม่ว่าถูกเจ็บหรือผัว
แอมไม่มีเมียน้อย แต่ครั้นดูอาเพศควยเหตุที่บ้านเมืองกลายเป็นพุนินมเพิ่มขึ้น...จนดูทาง
ทั้งหลายถูกไล่ที่กสุติที่บรรดาพระภูมิทั้งปวงจะช่วยไ้..."

(เจ้าที-คิน 2525 : 312)

ข้อความนี้กล่าวถึงการบนเพื่อขอความช่วยเหลือจากพระภูมิให้ช่วยดูแล
ยามเจ็บไข้ได้ป่วย หรือยามเดือดร้อนอื่น ๆ แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป สภาพบ้านเมือง
กลายเป็นพุนินม ชาวบ้านถูกไล่ที่ออกไป ต่างก็ไม่ไ้ไ้ความสำคัญต่อศวลพระภูมิโดย เพราะ
เห็นว่าพระภูมิไม่สามารถช่วยไ้พ้นจากความเดือดร้อนไ้

เรื่อง พ่อบุญ ปรากฏความเชื่อเรื่องการรับเจ้าเข้าทรง ของชาวบ้าน ซึ่งจะเป็น
ร่างทรง คังการกระทำของนาง ตัวละครในเรื่องที่ไ้พิพิศตอนรับพ่อบุญ เพราะเชื่อว่าพ่อบุญจะมา
ประทับทรงในร่างของตน คังตัวอย่าง

"ตอนทำพิธีรับพญานางหัวนุบายศรี คาวหวานเหล่ายามาขาย มีละครชาตรีให้พญาคู
 ควย พากันไปหลามอุ้งที่เคียวและข้างปะไร ทำพิธีให้ใคร ๆ เขากูว่า นางจะไม่ไซ
 คนธรรมดาแลนะ นางเป็นคนประกับทรงของพญ เป็นธิดาของพญให้มาเกิดและนาง
 ก็เคยไปเห็นสวรรค์มาแล้ว แต่แปลกยากกับลูกของนางกลับไม่ชอบ...ต่อให้เศรษฐี
 มหาเศรษฐีควยไวย เอาเงินร้อยล้านไปซื้อพญามาอยู่ควยก็ไม่ได นางตะโกนเสียงดัง
 ไม่ใช่ลืมตัวนางตั้งใจ

(พญ 2528 : 48)

จากตัวอย่างนี้ นางผู้เชื่อว่าพญจะมาประทับทรงในร่างตน ได้จัดพิธี
 ก่อนรับซึ่งประกอบไปด้วย หัวนุบายศรี อาหารคาวหวาน และมหรสพมโหรี เพื่อให้พญได้ชม
 นางต้องเสียเงินไปมากมาย แต่นางก็ไม่เสียควย เพราะนางเชื่อว่าการจะได้เป็นร่างทรง
 ไม่ใช่จะเป็นกันได้ง่าย ๆ บางคนมีเงินก็ซื้อไม่ได้และสิ่งสำคัญคือ นางต้องการให้ชาวบ้านเกิด
 ความเชื่อถือนในตัวนางควย ซึ่งผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องทรงเจ้าเข้าผีกัน
 อยู่มาก

เรื่อง สี่สวาท ปรากฏความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสัตว์เลี้ยงในมาน
 ไทโซคลากโต ซึ่งจะเห็นได้จากการกระทำของนางวลาคี ตัวละครตัวหนึ่งว่าเธอพบเห็นสิ่งใดก็ตาม
 จะตองนำมาดัดเป็นตัวเลข เพื่อจะได้อธิษฐานขอสิ่งเหล่านั้น แม้แต่ไม้ฟักเทศน์หัวดี ดังตัวอย่างว่า

"...ครั้งที่หลอนไปเมตการทานอาจารย์ที่มีชื่อเสียงทางศิลปวิรุทธิ์ ท่านอาจารย์
 ฉันทมากไปควยระหว่างเทศน์ นางวลาคีซึ่งนั่งจับตามองท่านอุกกริยานพ จึงได้เลข
 385 ที่ออกมาจากวัดโดยไม่รู้ตัวและไม่ได้อะไร หลอนเห็นนิ้วที่อาจารย์จับหมากพญ
 โคตเคนออกมา 8 นิ้ว ท่านฉันทมาก 3 คำ บวนนำหมาก 5 ครั้ง...หลอนถูกหอยไต่กิน
 385 ในวงคนนั้นถึง 5 หมันบาท แม่สี่สวาทแมวประจำครอบครัว นางวลาคีก็ให้ชาวควย
 การเขียนเลขนั้นถึงแก่ดงกระดานคูกเคลาเข้ากับชาว รอนจนแมวกินอิ่มและเหลือชาว
 ดิคนงานอยู่หน้าหนึ่ง หลอนรับควาเข้ามาควย เขียนหากระดานสลากที่คูกเคลาอยู่ในชาว
 หลอนดูทานอย่างตกใจ เมื่อพบสลากเหลือค้างอยู่ในจานถึง 5 ชิ้น มีเลข 0357 และ 9

ทั้ง 5 ตัวแบบนี้ จะซื้ออย่างไรไหว หลอนก็ตัดสินใจว่าสลากรุกใหม่และคลุกเคลา กับขาว และปลาทู่ออกงานหนึ่งส่งให้สลากรุกใหม่ ก็ปรากฏว่าสลากรุกก็ยังไม่เหลือ คิดงานสักเมื่อกี้แล้ว นพคุณชายวัยรุ่นเข้ามาเสนอแนะแมวกแดง 50 จานแรกสลากรุก มันกินเหลือไว้ 5 เบอร ก็เหลืออีก 5 จานหลังมันกินหมดก็เท่ากับ 0 รวมกัน แล้วอีก 50 ก็แจ้ง ๆ เลยแม่ นวลวก็ไม่ต้องเสียงคอบนี้ให้ลูกชายแล้วลงมือเล่นตัวเลของอย่าง ลูกจะหุกและหลอนก็ถึงกับร้องไห้ เมื่อเลขทายสองตัววงคนนี้ออก 50 จริง ๆ โถ... สีสลากรุกที่สลากรุกตรง ๆ แบบนี้หลอนก็ยังไมเข้าใจ..."

(สีสลากร 2527 . 103 - 104)

ขอความขางคนนี้ แสดงให้เห็นความเชื่อของนวลวที่ผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในที่นี้คือ ท่านอาจารย์ผู้มีสิริมฤทธิ์ว่า สามารถให้โชคลาไคอย่างถูกต้อง เธอจึงจับพฤติกรรม ของอาจารย์มาตีเป็นตัวเลขทศวรรษความน่าอยู่ จนสามารถถูกห่วยไคกันในวงคนใด นอกจากนั้น แม่สัวตัวเลียงโนบาย เชน แม่สีสลากร หลอนก็เชื่อว่าสามารถนำโชคมาให้เชนเดียวกัน ความเชื่อเรื่องเกจอาจารย์ไมห่วย เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ปรากฏใน วรรณกรรมต่อไปนี้

เรื่อง แม่น เมื่อป่าทองไคเดินทางไปหาอาจารย์ไมห่วยบ่อย ๆ ตาม เสียงเลาสิ่ววาทไหนดเเมน แต่ถาไมแม่นป่าทองก็จะเปลี่ยนไปหาที่อื่นอีก ดังข้อความว่า

"...ขณะนีป่าทองเปลี่ยนอาจารย์ไมห่วยไปแล้วแม่สิมคน ทั้งอาจารย์ พระอาจารย์ เจา รวมทั้งอาจารย์ชาบบานธรรมดา แก่มาพบอาจารย์ไคเขาจนไค ป่าทองถูกห่วย จากอาจารย์นสองงวดติดต่อกัน และจากคำนำจิตไคโดยมากอนหนานไมอ้อมกับป่าทอง ถูกอาจารย์ของป่าทองก็ให้ห่วยถูกไปแล้วทางวคติดกัน... งวคนี้แมงกันรยบางสิ โอยอด ลมกระคานหมากรุก ไคเเขาพาไกลยูนำโชค ท่านไคสองสิ ป่าทองว่า นี่ไคกระคานที่ ท่านเขียนไคชา ทุกคนเขามาคุมลอมป่าทองวกระคานมีลอมปากกาสิ้นำเงินจากบนไคะ หลายคนเมองตามแล้วพุกหนาเห็นควย เจามือห่วยไคเิมางรายทองจังกัดจำนวนเงิน ในการเลน กัวเลขไคคอกมาจะไม่มีเงินจาย... แต่ผลการออกสลากรุกเิมางงวคนี้

เลขท้ายสองตัวคือ 73...ถ้าจะไม่แมนเสียแล้ว อย่างนี้ทุกทีแมนไม่กังวล น้าเรื่องที่
เล่นตามป่าทองบนหิม ถูกหมกไปหลายโหลยอควา บอกแล้วไม่เชื่อว่าพระอาจารย์
วัดของลมหิโเจ้าศาน อาจารย์อะไรของป่าทองเกาะไม่แมนจริงหรือที่พี่ซึ่งแห่ง
73 คือบโ ป่าทองมาถึงหอแล้วคงทนไค้นคำพูดของพี่ชก แกแย่งทีเห็นว่า ทำไม
จะไม่แมน พวกเราไม่มีโชคเองทางหากันพวกเอ็งมาดูใหม่ นี่เจ้าศานเห็นใหม่
อิม...หลายคนส่งเสียงเกือบพร้อมกันทุกคนเห็นควย พวกเราไม่มีโชคจนกว่าลอง
ใหม่ ช่วงเวลารอคอยหอยงวดใหม่คือช่วงแห่งการสะสมปริมาณความหวังขึ้นทีละน้อย
เมื่อใกล้วันครบกำหนดหอยออกปริมาณความหวังก็เพิ่มขึ้นถึงขีดสุด..."

(แมน 2528 : 24)

จากตัวอย่างนี้ให้เห็นความเชื่อเรื่องอาจารย์ไมหวยช่วยให้ได้โชคลาภ
ร่ำรวยทำให้กันยืมตัวเลขทั้งหลายพยายามแสวงหาอาจารย์ไมหวยทั้ง ๆ ที่เพิ่มชื่อในแต่ละงวด
ป่าทองเป็นคนหนึ่งที่ชอบเล่นหอยและไปพบอาจารย์ที่ถูกหลายงวดติดกัน จนเพื่อนมาตอมาทักก็
เพื่อขอตัวเลขในงวดต่อมา ป่าทองจึงนำกระดาะใบหอยมาให้เพื่อนมาช่วยกันตีปัญหา แต่ละคน
ก็ไปซื้อตามทีตนเองได้ เมื่อไม่ถูกตามทีหอยออกมาบางคนก็บ่นว่าอาจารย์ไมหวย บางคนก็คิดว่า
อาจารย์ของตนเองแมนกว่า และบางคนก็พยายามจะหาหลักฐานให้คนอื่นเชื่อว่าอาจารย์ไมหวย
ของตนยังโช้แมนอยู่ แต่ไม่ถูกหอยนั้นเป็นเพราะพวกเราเองไม่มีโชค แล้วทุกคนก็รอคอยโอกาส
จากความหวังในงวดต่อไป

2.3 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ที่ปรากฏในเรื่องสี่แผ่นดินมาศึกษาได้แก่
ความเชื่อเรื่องดวงชะตา และความเชื่อเรื่องวันมงคล ซึ่งปรากฏในเรื่องสี่ 7 เรื่อง คือ
ความทุกข์ของโหราบุ, สัจจะชานา, แกเคล็ดไม้พัน, ดวงนารูปนิมิต, กรรมลิขิต, ดวงคุณเขี้ยว
และปณิหาริย์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความเชื่อเรื่องดวงชะตา นับว่ามีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคน
สามารถบอกเหตุการณ์ ที่จะเกิดขึ้นว่าดีหรือร้ายได้ จึงมีการทำนายทายทัก โดยอาศัยหลักการ
ทางโหราศาสตร์เข้ามาช่วย

เรื่อง ความทุกข์ของโอรุช ปรากฏความเชื่อเรื่องดวงชะตาที่ทำให้
โอรุชตัวละครในเรื่องเกิดการเจ็บป่วย จึงเดินทางไปหาเพื่อที่ต่างจังหวัด แต่ไม่พบ เพื่อนบ้าน
บอกว่าสูงไปวัด โอรุชก็ตามไปจึงได้พบกับท่านสมภาร ท่านสมภารบอกว่าสูงดูเขาเมืองและ
ชวนให้โอรุชขึ้นไปคอยบนบุญของท่าน ระหว่างคอยก็คุยกันสนุกสนาน โอรุชได้เล่าถึง
อาการเจ็บป่วยของตนให้สมภารฟัง สมภารจึงถามถึงวัน เดือน ปีเกิด เพื่อตรวจดวงชะตา และ
ทำนายให้โอรุช กังวลอย่าง

"...โหมบอแก้ววัน เดือน ปีเกิดมาสิ อาตมาจะลองตรวจดวงให้ โอรุชจัดแจง
บอแก้ว เดือน ปีเกิด และเวลาดกฟ้าก ท่านสมภารก็นั่งดูเขียนบนกระดาษครุหนึ่ง
ดูตามดวงของโหมบ ไรครุระดูที่เป็นอย่างนี้ถึงจะเรื่อรังแต่ไม่ร้ายแรงนัก อยู่วัดใจ
ทางหาก โหมบเป็นคนหัวนโหมบมากพอสมควร อย่าไปกังวลถึงไรครุระ ทางการทำ
เพ็ดสิน ๗ จะไค้เสียบ้าง อ้อ...ช่วงนี้ไม่ค่อยสบาย อาจเป็นเพราะเสาร์เล็งถึงคนอยู่
ท่านสมภารว่าไปตามดวง การเสาร์เป็นดาวที่ใหญ่ ใหญ่จะจริงครับ มีคนฆ่าเสาร์
ที่คนลั่นคมอยู่ในราศีเมษนะเป็นเสาร์เสียเสาร์กาลดี และยังมีดาวอื่นเสียอีก ทั้งสองดวง
ตลอดชีวิตผมคงหาความสุขสบายไม่ได้...เอาเถอะทนไปให้ถึงสิ้นปีก่อนรอให้ดาวพฤหัสบดี
ฉายแสงมา ที่นี้แหละโหมบจะได้คิดไม่มีคนแปดคันเหมือนตอนนี้นี้..."

(ความทุกข์ของโอรุช 2526 : 124)

"...ขอความขางตนนี้กล่าวถึงความเจ็บป่วยของโอรุชที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะ
ว่าดาวเสาร์เล็งถึงคนอยู่ เพราะดาวเสาร์เป็นดาวเสีย โจรมาทำมุมกับลัคน์ ซึ่งหมายถึงเวลาเกิด
ของเจ้าชะตาที่อยูราศีเมษ จึงส่งผลให้มีอาการเป็นคนเจ้าทุกข์ วิตกกังวล ทำให้เกิดเจ็บป่วยขึ้น
ท่านสมภารได้ขอให้ความอดทนไปจนสิ้นปี เมื่อดวงดาวโคจรเปลี่ยนไปชีวิตก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย

เรื่อง สัจจะขานนา ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับโชคเคราะห์หา สามารถแก้ไข
ได้ด้วยการสะเดาะเคราะห์ จะเห็นได้จากกรณีที่ตัวละครผู้เล่าเรื่อง เตรียมซื้อทองไปปิดพระพุทธรูป
ตามที่แม่โหรศัพทนามออกให้ทำนาย กังวลอย่าง

"...วันขึ้นปีใหม่ ผมว่าจะซื้อทองคำ 20 บาท เอาไปฝากพระพุทธรูปในวิหาร...
ก็เมื่อวานนี้เอง ผมให้ไอ้ของลูกสาวโทรศัพท์ทางไกล โดยถามกับแม่ของข้า
คนเกิดปีชวคงมีเคราะห์ให้ทำบุญถวายเงินของคนอื่น เอาเงินไปฝากได้ ขอเข้ามา
ทำบุญให้ตัวเอง ถ้ามามี มีบุญเรือนหรือเปล่า เขาบอกกันต้นตุงแล้ว อยู่กรุงเทพฯ
มีแมวเต็กินเหลา ไม่รู้เห็นอยู่ใด คงเหมือนเดิมไอ้ลูกคนนี่..."

(สัจจะทานา 2528 : 9)

ความเชื่อที่ปรากฏกล่าวถึงคนเกิดปีชวคงมีเคราะห์ตามคำเล่าลือ
ซึ่งหมายถึงว่าใครก็ตามถ้าเกิดปีชวคงจะเป็นรอมโหลแล้วจะต้องไปสะเดาะเคราะห์ถวาย
การทำบุญ โดยนำเงินของผู้จะเป็นใครก็ได้โดยขอเข้ามาเพื่อเป็นเครื่องในการทำบุญให้ตนเอง
โดยหวังว่าการทำบุญดังกล่าวอาจจะส่งผลให้บรรเทาเคราะห์ร้ายลงได้ จะเห็นได้ว่าความเชื่อ
เรื่องโชคเคราะห์ที่ชาวชนบทจะให้ความสนใจและเชื่อมากกว่าคนกรุงเทพฯ ดังการกระทำของแม่
ที่ทองโทรศัพท์ทางไกลมาบอกลูกถวายความเป็นห่วงตามตัวอย่างข้างต้น

เรื่อง แก่เหล็กไม้ตัน แสดงความเชื่อเรื่องดวงสมพงศ์ของชาย และหญิง
ว่า ถ้าดวงชะตาไม่สมพงศ์กัน แต่ฝันดวงจะก่อให้เกิดเคราะห์กรรมได้ ดังการกระทำของ
ตัวละครที่มาหาหมออุไรช่วยดูดวงของน้องชาย ซึ่งกำลังจะแต่งงานว่าดวงสมพงศ์กับเจ้าสาว
หรือไม่ ควรทำอย่างไรจึงจะดี ถึงตัวอย่าง

"...เธอเล่าให้ฟังว่า น้องชายของเธอจะแต่งงาน เจ้าสาวเป็นครูสอนอยู่ที่
โรงเรียนชื่อแห่งหนึ่ง จะแต่งงานในเดือนหนึ่ง ผมจัดการดูดวงค่านวนหาตำแหน่ง
ลัคนา หาคนคู่ ครีวีย ช้เงินนำหนักร้ายของดาวทุกดวงบันทึกไว้เรียบร้อย พิจารณา
จนแน่ใจพอสรุปคำตอบได้ ลัคนาฝ่ายหญิงเป็นแปดกับลัคนาฝ่ายชายและการสำคัญใน
การครองคู่ทำบุญเหมือนกันอยู่ มองเห็นว่าไม่ราบรื่น ในเดือนหนึ่งดวงยังอัม เพราะ
บาปเคราะห์จรส่งแสงถึงสุภเคราะห์สำคัญ น่าจะรอคู่กันไปอีกสักระยะหนึ่ง โบราณ
ทานว่า ลูกผู้ชายนี้เวลาจะบวชอย่างหนึ่ง แต่งงานอย่างหนึ่ง ทานให้เกี้ยวไม้ให้ออก
ไปไหน ๆ ในช่วงเจ็ดวัน คุณก็ลองพูดกับน้องชายคุณสิครับรอไปอีกสัก 5 - 6 เดือน

“ให้เลยวันเกิดฝ่ายชายไปเสียก่อนคอยแต่งแฉกไม่ว่าจะไปแต่งไกล ๆ ... เราชั้นหนึ่ง
 ฉะนั้นจึงกาเฟื้องกลางอันหนึ่งคือพิมพ์ พมชาทให้เราสงขความว่า งคงงานฉดอง
 มงคลสมรสวันนี้ เจาขาวเกิดอุบัติเหตุ...ทั้งศพทั่วค...ฉมรู้สึกแปลก ๆ ในใจคล้าย ๆ
 จะรู้จักเจาขาว ฉมเดินไปเปิดดูมโหรอันเป็นที่รวมดวงชะตาของญาติมาในฉมพยากรณ์
 แฉกให้หาขาวว เมื่อพบขอเจาขาวในแผนดวงที่บ่งชี้ไว้ ตอนสายฉมได้คอยรับสตรี
 ญาติอีกครึ่งหนึ่ง คราวนี้ขอมาพบฉมในชุดสีดำ ใบหน้าเศร้าหมอง พมคะเราช่วย
 อะไรเขาไม่ได้ ถ้าคุณหมอวางก็เชิญนะสวดทั่วค 5 คืนละ ฉมอ่านดวงเจาขาวแล้ว
 เห็นว่าหากขาววเสียไถ่อาจจะหอบรรเทาเคราะห์ไถ่บาง คาวพฤตให้โหรรุนแรง
 หนักหน่วงและมักจะให้โหรทางไกล...”

(แกเล็คโตมตัน 2526 : 10)

เมื่อพมถูกตรวจดวงชะตานองชายของหญิงที่มาหาแล้วทำนายว่า ะยะนี้
 ไม่ควรจะทำงานแต่งงาน เพราะชะตาเกิดของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตลอดทั้งดวงการสำคัญใน
 การครองคู่ทำมุมเบี่ยงกันอยู่ พมชาทว่า ดวงชะตาของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายไม่ตรงกันเมื่อ
 มาพบกันจะทำให้เกิดความมัวหมอง เกือบรอน ไม่ราบรื่น เจาของดวงชะตาควรระงับไปอีก
 สักระยะหนึ่ง เพื่อให้พ้นจากบาปเคราะห์หรือการทอนสนองของกรรมเก่าเสียก่อน หรืออาจหา
 วิธีบรรเทาเคราะห์ด้วยการบวชก็ได้ แต่เมื่อเจาของดวงชะตาไม่เชื่อฟังคำทำนายทายทักของ
 พมชาท เดินทางไปแต่งงาน จึงประสบอุบัติเหตุถึงแก่วิตกกังวล

เรื่อง กวางนีอุปนิษ ปรากฏความเชื่อเรื่องการโคจรของดวงดาว ซึ่ง
 เขามานิธิพิพดตอวงชะตาของตน จะเห็นได้จาก คุณปริษา น้องชายคุณนายประไพศรีทั่วละคร
 ในเรื่อง ทองประสมเคราะห์กรรมจากอิทธิพลการโคจรของดวงดาวในจักรราศีของตน ความว่า

“...ตอนนั้นคุณปริษาเห็นจะเคราะห์หนักหนอยนะครั้น คาวตุนัดค้นตมรณะ นี้เจ็บตัว
 ไข้ใหม่ครั้น มีหน้าชาเสารับจันทร์เสียอีก ไข้แฉวละ...รถฉดบไปชนรถบรรทุกที่จอด
 อยู่ข้างทางแล้วตกถนนแล้วพลิกคว่ำเมียนอยหินงอยู่ข้าง ๆ ตายคาที่ ส่วนพมปริษาอาการ
 สาหัสนอนอยู่โรงพยาบาล พมชาทูกดวงหนอยนี้ จะพมให้ทางรอดใหม่เนี่ย อัจฉริยะเป็นห่วง

เลื้อยจริง ผมดูการจรรในขณะนั้นแล้วก็ไม่ดูหนักใจนัก คอยวาดาวพลุหัลบก็เจ้าเรือนสุภา
โคจรเจิ่งลัดคนอายุ ทั้งลักษณะการโคจร เป็นปกติมีโคพักหรือมน ผมจึงถามคุณนาย
ประไพศรีว่า เห็นพอจะมีทางรอกลับแต่หมอที่รักษาคุณมีรชานันโคจรอยู่ในเรือนมัทนิ
ถ้าโคหมอที่เป็นเพศตรงข้ามกับเจ้าชะตาถือเป็นหมอผู้หญิง มีความละเอียดลออรอบคอบ
คอยให้การดูแลรักษาอยู่ละก็ไม่ต้องกังวลหรือกลัวหายนะ...”

(ดวงนารีอุปนิษ 2525 : 93)

ตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่าการที่คณมีรชาของรับเคราะห์หนัก เพราะดวงชะตา
เกิดทณรณะ และเสาร์ทับจันทร์ ซึ่งหมายความว่า เจ้าชะตาเป็นคนคิดสั้น และความเป็นไปใน
ครอบครัว มักจะมีเรื่องยุ่งยาก เห็นได้จากกรณีที่คณมีรชาโคจรไปชนแล้วพลิกคว่ำ อาการสาหัส
แต่ชะตาที่อยู่คอยวาดาวพลุหัลบก็ เจ้าเรือนสุภาโคจรเจิ่งลัดคนอายุ มีโคพักหรือมน เป็นการแสดง
ให้เห็นถึงความเคราะห์ตรงกันชะตาเกิดนั้นใหญ่มากกว่าโทษ มิได้มีการถอยหลังหรือนิ่งอยู่กับที่
จึงพอจะมีหนทางรอดชีวิตได้อย่างแน่นอน โดยเฉพาะถ้าโคหมอเพศตรงข้ามมาช่วยรักษา

นอกจากนี้ ยังปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายทายทักของหมอดูว่า
เจ้าของดวงชะตาจะประสบเหตุการณ์หรือรายประการใดอีกด้วย

เรื่อง กรรมลิขิต ปรากฏความเชื่อเรื่องการทำนายโชคชะตาว่า ความ
ปลอดภัยขึ้นอยู่กับดวงชะตาในชาตและดวงชะตาก็ช่วยให้อุจกัลักษณะและอุปนิสัยเจ้าของดวงชะตา
อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากตัวละครซึ่งเป็นบุรุษหนึ่งเฝ้าเฝ้าหาหมออยู่ในเวลาดกลางคืน เพื่อให้หมอ
ช่วยทำนายให้ตนว่าควรจะทำอะไรไปทางใดจึงจะดีในขณะที่เดียวกันหมอดู ก็ดูดวงชะตาชายผู้นี้
จึงทำให้รู้ว่าชายผู้นี้เป็นใคร ดังตัวอย่าง

“...เอาละครับ คุณมอแก้ว เดือน ปี เวลาทงฟ้าพามาเลย ผมดูดวงดาวแล้ว
ลอบตอนหายใจอยู่ในอก ราชูท้าวเมมาเป็นกาลีคุณลัดคนอายุ ดาวพลุหัลบก็ตณรณะ ดูชาย
ร่างใหญ่คนนี้จะไปทำอะไรณิกณหมายเขาเป็นเน...ผมคำนวณเกณฑ์อายุ เป็ณปฏิทิน
โหรการโคจรของดวงดาวรณฟากฟ้าในขณะนั้นแล้วก็ต้องทำนายทายทักไปตามลิขิต
ของดวงดาวว่าเห็นจะยากหนอยนะครับ ดวงคุณราชูเป็นกาลีคุณลัดคนอายุ ตอนนี้อายุ

ตกภูมิเดิม ราชูจะเป็นกาด้อยู่ในเรือนพันธุ พุทฺธจะทัฬหุทัฬหิเดิมในเรือนมรณะ คุณจะ
หวังฟังญาติหรือบิดามารดาเห็นจะไม่ไคเสียแล้ว คุณพี่ชายหรือน้องชายที่อยู่ไกลไป
ทางทิศตะวันออกบางใหม่จะครบ ต้องคิดคุณนอยซี... ตามดวงบอกวาทาคณฺโณไปอยู่
ทางทิศตะวันออกและไปอยู่กับพระในวัดละก็ครบ ภูโมศารถ มีขมิ้นใหม่จะยมกอน
ถ้างไม่มีคงทองไปขโมยเขา ว่าเทหนีไปทางนั้นนะ ก็แน่เระละ เค้าขมิ้นหรือถูกไป
จนมุมตำรวจ... คี่แน่ครับ ภายในไม่กี่คุณหนีรอด แต่คุณจะต้องไม่เหยียบย่างไปดินเดิม
นะครับ..."

(กรรมลิขิต 2525 : 29)

จากตัวอย่างนี้พอรู้ได้ว่านายดวงชะตาของบุรุษขามวิกาว่า ดวงชะตา
ตอนนี้อยู่ที่พาศักดิ์ยศพี่น้องไม่ไคทั้งสิ้น เพราะ "ราชูเดิมเป็นกาด้อยู่ในเรือนพันธุ ราชูจะ
เป็นกาด้อยู่ในเรือนพันธุ พุทฺธจะทัฬหุทัฬหิเดิม นั่นคือ บุรุษนี้เป็นคนไม่ใหญ่ทะลุคั้น
ไม่ฟังเสียงใคร แม่แต่บิดามารดา จึงทำให้เขาประพาศักดิ์ยศหมาย จนต้องหาทางหลบหนีเจ้าหน้า
ที่เมืองคังกลาว แต่ความที่ฝังใจอยู่ ประกอบกับเป็นการสร้างกำลังใจให้เกิดความเชื่อมั่น
แก่ตนเอง จึงต้องอาศัยหมอดูดวงชะตาช่วยกำหนดทิศทางการหลบหนี เพื่อความปลอดภัยให้อีกความ

อีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งยืนยันไคอย่างชัดเจนถึงความเชื่อเรื่องดวงชะตาใน
วรรณกรรมเรื่องสนไคแก ความสมพงศ์ในอู่ ซึ่งปรากฏดังนี้

เรื่อง ดวงคุณเขียว คุยคุณแสนแสน ไปหาหมอดูให้ช่วยดูดวงชะตาของเธอ
และคนรักทำไมเขาถึงไม่รักเธอทั้ง ๆ ที่เธอมีพร้อมทุกอย่างทุกอย่าง ทั้งตัวอย่าง

"...หมอดูช่วยดูให้แสนแสนนะคะ ตอนนี้อยู่ที่แสนกำลังกลุ้ม... กลุ้ม ก็พี่เขียวนะสิแม่...
แสนไม่ยากพูดเลย โอเราวิหลงรักเขาเต็มหัวใจมานานแล้วคูสิ เขาไม่รักแสนสักนิด
เขากำลังจะแต่งงานกับคุณจอมอยู่เร็ว ๆ นี้แล้วกระมัง ดวงเราสองคนมันไม่สมพงศ์กัน
วิโงะที่เขียวเขาถึงไม่รักแสน แม่ดูดวงคุณแสนแสนหอน ดูแล้วออกสงสารคุณแสนแสน
เธอไม่ไค คุยว่าคารุณการแห่งความรักของเธอโคจรไปเป็นวินาศแก่คณา รักไม่สมหวัง
ครับในระยะนี้ มีหน้าว่าเรือนที่คารุณการโคจรไปสถิตอยู่นั้นตามพันดวงเดิมมีความเฮาส์สถิตอยู่ด้วย

เรียกว่าดาวศุกร์โคจรมาหับดาวเสาร์ในพื้นดวงเดิมและเป็นวินาศแก่ลัคนา อันว่า ดาวศุกร์โคจรมาหับดาวเสาร์นี้ใคร่ถือว่าเป็นดาวศุกร์ชั้นหนึ่งทีเดียวใหญ่รุนแรงทำให้ เจาะตาเกิดความทุกข์ระทมหม่นใจ เป็นไฟลุมขอรุมรอนอยู่ในจิตใจเป็น เวลานานกว่าจะลืมอกใหม่ลงได้ ผมดวงแฉะสงสาร เธอจริง ๆ ค่ะ หมายความว่า อย่างคุณเชียวมีอะไรที่หนักหนาเชียว จึงทำให้ผุพังถึงแสนสอยอกหักท้อท้อใจ ผมดวง แฉะคุณเชียว ลัคนาสถิตราศีกันย์ มีการพบเจอเรือนคุณลัคนาที่ดาวศุกร์ ดาวพุธ ดาวศุกร์ ดาวพุธราศี ทำให้เป็นคนมีศิลปะทางการพูด การเขียน เห็นทีจะจับผุพัง เก่ง แต่ดาวศุกร์ที่ลัคนาในราศีกันย์นั้นโคจรตำแหน่งเป็นนิจ ความรักของคุณเชียวนั้น ไม่ค่อยมั่นคงนัก ผมดวงคุณเชียวอายุครุใหญ่แล้วเกิดความรู้สึกสงสารคุณแสนเสียด หันมาจนจับจิตจับใจ กรรมใดหนอที่ทำให้สภาพสตรีแสนสวยผู้นี้ต้องมาถูกหุมรัก คุณเชียว...."

(ดวงคุณเชียว 2525 : 18)

จากตัวอย่างที่ยกมา แสดงให้เห็นว่า ดวงชะตาของคุณแสนเสียด ที่ไม่สมพงศ์ กับคนรักนั้น เนื่องมาจากการโคจรของดวงดาวประจำตัวเธอ ดังคำประพันธ์ที่ว่า "ดาวศุกร์ โคจรมาหับดาวเสาร์ในพื้นดวงเดิม และเป็นวินาศแก่ลัคนา" หมายความว่า เจาะตาประสบ ความล้มเหลวในการดำเนินชีวิต มีคนรักที่ไม่สอดคล้องกันทำให้เกิดหวั่นไหวในเรื่องความรัก

ส่วนดวงคุณเชียวผู้รักของเธอ มีการพบ และดาวศุกร์อยู่ราศี ทำให้ เจาของดวงชะตา เป็นคนมีวิหะศิลป์ในการพูด จึงทำให้ผุพังหลงรัก แต่ไม่คอยมั่นคงในความรัก ผุพังที่มาหลงรักจึงออกหักอยู่เสมอ รวมทั้งคุณแสนเสียดด้วย

นอกจากความเชื่อเรื่องดวงชะตากังกล่าวแล้ว ในวรรณกรรมเรื่องสั้นยัง ปรากฏความเชื่อเรื่องวันมงคลอีกประการหนึ่งด้วย

เรื่อง ปาฏิหาริย์ ปรากฏความเชื่อเรื่องวันมงคลสำหรับกระทำกิจอย่างใด อย่างหนึ่งในเรื่องนี้ ตัวละครต้องการปลูกสวน จึงมาปรึกษากับพ่อตาเพื่อหาวันที่เป็นวันมงคลใน การปลูก ซึ่งพ่อตาแนะนำให้ใช้วันที่สัมพันธ์กับวันเกิด ดังตัวอย่าง

"เราเอวามองคืนตรงกับวันที่เป็นมงคลหรือตรงกับวันที่เราเกิดหรือเปล่าละ"

ผมเกิดวันอังคารตรงกับวันไท่จวบ

"อังคารปลูกไผ่สามวัน คือ เสาร์ พุธ และอาทิตย์ สำหรับวันจันทร์ห้ามปลูก
อย่างเด็ดขาด เพราะเป็นกาลกัมกับวันที่เกิดวันอังคาร ถ้าเราปลูกวันเสาร์จะโคจร
คือ อำนาจวาสนา ถ้าปลูกวันพุธจะโคจร คือความสุข ความเจริญ และถ้าปลูก
วันอาทิตย์จะโคจร คือยศศักดิ์ เกียรติ และตำแหน่งการงาน..."

(ปาวีหารีย์ 2526 : 34)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องวันมงคล จะต้องสัมพันธ์กับวันเกิด
ถ้าจะปลูกวันอื่นเป็นวันมงคล ผู้ปลูกควรจะเลือกวันที่ต้องการเสียก่อน เช่น เชื่อกันว่า "คนเกิด
วันอังคาร ปลูกไผ่สามวัน คือ เสาร์ พุธ และอาทิตย์" เพราะถ้าปลูกตามวันดังกล่าวแล้ว
เชื่อว่าจะได้รับอำนาจวาสนา สุข ความเจริญ และยศถาบรรดาศักดิ์ ตามลำดับ ซึ่งผู้ปลูก
อยากได้สิ่งใดก็เลือกปลูกในวันนั้น แต่เกิดคืออยู่ว่าคนเกิดวันอังคารห้ามปลูกวันจันทร์ เพราะ
จะได้รับโชคราย ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น

2.4 ความเชื่อเรื่องความฝัน

ในวรรณกรรมเรื่องสั้นปรากฏให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องความฝันก็เป็นลาง
บอกเหตุ ซึ่งผู้เขียนนำเสนอไว้ในเรื่องสั้น 4 เรื่อง ได้แก่ พอมู่ หนานกะวันคอกหนึ่ง กา และ
สี่สาว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง พอมู่ ปรากฏความฝันที่เป็นลางบอกเหตุใตมาซึ่งเป็นตัวละครใน
เรื่องรูวว่าจะได้รับเลือกเป็นราชทรงของพอมู่ ดังคำประพันธ์ว่า

"...ถ้าเขาไม่มีคนนางฟ้านางสวรรค์แหะแหะลงมาจากฟ้ามาหานาง ก็ช่วยออก
อย่างนั้น ผมยวนผิวเหลืองระเรื่อเป็นเนื้อทองทั้ง 4 คน มาเชิญนางขึ้นวอ ในคันทาง
ก็วางวางแล้วเหล่านางพากันแหะไปเมืองบน บ้านเรือนของนางมองเห็นอยู่ไกลลิบ ๆ
ขอฟ้าใบระกาที่นางเคยชมชมว่าสวยงามนัก ก็เหมือนจะโบกขันคันทาง นางก็ยกคันทาง
เขาไม่ในก่อนเมฆ แบบเดียวแท้ ๆ วอที่นางเคยนั่งจกคันทางที่หน้าปราสาททำด้วย

ทองเหลืองอร่ามประดับประดาด้วยเพชร คอยพลอยระยิบระยับขาวเมฆบางโมกฟวิ
ไม่ต่างจากรูปปั้นางเคยนั่งคู่ผ่านวังโบสถ์ พอขึ้นอยู่บนมัตถังก็ เรียกนางไปจูบไหล่
เป่าหน้ามากจนเห็นวามนกลึงค่อนนักให้เขินเหมือนตอนถูกเป่า พอหยิบลูกแก้วในนาง
สวยงามนัก แลวบอกนางว่าเป็นธิดาของพญานาคไม่เกิด นางมาเล่าความฝันให้เจาแม่
ตะเคียนทองฟัง นางหัวเราะก๊องเมื่อตัวโยกคลอนไปมา อีหนูเอ๊ย... เอ็งนั่นมีวาสนา...
ฮะฮะ... เอ็งทองแรงสร้างสมบารมีนะโว้ย อี...อี...อีหนูเอ๊ยไม่เห็นใครโชคดี
เท่าเอ็ง...จริงวะ... เอ็งจะทองเป็นนางทรง... เป็นคนทรง... เหมือนซา ฮะ พญ
เขาจะเอาเอ็ง...เอาเอ็งเป็นนางทรงโว้ย..."

(พญ 2528 : 43)

ความฝันดังกล่าว เป็นฉากบอกใหญ่ เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับนางว่า การที่
นางไปพบพญานาคในคืนแค้นสวयงขตามความฝันนั้น เป็นเพราะว่าพญานาคต้องการจะไกรางของนาง
เป็นนางทรงตามคำทำนายของเจาแม่ตะเคียนทอง ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างบน

เรื่อง ทานตะวันคอกหนึ่ง ความฝันที่ปรากฏแตกต่างจากจะบอกเหตุการณ์ล่วงหน้า
แล้วยังเป็นการสร้างศรัทธาให้คนเชื่อถือนอกคอก ดังความฝันของตัวละครหญิงวัยกลางคนใดเล่าเรื่อง
เจาแม่ทานตะวันมาเขาฝันคนไหนเคยคนที่มากราบไหว้ฟัง ความว่า

"...เมื่อคืนเจาแม่มาเขาฝัน เอ็งเอ๊ย เป็นผู้หญิงสาวสวยเซ่งเลย รวยมว
แม่ที่คอกทานตะวันคอกไหน หล่อหน้าผิ่อประคบวาคอกเล็กขนาดเท่าถ้วยตะไล
ทำควยทองเหลืองอร่าม ตรงกลางฝังเพชรแสงพราว เขาถูกกะตาดากลัวจนไม่กล้ามอง
โคแตกหมอบตัวสั่นเทา เจาแม่ตรัสว่า ขาดาศัยที่เขานอยู่ ไม่มีความสบายเลย เขา
ไม่นับถือข้า มีเสียงพึมพำความไม่พอใจ เสียงทวนเล็กแหลมทั้งเย็นเยือกเขาไปถึง
หัวใจเลยพูดแล้วขนลุก ทานตะวันช่วยไปบอกทนายเขาว่าหาขอใบจากที่เอาของ
มาถวายไม่เงินเขาอาจไม่รอด แลวทานตะวันพาจะไป เขาเลยถือโอกาสใ้ใจยังกลัวตัวก็ยังไม่
ทันพูดว่า เจาแม่เจาหาทนายเขาแล้วยากจนกันเหลือเกิน เจาแม่ไปรดควยเถิดเจาคะ..."

“ท่านวาชามกอะไรไหมไต่หรวก มันแฉะแฉะบุญกรรมของเราที่ทำมาแต่ชาติปางก่อน
คนมีบุญจะได้โชคใหญ่ให้เราคิดเอาเองแล้วกัน...”

(ทานตะวันออกหนึ่ง 2526 : 18)

ความเชื่อเรื่องความดันดังกล่าว ช่วยยืนยันว่าเจ้าเมทานตะวันนั้น
ตัวจริง และก่อกำเนิดที่เมทานตะวันนั้นด้วย จากการเล่าความดันของหญิงผู้นั้นเป็นการสร้าง
ศรัทธาให้คนฟังอย่างมากมาย แม้ว่าจะพิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นเรื่องจริงหรือโกหกก็ตาม แต่การเล่า
กันฟังปากต่อปากดูจะเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ และเชื่อว่าเป็นจริง จะเห็นได้จากการแสดงความไม่พอใจ
เจ้าของฆานของดูฟังตามดูเล่าไปด้วย เรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อเกิดจากความศรัทธาของ
ชาวบานที่ฝังใจสืบต่อกันมานานกว่าความเชื่อจากเหตุผลที่แท้จริง

เรื่อง กุ ปรากฏความเชื่อเรื่องความฝันบอกเหตุในอดีตให้ทราบถึงผล
ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้จาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในเลาเรื่อง ที่ต้องพบกับการ
จากไปอย่างไม่มีวันกลับของเพื่อนรักสองคนในเวลาใกล้เคียงกัน การโคตตักตายเหมือนกัน
จนกระทั่งวันหนึ่งความสงสัยของเขากะจางขึ้นเมื่อเขาเคล็ดหลับและฝันไป ดังตัวอย่างว่า

"...จันนั้นไว เธอไอเวรมึงแก้นทำไมจะนั้นต้องกอนอิ...ไม่ชิตไว้ย ไม่ชิต
ผูกไว้อาเออแม้นชานไวเผาเลยเผา...มีเสียงอย่างนี้ดังแว ๆ ขึ้นในความฝันของม
แล้วคอย ๆ ดังขึ้น ปล่อยมันไปเถิดละ ปล่อยเถะสงสารมัน ปล่อยเถะ เสียงมดัง
มาจากไหน มยังฝันอยู่หรือเปล่า หันที่มนี้ถึงตรงนี้ มกสะกุงตนขึ้น มยังนั่งอยู่
เกา ไชยงค์ลงชาวมอยู่ มชะเงอ कहनाररररที่นอนอยู่บนเตียงเธอหลับสนิท...

(ກາ 2526 : 115)

จากตัวอย่างนี้ ชี้ให้เห็นความเชื่อเรื่องความฝันว่า สามารถบอกเหตุการณ์
ในอดีตที่ตนเคยกระทำไว้ให้ทราบ ซึ่งความฝันนั้นน่าจะเป็นสิ่งบอกเหตุที่เกิดขึ้นจริง ✓

นอกจากนี้ยังปรากฏความเชื่อเรื่องความผิดให้โชคตาเป็นตัวเลขในวรรณกรรมเรื่องสั้นนอกคอกๆ ซึ่งผู้เขียนเสนอไว้ดังนี้

เรื่อง สี่สาว แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับความฝันของนางลาวีว่า
สามารถนำโชคกลับมาสู่เธอได้ด้วยการตีความฝันออกเป็นตัวเลข ดังคำประพันธ์ที่ว่า

"...หล่อนฝันว่าพระมาบิณฑบาต เป็นประจำที่บ้านทุกเช้า นำเอามะพร้าวมาให้
สองผล มะพร้าวที่มีรูปร่างกลม ๆ เหมือนเลขศูนย์สองผลก็สองศูนย์ มะพร้าวสองผล
เอามาต่อกันก็เป็นเลขแปดซัด ๆ รวมกันแล้วก็เป็น 800 ตรงกับรางวัลเลขท้ายสามตัว
ของงวดนี้เองเลย..."

(สี่สาว 2527 : 103)

ความเชื่อเรื่องความฝันของนางลาวีดังกล่าว เชอสามารถนำมาตีเป็นตัวเลข
เพื่อชอหวย ซึ่งตรงกับเลขท้ายลอตเตอรี่ออกมาได้ถูกต้อง ย่อมเป็นการบ่งบอกให้เห็นว่าความฝัน
อาจจะนำโชคกลับมาให้ และความฝันมีความสัมพันธ์กับตัวเลขใด ขึ้นอยู่กับว่าผู้ใดจะตีความหมาย
ออกมาถูกต้องมากน้อยเพียงใดเท่านั้น

2.5 ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา

ในวรรณกรรม เรื่อง สนพราภูมิ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง
จะเห็นได้จากการพรรณนาความเชื่อเรื่องการทำบุญ เรื่องกรรม และเชื่อเรื่องตายแล้วเกิด
ดังรายละเอียดที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไปนี้

ความเชื่อเรื่องกรรม กรรมคือ การกระทำ ทุกคนเกิดมาต้องมีกรรมเป็น
ของตนเอง ซึ่งทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว วรรณกรรมเรื่อง สนพราภูมิ ความเชื่อเรื่องกรรมมี 3 เรื่อง
ได้แก่ กา คณนาวิรูปักษ์ และ กรรมลิขิต ซึ่งเชื่อว่าผู้ใดทำกรรมสิ่งใดไว้ย่อมได้รับผลของ
การกระทำนั้นตอบสนองไม่ช้าก็เร็วทันที เพราะผลของการกระทำนั้นจะคลี่คลายมาหาผู้กระทำ
ความเป็นไปต่าง ๆ กันดังนี้

เรื่อง กา ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับการชดใช้กรรมว่า กรรมใดที่ทำไว้
ย่อมส่งผลใหญ่โตรับตามทีละที เห็นได้จากการกระทำของผู้เล่าเรื่อง และเพื่อน ๆ ที่
เคยทำไว้กับกา ดังตัวอย่างว่า

"...จากภูมิลำเนา...หลังโรงหมูกกลางนาผมเป็นรูวางบวงกมนี้เอง
 "เจ้าเพื่อนผมสองคนที่ตายไปก็... กันนั้นเป็นรูลงมือสังหารเพราะความคะนองเต...
 มันก็คางวาทะยาวไว้อย่างแนบชิด เจ้าเพื่อนผมที่ตายคนแรกเป็นคนที่กระตือรือร้น
 มันสู้สุดฤทธิ์ ทั้งจากทั้งนี้ เจ้าเพื่อนคนที่ตายคนที่สองเป็นผู้ที่กระตือรือร้นด้วยกอนอิฐ ผมเป็น
 คนปลุกบวงไว้นั้นเห็น แก่จากการมันเพียบเสียแล้วเพราะมันมันไม่ไหว เจ้าสองคนนั้น
 ไล่จับไล่ใหม่ มันจับมันไว้ คนหนึ่งจับมันถึงกางออก อีกคนหนึ่งจับมันไม่ขึ้นได้ โรย
 ไล่เพื่อนยาก ความอาฆาตของแกแรงขนาดนี้เสียหรือน มาเลยเอาเลย ถ้าเกิด
 ว่ามันมันไหนแล้วเป็นอันสิ้นสุดเสียเลยมันตาย และจะตายอย่างนั้นดีเพื่อไป
 ผมก็ออกไปที่กระเบียง เมื่อผมเอื้อมมือไปจับรากระเบียง ผมจึงรู้สึกตัวเอง
 ไม่มีมือ ผมลงมือตัวเองว่าหายไปไหน จึงพบว่าสิ่งที่ผมเอื้อมกลายเป็นมือสีดำ
 วาวสะท้อนแสงไฟระยิบ...ผมมองไปที่กมกตยตัวนั้นมันยังเกาะอย่างสงวนอยู่ที่เกาะ
 คลาย ๆ ผมจะไถมันเสียมันพูดมาไปด้วยกัน ไปก็ไปแกไปไหนมันไปคอยขอเพียง
 แกให้มันฉันในวัยเด็กมันเด็ก ขอให้มันเร่ร่อนกรรมกันที่การตายของมันก็แล้วกันผม
 ขยับปีกกางของมันก็ลอยขึ้นจากพื้นกระเบียงห้องนอนและรู้สึกตัวอีกครั้งตอนที่ผมเริ่ม
 รู้สึกปวดแปลบที่ข้อเท้า ยอกซัดไปที่ตัวร่าง แต่มันไม่ตายอยู่กับพื้นสนามหญ้าตรงกระเบียง
 ห้องนอนผมคนเดียว..."

(กา 2526 : 115)

จากตัวอย่างนี้ ปรากฏความเชื่อเรื่องกรรม จะเห็นได้จากการกระทำของ
 เพื่อนทั้งสองที่ฆ่าตายเมื่อวัยเด็ก ทำให้เพื่อนทั้งสองต้องจบชีวิตลงอย่างน่าอนาถ ส่วนผู้เล่า
 ซึ่งเป็นผู้วางบวงกมและขอร้องให้เพื่อนทั้งสองปล่อยกาไปนั้นก็ได้รับบาดเจ็บเพื่อเป็นการชดเชย
 ผลกรรมที่เคยทำไว้ในสมัยเป็นเด็ก ซึ่งผู้เขียนชี้ให้เห็นว่ากรรมนั้นอาจส่งผลแก่ผู้ก่อกรรมให้ได้รับ
 ในชาตินี้ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องรอถึงชาติหน้า

เรื่อง ดวงนารูปเดิม ปรากฏความเชื่อเรื่อง อุปนิภกรรม คือกรรมที่
 เกิดจากการที่บุคคลเคยอุปนิภกกันมาก่อน พอมาถึงชาตินี้ก็จะตอมาอุปนิภกกันอีก จะเห็นได้จาก
 ดวงชะตาของคู่ภริยาที่มีผู้หญิงคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ดังตัวอย่างตอนหนึ่งว่า

"...คุณนายครับ คุณปรีชาเป็นนางของคนที่เมื่อชาติก่อนนั้นได้ทำกรรมอะไรบางอย่างไว้กับเพชตรงข้ามะครับ ชาตินี้เลยเกิดมาสมาย ในทองสร้างหลักฐานให้เหนื่อยยากหรือครับ มีคุณปรีชาจำไปตลอดชาติเลย เป็นนางของคนเกิดมาสมายเสียชาติหนึ่ง คุณนายไม่เห็นจะทองทองอะไรเกี่ยวกับการสร้างหลักฐานนี้ครับ..."

(ดวงนารูปเดิม 2525 : 42)

จะเห็นได้ว่า คุณปรีชาในเรื่องเป็นชายที่โศกเศร้าเพราะมีนารูปเดิม ซึ่งเชื่อกันว่าบุคคลเหล่านี้เคยให้ความช่วยเหลือกันมาก่อนในอดีต ปัจจุบันจึงไปมาช่วยเหลือกันอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า กรรมในอดีตสามารถส่งผลมาจนถึงปัจจุบันได้ ดังปรากฏในเรื่อง กรรมลิขิต เพียงเรื่องเดียว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง กรรมลิขิต ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรมเก่าในอดีต จะมาลิขิตในชาติปัจจุบันว่า จะดีหรือชั่วก็เพราะกรรมเก่า และกรรมอยู่จิตใจ จะเห็นได้จากบทสรุปในเรื่องกรรมลิขิตทั้งตัวอย่าง

"...กรรมลิขิตโชติธของเทวา
เป็นกรรมเก่าเราเองแต่เพรงกาล
อันบุญกรรมนำชะตาอนาคต
ทั้งคุณโทษไม่มีโทษแฉงอุทธรม
สุดล้าเหลือเนื้อกรรมที่จำแนก
กาลกำเนิดจะบังเกิดแก่พรหม

ขันธ์ห้าวันทั้งบรรหาร
คลันคาลโทษทัณฑ์วินคร
มิโคจกลงมัญหิมักษร
กรรมนั้นนอนอยู่ในห้วงดวงกมล
ลวนผิดแผกแตกทางในทางผล
ตามบุญบดเพียงแต่กระแสดความ..."

(กรรมลิขิต 2525 : 116)

บทสรุปนี้ช่วยอธิบายให้อ่านได้เข้าใจความเชื่อเรื่องกรรมได้อย่างแจ่มแจ้งว่า บุญและกรรมเกิดจากการกระทำของตนเอง ที่สั่งสมไว้มากำหนดชีวิตของแต่ละคนให้แตกต่างกันไป ไม่มีผู้ใดมากำหนดให้ดังที่เชื่อกันว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วนั่นเอง ซึ่งผลของกรรมจะส่งผลมายังบุคคลนั้น ๆ ไม่ชาติหนึ่งชาติหนา แต่เชื่อว่าทุกคนต้องได้รับผลของกรรมนั้นตามลักษณะของการกระทำ

ความเชื่อเรื่องบุญ

ในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องการทำบุญตักบาตร เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติ จะช่วยให้ญาติได้รับรางวัลอาหารที่ตักบาตรไปให้ ปรากฏในเรื่อง นักร้อง เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง นักร้อง ยายป้าตัวละครในเรื่องได้จัดเตรียมหาซื้อบาตร เพื่อมาใส่บาตรในโอกาสครบรอบวันตายของพี่ กังต้อย่าง

"...เขาแล้ว พระปณิธิของใส่บาตรจากยายป้า มีขาว ชนมหาดี แล้วถวาย
ตะของเป็นสังฆทาน พระสงฆ์แต่ไปเอ่ยปากถาม รับนิมิตหมายจากน้ายายป้าด้วย
ขอเกรง..."

(นักร้อง 2528 : 64)

การทำบุญของยายป้าดังกล่าว เชื่อว่าคนใกล้ชิดผู้ตายทำบุญตักบาตร
อุทิศส่วนกุศลให้ญาติแล้ว ย่อมทำให้ญาติได้รับผลบุญอย่างแน่นอน โดยเฉพาะตักบาตรถวาย
สิ่งของที่ผู้ตายชอบหรือเคยใ้มาาก่อนแล้ว เชื่อว่าของเหล่านั้นผู้ตายจะทรงได้รับและนำไปใช้ใน
ปรภพด้วย

ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิด

เรื่องสั้นปรากฏความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดเพียงเรื่องเดียว ดังนี้
เรื่อง วัฏจักรหนึ่งกรรมกรรมหนึ่ง เป็นการแสดงความเชื่อเรื่องตาย
แล้วเกิด ซึ่งเชื่อว่าเกิดเป็นอะไรนั้นดูได้จากรอยเท้ามาเหยียบบนกระดิ่งแห่งสุดท้ายของผู้ตาย
นำมาวางไว้ ซึ่งจะเห็นได้จากการกระทำของตัวละครยากจน โศกเน่หานางหญิงเป็นภรรยา
ของผู้ตายให้เตรียมกระดิ่งแปะมาวางไว้หน้าบ้านก่อนนอน ดังตัวอย่างว่า

"...ทั้งคู่มองกระดิ่งแปะที่มันเกลียวไว้เรียบรอย มันแอบอุจิกผากันหาใจ ก่อนนอน
ก็นั่นแหละต้องนำมาวางไว้หน้าบ้านไ้ เราขึ้นสูงชันหากคนตายไปเกิดเป็นอะไร ก็ปรากฏ
รอยตีนให้เห็นบนแปะในกระดิ่ง ชาวบ้านเชื่อกันว่าเมื่อครบ 7 วันแล้ว คนตายจะเกิดเป็น
อะไรก็ตามแต่ เขาจะต้องกลับมาบ้าน และบังเอิญไม่รู้ว่ามีกระดิ่งแปะวางอยู่ พอเห็น

มันไคขึ้นบนบานมา วิญญาณก็จะเขียนเป็นรอยตีนของสิ่งที่จะไปเกิดที่กระดิ่ง
แปง...”

(วัดศรีทุ่งธรรมการศรีทุ่ง 2525 : 48)

การปรากฏความเชื่อในคำประพันธ์ข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่า คนตาย
ไปแล้วจะมาเกิด จึงนำกระดิ่งแปงวางไว้ที่กระดิ่งบนโคมานของญาติ เพื่อคอยไปรับเจ็ดวันแล้ว
เดินขึ้นบนโคมานจะเขียนกระดิ่งแปง รอยเท้าที่ปรากฏจะบอกให้รู้ว่า ผู้ตายไปเกิดเป็นอะไร

2.6 ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน

ในวรรณกรรมเรื่องสั้น ปรากฏความเชื่อเรื่องยากลางบ้านว่า เป็น
พืชสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้รักษาโรคต่าง ๆ ได้ ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น 4 เรื่อง ได้แก่
เรื่อง เหลลลูกทุ่ง ปามิหารีย์ คุณ และ สมุนไพรของยายพรหม ทั้งรายละเอียดต่อไปนี้
เรื่อง เหลลลูกทุ่ง แสดงความเชื่อเกี่ยวกับสมุนไพรอันนำไปรักษาโรคต่าง ๆ
ซึ่งเห็นได้จาก คำเทศน์ของหลวงตาหวัค ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“...จะกล่าวถึงพืชเรื่องตำรายา ให้แพทย์รักษาโรคอันหาคุณ ราชทัณฑ์คุดกุดนั้น
แก้ไข้ลมตะคิว ผลจิกนั้นแก้อุจ ขาวสุกนั้นแก้อั่ว ผลกะกรุคั่นแก้คื่นหานแก้ไข้ลมระมม เปื้อ
หวายตะคุดอันยาวเหยียดนั้นแก้ไข้เจียนนเหล่มนคี่เหลื่อ ของเค็มนั้นคือแก้ลมแก้แกงจืด
คิงัวจี คุณแสนนั้นเหล่หนาแกเมื่อยคานเป็นยอคคี่ กัญชาเพชรบุรณนแก้โรครำคาญตา...”

(เหลลลูกทุ่ง 2525 : 30)

จากตัวอย่างในเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน คือการรู้จัก
ใช้สมุนไพรให้เหมาะกับโรค สมุนไพรเหล่านี้ ได้แก่ ต้นราชทัณฑ์ ผลจิก ผลมะกรูด เป็นต้น
บทเทศน์ได้บอกสรรพคุณของพืชสมุนไพรเหล่านี้ว่ารักษาโรคไข้ลมตะคิว แก้อุจเสียค และแก้ไข้ลม
คี่ แต่ได้บอกสรรพคุณในการปรุงยาให้ทราบ ซึ่งเชื่อกันว่าถ้านำสมุนไพรเหล่านี้มาใช้แล้ว
ก็สามารถรักษาโรคได้

เรื่อง สมุนไพรของยายพรอม ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงความเชื่อเกี่ยวกับ ยากลางบ้าน เห็นได้จากภาระกิจของยายพรอมที่นำสมุนไพรชนิดต่าง ๆ มาปลูกและปรุงยา รักษาโรคเอง ยายพรอมได้อวดสรรพคุณยาไมากมาย ดังตัวอย่าง

"...ในชั้นชั้นกะแกทองรวง ทองเคิน นี่เสลดพังพอนนะกะ แก้มแดงกัดต่อย แลวนนกกทองพังงาเอาใบตากแห้ง ชงรับประทานทางน้ำวาระบายท้องคืนก็เขียว... ยายพรอมมีวิธีพิสูจน์นำตาลในเลือดที่ฟังแปลกอยู่สักนิด แก้วใสวะใสกระโถนแล้ว ตั้งทิ้งไว้รออุจจาระมาขึ้น ตามคั้นมากแสดงว่าน้ำตาลในเลือดเพิ่ม ถานอย แสดงว่าน้ำตาลในเลือดลดลง คงเป็นเพราะยาทำราใหม่ที่ยังมันเพิ่งไคมาเนเขียว... ที่เอามอระเพ็ดมาตำคั้นเอาแต่น้ำแล้วใส่เกลือคั้นกิน ถานันเป็นเบาหวานอย่าง พรอมแล้ว มีรักษายูษณานเคี้ยว ฉันทอมทกยก็กวา... โขคุแผน ยาฝรั่งจะสู้ยาไทย ไคอย่างไร ยาไทยนะสู้สมกันแล้วหายขาด..."

(สมุนไพรของยายพรอม 2527 : 19)

ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ที่ปรากฏนั้นไคบอกให้อ่านทราบถึงชนิดของ สมุนไพรที่ใช้รักษาโรค เช่น "ชั้นชั้นกะแกทองรวงเคิน ทองพังงาเอาใบตากแห้งชงน้ำชา รับประทานระบายท้องคืนก็" ซึ่งเชื่อว่าสมุนไพรทั้งสองชนิดนี้คงกลายมาบรรเทาโรคได้ผลแล้ว จกจำมาใช้กันต่อ ๆ มา นอกจากนั้นผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านเฝ้ามีการตรวจสอบน้ำตาล ในเลือดอย่างง่ายด้วยตนเอง จากจำนวนมดที่ขึ้นกระโถนใสวะนั้นเป็นการดูแลรักษาตนเอง โดยไม่ยอมไปพบแพทย์แผนปัจจุบันและยังทดลองปรุงยารับประทานเองอีกด้วย

เรื่อง ปฏิกิริยา ปรากฏความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน เกี่ยวกับสมุนไพร บางชนิด สามารถรักษาโรคใดหลายโรค จะเห็นได้จากการสนทนาของตัวละครพอกันดูใน เรื่องนี้ ดังตัวอย่าง

ตามธรรมชาติเป็นยาอยู่แล้ว เช่น น้ำยาอุทัยที่แก้กระหายน้ำสีแดงก็เพราะ
สีของฝางนี่เอง คุณปู่ถือน้ำยาอุทัยอุทัย ๆ คำ ๆ ที่เขาของผมพอเห็นว่าผมตายใจก็แล้ว
ท่านก็พลิกตัวลงนั่งหึบขาของผมไว้ มือซ้ายจับหัวผมเอาไว้แน่น มือขวาเอาฝางสะกิด
ปากแฉลให้เปิดกว้างผมคืนเท้าไว้ก็ไม่หลุด ไค้ตรงเหมือนควายถูกเชือก ครู่เดียว
คุณปู่บอกว่าจะหายแล้ว ท่านก็เค้นเท้าของผมขึ้นมาแฉกเท้าไปจนจกหัวผมเท้า
อย่างแรง ขณะนั้นเองผมเห็นของบนดินออกมาเหมือนมีบัสสีพื้นออกจากหลุมเป็นเส้น
เล็ก ๆ เท้าผมไม่ยึดไฟ ยาวราวครึ่งองคุลี พอคุณปู่พลิกตัวลงจากขาของผม ผม
รู้สึกความเจ็บปวดที่พามาหลายวันแล้วหายไปเหมือนพลิกทิ้ง ลองดูขี้นั้น
แล้วเห็นถูกกลองแล้วเหมือนไม่เคยเป็นอะไรมาเลย..."

(คุณปู่ 2525 : 48)

จากตัวอย่างในเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า สมุนไพรสามารถรักษา
โรคภัยไข้เจ็บได้จริง ๆ โดยเฉพาะยาหมอหรือยาพิษ ซึ่งนำมาจากสมุนไพรชนิดต่าง ๆ
นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการเจ็บป่วยบางอย่าง เช่น ตะบอง ก็สามารถรักษาให้หายได้ด้วยการใช้
สมุนไพรบางชนิดออก ซึ่งจะช่วยให้ผู้ป่วยหายจากความเจ็บปวด การใช้สมุนไพรยังคงมีต่อมา
เพราะสมุนไพรเป็นยาที่ได้จากต้นไม้หาได้ง่ายราคาถูก เป็นยากลางบ้านที่เคยใช้กันมาหลายชั่วคน
จนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องสังขาร พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 แล้ว
พบว่า ความเชื่อหลายประเภท ซึ่งผูกพันของการชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ ยังคงฝังใจว่า
ความเชื่อเหล่านี้จะช่วยเป็นกำลังใจให้พวกเขาต่อสู้ปลดปล่อยจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ บางครั้ง
ช่วยให้คลายความทุกข์ และสร้างความหวังว่าจะได้โชคตา ตามที่ตนต้องการได้อีกด้วย

รวบรวมเรื่องสั้น แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อบางอย่างนำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์
ของบุคคลหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นชาวบ้านและชาวก๊ว โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องพระเครื่อง สะท้อน
การแสวงหาผลประโยชน์ดังกล่าวอย่างเด่นชัด ด้วยชาวบ้านเชื่อว่าพระเครื่องในราคาสูง ๆ ทั้ง ๆ
ที่บางครั้ง เป็นพระเครื่องปลอม ส่วนชาวก๊วก็จัดสร้างพระเครื่องเพื่อชักจูงให้คนมาทำบุญในวัด
มากขึ้น

นอกจากนี้วรรณกรรมยังเสนอให้เห็นถึง ความเชื่ออย่างง่าย จนกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ของชาวบ้านในชนบทบางกลุ่ม ความเชื่อที่ปรากฏในครั้ง นี้ พบว่ามีความเชื่อบางประการที่ควรได้รับการสืบต่ออย่างสิ่งที่ควรรับฟัง และบางสิ่งควรลบออกไปเพื่อความดี แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเหล่านี้ยังคงฝังอยู่ในจิตใจของชาวบ้านส่วนใหญ่ โดยการสืบทอดกันมาในสังคมชนบทจนถึงปัจจุบันนี้

3. ประเพณี

ในวรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ปรากฏประเพณีที่สืบทอด และยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมชนบทภาคกลางไว้ 8 ประเพณี คือ ประเพณีเนื่องในการตาย ประเพณีการบวช ประเพณีการทำบุญ ประเพณีเทศน์มหาชาติ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ และประเพณีไหว้พระประจำปี ซึ่งประเพณีที่ปรากฏมากที่สุดคือ ประเพณีเนื่องในการตาย รองลงมาคือ ประเพณีงานบวช และประเพณีที่ปรากฏน้อยที่สุด คือประเพณีไหว้พระประจำปี ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

3.1 ประเพณีเนื่องในการตาย

ประเพณีเนื่องในการตายที่ปรากฏในวรรณกรรมล้วนเกี่ยวกับการตายของชาวบ้านทั้งสิ้น แต่พิธีกรรมที่ปรากฏกล่าวไม่ละเอียดนัก ตั้งแต่การตั้งศพ การเคลื่อนศพ และการเผาศพ ปรากฏในเรื่องสั้น 7 เรื่อง คือ หายไปกับลมหายใจ ดอกไมไฟ คนมีราคา ทางศพบ้าน วัดครึ่งหนึ่งกรรมกรครึ่งหนึ่ง จดหมายถึงปรโลก และ กลิ่นอายของยายแหม ซึ่งรายละเอียดต่อไปนี้

การตั้งศพ

การจัดตั้งศพ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อมีคนตายญาติพี่น้องของผู้ตายจะต้องจัดตั้งศพ เพื่อทำบุญตามประเพณี การตั้งศพทั้งไว้นานหรือไว้นานถึงตัวอย่าง

การตั้งศพประเพณี ตั้งตามการตั้งศพในเรื่องสั้น เป็นการไหว้พระประจำปีของชาวบ้านภาคกลาง แถบจังหวัดอยุธยาและอ่างทอง

เรื่อง หายไปกับสมหมายใจ ปราบการตั้งศพที่บ้าน ก่อนที่จะตั้งศพได้
การอ่านนำศพและนำบรรจุโลงไปตั้งตรงที่ ๆ เตรียมไว้ ตั้งศพของครูโท ซึ่งจัดกระทำกันที่บ้าน
ดังตัวอย่าง

"...จบจนเย็น เมื่อพอรอ่านนำศพผ่านไป ร่างของแกถูกยกกลงโลง แล้วตั้งบน
แท่น รอคอยพระมาสวดมนต์เย็น ถึงตอนนั้นบรรดาญาติผู้ลูกหาที่ทราบข่าวต่างมา
รวมกันแออัดกัน ผู้คนยังทยอยมาไม่ขาด ญาติที่ยังโศกเศร้าศพ คนทั่วไปยัง
โศกเศร้ามีถ้อย..."

(หายไปกับสมหมายใจ 2527 : 19)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าในการตั้งศพนั้นจะมีพระสวดอภิธรรมในตอนเย็น
โดยมีบรรดาญาติและผู้สนิทสนมคุ้นเคยต่างพากันมาแสดงความเคารพเพื่อขอโหรีกรรมกับ
ผู้ตาย และร่วมฟังพระสวดอภิธรรมด้วย

เรื่อง วัดครึ่งหนึ่งกรรมการครึ่งหนึ่ง ปราบการจัดตั้งศพทั่ววัดเพราะวัด
มีสถานที่กว้างขวาง มีสิ่งของเครื่องใช้ครบครัน เป็นการสะดวกต่อเจ้าภาพไม่ต้องหยิบยืมมาจาก
เพื่อน ตั้งศพสวดมนต์ทั่วทั้งวัด ดังตัวอย่าง

"...ปัจจุบันผู้คนนิยมจัดศพทั่วทั้งวัด เพราะที่นั่นเหมือนบ้านแห่งที่สอง กว้างขวาง
มีของใช้ครบ พอคนตายก็นำมาไว้วัด เจ้าภาพเพียงนำเงินมา ก็สามารถทำพิธีทุกอย่าง
ได้เกินพอ ผิดกับแต่ก่อน ซึ่งผู้คนมักตั้งศพที่บ้าน จะยกเวนบางกัณฑ์ศพผู้ตายโหง
เท่านั้น..."

(วัดครึ่งหนึ่งกรรมการครึ่งหนึ่ง 2525 : 23 - 24)

จะเห็นได้ว่าการจัดงานศพทั่ววัดเพียงแต่เจ้าภาพเตรียมเงินมาอย่างเดียว
เท่านั้น ก็สามารถทำพิธีทุกอย่างได้ครบทุกขั้นตอน การตั้งศพทั่ววัดดังกล่าวกินที่ ใจตั้งศพของ
ผู้ตายโหงเท่านั้น เพราะคนตายธรรมดาเจ้าภาพนิยมจัดศพที่บ้าน

เรื่อง คนมีราคา ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ปรากฏการตั้งศพ สวดศพ โดย
 เจาพาศพไปตั้งสวดหัววัด และมีเพื่อนมาน้อมฟั่งพระสวดอภิธรรม ขณะเดียวกันเพื่อนมาน
 บางคนก็อยู่เป็นเพื่อนศพด้วย บางครั้งถ้ามีคนตายเกินกว่า 1 คน ก็เจอนำศพมาตั้งบนศาลาเดียวกัน
 อีกด้วย ตั้งศพลงคอแล้วจะครในเรือซึ่งถูกผูกท้าย เพื่อนมานก็ได้นำศพมาไว้อย่างศาลาหัววัด ซึ่ง
 ขณะนั้นศพเจาเองตั้งอยู่ก่อนแล้ว ดังตัวอย่าง

"...โซครายจริงจะแก่ตาคุณ เห็นกันอยู่หลัก ๆ เมื่อบายนี้เอง ตอนแรกเผามี
 ไอ้เทม ตามมันไปเสียแล้วแถมแถมกราบลงคอน โดยมันนางตามชาติ ๆ มายังศาลา
 สวดศพ วางวางลงคอน สัปดาห์ประจำตำบลแบบรวมกับแผนกระดานบนศาลาที่ยัง
 ระเกะระกะ กันมาเป็นเพื่อนศพเจาเองที่ยังสวดไม่ครบเจ็ดวัน ไม่มีใครสักคนที่จะ
 ต้นจากความหลับไหล ขณะต่อมาท้าวกรรโหกิจมานี้...เขาคงเสียใจไม่น้อยไปกว่า
 ตาเม่น เมื่อคนที่เคยเป็นสัปดาห์คนแล้วคนเล่าให้กับเพื่อนมานในตำบลนี้ต้องกลายเป็น
 เป็นผู้จากไปแล้ว..."

(คนมีราคา 2528 : 42)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ศพที่ตั้งสวดอยู่ก่อนจะยังไม่เสร็จสิ้นลง
 ก็ตามแต่เมื่อมีคนตายลงอีก ก็ได้นำศพมาไว้ที่ศาลาเดียวกัน เพราะชาวบ้านนิยมตั้งศพสวดกัน
 ที่วัดมากกว่าที่บ้าน เพื่อความสะดวกสบายในการจัดพิธีศพ

เรื่อง คืนเพ็ญของยายแถม เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏประเพณีงานศพ
 โดยเน้นเรื่องการสวดศพ เพราะมีการสวดศพของคนจนและคนร่ำรวยซึ่งมาตั้งศพหัววัดเดียวกัน
 แต่คนละศาลา ศพของคนรายนั้นตั้งสวดที่ศาลาหลังใหม่มาเป็นเวลานานแล้วซึ่งสวดทุกคืนวันพระ
 โดยพระผู้ใหญ่และเจ้าอาวาส ส่วนศพของคนจนก็ตั้งสวดที่ศาลาหลังเก่าที่ผู้พิงแล้ว พระที่มาสวดศพ
 ให้เป็นเพียงพระลูกวัด และพระที่มภาพพจน์ไม่สู้ดีในสายตาของชาวบ้านเท่านั้น ดังตัวอย่าง

"...ศาลาสวดศพสองหลังนั้นหันหน้าเข้าหากันมีด้านกว้างหน้าเมรุกันอยู่ตรงกลาง
 ศาลาโนนเป็นตึกปูนอ่อน หลังคามุงกระเบื้อง กว้างใหญ่ทาสีสวยงาม กำลังสวดศพ
 ยายณทุกคืนวันพระ ทานธูปไม้กฐิภาแถม มหาทวี มหาโชค ทำหน้าที่สวดพระอภิธรรม

มีท่านพระคุณเจ้าอาวาสฉันนั้นกับแก่อันรวมทั้งและทุกคุ้ยกับญาติโยมอยู่วัย... ศาสนา
เป็นศาสนาเก่าที่โง่มานานแล้ว ฟันไม่หลังกางตั้งกะสี เกลาจนผูกพันคิดไฟนีออนในศาสนา
สองดวงศพทาหร่านอนสงบนมาขาวเบื่องกับอาสนสงฆ์ แกเป็นสัปเหร่ออยู่หัวกัน
มานานหลายสิบปี เพิ่งสนใจเมื่อมาขึ้นเอง... จึงขอแรงพวกเค้กักเอาวางบนมาขาว
ช่วยกันแบกพาไว้ที่ศาสนา บอกกับนาคพระที่ว่างโค หลวงตาแหวน คนชอบพอกันแต่ครั้ง
ยังเป็นฆราวาส หลวงตาเขียนซึ่งขาวไม่ค่อยดี เรื่องแอมันเหลาทุกเย็น หลวงตาแจ้ง
พระจรมาจากทอน กับเมื่อกูรูมาช่วยสวดศพ นางออกเ็นน้ำตาไหลบอกคนชอบพอกัน
เจ็ดแปดคน แลแล้วแกก็กลับเพ่งพักอาบนำเปลือยเสื้อมาลุกเ็นมาที่ศาสนา... ศาสนาโนน
สวดเสร็จสวดจบแล้ว กำลังยกอาหารเลี้ยงกันเอะอะ ศาสนาเสร็จจบที่สวดพอดี
ยายแถมหันไปตักน้ำแข็งใส่แก้ว แล้วรินน้ำแดงที่ขอแรงเค้กักมาใส่ให้ทงกวค ตาม
ลงไปถวายพระ ที่เหลือกรินแจกพวกที่มานั่งฟังสวด พลังออกปากถึงว่าไม่มีเวลา
โคตระเตรียมอาหารเลี้ยง เสร็จจบที่สวดยายแถมเอาดอกไม้กับธูปสองสีขาว ที่เอาใส่เงิน
ของละสามสิบบาทเขาไปถวายพระโพธิ์เสร็จ พระและเมื่มาสวดก็หันไปกราบพระ
ที่โต๊ะหมู่บูชา แลพวกนั้นลงจากอาสนสงฆ์ พวกที่มานั่งฟังสวดอยู่ควยต่างก็ทยอยกัน
บอกลาไปจนหมด นางก็ความระนั้นจะเมาจะมีเงินเหลือพอให้คำบำรุงเมรุหรือเปล่า
ก็ไม่รู้ ถ้าไม่มีจะบปกรรมก็สนใจจะ..."

(คืนเพ็ญของยายแถม 2528 : 43 - 44)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นการสวดศพของคนต่างฐานะว่ามีความแตกต่างกัน
อย่างชัดเจน คือพระที่มาสวดคนนั้นถาเป็นศพคนรวยก็จะมีพระเถระผู้ใหญ่มาสวดควย ส่วนศพคนจน
นอกจากจะมีพระลูกวัดแล้วยังมีพระที่ประพฤติดีที่นิยมารวมสวดควย นอกจากนั้นเมแต่เงินถวายพระ
และการเลี้ยงอาหารแก่แขกผู้มาร่วมฟังการสวดศพก็แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังงานศพของยายแถม
กับตำรา ตัวละครในเรื่อง ศพยายแถมนั้นพอพระสวดเสร็จเรียบร้อย เจ้าภาพก็จัดเลี้ยงอาหาร
แก่แขกกันอย่างเอิกเกริก นึกถึงงานศพของตำราว่าเพราะไม่มีการเลี้ยงสิ่งใดแก่แขกเลย นอกจาก
นำส้มถวายพระและถวายเงินเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนการใส่เมรุเผาศพที่ชาวบ้านมีจิตศรัทธา
ร่วมกันสร้างถวายวัด เพื่อโฆษณาถึงศพนั้น เจ้าภาพต้องจ่ายเงินค่าบำรุงเมรุหลังจากเผาศพ
ให้แก่วัดอีกควย

การจัดประเพณีเนื่องในการตาย ซึ่งชาวมอญถือ การจัดงานหรือ
เรียกว่าการเซางานและการจัดเลี้ยงในงานศพ ปรากฏในเรื่อง จดหมายถึงปรโลกเพียงเรื่องเดียว
ดังนี้

เรื่อง จดหมายถึงปรโลก ได้กล่าวถึงการจัดงานหรือจัดงานศพว่า เมื่อ
มีคนตายลงบรรดาญาติพี่น้องจะตกลงกันว่าจัดงานศพกัน ซึ่งตามประเพณีมอญจัดกันนั้น
กำหนดไว้ 3 หรือ 7 วันก็ได้ งานศพของชาวมอญเป็นตัวละครในเรื่อง บรรดาญาติพี่น้อง
ตกลงตั้งศพไว้เพียง 3 วัน เพื่อประหยัดเงิน และเห็นของทองกันว่าจะสร้างอนุสรณ์ให้แก่
ผู้ตาย เพื่อป้องกันคนในมาภายหลัง ดังตัวอย่าง

"...ยายอนอยู่ในโถงบนเมรุในวัด ลุงป้า พ่อและอา ๆ อยู่ที่บ้านป้า ออกเสียงกัน
เซางานสักเจ็ดคืนคอยเผาดูงเสนอ มากไปป้าว่า พรอให้เหลนคนนั้นจะรวมกันตาย
นี่เพิ่งฉว่วไปตัวหนึ่งแล้ว หมูไก่อีกตัวแล้ววันแด่พระ...สามวันพอมั่ง อาชามุคคัส
เชิงหรือ ไม่ได้อะลุงคานันที งานศพพอเจ็ดวันเจ็ดคืน งานศพแม่จะสามวันไยยัง
จะให้ชาวบ้านเขาใจว่าพวกเรารุ่งเรืองหรือเสียชื่ออะไรเอาชาวภายนอกมาแจ้ง
ว่าที่หมู่บ้านไกล ๆ มีคนตายคนหนึ่งไม่เป็นไรหรือลุงว่า งานเรากงานเรา
คนละชนกันอยู่แล้ว ไม่ต้องห่วงว่าจะปนกัน แคมมันจะปนกันนะสิ ป้าไม่คลายกังวล
มันมาช่วยงานโยนแต่กงานเราเลี้ยงกันตายเลย เงินช่วยก็ไม่ได้อะทุกคนเห็นพ้องตาม
ป้าว่า จึงให้จัดงานสามวัน คอยทำอนุสรณ์ถึงแม่ให้ใหญ่โตแพงหมอยกแล้วกัน ชาวบ้าน
คงจะไม่ลืม...ไม่อาวามพืลเขาตั้ง ๆ กับพี่แจ่วหละยา เพื่อนครูโรงเรียนพี่แจ่วมา
งานยา เอาพวงหรีดมาไหวยาควยคอกกลวยไม้สีชาประสีม่วงนั้นไยยา ที่วางอยู่บน
ชาหยั่งเยื้องรูปยาไปข้างหลังหมอยหนึ่งนะ กอนนี้ชาหยั่งอันนี้เขาวางหรีดของคณะครู
โรงเรียนพืลแล้วพี่แจ่วย้ายไปไว้คานหลัง เอาอันนี้มาแทน เขออาจกับพืลว่าแขก
ของเขอเพิ่งมาถึงให้เขาไคเห็นว่า เราไคความสำคัญกับหรีดของเขอ แขกพืลมาตั้งแต่
วันกอนกลับหมคแล้ว เขาไม่รูหรือว่าเรายาหรีดของเขอไปไว้ข้างหลังเขาทุกอันก้านาน
เนะยา บุณสรณ์แล้วก็ไม่บูชากันอีกเลย บายันนั้นบะบาอาพืลบงเบงพืลให้ เขาให้เบียเขา

“...”
 เพรื่อนำสมคนไว้ตอบรับว่า นายของเขา กลุ่มผู้ว่า มาหาไปหน่อย แยกพื้นที่
 มาถึงก่อนพื้นที่เอามาไว้เพื่อนฝูงหมด อาชนหัวเสียเลยวากใส่พื้นที่ พื้นที่ว่าง
 งานเดียวกัน ทำไมต้องมึบเมมส่วนพิเศษไว้สำหรับแขกของใครควย เคียงกันไม่ลคละ
 นี่ยังเคียงกันอยู่เลย...”

(จดหมายถึงบรโธก 2528 : 44)

“...”
 ในตัวอย่างนี้ให้เห็นว่า การแข่งขันและการจัดเลี้ยงอาหารแก่แขก
 ผู้มาร่วมงานสวดศพจะหมดเปลืองเงินทองมาก ถึงแม้ว่าผู้มาร่วมทั้งสวดจะให้เงินช่วยเหลือ
 คอยก็ตาม เจ้าภาพยังคงกลัวคำครหาหนีห่างจากชาวบ้าน เรื่องจัดงานไม่สมฐานะจึงคิดหาทาง
 ป้องกันคดียการทำอนุสรณ์ถึงกลาว

“...”
 นอกจากนั้นแขกที่มาร่วมงานนิมนต์นางหรือมาเคารพศพเพื่อเป็นการให้
 เกียรติแก่ญาติไป ซึ่งอาจเป็นต้นเหตุให้บรรดาญาติหลานของผู้ตาย เกิดความขัดแย้งกันเพียงเพื่อ
 ต้องการจะนำนางหรือศพของพรรคพวกตนมาวางไว้นานศพเพราะอยากให้ผู้มาร่วมงานเห็นว่า
 ตนเป็นคนมีเกียรติมีพรรคพวกมาร่วมมาช่วยงานมากมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องต้อนรับให้ดีกว่า
 คนอื่น

การเคลื่อนศพ

“...”
 เป็นขั้นตอนหนึ่งของประเพณีเนื่องในการตาย ซึ่งจัดตั้งศพที่บ้านจึงต้อง
 มีการเคลื่อนศพออกจากบ้านเพื่อไปฌาปนกิจหรือบรรจุไว้ที่วัด การเคลื่อนศพปรากฏในเรื่อง
 ทางศพผ่าน เรื่องเดียวกันนี้

“...”
 เรื่อง ทางศพผ่าน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเคลื่อนศพจากบ้านไปวัด
 ในพิธีประกอบศพผู้มีอาคมขลังหรือสัปเหร่อเดินถือหม้อไฟนำหน้าขบวนศพ ติดตามด้วยพระสูง
 สายสิญจน์นำหน้าศพอีกทีหนึ่ง ระหว่างทางที่เดินไปผู้ชายที่เดินเป็นคนสุดท้ายจะทิ้งเชลวไป
 ตลอดทาง ดังที่ผู้เล่าเรื่องได้เดินทางไปทางจังหวัด และเห็นพิธีดังกล่าว ความว่า

"...ตาแกหลังงุ่ม เป็นคนเฒ่าชราขนผมหยิกชอก สีดำสนิท ดวงตาโตๆ เป็น
 เพื่อนกับหนูก่ายาวโง่งม แสบแสบไม่ใส คล่องตัวประค้ำยารวากับผมค้มงเวทย์
 กางเกงขากว้างตัวสั้นคาดขาวมา พรหมกับผมเป็นคู่คี่ไวข้างหลังในเมื่อผมเป็น
 สัปเหรอดผมก็เห็นสมควรจิว และอีกข้อหนึ่งถ้อยผมไฟ พระทนต์รูปหนึ่งถือคานสายสิญจน์
 โยงไปหาโลงศพ ทางคามหลังผมคนหาอยู่สองคน ชายคนสุดท้ายเดินทิ้งเฉลวไป
 ตามทาง โดยไม่เลือกทางแยกหรือไม่ ทางศพผมจะเริ่มมีเค้าขึ้นมาจริง ๆ
 หนึ่งวัยหกสิบนางผมสีคำ สไบขาวสะพายเฉียงในมือถืออุณณ์ผมหนึ่งกับไต่ลูกหนึ่ง
 นางเดินตามผมไปเล็กน้อย..."

(ทางศพผาน 2526 : 43 - 44)

การหาศพไปวัดนั้นเมื่อศพผานทางแยกก็จะทิ้งเฉลว หรือชิง เอาไว้
 ตามคติความเชื่อที่ว่า เป็นการบอกกล่าวให้ทั้งหลายหลอมมาชุมนุมตามทางแยกได้รับรู้ แต่
 การทิ้งเฉลวในเรื่องนี้คนทิ้งเฉลวก็จะทิ้งเปะปะโดยไม่เลือกทางแยกหรือไม่ ส่วนผู้ที่มา
 รวมงานศพนั้นจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำหรือสีขาว สิ่งที่ต้องนำติดตัวไปควมก็คือรูปเพื่อใช้เผาศพ

การเผาศพ

เมื่อนำศพไปถึงวัดแล้ว จะนำศพตั้งพักบนศาลาเจ้าภาพพระไตรยัม
 เครื่องไทยทานและอื่น ๆ ไว้ให้พรหม นิมนต์พระมาสวดภาตีกาบังสุกุล แล้วยกศพเวียนรอบเมรุ
 จากซ้ายไปขวา 3 รอบ เสร็จแล้วจึงยกโลงขึ้นสู่เชิงตะกอน ปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ
วัดครึ่งหนึ่งกรรมกรครึ่งหนึ่ง และ กอกไม้ไฟ

เรื่อง วัดครึ่งหนึ่งกรรมกรครึ่งหนึ่ง ได้กล่าวถึงการเผาศพว่าในวันเผา
 เจ้าภาพจะต้องเตรียมสิ่งของติดก้นตะคัน เครื่องไทยทานถวายพระที่จะมาเทศน์ในวันนี้ หลังจากนั้น
 นิมนต์พระมาสวดภาตีกาบังสุกุล แล้วจึงเคลื่อนศพเวียนรอบเชิงตะกอนจากซ้ายไปขวาสามรอบ
 วางศพบนเชิงตะกอนก่อนเผามีการทอดผ้าบังสุกุลหน้าศพจะนิมนต์พระภิกษุไปได้นอนอยู่กับฐานะ
 เจ้าภาพ ดังนั้นเผาศพนั้นนางหนูความว่า

"...เจ้าภาพตกลงใจให้มีการสวดสองคืน รุ่งขึ้นวันที่สามจะเผาศพนายวันเผา
 จัดใหม่เทศน์ตามประเพณี ตามคำแนะนำของยายจูน ซึ่งเป็นคนรับจัดขันตักกัณฑ์เทศน์
 เอง คาวเรื่องคอกโคโหนดกระหม่อมของเกตุกเฒ่าใส่ขันกำใหญ่ กับเงิน 50 บาท
 ในขันใส่เงินไปโคสำหรับถวายพระเทศน์ ยังมีของอีกหลายอย่างทั้งรูป เทียน ไม้ขีด
 บุหรี่ ผงซักฟอก น้ำตาลทราย ขณะนั้นยายสูงอายุทรงเขามาหาเจ้าภาพ...ได้ยกร่อน
 เผาทองทองคำบ้างสุกุดนะ แกะเอาพระก่องคเอาเงินมาให้หาจะได้น้ำมันพระให้
 ถูกทองเอ็งจะเอาพระเท่าไรจะจะให้ใครเป็นคนทอดผากอนหลังแล้วผาสบทั้งโชทอด
 นี่จะให้หาไปหาจากหลวงนาคโค...ค้อย ๆ ผอนให้ทานของทานมีเยาะถายคาเรา
 สักผืนละยี่สิบก็พอ แต่ตามใจเอ็งนะถ้ามีเงินมากพอ เงินฉันไม่ค่อยมีหรอกสูง...เจ้า
 โคก็เงินจะโคเขวักส่วนคนทอดคนแรกคงจะตองให้ยายของคนที่ตายใจใหม่สูง พอ
 เฒ่าเขากตายหมดแล้ว...แล้วแกะเอาเจ้านายคนตายไปไวไหนเอ...ทำอย่างนี้
 ไม่ถูกนา...แกตองให้เกียรติเขากอน...ยังคนในศาลาค้อกละ พวกเถาเถายของ
 แกไม่ฟังเขาหรือกริ โคนกันเองนะยังใจ ๆ มันก็ไม่ว่ากันอยู่แล้วจริงไหม...การ
 ทอดผาบ้างสุกุดมานไปโดยเจ้านายผู้ตายเป็นคนได้รับเกียรติกอน ตามธรรมเนียม บรรดา
 เพื่อนสนิทของผู้ตายช่วยกันยกโลงจากที่ตงวางลงบนรถเข็นที่เตรียมไว้ แล้วขบวน
 เวียนรอบเมรุก็เคลื่อนออก โดยมีคนถือรูปถ่ายขนาดใหญ่เดินนำหน้า ตามมาด้วยพระ
 เณรแล้วจึงถึงรถเข็นกับคนเดินตาม ซึ่งเกาะกลุ่มติดกันหมดทุกคน บางเกาะมือกัน
 บางเกาะไหลคนหนาบางก็ชายเดี่ยว ทุกคนเชื่อว่าตนจะได้บุญจากการช่วยตาม เช่น
 กัน ผลัก เพื่อให้ผู้ตายเคลื่อนไปสู่สุคติ เมื่อขบวนเวียนรอบเมรุโค 3 รอบ พระเณร
 วางคอกไม้จันทน์ รูป เทียน เสริจหมกหน้าทึบและญาติพี่น้องผู้ตาย ก็พากันเขย่ง
 ลมรอบศพที่เปิดผากุญแจออกเพื่ออุทิศเป็นครั้งสุดท้ายก่อนจะวางคอกไม้จันทน์
 พร้อมกับเงินซึ่งเชื่อกันว่าผู้ตายจะนำไปใช้ที่ตนในภพหน้า...ญาติพี่น้องผู้ใกล้ชิดและ
 ครอบครัวของผู้ตายจึงมาจุดธูปเป็นครั้งสุดท้าย..."

(วัดศรีหนึ่งกรรมการศรีหนึ่ง 2526 : 23 - 24)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่า ในการเผาศพนั้นจะมีคณะกรรมการวัด
เข้ามาช่วยเตรียมสิ่งของในวันเผาให้แก่เจ้าภาพ จัดเตรียมเครื่องติดก้นศพเทศน์ เสร็จ
ไทยทาน ตลอดจนสิ่งของที่ใส่ในพิธีเผา เช่น การจัดหามังสุกุลที่จะหอบอกอนเผา เจ้าภาพ
ไม่จำเป็นต้องหามา ทางวัดจะมีให้เขา ถ้าไม่มีเงินถวายในตอนนั้น ก็สามารถขอขำระเงิน
ถวายพระได้ โดยผ่านคณะกรรมการวัด

ในการหอบอกอนมังสุกุลนั้น เจ้าภาพจะต้องเชิญผู้คนที่คนตายเคารพ
นับถือ อาจจะเป็นญาติผู้ใหญ่หรือเจ้านายของผู้ตาย ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างว่า ผู้ทอด
มังสุกุลคือ ญาติผู้ใหญ่ เจ้านาย และเถาแก่ในทอด เพราะถือว่าเป็นผู้มีพระคุณที่ควรยกย่อง
ถวายเหตุที่เจ้าภาพต้องพึ่งพาเจ้านายและเถาแก่ให้เรื่องของเขาใช้ในงานก่อน จึงทำให้เกิด
ความเกรงใจ ยกย่องให้เกียรติ เป็นคนสำคัญในงานอีกด้วย พิธีเผาศพเริ่มจากการเวียนศพ
รอบเมรุสามรอบโดยให้คนถือรูปถ่ายของผู้ตายนำหน้าตามด้วยพระสงฆ์เดินนำหน้าศพ และญาติ
มิตรของผู้ตายที่เดินตามขบวนศพมา เพราะเชื่อว่าจะได้รับผลบุญจากการกระทำดังกล่าว ส่วน
การเวียนศพรอบเมรุสามรอบนั้นเป็นคติความเชื่อเดิมที่ว่าผู้ตายได้อำนาจบุญมาเผาเป็น
ครั้งสุดท้าย เพื่อเป็นการจกจำ และการนำเงินใส่ลงไปในโลงก่อนเผานั้น ก็เชื่อว่าการนำ
เงินไปซื้อที่อยู่ใหม่ในปรภพ แล้วจึงทำการเผาศพตามประเพณี

เรื่อง คอกไม้ไฟ ปรากฏการเผาศพว่าได้มีการสร้างเมรุเผาศพชั่วคราว
มีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตาย นอกจากนี้ยังมีมหรสพในงาน
ซึ่งจะเห็นได้จากงานเผาศพเมยยาจาสมาน ตัวละครในเรื่องดังตัวอย่าง

"...เมรุสร้างใหม่ สีสักทอง ประดับด้วยคอกไม้สตราวดูพยานใหญ่ตั้งแต่หัวนา
ลิ้นพู่ทางขึ้น ซึ่งมีถึง 3 ทาง ทำเป็นมุมคอกไม้ ไปตลอดแนวโดยเฉพาะที่ตั้งหีบสีชา
ลายทอง มองเห็นสีชาโวลันคเคียว ในคอกกุหลาบสีแดงกล้า เกิดบรรยากาศสดชื่น
งามตา รูปแม่กิมเลียงแก่ขีบค้อยู่นอก เพราะร่างของแก่นรากับวางไว้ในอุทยาน
สวรรค์ นอกจากคอกไม้หลากสี ยังประดับไฟแสงสว่างมาตั้งแต่เชิงบันไดถึงยอดเมรุ
พิเศษยิ่งสำหรับงานนี้ คือคอกไม้ไฟตั้งเรียงรายอยู่หน้าเมรุมีทั้งพุด ตะไล คอกไม้กระถาง
นกกระจอก เรือบิน เรือรบ มากมายหลายแบบ คอกไม้ไฟที่แสงสีงามจับตามัก...พุด

ให้เสียงก็ก้องสนั่นหวั่นไหว สะดุดตามพวยพุ่งแตกประกายก็เหมือนกับพายุความฝัน
 ของคนในหาวไหว คอกไม้กระดานนั้นเล่า ดูเป็นคอกคองเหมือนการประกายประกาย
 ยามอรุณรุ่ง ส่วนความตื้นตันตองยักในทรวงกระจอก สูงประกายขึ้นเพียวฟ้าโดยคุณ
 หัวทิศ พอกับประกายในมณเฑียรและเรือนที่จำลอง คลายในโหมโรงทรงอนุภาพ...
 หนึ่งจอ โชนสค ประชันกับประกายไวยังสองอาทิตย์ ว่าโปรแกรมหนึ่งที่จะฉาย
 เป็นหนังไทยที่เพิ่งจะหลุดจากโรง เจาภาพขมเสียเงาจากหาหาใหม่หักสรี
 โชนสคมีไชยธรรมดา ขณะการประกายหลายครั้ง เคยเกี่ยวพวงนางรำแกงตัว
 เสรี โชนสคประกาศว่าจะมีการพอนำเพื่อเป็นเกียรติกับคุณนายกิมเลียงครั้งสุดท้าย
 ที่หน้าเมรุควัฒนบุรีสาธุ คือไกรลาสสำเร็จ นพรัตน์ และชุมชุมเผ่าไทย ปิพัทย
 ทำเพลงร่ำ แลวนางรำก้อยองกรายลงมาจากเมรุมาศราวกับนางฟ้า ลงลงมาจาก
 สรวงสวรรค์ เจาภาพทอดสาดหาทางทะกรอลอดบวงมาแข่งขันกันกลางลานวัดให้
 ชาวบ้านโคกพันขันตอแกเหงาไปพลาง..."

(คอกไม้ไฟ 2527 : 24)

การจัดงานเผาศพทั้งกลาง จะเห็นได้ว่าเจาภาพจะต้องมีฐานะร่ำรวย
 จึงสามารถสร้างเมรุเผาศพมีการประดับตกแต่งด้วยคอกไม้และแสงไฟอย่างงดงาม ตั้งแต่บันได
 ถึงยอดเมรุ การจัดทั้งกลางเป็นการจำลองภาพสวรรค์ เพื่อให้ญาติโยมได้ไปสู่สวรรค์ตามปรารถนา
 นอกจากนี้ยังมีพรสรวงโชนสคเชิญชวนให้คนมาชมไ้มาก และพลุดอกเพื่อเป็นสัญญาณให้ชาวบ้าน
 รู้ว่าถึงเวลาเผาแล้ว ในงานมีสิ่งแปลกไปก็คือ การจัดระบำหน้าเมรุ เพื่อเป็นเกียรติแก่ญาติ
 คุยระบำชุดนพรัตน์ซึ่งระบำชุดนี้ นิยมใช้แสดงในงานสนุกสนาน รื่นเริงมากกว่าจะใช้รำใน
 งานศพทั้งกลาง ในช่วงเวลาที่มีการแสดงต่าง ๆ ยังไม่เริ่ม เจาภาพโคกจดีให้มีการแข่งขันตะกรอ
 ลอดบวงใหม่อีกคุย

การจัดงานเผาศพทั้งกลาง มุ่งแสดงให้เห็นถึงเกียรติยศและศักดิ์ศรีของ
 เจาภาพนั้นจะเห็นได้จาก การจัดงานศพที่ยิ่งใหญ่ ในเรื่องนี้มีพรสรวงโชนสคและการประกวดนางสาว
 เพื่อให้ดีกว่าเห็นอกงานศพอื่น ๆ จึงทำให้มองเห็นว่า งานศพไม่ใช่งานเศร้าโศกอีกต่อไป

3.2 ประเพณีการบวช

ปรากฏในเรื่องสั้น 5 เรื่อง ได้แก่ ประกาศิตของแผ่นดิน เจดีย์ยอดควน งานบวช นวกะเทิดและมหา ซึ่งเรื่องสั้นเหล่านี้ เสนอให้เห็นประเพณีการบวชตั้งแต่จุดมุ่งหมาย การบวช การเตรียมตัวก่อนบวช การเตรียมงานจนลาสิกขาบท ชวาลเพียงพิธีกรรมในวันบวช เท่านั้น และเรื่องสั้นแต่ละเรื่องก็กล่าวถึงโคเส้นอยู่ทุกประเด็น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเรื่อง 5 เรื่อง แล้วจะเห็นการปรากฏของประเพณี ชักเจนพอสมควร ทั้งจะโคเส้นรายละเอียดตาม ลำดับดังนี้

จุดมุ่งหมายการบวช

จุดมุ่งหมายการบวช พบว่ามีสองประการคือ การบวชตามประเพณี และ การบวชเพื่อตอบแทนบุญคุณผู้พระคุณซึ่งปรากฏในเรื่อง ประกาศิตของแผ่นดิน เพียงเรื่องเดียว ดังนี้

เรื่อง ประกาศิตของแผ่นดิน ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบวชไว้

2 ประการ คือการบวชตามประเพณีซึ่งถือเป็นการตอบแทนค่าน้ำนมจะมีขึ้นเมื่ออายุครบบวช และการบวชเพื่อตอบแทนบุญคุณผู้พระคุณ อาจจะบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้พระคุณล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะบวชเมื่อไรก็ได้ จะเห็นได้จากถ้อยคำของทองทั่วละครในเรื่องบวชถึงสองครั้ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ดังตัวอย่าง

"...รณอเทอรไซค์พาไอทองทัตพุงนาไปหนึ่งก็โอแล้วเดียวเขาทางเดียวถนน
คันคลองหนานาน ผ่านวัดซึ่งมันเคยบวชมาแล้วสองครั้ง ครึ่งแรกบวชตามประเพณี
เมื่อมีอายุครบที่จะตอบแทนค่าน้ำนม มีพ่อสะพายบาตรถือตาลปัตร แม่นมเฒ่าใคร เกิน
วนรอบโบสถ์แถวบวชครั้งที่สอง ไอทองหันมาทูลคนสะพายบาตรเป็นน้าชายของมัน พอ
นอนอยู่ในโลงไม่รู้สึกอะไรแล้ว แต่มันก็หวังว่าบุญกุศลนี้ จะโคแก่พ่อน้ำมันบวช
หนาไฟให้..."

(ประกาศิตของแผ่นดิน 2528 : 38)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของการบวช 2 ประการดังกล่าว
นำไปสู่จุดประสงค์แท้จริงของการบวชคือ การแสดงความกตัญญูต่อเวททั้งสิ้น จะสังเกตเห็น
ได้จากการเน้นคำว่า "สะพานมาตร" ซึ่งชี้ให้เห็นจุดมุ่งหมายของการบวชเพื่อตอบแทนพระคุณ
และอุทิศส่วนกุศลแก่พ่อนางดับไปแล้ว

การเตรียมตัวก่อนบวช

เมื่อพ่อแม่ตกลงว่าจะบวชบุตรหลานของตน จะต้องกำหนดวันให้แน่นอน
กับพระอุปัชฌาย์เสียก่อน เมื่อไม่มีสิ่งใดขัดข้องแล้ว จึงพาบุตรหลานที่จะบวชไปนมัสการ
พระอุปัชฌายะและเซวัก เพื่อจะได้อนุญาตกับพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนระเบียบแบบแผนต่าง ๆ
ของวัด ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้นเรื่อง นวกะเทิด เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง นวกะเทิด ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวก่อนบวชว่า ผู้ที่จะบวช
จะต้องเซวัก เพื่อเตรียมตัวทองบพสวนนต และคำชานนาคกับสมภารก่อน ถ้าทองคำชานนาค
ไม่ได้จะบวชไม่ได้ จะเห็นได้จากการกระทำของเทิดและสมภาร ดังตัวอย่างว่า

"...สมภารบอกว่าเทิดสูงทั้งวัยและวุฒิตรงพอเห็นว่า ควรอยู่หัวแถวของนักบวช
ทั้งหมด เทิดต้องชมนานาคก่อนคนอื่น ปรากฏว่าเขามานไปไต่ทุกหมี่ตะกุกตะกัก
อยู่บ้าง คงสามารถแก้ไขไต่ก่อนวันบวช ส่วนคนถัดไปเคยเป็นเด็กวัดมาหลายปี
ฟังนักบวชทองคำชานนาคมาประกอ้มกับ เหวัดก่อนใคร ๆ จึงทองชานนาคได้
คลองกว่าเทิดมาก พอคนที่สามที่สี่ออกจะยำแยเพราะไม่คล้อยจะเอาถ่านกันทั้ง ๆ ที่
เซวักก่อนเทิดตั้งนาน แรกพอเห็นไต่ ท่านสมภารจึงกำชับว่าต้องเอาการเองงานนะ
จะชมนักบวชก่อนบวช ถ้าไม่ไต่ความเห็นจะตอกขอกเล็ก พอถึงตอนชมนักบวชสุดท้าย
เอียงขวบพชานนาคว่า อากะ วันทมิ ภันเต ก็ยังว่าไม่ได้ สมภารเลยตัด
ความยุ่งยากให้บวชเฉยแทน..."

(นวกะเทิด 2526 : 42)

การขอมรณาคณินสมควรจะเป็นผู้ดำการมีกรรมก่อนหลังตามวัยวุฒิ โดยให้ทองมโหฬารนาถทุกบาท ถ้าหากว่ายังทองใดไม่หมด อุปัชฌาย์ก็จะไล่ให้ไปเตรียมตัวมาใหม่ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อรักษามรณาคณิน คอเบอเห็นวาคณินผู้ของคำขอมรณาคณินไม่จริง อุปัชฌาย์จะช่วยให้บวชเณรแทนการบวชพระ จะเห็นได้ว่า การเขว้าก มีความจำเป็นในการเตรียมตัวก่อนบวชประการหนึ่ง

การเตรียมงานก่อนบวช

วรรณกรรมเรื่องสั้นเสนอให้เห็นถึงการเตรียมงานก่อนบวชว่า เจ้าภาพจะต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ และอาหารไว้สำหรับเลี้ยงดูคนที่มาบวชงาน มีปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ เจตียยอกควน และงานบวช ดังนี้

เรื่อง เจตียยอกควน แสดงให้เห็นการเตรียมงานบวช โดยมีงานในวันสุกคิม คือวันก่อนวันงานหนึ่งวันในวันนั้นจะมีพิธีทำขวัญนาคและจัดเลี้ยงอาหารแถมบรรดาแขกที่มาในงาน ซึ่งจะเห็นได้จากการเตรียมงานบวชชด ถูกขายลุงคำ ป้าชอย ทัวละครในเรื่องดังตัวอย่าง

"...เย็นวันสุกคิมมีการกินเลี้ยงและทำขวัญนาคโดยวางจางหมอล้วนเสียงก๊อจาก
กรุงเทพฯ ลุงคำแกบอกกับเมียว่า แม่ชอยช่วยดูแลแขกหรือควย ข้าจะชอกินเหล้า
ให้เมาสักหนอยกว่าการทำขวัญนาคจะเสร็จลุงคำก๊อกินเหล้าหมดไปหลายแก้ว แกเอง
คุยก๊อค่อย ๆ ทยอยกลับมาน..."

(เจตียยอกควน 2528 : 42)

จากตัวอย่าง ในวันสุกคิมเจ้าภาพจะเตรียมอาหารไว้เลี้ยงแขกผู้มาบวชงาน และมีการวางหมอล้วนทำขวัญนาค ระหว่างที่ทำขวัญจะมีการเลี้ยงแขกผู้มาบวชงานควย จะเห็นได้ว่าแขกที่มาบวชงานต่างก็ให้ความสนใจกับการรับประทานอาหารมากกว่าจะสนใจกับการทำขวัญนาค เพราะเมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วจะพากันกลับบ้าน

เรื่อง งานบวช ในเรื่องนี้แสดงให้เห็นปัญหาการจัดอาหารมาเลี้ยงแขก เพราะถือว่างานบวชเป็นงานบุญ ดังนั้นอาหารที่จะจัดเลี้ยงสมควรเป็นอาหารบริสุทธิ์ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่

”ควยควยจำเป็นที่เจ้าภาพจะคงรับรองแขกจำนวนมาก จึงต้องอาศัยตัวเพื่อประกอบอาหาร
ตั้งการกระทำของลูกชายนาง ซึ่งเป็นตัวละครในเรื่อง ดังตัวอย่าง

”...ลูกชายซึ่งชั่ววู่มากในในงานควย ทำให้นางปริไฉทวงลูกชายที่จวนขาดบ้าน
แม้จะขาดกันอีก ลูกชายของนางทุกคน เน้นงานนะเราคงเลี้ยงคนในงานควย
เนื้อหมูแค่นั้นจะพออะไร...อาหารมื้อแรกมอเที่ยงของงานมีขึ้นอย่างรีบร้อน ขณะ
ควยอาทิตย์แดงแรงกล้าของฟ้าเต็มไปด้วยสีชาวมืดไม่มีเมฆฝนเจือปน นาง
รู้สึกทุกคนเหมือนกันหมด เหมือนเขายังไม่ได้กินอาหารมาเลย ข้างรีบร้อนให้
แม่ครัวยกอาหารมาเร็ว ๆ บางคนทนไม่ได้คงพาตัวเองเขาไปตักอาหารเอาเอง
ยิ่งความรอนของแสงแดดให้กลิ่นหอมล้อมรอบกายมากขึ้น ทำให้การกินอาหารยิ่งรู้สึก
บางบนอกผาดัง ๆ บางส่วนแข่งควยอาทิตย์ กลัวหาคันครัว ทำแต่อาหารรอน ๆ
แต่จะบนอย่างไร บางคนก็งัวเงียสองข้างผมหอมชามอแฉะยกเข้ามาแล้วยกออกไป
หลังบ้านวนเวียนเหมือนงูกินหาง...เครื่องขยายเสียงที่ทำให้บรรยากาศสนุกสนาน
และนำคำด่ามาด่ามาสู่ นางมองเห็นคนหนุ่มหลายคนบางนั่งบางยืน บางคน
กำลังดื่ม บางคนกำลังรินใสแก้วและเสียงพูดคุยดังแววมกับควย...”

(งานบวช 2527 : 43)

จากตัวอย่างนี้ให้เห็นว่า ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ
การกินมากกว่าการมาร่วมทำบุญ เพราะทุกคนที่มาในงานต่างก็หวังจะหาอาหาร
รับประทานวนเวียนกันไปอย่างไม่ขาดสาย นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสุราแก่แขกผู้มาร่วมงาน
อีกด้วย การเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมงานดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีหน้ามีตาของ
เจ้าภาพควยว่า สามารถทำได้ถูกใจผู้มาร่วมงานได้เป็นอย่างดี งานบวชจึงเป็นงานเดียวกัน
มากกว่าการทำบุญอย่างแท้จริง

การลาสิกขาบท

การลาสิกขาบท ปรากฏในเรื่อง มหาเพียงเรื่องเดียว ดังนี้

เรื่อง มหา ไก่กลาถึงการลาสิกขาบทของพระภิกษุหลังจากออกพรรษา ว่า เมื่อออกพรรษาจะมีการลาสิกขาบท โดยเฉพาะบุคคลที่ขอลาบวชจากหน่วยงานต่าง ๆ เมื่อบวชครบ 1 พรรษาจะต้องลาสิกขาบท ดังที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงผู้ร่วมงานของตน ดังตัวอย่าง

"...หลังออกพรรษาของทุกปีไม่นานจะมีคนหัวโล้นไม่ต่ำกว่าสองคนปรากฏในที่ทำงาน คนหัวโล้นหัวนั้นคือ ข้าราชการที่ใคร่ลาบวชแล้วสึกออกมาจะมีให้เห็นอยู่ทุกปีเป็นธรรมดาเนื่องจากว่า...ประเพณีนิยมของไทยเราที่ผู้ชายทุกคนเมื่อการครบ สิบสองสัปดาห์จะต้องบวช เพื่ออย่างน้อยที่สุดเมื่อได้สึกหาลาเพศออกมาแล้วจะได้ เป็นขรวาสติหรืออย่างที่เราเรียกว่าคนสุก เพราะไฉนการบวชชดได้จิตใจ โดยพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเปรียบเสมือนหนึ่งน้ำทิพย์ ชำระล้างจิตอันแปดเปื้อนไฟริสุทธี..."

(มหา 2528 : 42)

ในตัวอย่างนี้ กล่าวเพียงสั้น ๆ ว่า เมื่อออกพรรษาพระภิกษุลาสิกขาบท มาหมายโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานตามหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเรื่องสั้นนี้ไม่ได้นำถึงรายละเอียดใน การลาสิกขาบท แต่เน้นให้เห็นความสำคัญของการบวชว่าเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเป็นคนดี

3.3 ประเพณีการทำบุญ

ประเพณีการทำบุญ เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นการทำบุญตักบาตร การทำบุญ ในวันธรรมสวนะ และการสวดมนต์ไหว้พระ ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น 5 เรื่อง คือ ธรรมิฆเณนำ ยิมในความมืด เห่งฮานา เพลงใบไม้ เป็นไม้ไค้กลา และตำราของแม่ ซึ่งผู้วิจัยจะ กล่าวถึงตามลำดับต่อไปนี้

การทำบุญตักบาตร อันเป็นกิจวัตรประจำวันของชาวมลายู ปรากฏในเรื่องสั้น 3 เรื่อง คือ ธรรมิฆเณนำ ยิมในความมืด และเพลงใบไม้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง สมริมน้ำ ไกลลาถึงการทำบุญตักบาตรเป็นกิจวัตรประจำวัน
ของชาวบ้าน ดังการกระทำของยาย ตัวละครในเรื่องที่ถือเก็บสิ่งของตักบาตรในแต่ละวัน
ดังตัวอย่าง

"...ยายพูดพลางนึกไปถึงกิจวัตรในตอนเช้า ฟุ้งนี้ะตักบาตรควอะไรดี แกงปลา
แกงไก่ ไข่ต้มทุกวัน ปานนี้พระคงเบื่อกันทั้งวัด ยานีกลอยอย่างเหนื่อยหน่าย แต่
จะทำอะไรหรืหากว่านนั้นก็ได้ เพราะไม่มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ..."

(สมริมน้ำ 2528 : 67)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้ทำบุญตักบาตรประจำวันนั้นส่วนมากมักเป็น
คนแก่ ซึ่งบางครั้งฐานะความเป็นอยู่ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการทำบุญตักบาตร เพราะไม่สามารถ
ช่วยเหลือตนได้ตามความตั้งใจได้ แต่ก็ไม่เคยมานำสัจธรรมชีวิตที่เดียว เพราะผู้ตักบาตร
ได้พยายามเตรียมสิ่งของมาใส่บาตรทุกวัน จึงทำให้เกิดเป็นทุกข์กังวลในการคิดเตรียมสิ่งของ
เสียมากกว่าจะเป็นความสุข

เรื่อง ยืมในความมืด ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งปรากฏการตักบาตรประจำวัน
ของชาวบ้าน ซึ่งเห็นได้จากการกระทำของยายปิ่น ตัวละครในเรื่อง ที่ใส่บาตรพระตอนเช้า
ก่อนออกไปส่งข่าวสันติภาพ ดังตัวอย่างว่า

"...วันนี้ชาวเขมรไม่เคยมานาตร บ้านเรานักก็ไม่เหมือนตะกอน ก็มันจะไม่มันกันอยู่แล้ว
พระก็พลอยออกไปด้วย..."

(ยืมในความมืด 2528 : 48)

การทำบุญตักบาตรเป็นกิจวัตรประจำวันของคนอยุธยา เพราะคนในสังคมอยุธยาจนลง
เมื่อคนเค็กร้อนพระก็พลอยเค็กร้อนตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะพระต้องพึ่งพาอาศัยชาวบ้าน

เรื่อง เพลงใบไม้ กล่าวถึงการทำบุญตักบาตรเป็นกิจวัตรประจำวันว่า
หลังจากตักบาตรแล้วจะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติวงศ์ไปแล้ว จะเห็นได้จากการเปิดเรื่อง
โดยให้ยาย ตัวละครในเรื่องกรวดน้ำ หลังจากทำบุญตักบาตรดังตัวอย่าง

"กรวดน้ำเสร็จ อุทิศส่วนกุศลให้ใครต่อใครแล้ว ยายก็วางขัน...ยายเดินออกไป
วางทัพพี และคว่ำขันมาทรวีรมนลกษาน..."

(เพลงใบไม้ 2526 : 44)

จากตัวอย่างนี้ ชี้ให้เห็นว่าการทำบุญตักบาตรเป็นการกระทำเพื่ออุทิศ
ในบุญคุณ และสื่อกลางที่จะนำเอาส่วนกุศลไปให้ผู้รับนั้นก็คือ การกรวดน้ำหลังจากทำบุญตักบาตร
ไปแล้ว

การทำบุญในวันธรรมสวนะ เป็นการทำความดีตามประเพณีนิยม ซึ่งชาวบ้าน
จะหยุดงานพากันไปทำบุญที่วัด ผู้สูงอายุก็จะพากันมาประชุมถือศีล ปรากฏในเรื่อง เหิงฮานนา
เรื่องเดียว

เรื่อง เหิงฮานนา ปรากฏการทำบุญในวันธรรมสวนะ ชาวนาพากัน
หยุดงาน เพื่อไปวัดทำบุญรับศีลปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ดังที่ผู้เล่าเรื่องได้กล่าวไว้ในตัวอย่าง
ว่า

"...วันพระชาวนาหยุดงานชว่งเขาพากันไปทำบุญที่วัด แต่งตัวหัวหัดศัณห์กันมองใส่
รับศีลหาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ชว่งเขาพรรษาแล้วนี้ คนแก่จะรับศีลแปด ไม่ยอมไข
ของหอม และยอมอดชาวมอเย็น นอนสวดมนต์ภาวนาที่ศาลาวัดในคืนนั้น..."

(เหิงฮานนา 2528 : 201)

กวดความศรัทธาในพุทธศาสนา ชาวนาต่างพากันไปทำบุญ รักษาศีลที่วัด
โดยเฉพาะชว่งเวลาเขาพรรษา คนเขาคงแก่จะพากันไปรักษาศีลโบสถ์ที่นอนคางวัด เพื่องดเว้น
การทำชั่วทั้งปวงในวันนี้ ซึ่งการทำบุญในวันพระนี้ ยังคงทำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

การสวดมนต์ไหว้พระ ซึ่งเรื่องสันตะทอนีให้เห็นการสวดมนต์ไหว้พระขอ
อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยให้มาคุ้มครองป้องกัน ทั้งตนเองและคนอื่น ไหโรคพิษจากอันตรายและ
ทำให้เกิดสิริมงคลปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ เป็นไมโคกสงฆา และ ตำราจของแม

เรื่อง เป็นไมโครดงมา กล่าวถึงการสวดมนต์ไหว้พระเพื่อให้เกิดสิริมงคล และคุ้มครองตนเองให้พ้นอันตราย เห็นได้จากกรกระทำของป้าที่อบรมหลานให้สวดมนต์ ดังตัวอย่าง

"...การสวดมนต์ทำให้ใจสบาย และเป็นสิริมงคล พระจะช่วยคุ้มครองตนให้พ้นจาก ภัยอันตรายทั้งปวง..."

(เป็นไมโครดงมา 2525 : 22)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นถึงความเชื่อในการสวดมนต์ไหว้พระว่า การ สวดมนต์ทำให้เกิดสิริมงคล ขณะเดียวกันก็สามารถขอให้พระคุ้มครองได้ด้วย

เรื่อง ตำราของแม่ กล่าวถึงการสวดมนต์เพื่อขออำนาจคุณพระรัตนตรัย ให้ช่วยคุ้มครอง บุคคลให้พ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงจะเห็นได้จากการสวดมนต์ของแม่ ตัวละคร ในเรื่อง ให้พระช่วยคุ้มครองลูกชายของตน ดังตัวอย่าง

"...แม่สวดมนต์ แม่ไม่เคยจะขออำนาจคุณพระคุ้มครองลูกชาย และบรรดาตำราจ พหรรษาแดน..."

(ตำราของแม่ 2526 : 110)

ตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การสวดมนต์ไหว้พระสามารถขออำนาจ จากพระให้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัย บุคคลที่ใกล้ชิด และคนอื่น ๆ ที่ทำความผิดด้วย ดังจะเห็น ได้จากการกระทำของแม่ที่ขอให้พระคุ้มครองลูกชาย

3.4 ประเพณีเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีการทำบุญฟังธรรมในคืนสิบเอ็ด ของทุกปี การเทศน์มหาชาตินี้ เชื่อกันมาแต่โบราณว่า ผู้ใดฟังจบทุกกัณฑ์ในวันเดียวจะได้บุญมาก ปรากฏในเรื่อง แหล่ลูกทุ่ง เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง แหล่ลูกทุ่ง ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติเฉพาะกัณฑ์ คือกัณฑ์ชูชก ที่โชห่านองแหล่ทั้งแหล่ในและแหล่นอก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หน่อเหี้ยบกรวด ดังตัวอย่าง

"...หลวงตาที่วัดเป็นนักเทศน์เก่งจริงๆ ท่านอยากจะได้แหล่งปลูก ๆ จากพ่อ จึง
 ขอให้ขายจกและสอน ท่านเองเฉพาะแต่ให้ หลวงตาเทศน์กับลูกศิษย์โดยเริ่มจาก
 แหล่งในที่เรียกว่า หนองเหี้ยมกรวด และแหล่งนอกถนนชุกชุมขึ้นต้นไม้ แหล่งในมีว่าเมื่อ
 พราณเจตบุตรไล่จับตาชุก ตาชุกวิ่งหนีขึ้นต้นไม้ ตอนนั้นเองที่เกิดแหล่งนอกขึ้นเพราะ
 แหล่งในมีบึงหลวงไม่สนุก จึงมีการขึ้นต้นไม้ใหม่ โดยเริ่มว่า วันนั้นเสาชารจะขึ้นต้น
 พญาไใหญ่โยนแม่ไก่ใหม่ จึงเดินไล่เขาไปในรก ยกเท้าก้าวเดิน หนองเหี้ยมกรวด
 ปะไมเขวักตก รากมันรกเลอะละ รอยใครพันควยอีโต โพรงโหวเหวอะหะ
 ยางเหี้ยมเหวอะหะ และจะไม่โรก ลูกโป่งเพิ่มเป่าลูกเหวอะ...ลูกเหวอะตา
 ลูกคิดเพ็งกระเตาะ สมศักดิ์ไวท กานใบหักเหวอะเป็ดอกกระเตาะกิ่งกระเตาะ
 เชื้อฟุ้งเสี้ยวให้แม่มีแม่ผดเคอะตอนอะไรไม่รูมองดูเอาเถอะ ก็ใจเจอเจออะเออ...
 เซอะเอี้ยวเซอะกอยเกาะเหวอะกุ่ม มือจับปมกระเปาะเหวอะ กิ่งไม้มันเปาะจึงหัก
 เหวะลงคังปักโอบ โอบเจ็บแรงเจ็บคอ...เจ็บเอวเจ็บอกเจ็บกระเดือก ลูกกระผลก
 เจอะปารกريبลูก...ลูกหนาฟ้าสออยู่บนคอกคังพัก หายเห็นอศิกคัก จึงหันมาตัก
 คนฟังชุกทว่า จะให้อานคำรายนหรือจะฟังเสภาละโยม..."

(แหล่งปลูก 2525 : 30)

จากตัวอย่างกล่าวถึงแหล่งในที่เรียกว่า หนองเหี้ยมกรวด (คุตตะราด
 เหี้ยมกรวด) และแหล่งนอก ในลักษณะใช้คำตะกุกตะกักโดยสังเกตจากการใช้ภาษา เช่น
 "รากมันรกเลอะละ รอยใครพันควยอีโต โพรงโหวเหวอะหะ ยางเหี้ยมเหวอะหะ" เพื่อ
 ให้เกิดความรู้สึกสนุกสนานแก่ผู้ฟังอีกด้วย

เรื่องสนยังสะท้อนให้เห็นการเทศน์ในลักษณะอื่น เช่น การอบรมสั่งสอน
 เพื่อให้ชาวบ้านดำเนินชีวิต และปฏิบัติตนตามหลักธรรมในพุทธศาสนา ปรากฏในเรื่องสี่สวาค
 เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง สี่สวาค ได้กล่าวถึงการเทศน์อบรมให้คนปฏิบัติตนตามหลักธรรม
 ของพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการเทศน์โปรดญาติโยมของหลวงพ่อ ท้าวละกรในเรื่องดังนี้

"...คือหาทุกคนปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน อย่างมั่นคงแล้ว สังคมและ
บ้านเมือง คงจะร่มเย็น สงบสุขไม่มีเรื่องยุ่งเหยิงวุ่นวายใด ๆ เกิดขึ้นอย่างแน่นอน
นั่นคือผลจากความศรัทธาของศาสนา ที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน..."

(สืลวาท 2527 : 28)

จากตัวอย่างนี้ให้เห็นว่า การเห็นเพอชมรมดังสอนนั้นจะมุ่งใหญ่ฟัง
ปฏิบัติตามหลักธรรม โดยเฉพาะคือหา เพราะจะทำให้สังคมสงบสุข ซึ่งถือเป็นความศรัทธา
ของศาสนา

3.5 ประเพณีไหวพระประจำปี

ประเพณีไหวพระประจำปีหรืองานไหว้วัดของชาวบ้านภาคกลาง จะมีขึ้น
เมื่อเสร็จงานในไร่นา ซึ่งเป็นฤดูน้ำหลาก การสัญจรไปมาจำเป็นต้องอาศัยเรือเป็นพาหนะ
ชาวบ้านผู้ศรัทธาในพุทธศาสนา จึงพากันไปทำบุญตามวัดทั้งใกล้และไกล เช่น งานกฐินผ้า
และงานไหว้วัดต่าง ๆ ปรากฏในเรื่อง นักฝันกลางทุ่ง เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง นักฝันกลางทุ่ง ปรากฏการไหวพระประจำปีของวัดกร่าง ประเพณี
นี้จัดขึ้นหลังจากงานทอดกฐิน ในงานจะมีมหรสพสมโภชในเวลากลางคืน และแข่งเรือในเวลา
กลางวัน ดังตัวอย่าง

"...หลังจากรับกฐินแล้ววันพระต่อมาวัดกร่างจึงงานไหวพระประจำปี ก่อนถึง
กลางคืนซึ่งจะมีดีเทศะหุ่นนอยลูกขุนนาง กลางวันหนาวก็มีแข่งเรือ..."

(นักฝันกลางทุ่ง 2528 : 37)

จากตัวอย่างนี้เรียกประเพณีไหวพระประจำปี งานไหว้วัดประจำปี
งานนี้จัดขึ้นในวันพระถัดมาหลังจากรับกฐินแล้ว

3.6 ประเพณีสงกรานต์

วันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่แบบไทยในเคื่อนหา เป็นประเพณีที่ชาวบ้าน
นิยมไปทำบุญที่วัด รดน้ำอวยพรผู้ใหญ่ ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ปรากฏในเรื่อง
ดวงตาสวรรค์ เพียงเรื่องเดียว ดังนี้

เรื่อง ดวงตาสวรรค์ ปรากฏประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านบางระกำ
ซึ่งมีงานฉลองสงกรานต์ที่วัดในเวลากลางคืน โดยมีพระสงฆ์ ๓ องค์

"...ป็นี่เกไม่คอยมีคนดูเลยเก็บเงินไคน้อย จริง ๆ คนละเจากับสิบแฉะหรือยังใจ
คนเขาดังไม่ดูกัน ทิดหยวกสันหนากเขาเกี่ยวกับที่ความทุกข์นั้นแหละตา คางจก สหาย
วัยเดียวกันเคยขึ้นบาง คนนั้นคงจนลง เงินทองเก็บเงินนั้นหายากเขาพูดกัน ทิดหยวก
ว่าไม่จริงเลยพูดเจก พวกเรางั้นเขาไทยเงินไทยทองแทบไม่หว่าดไหว คนนั้นแท้ไป
เคนเสียแทบจะตีกันตาย กับมวดยักเก็บเงินกันเป็นคัง รว้างนั้นไม่ใช่รำเงินกันเป็นวง
แบบเคิมทีตาเคยรู้จักหากเข้านั้นเป็นการฉันทะทุก และคืนไปตามจังหวะของดนตรีชนิด
ที่ทิดหยวกว่า ทิดหยวกบ่นหายบรลยจักรเขาขายตัวกันที่ดะรอบ โคนเขื่อนขึ้นไปสันและคืน
กับสาวรุ่น ที่แต่งหน้าจัดและสูงกระโปรงสั้น ส่วนมวดยนั้น แทกอนก็ไม่เคยจัดใหม่ใน
งานวัด เพิ่งจะมีปีนี้เป็นปีแรก การขายตัวมวดยมีแพมที่ถูกแล้วแต่หนึ่ง - ขึ้น -
โกล - โกล และมีการเปิดโอกาสให้พนันขันตอกกันตามสบายใจ ผู้คนที่หายหน้าไปจาก
โรงลิเก พวกนี้ไปคืนตาตื่นใจ กับของใหม่ทั้งสองอย่างนี้..."

(ดวงตาสวรรค์ 2527 : 37)

การจัดงานสงกรานต์ดังกล่าว เป็นการหาเงินโดยให้มหรสพซึ่งส่วนใหญ่
จะเป็นลิเกคณะที่คนนิยมดูกัน รว้างและมหรสพที่เพิ่มเข้ามาใหม่คือ มวดย เพราะทั้งกว้าง และ
มวดยทางหาเงินไคอย่างมากาย ผู้แต่งทองการชี้ให้เห็น การเปลี่ยนแปลงของมหรสพบางประเภท
คือ รว้างซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของคนดูแล้ว แต่ไม่เป็นที่ชื่นชอบของผู้ใหญ่ใน
ขณะเดียวกันชี้ให้เห็นถึงการพัฒนันทอทางกาที่หา ที่ขยายวงกว้างออกไป แม้แต่ในงานวัด
เพราะคนแสวงหาผลประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงความควรหรือไม่ควร

3.7 ประเพณีลอยกระทง

วันเพ็ญเดือนสิบสองทุกปี ชาวบ้านจะลอยกระทง ตามประเพณีเพื่อเป็น
การขอขมาลาโทษ แม่พระคงคา ที่ไคลงเกิดมาตลอดเวลาหนึ่งปี ตลอดจนสำนักถึงพระคุณ
ของน้ำที่ประโชชน์ในการยังชีพ ประกอบกับท้องถิ่นภาคกลาง เป็นดินแดนที่มีแม่น้ำลำคลอง

ไหลวนหลายสาย ดังนั้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสิบสองจึงมีการลอยกระทงตามประเพณีไคชาด ซึ่งบางทีก็จัดตามวัดต่าง ๆ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ

เรื่อง ปลายทางของกระทง กล่าวถึงประเพณีการลอยกระทงว่า งานลอยกระทงจะมีทริศพแสดง มีการจุดประทัด ดอกไม้ไฟ และลอยกระทงไปตามลำน้ำ ดังตัวอย่าง

"...กลิ่นดินระเบิดคละคลุ้งกรุงเทพฯ เสียงประทัด บัง วัค บัง ประดังแข่งกัน เหมือนแนวรบ ประจัญบาน สะเก็ดเพลิงพวยพุ่งไม่ได้อกที่ เสียงประทัดแตกดอกไม้ไฟ แดงรูป วังไปในอากาศ กลางลำน้ำเจ้าพระยา ปรากฏแสงพวยพุ่งของดอกไม้เพลิง กระทงถูกปล่อยจากผู้หญิงชาวทมิฬท่าข้ามอื่นจะกิน เด็ก ๆ วามน้ำแรงแย่งกันแต่ ไม่นับไปถึงกระทงพลิกกว่าเสียก่อน ในท้องน้ำมีเรือมากชวักไชว แสงไฟเรือกลม แสงเทียนจนหมดงาม แพทน้ำสองฝั่งตื้นสะพานพญาคันคังเบียดเสียดกันลอยกระทง มีเรือใหญ่จอดเทียบท่าฝั่งกรุงเทพฯ เสียงประกาศจากเรือวาเซียดูะ เรือดังเรือ คนละบาทเคียวเท่านั้น ใครอยากลอยกระทงกลางแม่น้ำ เรือดังเรือคะ คนละบาท เสียงหญิงเรือด่วนควยใจความนี้จนคนเต็มเรือ..."

(ปลายทางของกระทง 2528 : 9)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นว่า งานลอยกระทงเป็นงานสนุกสนานรื่นเริงของคนทุกระดับ นอกจากความสนุกสนานแล้ว บางคนยังหารายได้ให้กับตนเองอีกด้วย

เรื่อง คืนเพ็ญของยายแถม เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงประเพณีลอยกระทง ทำให้คนมีรายได้จากการจำหน่ายกระทง ดังตัวอย่าง

"...โอพวกเด็กมันชอบจุดประทัด จุดทะเล กอวนพวกลอยกระทง เขาหันก็ไม่คอยฟัง ไม่รู้ขายกระทงได้มากน้อย..."

(คืนเพ็ญของยายแถม 2528 : 43)

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่า ประเพณีโดยกระต่งทำให้อัปยศ
จากการขายกระต่ง นับว่าเป็นประเพณีที่หมิ่นเหม่ต่อนามและเป็นที่น่ารังเกียจ

3.8 ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

เป็นประเพณีสำคัญที่ตรงกับวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย ชาวบ้านจะ
ทำบุญตักบาตร เป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ เพราะเชื่อว่าทำบุญแล้วได้รับความสุข สมหวังในทุกสิ่ง
ที่ปรารถนา นอกจากนั้นการอวยพรผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง
คือ ตำราของแม่ และ ไม่มีปีใหม่สำหรับเธอ ดังนี้

เรื่อง ตำราของแม่ ได้กล่าวถึงการทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่
ทางจังหวัดขึ้นตามประเพณี ผู้คนมาทำบุญกันอย่างพร้อมเพรียง ดังการกระทำของตัวละครใน
เรื่อง แม่และเพื่อนบ้านที่ไม่ทำงานต่างจังหวัด ก็ยังพากันกลับมาเยี่ยมบ้านและไปทำบุญที่วัด
ดังตัวอย่าง

"...แม่ถือขันชาม หิ้วใบโคไปวัดถวายใจศรัทธาไม่สละเหน็ดเหนื่อย คนมาทำบุญ
จนแน่นศาลาใหญ่ พอถึงตอนตักบาตรก็ต้องเบียดเสียดแย่งกันจนชาวสุกสกปรกเรียวราด
อยู่เกลื่อนพื้น เมื่อเดินลงมาจากบนศาลา ก็ยังเห็นอาหาร เหล้าบนกองอยู่ ไม่มีใคร
เหลียวแลนอกจากแม่ลงวันตอมหึ่ง และหมาสองสามตัวนอนหมอบอยู่ห่าง ๆ อย่าง
ไม่สนใจ..."

(ตำราของแม่ 2526 : 109).

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นความนิยมทำบุญในวันขึ้นปีใหม่ ที่ไม่ได้นำถึง
ความสุขเปล่า ซึ่งจะทำให้ชาวตลาดอาหารที่มากมายไม่ได้รับความสนใจแต่ผู้หนึ่ง

เรื่อง ไม่มีปีใหม่สำหรับเธอ กล่าวถึงประเพณีปีใหม่ที่มีการส่งบัตรอวยพร
ประจำปีเรียกว่า ค.ค.ส. ให้แก่กันและกันอันใดแก่ญาติมิตร และบุคคลที่เคารพนับถือ นอกจากนี้
ยังงานฉลองปีใหม่จะเห็นได้จาก คร.จรัสดาว ตัวละครในเรื่องที่รับบัตรอวยพรปีใหม่เป็น
จำนวนมาก ดังตัวอย่าง

"...ของจดหมายปึกใหญ่ ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็น ส.ค.ส. ที่บุคคลต่าง ๆ ส่งมาให้
 หลอนได้เปิดดูหมดแล้วและกังวลใจว่าอีกสักครูจะจัดการส่งตอบ อธิ์นก็อย่างชำแฉะเยาะ
 ไม่ไฉนเราทำยังกับตัว เองมีความสุขเหลือเฟือกระนั้นแหละแต่ใจมันมันรจจุของ
 ส่งให้ใครต่อใครไปทั่ว บัดนั้นหลอนก็โยนเสียงสรวลเสเฮฮา จากบานติดกันลอย
 ข้ามรั้วมาดังเกรียว ๆ ไม่ขาดระลอก อารมณ์สำราญของหลอนพลสลายดับ กลาย
 เป็นความรู้สึกขุ่นมัวขึ้นมาทันที ฮีพวณี่เมาหยำเป่ทั้งนั้น ส่งท้ายปีเก่าด้วยความเหลวไหล
 แล้วต้อนรับปีใหม่ด้วยความเหลวแหลกเป็นวัฏจักรไม่จบ นี่หรือทรัพยากรบุคคลที่มีค่า
 ของสังคม..."

(ในปีใหม่สำหรับเธอ 2528 : 17)

จากตัวอย่างนี้ให้เห็นว่า การส่งบัตรอวยพรตามประเพณีอย่างครั้งสูงส่ง
 ส่งตามความนิยม ซึ่งในความเป็นจริงอาจไม่มีความสุขก็ได้ การจัดงานเลี้ยงก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง
 ที่พมเองจะสนุกสนานเตร่สร้างความเคื้อครอนให้แกคนอื่น เพราะจัดเลี้ยงในสิ่งที่ไม่ควร
 จะเลี้ยงคือ สุรา แลอย่างไรก็ตามการประเพณีเช่นนี้คงจะประเพณีกันต่อไป ทางแก้
 เป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ขอความสุขด้วย ดูแต่งกล่าวด้วยน้ำเสียงเยาะเย้ยว่า
 "นี่หรือทรัพยากรบุคคลที่มีค่าของสังคม"

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528
 พบว่า ประเพณีปรากฏหลายประเภท ซึ่งเรื่องสั้นได้มุ่งเสนอขึ้นก่อนการจัดประเพณีเหล่านี้
 แต่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ประเพณีเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม โดยมีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป
 จากเดิมตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคม ดังจะเห็นได้จากการประเพณีประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่า
 จะเป็นประเพณีเนื่องในการตาย ประเพณีงานบวช ซึ่งเจ้าภาพมักจะจัดงานใหญ่โต โดยไม่คำนึงถึง
 ฐานะ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัว จนบางครั้งทำให้การปฏิบัติตามประเพณี
 เพื่อการบุญเป็นการบาปไป นอกจากนั้นการจัดประเพณีเนื่องในการตายได้มีการนำระบำพราหมณ์มา
 มีการละเล่นต่าง ๆ อย่างมากมายจนดูเหมือนงานโศกเศร้าจะกลายเป็นงานสนุกสนานไปโดย
 ปริยาย เป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมทางการเงินของผู้คนในสังคม ตลอดจนข้อเสียเกี่ยวกับ
 จากการปฏิบัติตามประเพณีดังกล่าวอีกด้วย

นอกจากนี้บุคคลหลายกลุ่มได้อาศัยประเพณี เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ หาเงินทองด้วยวิธีการต่าง ๆ จนกระทั่งถึงการพิวกัน

อีกสิ่งหนึ่งที่วรรณกรรมเรื่องสั้น เสนอให้ผู้อ่านได้เห็นก็คือ การทำบุญ อันเป็นกิจวัตรประจำวัน และการสวดมนต์ไหว้พระ ซึ่งคงมีอยู่โดยเฉพาะผู้เข้านิคมในชนบท ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาเป็นเรื่องสั้นที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชนบท เป็นส่วนใหญ่

จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตามประเพณีปรากฏในเรื่องสั้นดังกล่าวมานี้ อาจเป็นเพราะผู้เข้านิคมเองต้องการให้ตนเอง ลูกหลาน และคนอื่น ๆ มีความสุข ตลอดจนปลอดภัย จากภัยพิบัติทั้งหลายนั่นเอง ลักษณะที่นำเสนอเกี่ยวกับการทำบุญก็คือ การปฏิบัติตามประเพณีอย่างที่ทำสืบต่อตาม ๆ กันมา ดังประเพณีการบวช และประเพณีเนื่องในการตาย ต่างเป็นการแสดงความกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณทั้งสิ้น

ในการศึกษาประเพณีครั้งนี้ได้พบความจริงประการหนึ่งก็คือ ประเพณีจะเปลี่ยนแปลงไปให้เข้ากับยุคสมัย จนกล่าวได้ว่า ธรรมเนียมของชนชั้นแสวงหาเพื่อการค้ายังชีพ ประเพณีพืชมานก็ยังปรากฏอยู่ตามนั้น

4. ศิลปะและอื่น ๆ

นอกจากวัฒนธรรมที่สำคัญทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้ว วรรณกรรมเรื่องสั้น ในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ยังแสดงให้เห็นวัฒนธรรมย่อยทางด้านศิลปะ และอื่น ๆ ดังนี้ คือเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการละเล่นเด็ก นิทาน ละครพื้นบ้าน กีฬามวย อาชีพ และการตั้งบ้านเรือน ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

4.1 เพลงพื้นบ้าน ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้นเรื่อง เพลงใบไม้

เพียงเรื่องเดียว ที่แต่ง เพลงเรือ และเพลงอีแซว เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมนิยมเล่นเพลงพื้นบ้านควบคู่ไปกับการทำงาน โดยร้องโต้ตอบกัน ด้วยความสนุกสนานต่าง ๆ อย่างมากมาย จนกลายเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง

เรื่อง เพลงใบไม้ ปรากฏการเล่นเพลงพื้นบ้านของชาวสุพรรณ ซึ่งนิยมเล่นกันตามงานวัด ในเทศกาลไหว้พระประจำปี หรืองานกฐินต่าง ๆ เพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกัน ได้แก่ เพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงฉ่อย เป็นต้น ลักษณะการเล่นแบ่งกว้าง ๆ ได้ 2 ลักษณะ

คือ การ เล่นเพื่อความสนุกสนานด้วยการประชันขันแข่งกันระหว่างพ่อเพลง แม่เพลงต่างถิ่น และการ เล่นเป็นอาชีพ

สำหรับการ เล่นเพลงพื้นบ้าน เพื่อความสนุกสนานแต่ใจมัน พ่อเพลง และแม่เพลงนิยมดอยเรือไปเล่นเพลงยังงานเทศกาลต่าง ๆ ระหว่างทาง บางครั้งก็จอดเรือ เที่ยมทาบานเจาขายคนสำคัญ ๆ ในงานใดที่มีการ เล่นเพลงพื้นบ้านตอบโต้กันระหว่างหญิงและ ชาย ดังที่ยาย ตัวละครในเรื่องไคกลางไวว่า

"...เมื่อสมัยยายเป็นสาว ยายก็เฝ้ายายอย่างนี้ มีแต่เรือแจวเรือพาย นาน ๆ จะครึกครื้นอะละกันสักที คือออกเมืองงานวัดงานบุญต่าง ๆ ...ยายอยากจะทำเพลง ก็ตามพ่อเพลงตามแม่เพลงเขาไปเล่นเพลงที่งานวัดบ้านไหนละ ยายเป็นเด็กก็ติดไปกับเขา คอย พายจับหมูกันเป็นสิบ ๆ ลำ ร้องเพลงกันกองเม่นน้ำก็เคียว หนานบ้านเจ้าพระยา เขมราช ริมน้ำเรือจอดกันแน่นเป็นแพ เล่นเพลงเรือไ้ทานเจาของเขานั่ง พักบ้าน ทองยายโคเงินตรารางวัลลอย ๆ ...ยายจำได้ว่าเรือพวกผู้ชายจากอ่างทองเข้ามา เฝ้ายเรือท่า ยายร้องตอบเขาไปว่า
...เอ๋ยไคยเฝ้ายายแจว ๆ จึงเฝ้ายานออกมามอง ไ้เห็นพละนอของอยู่ไหน
ปะหน้างันงกแพะจะคกน้ำ พ่อพี่ชายตัวดำเหลือใจ มานอยู่อ่างทองหรือพี่จา เมดาน
หรือทำนากันพี่ชาย...ทานเจาพระยาขอไปใจก่อนเฝ้ายายตรารางวัลไ้ยายถึงหาบ...."

(เพลงใบไม้ 2526 : 88)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การ เล่นเพลงพื้นบ้าน นอกจากจะเล่น เพื่อความสนุกสนานและเพื่อให้เป็นที่ชื่นชมของเจ้านายแล้ว ยังมีการประชันขันแข่ง เพื่อขอเลี้ยง และเงินรางวัลจากท่านขุนหมวย

ส่วนการ เล่นเพลงพื้นบ้านเพื่อยึดเป็นอาชีพนั้น ตามงานเทศกาลต่าง ๆ เจาภาพจะนิยมจ้างคณะพ่อเพลง แม่เพลงพื้นบ้านไปแสดงตอบโต้กันบนเวที ก่อนถึงวันแสดง หัวหน้าคณะพ่อเพลงแม่เพลงทั้งหลายก็ออกมาหาจ้างพ่อเพลง แม่เพลง ที่เล่นเพลงเก่ง ๆ มารวมวง ดังเช่น ยาย ตัวละครในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นแม่เพลงชื่อดังในอดีต ก็ได้รับการทาบทามจากแม่เพลงชื่อดังในขณะนั้นให้มารวมวงด้วย เพื่อไปแสดงในงานประจำปีวัดป่า ดังตัวอย่าง

"...ยายเล่นเพลงมาจากลัทธิ ชื่นเห็นลงใจไปรอยเอ็ด เจ็ดยาน้ำ เรื่อง
เพลงยายไม่กลัวใครหรอก เพลงเรือ ฉอย อีแซว ทรงเครื่องอะไรยายก็เล่นได้...
แม่ขวัญจิตมาตามยายไปรวมวงยายเล่นใจที่ใจจนน้ำตาไหล มาถึงวัดป่าพอกแต่งตัว
เสร็จ ทวดสไบเฉียงมาควมตามยายก็แม่ไล่ขึ้นที่นี้ ดูราวกับอาการให้หนีหายไป ยาย
เดินออกไปหน้าเวที รู้สึกเหมือนเวทีแห่งนี้เป็นที่เกิดและโตเป็นสาว ไม่อาจมองไป
ทางไหนที่คุณเคย จะร้องจะรำกับนางงายกายและแสนที่จะสนุก เมื่อออกแสดงยาย
ก็ จะเริ่มบทไหว้ครู

...จบพยานขึ้นเห็นอภัยรูปกะเหี้ยนวันทา	ไหว้พระศรีรัตนางาย
ลูกจะยกมายศรีขึ้นสนมไหว้พระภูมิเจ้าที่	ไหว้เทวดาองค์ใด ๆ ทั้งหลาย
ไหว้พ่อเพชรครูแกวสอนอีแซวให้กะฉั้น	เป็นแม่เพลงเมืองสุพรรณชอกำจาย

หลังจากไหว้ครูเสร็จแล้วจะเป็นการแสดงที่ยายจะต้องฟังว่าฝ่ายพ่อเพลงจะว่า
อย่างไร อย่าได้หลวมมาเป็นอันขาด ยายจะหาโอกาสแก้ไปทันที ดังในบทแก้เกี้ยวว่า
โอพ่อจันทร์กระจางดูทางจับจิด หัวเคยแพนควยตะพุกบางหรือไม
มาจุนจานเอยวี่จางจู้จุกจิก พอตาทองเมยักกุหลุกหลิกจู้ไร
ยายนี้มองเหม่อออกไปนอกชานไปตีแม่น้ำ เสียงระฆา อ่าโฮ ของเพลงเรือแว
มาใส่ความรู้สึกของยาย เหมือนมันค้ำมาจากหัวकुโเน

เอยปากวจะลำนาคาจะวันจะรวง	อกเอยพอเอยยังนึกเป็นทางพอพิชาย
เกียนสืบสองน่านองสองฝั่งปาก	ทองจำใจจำจากนิกเสียตาย
จะถอเรือคืนหลังระฆังระวังหนอยเกิดพอ	ถ้าจับถอดนิกถอดประเคียวจะตกนาคาย

เพลงคัมภีรชาด ๆ หาย ๆ ยายมองเหม่อไปตีแม่น้ำเฝ้าออกมาคนเกี้ยว..."

(เพลงโหม่ 2526 : 89)

ลักษณะการเล่นเพลงกังสดาล จะเล่นกันบนเวทีและมีผู้ชมโดยรอบ เมื่อ
ถึงเวลาแสดงก็จะเริ่มตามขั้นตอนดังนี้ คือเริ่มจากการกล่าวบทไหว้ครูของผู้เล่น ดังคำกลอนใน
บทเพลงอีแซวที่ว่า "จบพยานขึ้นเห็นอภัยรูปกะเหี้ยนวันทา ไหว้พระศรีรัตนางายไหว้พ่อเพชร
ครูแกวสอนอีแซวให้กะฉั้น เป็นแม่เพลงเมืองสุพรรณชอกำจาย" ทั้งนี้เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึง

การเคารพนับถือพระพุทธรูป และครูบาอาจารย์ ซึ่งผู้เป็นศิษย์ควรปฏิบัติเพราะนอกจากจะ
เป็นการแสดงความกตัญญูแล้ว ยังมีความเชื่อว่า ถ้าศิษย์ใดไม่แสดงความเคารพครูก็อาจทำให้
ไม่ประสบความสำเร็จในการแสดงใจ หลังจากไหว้ครูแล้ว จึงเป็นทิวทัศน์อันตระการตาอยู่
กับฝ่ายชาย และสุดท้ายเป็นทิวทัศน์เพื่อบอกให้ทราบว่าหมดเวลาของการเล่น คำกล่าวลา มักจะ
กล่าวเป็นเชิงเสียดสีที่จะตอ้งจากกันไป ดังคำกลอนเพลงเรือที่ว่า

"เอ๋ยปากว่าจะตามำท้าวจะรินจะรวง
เคือนลิบสองน่านองสองฝั่งฟาก

อกเอ๋ยพอเอ๋ยให้รักเป็นหวังพ่าย
ทองจำใจจากจากนิกเสียดาย"

4.2 เพลงกล่อมเด็ก หมายถึง เพลงที่ผู้ร้องขับกล่อมเพื่อให้เด็กเกิดความ
เพลิดเพลินและเกิดความอบอุ่นในเวลานอนหลับ เพลงกล่อมเด็กมักเป็นเพลงสั้น ๆ ร้องทำนอง
ง่าย ๆ ไม่เป็นเพลงเฉพาะของใคร เนื้อหาแสดงความรัก ความผูกพันระหว่างแม่กับลูก เพื่อ
ปลุกฝังนิสัยให้เด็กเป็นคนอ่อนโยน ขมรมสั่งสอน ซึ่งให้ความรู้ทั้งทางธรรมชาติวิทยาและ
ประวัติศาสตร์อีกด้วย ปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ แฟนเพลงของแม่ และ เจ้าขุนทางไม่มาหมั้น
เรื่อง แฟนเพลงของแม่ ปรากฏเพลงกล่อมเด็กมากมาย ซึ่งแม่ ตัวละคร
ในเรื่องได้จดจำมาจากยายของตน แลวนำมาร้องกล่อมลูกเป็นการสืบทอดกันมา แม่ชวนนำเพลง
เจ้าเนื้อละมุนบาง เจ้าเนื้อละเอียบบาง เพราะมันถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อลูกได้ เพลงที่ร้อง
เป็นการนำคำง่าย ๆ มาร้อยกรอง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

"...เจ้าเนื้อละมุนเอ๋ย
แคคนาหมี่ไทรทอง
คนดีของแม่คนเคียวเอ๋ย...
...นอนไปเถิดแม่จะกล่อม
ทองคำแม่อย่ารำไห

เนื้อเจ้าอุ่นถึงลำไส้
นวลเจ้าจะหมองศรี
หรืออย่างทนทนไปเถิดที่ว่า
นวลละมุนแม่จะไกร
สุดสายใจแม่นา...

และมีอีกเพลงหนึ่งชื่อเพลงนกเขา มีเนื้อร้องว่า

...นกเขาเอ๋ย ชันแต่เขาจนเที่ยง พระสุริยาบ่ายเบี่ยง
เที่ยงแล้วจงนอนเสียดาย

เจานกเขาเอ๋ย ชื่นเกเราจูบเย็น ชื่นไปเถิดเมจะทิ้งเลน
เนื้อเย็นของแมกนกเขียวเอ๋ย

ลูกชายของแม่โกนผมไฟ เมื่ออายุได้หนึ่งเดือน หลังจากโกนผมไปแล้ว ผมยังขึ้น
ไม่เต็มหัว เอะงันทองกลอมกวยเพลงนี้คงจะเหมาะ

...หัวล้านเอ๋ย หัวล้านนอนเปล ลักขาวเมาเซากิน เขาจับได้อาหัวใด
ลงกิน หัวล้านมักกินลักกะพานลอยไป ร้องเรียกให้เขาช่วย เขากช่วยไม่ได้
หัวล้านลอยไปถึงปากน้ำพระคงหา ปลากระโทงปลาโงมา ก็หัวล้านก็ไม่เขา
หัวล้านมานเราอยู่กินก็ หัวล้านพริบพริ ทองค้ำทองทองหัวล้านแมกลองทองทอง
ทองคำ หัวล้านเจ้าพระบานนอนเปลเสียเถิดเอ๋ย...ไมเอา ไมเอา ชลฺยไม่ชอบ
หัวล้าน เอา เอา...งั้นเจ้าแมวเหมียวเอาไหม...เจ้าแมวเหมียวเอ๋ยแยกเขี้ยว
ยิงฟัน เสือปลาหนาสัน ก็กั๊กกับแมวเหมียวเอ๋ย เมียว เมียว...

ในบรรดาเพลงกลอมลูกทั้งหลายที่แม่ร้องมีอีกเพลงหนึ่ง ที่แม่ร้องเพราะชอบ ชลฺย
ไม่ชอบไม่เป็นไร ชื่อเพลง นาคีเกตนกก เนื่อร้องนี้เขาว่า

...โออะเหเอ๋ย นาคีเกตนกก ปลุกเอาไวแฉก หม่นน้อยจมีเมีย แคนใจ
โอกระรอก มั้มาเจาจะคอกมะพร้าวเสีย เจากั๊กคมีเมีย วาจะกินยาตาย
กินขาวเหนียวนี้ กินน้ำผึ้งกับแมควาย กินเสียให้ตายสาแก่ใจอุณา...

เจานกขมิ้นเหลืองอ่อนเอ๋ย กำแล้วจะนอนไหน นอนไหนก็นอนได้ สุมทุมพุ่มไม
ก็เคยนอน สมพิศเคยมาอ่อน ๆ เจ้าเคยนอนรังเอ๋ย..."

(แผ่นเพลงของแม่ 2526 : 62 - 64)

จากตัวอย่างนี้ ปรากฏเพลงกลอมเด็ก 7 เพลง คือ เพลงเจ้าเนื่อละมุน
เพลงนอนไปเถิด เพลงนกเขา เพลงหัวล้านเอ๋ย เพลงเจ้าแมวเหมียว เพลงนาคีเกตนกก
และเพลงเจานกขมิ้น แต่ละเพลงจะปรากฏเนื้อหาที่แตกต่างกัน เช่น เพลงเจ้าเนื่อละมุน และ
เพลงนอนไปเถิด เนื้อหาของเพลงจะแสดงความรักความทะนุถนอมของแม่ที่มีต่อลูกประดุจของมีค่า
เช่น ใช้คำเรียกแทนชื่อลูกว่า "ทองคำ" สำหรับเพลงนกเขา และเจานกขมิ้น เนื้อหาที่ปรากฏ
จะบอกถึงธรรมชาติความเป็นอยู่ของนกทั้งสองชนิดไว้ในเพลงกลอมเด็ก เพื่อปลูกฝังให้เด็กได้รับรู้

ไปโดยปริยาย นอกจากนี้แม้ยังเลือกเพลงกล่อมลูกให้เหมาะกับเหตุการณ์อีกด้วย ดังเพลงหัวล้าน
ที่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับชายหนุ่มในเชิงล้อเลียนระดับชั้นเพื่อความสนุกสนานมากกว่าการ
กระทำจริง ส่วนเพลงแมวเหมียว เนื้อหาประกอบด้วยการชี้ให้เด็กกลัว เพื่อต้องการให้เด็ก
นอนหลับอย่างง่ายดาย เนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กที่ปรากฏทุกเพลงครบถ้วนสมบูรณ์

เรื่อง เจ้าขุนทองไม่มาหมั้น ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏเพลงกล่อมเด็ก
ในความคิดของผู้เลขาว่า ทนมักได้ยินเสียงเพลงซึ่งแม่กล่อมตนเองคนเล็กดังออกมาจากในครัวเสมอ
เพลงที่แม่ชอบร้องได้แก่ เพลงวัดเขยวัดโบสถ์ ดังความว่า

"...วัดเขยวัดโบสถ์	มีศาลตะโพนคอยใจคน
เจ้าขุนทองไม่ปลอน	บ้านฉันยังไม่มา

ฉันเคยถามแม่ว่าเจ้าขุนทองคือใคร...แม่เลยเล่าให้ฟังว่า เจ้าขุนทองเป็นวีรบุรุษ
ที่รวบรวมสมัครพรรคพวกออกปล้นค่ายพม่า ก่อนกรุงแตกครั้งที่สอง ครึ่งสุดท้ายเจ้าขุนทอง
ออกไปปล้นค่ายพม่าเหมือนอย่างเคย แล้วเจ้าขุนทองไม่กลับมา เจ้าขุนทองตายในมือรบ
เจ้าขุนทองจึงเป็นวีรบุรุษชาวกรุงเก่า ที่ได้รับการเล่าขานสืบมาปากต่อปากจนกลายเป็น
เพลงไวรองกล่อมเด็ก..."

(เจ้าขุนทองไม่มาหมั้น 2526 : 71)

เพลงที่ปรากฏในตัวอย่างนี้ ปรากฏเพียงบทตอนของเพลงเท่านั้น มิได้นำ
บทเพลงมาจดจำไว้ทั้งหมด แต่รวมกรรมไคกลาวถึงที่มาของบทเพลง วัดเขยวัดโบสถ์ว่า
เจ้าขุนทองเป็นวีรบุรุษของชาวยาน ซึ่งออกปล้นค่ายพม่าก่อนกรุงแตกแล้วหายไปมือรบ จึงมี
การนำเรื่องราวของเจ้าขุนทองมานำทักเป็นบทเพลงขับกล่อมเด็กและส่งต่อกันมาปากต่อปาก
จนถึงปัจจุบัน

4.3 เพลงประกอบการละเล่นเด็ก หมายถึง เพลงที่เด็กใช้ร้องประกอบการเล่น
เกมต่าง ๆ เช่น เพลงดำเนินจันทร์เอยจันทร์เอย เพลงร่ำวง และเพลงรองเล่นมีกะเป๋ายิงกุ่ม
ปรากฏในเรื่องสั้น 3 เรื่อง คือ บ้านหลังเก่า ทางศพผาน และ บัตรประชาชน ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

เรื่อง บ้านหลังเก่า เพลงประกอบการเล่นปรากฏจากการกระทำของ
เด็ก ๆ สมาชิกในครอบครัวของผู้นิพนธ์ว่า เวลาที่คนเฒ่าคนแก่จะพากันมานั่งเล่นนอกชาน
เพื่อขับลำนำประกอบการชมจันทร์แข่งกัน ดังตัวอย่างว่า

"...จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า ขอขาวขอแก่ง ขอเหวนทองแดง ผู้คนน้องชา
ขอขาวขมาในน้องชาซี ขอเกอ้อในน้องชานัง ขอเตียงตั้งในน้องชานอน ขอ
ละครในน้องชาตุ ขอบายจูเอียงน้องชาเอ็ด ขอบายเอ็ดเอียงตัวชาเอง...
เราเห็นดาวลูกไก่กันแล้ว งามดาวลูกชอยกั้มาง ใครอยากดูหงษ์หน้าขึ้น
แลมองทางโน้น พายส่ง พรหมหงษ์มอชไปบนทองฟ้า ฉันทรงมองตามมอช
ทันใดนั้นรู้งี้ดาวลูกช้างของฉันทูกกระหมก้วยกำปั่นมา ๆ นี่เงดาวลูกชอยกั้ตอย
คางนะซี...มีเสียงฮากัน ทมควยเอียงหัวเราะเอือกอาก..."

(บ้านหลังเก่า 2525 : 20 - 115)

จากตัวอย่างปรากฏเพลงร้องประกอบการเล่นเด็ก คือเพลงจันทร์เจ้า
ซึ่งปรากฏทั้งบท เนื้อหาประกอบด้วยการขอสิ่งต่าง ๆ จากดวงจันทร์ ตามจินตนาการที่เด็ก
อยากจะได้ ซึ่งเด็กนำมาใช้ร้องเล่นเมื่อชมจันทร์ เพื่อความสนุกสนาน นอกจากนี้เด็ก ๆ ยัง
เรียนรู้เรื่องดาราศาสตร์ด้วยการสังเกตดวงดาวต่าง ๆ บนท้องฟ้า ซึ่งจะเห็นว่าเด็กได้นำเกม
ต่าง ๆ มาประกอบการเล่นกันอย่างเพลิดเพลินอีกด้วย

เรื่อง ทางศพวน เด็ก ๆ ขับละครในเรื่องไ่พ่อกันร้องเพลงเพื่อ
ล้อเลียนตามคำเล่นอย่างสนุกสนาน ดังตัวอย่างว่า

"...ยวน...ยวน...ยวน กระบี่กระบวณยั้วยวนใจควาย เอ็กพาาแทะระบำ
เอ็กพาาแทะระบำ คาคำมาคำตูกควาย ยักคิ้วยักเอวยักไหล คาคาไมไมวาย
แถมอง...ยวน...ยวน...ยวน..."

(ทางศพวน 2526 : 303)

เพลงที่ปรากฏเป็นเพลงประกอบการเล่น เด็กแต่งกันเองโดยใช้ทำนองเพลงว่าวมาตรฐาน คือเพลงที่เด็ก ๆ นำมาร้องเล่นโดยดัดแปลงเนื้อร้องเดิมบางตอน เช่น กระบี่กระบวนยั่วยวนใจควาย มาจากเนื้อร้องเดิมว่า กระบี่กระบวนยั่วยวนใจควาย อีกตอนหนึ่งได้นำมาเปลี่ยนเนื้อร้องไปทั้งหมด โดยใส่ชื่อผู้ที่ต้องการล้อเลียนลงไปว่า "ทาคำมาทำตุ๊กควาย" ซึ่งเนื้อเพลงเดิมว่า "พอนำพุ่มเวียนเปลี่ยนไป" และก่อนจบ คือทาคำไม้มวยแถมเอง เดิมเพลงนี้ชื่อว่า ทาชะมาขไม้มวยแถมเอง เด็ก ๆ ดัดแปลงเพลงใส่เนื้อหาล้อเลียนผู้ใหญ่เพื่อความสนุกสนานและร้องเล่นกันอย่างสนุกสนาน อาจเป็นเพราะทำนองร้องง่าย คำทำนองมาเรียงมีสัมผัสคล้องจองง่ายต่อการจดจำ

เรื่อง บัตรประชาชน ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เพลงประกอบการเล่นเด็ก คือเพลงมักจะเป่าขลุ่ย ปรากฏในการเล่นของตัวละครเด็ก ๆ 4 - 5 คน ที่กำลังนั่งทำมือร้องขลุ่ย-ขลุ่ย ดังตัวอย่างว่า

"...ยา-ยา-ยา ชื่อนำปลาตราหัวสิงห์ จับผู้หญิงมาทรมาน จับผู้ชายมาทรมาน จับแม่มคมาถึงสะคือ จับกิ้งก้อมาตีคอกยเคียว จับแมวเหมียวมาเตะระเภา จับแมวตัวกระเดายิงขลุ่ยเสียงเด็กคนหนึ่งกำลังร้องขลุ่ย-ขลุ่ย ที่เปลี่ยนจากเป่าเป็นกระเด้า อยู่ใตถุณมาน..."

(บัตรประชาชน 2525 : 44)

จากตัวอย่างดังกล่าวเด็ก ๆ นำเพลงมาร้องประกอบการเล่น ใ้มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำในเนื้อหาตอนสุดท้ายของเพลงเป็น "จับแมวตัวกระเดายิงขลุ่ย" ซึ่งเนื้อหาเดิมชื่อว่า จับแมวตัวปักกะเป่าขลุ่ย การดัดแปลงดังกล่าว ทำให้เกิดความสนุกสนานในการเล่นของเด็ก ๆ เนื้อหาของเพลงประกอบการนำสิ่งแวดลอมรอบตัวเด็กมาเรียบเรียงให้คล้องจอง เพื่อสะดวกต่อการจดจำ แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนของเด็ก ๆ ที่สืบทอดกันมา

4.4 ละครชาบัน ในที่นี้หมายถึง ลิเก ซึ่งเป็นละครชาบันของภาคกลางที่แพร่หลายจนแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีใครไม่รู้จัก ไม่เคยดูลิเก ปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ นักฝันกลางทุ่ง และ ผู้แพ

เรื่อง นักปั้นกลางทุ่ง งานทำบุญไหว้พระประจำปีของวัดกร่าง ก็จะมี
การจ้างลิเก ซึ่งเป็นละครชาวนาที่ได้รับความนิยมมากในขณะนั้น มาให้ชาวนาชมกัน ชาวนา
ต่างพากันมาทำบุญ และเที่ยวชมละครฟรีในงาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจไปเลย ดังตัวอย่าง

...ลิเกใหม่โรงตั้งแต่วัวคำ ประกาศเชิญชวนนางเครื่องขยายเสียง พระเอกคือ
หม่อมมอย ลูกขุนนาง นางเอกมาดัย นางโกะมาดี มาถึงแล้ว พรอมทั้งรองกลอนให้
เสียงยั่นยั่น..."

(นักปั้นกลางทุ่ง 2526 : 27)

จะเห็นได้ว่าลิเกที่ปรากฏขึ้น เว้นแต่ของการแสดงจะคงมีการใหม่โรง
เพื่อเรียกคนดู เป็นการยืนยันว่าการแสดงแน่นอน นอกจากนี้ยังมีการประกาศเชิญชวนนาง
เครื่องขยายเสียง โดยให้เสียงร้องของพระเอกนางเอก เพื่อจูงใจชาวนาให้มาชมลิเกมาก
ยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าตัวเอกของลิเกแต่ละคณะ จะเป็นตัวแรงแห่งสำคัญ สามารถดึงดูดคนให้
ศรัทธาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ลิเกยังเป็นแหล่งไหลของชาวนาบางคนถึงขนาดทุ่มเทเงินทอง
เพื่อเป็นรางวัลใหญ่แถมอีกหลายชิ้น

เรื่อง ยูแพ เป็นเรื่องยืนยันโดยอ้างว่า ชาวนานิยมดูลิเกมาก ดัง
แม่ทรัพย์ ตัวละครในเรื่องยูแพชมการแสดงลิเกมาก เมื่อมีการแสดงที่ไหนก็ตามไปดู ถ้าตัวแสดง
คนใดแสดงได้ถูกใจ แม่ทรัพย์จะตรกรางวัลใหญ่แถม คอยสังขรณ์มีค่า เมื่อกลับมาบ้านจึงเกิด
ความเสียดายของนั้น จึงมาพาลทะเลาะเบาะแว้งกับสามี จนทำให้เพื่อนมาเตือนให้เย็นใจไปเล่าสู่กัน
ฟังว่า

"...คุณมณฑา วันนี้แม่ทรัพย์อารมณ์เสียแต่เช้า คาเริ่มโดนคาเบ็งอีกแล้วละคา ทำไม
ละจะ ขยายพรหม...เขาวาแม่ทรัพย์ไปดูลิเก โดนลิเกมันหลอกเอาทองไปเล่นหนึ่งคา
ไม่รู้วามันนี่อะไร..."

(ยูแพ 2526 : 36)

จากตัวอย่าง ปรากฏให้เห็นว่า แม้ทรัพยากรใจผู้แสดงศิลปะ ทศวรรษวิสัย
 ครอบครอง ทั้งนี้เพราะผู้แสดงมักจะลง "นะ" ทำให้เกิดเบตตามหานิยมพูดจาอ่อนหวาน เป็น
 ทัศนคติของผู้ชม เพื่อจะไกรางวัลนั่นเอง

4.5 นิทาน คือเรื่องเล่าที่สร้างความบันเทิงใจให้แก่เด็กอีกประเภทหนึ่ง
 ซึ่งพอ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ไ้เข้ามาเล่าให้เด็ก ๆ ฟัง ในยามว่างจากงานประจำ โดยเฉพาะ
 หลังจากรับประทานอาหารเย็นแล้ว หรือช่วงก่อนนอน นิทานที่นำมาเล่าส่วนใหญ่ จะเป็นนิทาน
 ประเภทสอนใจ และนิทานอิงประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการอบรมสั่งสอนเด็กไปในตัว ปรากฏใน
 เรื่องสั้นสองเรื่องคือ เป็นไมโครดง และบ้านหลังเก่า

เรื่อง เป็นไมโครดง ป้าซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องได้เล่านิทานเรื่อง
 เสริมใจบุญให้หลานฟังดังนี้

"...ป้าเอาผ้ามัดผูกอก ตัวป้านอนลงข้าง ๆ เริ่มเล่านิทานควานน้ำเสียชีวิตชีวา
 ซึ่งผมชอบมาก เสียงของป้าเหมือนผู้คนที่บรรยายภาพลงในจินตนาการของผมว่า ครั้งหนึ่ง
 มีเสริมใจบุญเมียสาวมาก ตัวเสริมใจเป็นคนใจบุญสุนทาน เอาตัวทำบุญรักษาคือ
 ไม่เคยขาด แต่เมียสาวนั้นไม่เอาเลยวัน ๆ ฝ่ายตรงตัวช่วยทั้ง ตามัวชักชวนยังง
 ก็ไม่ยอม จนท้ายไปเสริมใจไปเกิดเป็นพระอินทร์อยู่บนสวรรค์ โยม นางเมียอยู่บ้านไม่ทำ
 ไปเกิดเป็นนกกระยาง เพราะชอบแต่งตัวสวยเกิดมาขาวแต่คนยัยยักไม่สวยอีก
 วันหนึ่งพระอินทร์คิดถึงเมียอยากได้เมียเห็นว่าการทำบุญทำทานมันไม่เพียงพอเลยเหาะ
 ไปรับเมียมาชมสวรรค์ มีแต่ความสุขสบายของสวย ๆ งาม ๆ ทั้งนี้ นางนกยางเสียใจ
 ชีวิตนี้ ตัวเองไม่ทำบุญรักษาคือเลยพวกเหวคนางฟ้าที่เคยรู้จักนางเมื่อก่อนเยาะเย้ย
 นางกันใหญ่ พอพระอินทร์เอานางมาส่งแล้ว นางเลยตั้งใจรักษาคือ นางไม่ยอมฆ่าสัตว์
 จะกินแต่กล้วยปลาทูตายแล้วเท่านั้น พระอินทร์ก็เห็นเพราะเขาน้ำทิพย์ ที่นางอยาก
 ดองใจเมีย เขาเลยแปลงตัวเป็นปลาตายลอยน้ำมา นางนกกระยางก็เห็นเห็นซัดใจ
 แต่ไม่ยอมจับปลากิน พอเห็นปลาตายลอยมาก็คือใจ คงรอคอยเนครวนนี้ พอลอยปลารขึ้น
 มาปลากลับคืน ก็ว่าเขาดองใจ นางนกกระยางก็ใจรักษาคือเลยปล่อยปลาไป...

นางนกระยางทิวโชนชราใจหาย แล้วไปเกิดบนสวรรค์ ไปเป็นเมียพระอินทร์
และนางสวयงามเพียบพร้อมที่เกี้ยว...แล้วแยกหนีไป..."

(เป็นไม้ไค้ดงมา 2525 : 22 - 23)

จะเห็นได้ว่า การเล่านิทานของป่าในเรื่องนี้ ป่าเล่าให้หลานฟังก่อนนอน
และนิทานที่นำมาเล่าก็เป็นนิทานประเภทอมรมสั่งสอนให้หลานมีจิตใจเมตตา กรุณา เพื่อเป็นคนดี
ในสังคมนั่นเอง

ส่วนนิทานจากวรรณคดีเป็นเรื่องราวที่นำมาเล่าสู่กันฟังดังนี้
เรื่อง บ้านหลังเก่า ก็เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏนิทานซึ่งตัวละคร

ในเรื่อง ได้เล่านิทานจากวรรณคดีเรื่องสามก๊ก ตอนขงเบ้งยกทัพ อันถือเป็นนิทานอิงประวัติศาสตร์
ให้หลานฟังตอนหัวค่ำ ซึ่งเป็นเวลาที่ทุกคนเสร็จจากภารกิจทุกอย่างในชีวิตประจำวันแล้ว พวก
หลาน ๆ ต่างพากันมานั่งล้อมวงฟังปู่เล่านิทานกันเป็นประจำ นิทานดังกล่าวนั้นเล่าว่า

"...ขงเบ้งเป็นตัวละคร เป็นผู้มีสติปัญญาหลักแหลม เขาเป็นที่ปรึกษาของเล่าปี่ ซึ่งเป็น
ผู้นำก๊ก ก๊กหนึ่งของคนจีนคนหนึ่ง เขงออกเป็นสามก๊ก ขงจึงความเป็นใหญ่ในแผ่นดินจีน
ขงเบ้งมีความประจำตัวดวงหนึ่ง ทุกคนเขาจะแหงนมองดวงดาวของเขา และทำนายว่า
แสดงการขึ้นหรือลง เขาจึงทำนายว่า โชคชีวิตของเขากำลังจะขึ้นลงแล้ว แล้วเขาก็
ตายลงในเวลาต่อมาไม่นานนัก...เด็ก ๆ จิน้องดวงดาวซึ่งนี่จะทำให้เป็นการประจำ
ตัวของตน..."

(บ้านหลังเก่า 2525 : 113)

จากตัวอย่างทั้งสองเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การเล่านิทานนั้น
นิยมเล่ากันในครอบครัว โดยปู่ ย่า ตา ยาย เล่าให้หลาน ๆ ฟังเสียเป็นส่วนใหญ่ และเล่ากันใน
เวลาพักผ่อน ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้ใหญ่ว่างจากงานและอยู่พร้อมหน้ากัน เพื่อให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน
และอบรมบุตรหลานเป็นประการสำคัญ

4.6 กีฬามวยไทย ถือเป็นศิลปะการป้องกันตัวอย่างหนึ่ง เฝ้านิยมใจประลองฝีมือของคนในหมู่บ้านว่าใครจะเก่งกว่ากัน ทอมก็กีฬามวยไทยมีการนำมาแข่งขันเพื่อการพนัน โดยมีการพนันขันต่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับมวย

กีฬามวย ปรากฏในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ รถไฟสังกะสี และ มวยคุณยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง รถไฟสังกะสี ได้กล่าวถึงกีฬามวยไทยไว้ว่า เป็นกีฬาที่ชาวบ้านนำมาชกในงานกุศล เพื่อช่วยหาเงินทำบุญเซววัด ในงานกุศล ชะป่า และเป็นกีฬาที่นักมวยยึดเป็นอาชีพหารายได้เลี้ยงตัวเอง ดังสังกรานต์ตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องก็อาชีพมวยไทย ทั้งแตรนหมม บางครั้งเขาก็ไปชกมวยเพื่อการกุศลหารายได้เซววัด บางครั้งก็ชกกับดูหาพนันเพื่อหารายได้ให้ตนเอง ดังตัวอย่าง

"...เมื่อถึงถิ่นที่ทางถิ่นเหมาะมาทอดพนันและถิ่นที่คนมานั้นแท้ไปทอดพนัน ทางอำเภอทางจังหวัดถือว่าโคเหี้ยวและทำบุญไปถวาย เวทีมวยการกุศลหารายได้เซวของชะป่า กุศล กัดกันกลางลานวัด กันเชือกมะนิลา ฟูฟางเป็นอันไซโค นักมวยแต่ละคนต่างปลิวว่อน พลาดพลั้งหัวฟาดพื้นจนเลือดไหลออกหู สังกรานต์คอนักมวยหมัดหนัก แด้อีคอากและขวางสนกว่าจะตอยตุตตุดังโค ตัวเองก็ต้องรับแข้งรับเขาไปไม่น้อย แค่นี้เห็นชกงานบุญงานกุศลก็ยังไม่จบแล้ว อนาคตกว่าชกเวทีใหญ่ครบ เงินทองก็ไม่ได้สังกรานต์เลวว่า เขาก็ยาแถมอบซ้ำบำรุงร่างกายเพราะความขอมขานนอกเวทีต่างหาก ที่ทำให้ร่างกายของเขามีสันเป็นไป เขาถูกตีที่ศีรษะเพราะเหตุลมมวยครั้งสำคัญ..."

(รถไฟสังกะสี 2528 : 21 - 22)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กีฬามวยไทยที่ปรากฏนั้น จะจัดชกกันในงานวัด ไซเวที่ง่าย ๆ โดยการกันเชือกมะนิลาและฟูฟางกลางลานวัด เมื่อนักมวยชกกันแต่ละครั้ง ฟางที่พันเวทีจะปลิวว่อนไปทั่ว การชกมวยแต่ละครั้งอาจได้รับอันตราย เพราะเกมการชกที่รุนแรง ซึ่งเป็นการชกที่เรียวกรองข้อมให้เขามาชมโคคี้ นั้นยอมหมายถึงรายได้จำนวนมากจากการเข้าชมในแต่ละครั้ง เป็นเหตุให้กีฬามวยไทย ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงศิลปะการป้องกันตัวประเภทหนึ่ง กลายเป็น

มาเป็นกีฬาที่ค่อนข้างน้อยอย่างหนักหน่วง ทั้งในเวทีและนอกเวที จนนักมวยบางคนต้องไ้รับความบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจไปในที่สุด

การชกมวยไทยที่มีการพนันระหว่างผู้ชมอีกตัวอย่างหนึ่งคือ

เรื่อง มวยคู่ชก เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏการชกมวยไทยที่กล่าวถึง

ทั้งกติกาและวิธีการชก การชกแต่ละครั้งจะต้องประกอบมวย ผู้จัดการของนักมวยแต่ละฝ่าย กรรมการผู้ตัดสินจำนวนสามคน และจำนวนยกที่กำหนดในการชก ถ้าเป็นการชกเพื่อชิงแชมป์ จะมีการวางเงินเดิมพันเพื่อเป็นการต่อรองอีกด้วย ดังเช่น ตัวละครในเรื่อง หาน หมัดควายเหล็ก แชมป์นักมวยประจำซอย รับชกกับแกลบ นักมวยหน้าใหม่ที่มาสมชายเป็นผู้จัดการ ในการชก โคตรดงกติกาวาชกกัน 5 ยก ที่เวทีในค่ายมวยของหาน มีกรรมการเป็นคนในซอย 3 คน ลักขีพยาน คือประชาชนในซอย และพนันกันด้วยเงินหนึ่งหมื่นบาท ซึ่งฝ่ายแพจะต้องจ่ายให้ฝ่ายชนะ ดังตัวอย่างว่า

"...กรรมการเรียกนักมวยทั้งสองให้ไปจับมือกันที่กลางเวทีแล้วให้กลับไปรอระฆังเรียกยกแรกทีมนุ่บของแต่ละฝ่ายและในที่ผู้คนก็ระทึกใจเริ่่นขึ้น

...แกง

เสียงระฆังดังกังวาน หานหมัดควายเหล็ก เบ่งกล้ามขมขำ แล้วเข้ามาพัวพันกับเตะกานคอตีตามมวยชกและเขาช่างที่หน้าทองเจ้าแกลบ และตอกเขาให้ไหลลาร่า เจ้าแกลบชวนเซเหมือนคนเมา แต่ยังประคองตัวอยู่โคจรครบยก พอยกที่สอง เจ้าแกลบหาทางกระปี่กระเป่าขึ้น หลังจากที่โดนึงพักมาชั่วคราว แะหันหาทางสัดชนยิงกว่าและเขามาชกต่อยเขาตอกไม่ยั้ง เจ้าแกลบตอยกรูคเซเซก ๆ เหมือนโกส่นอก ในที่สุดก็กลปลายยกที่สอง หานก็คักคินใจกระโดดเตะขาของเจ้าแกลบเพื่อให้หมดแรงลม แต่เจ้าแกลบกลมลมเสียก่อน หานจึงกระโดดเขามาฉีกจังหวะ ยังชาไม่ทันเตะเขามุมเวที ขาหักล้มกลิ้งไปดินพรวด ๆ กรรมการเห็นหมดทั้งคู่อึงเริ่มนับ จนถึงแปดแกลบคอย ๆ พยายามลุกขึ้นก่อนเจาหาลุกไม่ไหว จึงแพ้นอกไป มวยในวันนั้นชนะอย่างปาฏิหาริย์ที่สุดคือชนะโดยที่ไม่โดนชกตอสุเลย แต่รายการมวยวันนั้นจบลงอย่างฉิวเฉียดก็อย่างหนึ่ง เพราะผู้จัดการของเจาหานเกิดนิคสัญญายอมจ่ายเงินค่าเสียพนันให้อาสมชายตามที่

"...ตกลงกันไว้แต่แรก ในที่สุดอาสมรายก็ไม่ได้อำนาจเงินทั้งหมดยกของคุณเป็นฝ่ายชนะ
แถมยังต้องจ่ายค่าจ้างให้เราแลกไปอีกหนึ่งหมื่นบาทตามที่ตกลงกันไว้..."

(มวญคณยา 2526 : 117)

การชกมวยไทยที่ปรากฏเริ่มจากการที่กรรมการเรียกนักมวยทั้งสองฝ่าย
ไปจับมือกันกลางเวที แล้วให้ไปเตรียมตัวก่อนชก จะเริ่มชกก็พอเมื่อได้ยินสัญญาณในแต่ละครั้ง
ตามจำนวนยก ในขณะที่ชก ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดล้มลงไป กรรมการจะนับหนึ่งถึงสิบ และให้เริ่มชก
ใหม่ไปเรื่อย ๆ เว้นเสียแต่ว่าผู้ล้มไม่สามารถลุกขึ้นได้ ก็หมายความว่า แพ้นอกไป ต้องจ่ายเงิน
ที่พนันกันตามกติกาที่ตั้งไว้ บางครั้งก็อาจมีการผิดกติกาเกิดขึ้น ดังเช่นในตัวอย่างข้างบน
ปรากฏว่า ผู้จัดการของหาญผิดกติกาไม่ยอมจ่ายเงินค่าพนันให้อาสมรายตามที่ตกลงกันไว้
ซึ่งถือเป็นเรื่องธรรมดาในวงการพนันโดยทั่วไป

4.7 อาชีพ อาชีพอื่นถือว่าเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง
พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ได้กล่าวถึงอาชีพการทำนา ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น 6 เรื่อง คือ
เก็บทองนา ฝันในความมืด นักฝันกลางทุ่ง และ เหงือชานา สำหรับอาชีพอื่นที่ปรากฏได้แก่
อาชีพการทำกล้วยตาก ซึ่งปรากฏในเรื่อง บทสนทนาของยาย เพียงเรื่องเดียว ผู้วิจัยจะเสนอ
รายละเอียดตามลำดับดังนี้

เรื่อง ฝันในความมืด กล่าวถึงการทำนาว่า เมื่อฝนตกลงมา ชาวนาก็
เตรียมออกไถนา ดังการกระทำของ ตาหิมนและยายปิ่นสองสามีภรรยา ซึ่งลงมือไถนาด้วยตนเอง
ดังตัวอย่างว่า

"...ฝนพรำ ๆ นอนสบายไม่อยากจะลุกกันทั้งนั้นไม่ว่าเื่องหรือชา...วันนี้ออกแรงกันหนอย
นะ ผาดแรกนั้นก็หนักหนอย ตาหิมนเดินตามรอยไถเชิงไถกางลากนำหน้าแก่ไปรอบแถว
รอบแล้ว...รอยไถเพิ่มขึ้นเตียวละฝ่ามือเดียวขยับเขยื้อนไปข้างหน้าอย่างเชื่องช้า
ควายแรงขาของควายและคน ซึ่งเหมือนไม้ไผ่ค้ำคอง ๆ กัน แต่การของชายวัย
เจ็ดสิบ ซึ่งกลายเนื้อเป็นมัด ๆ ไถถูกกรีกออกมาเป็นหยาดเหงื่อ ชโลมกินนัยสิบ ๆ ปี

จนมีคนแขนขาติดได้ลง...ทำให้มือกระดูกหนึ่งเหยียดของศาหิมเกรงอยู่
ตลอดเวลา แขนของแกเริ่มสั่นควายความเมื่อยล้าอันแรง เมื่อได้ไปไต่เกือบ
ครึ่งงาน แขนของกุนทาขบขบ ๆ เมื่อโรเบียร์จะมาสักที..."

(บันทึกในความมืด 2528 : 20)

จะเห็นว่าการทำน้่านแรกต้องลงมือไต่โดยอาศัยแรงคน และแรงควาย
ซึ่งต้องมีความอดทนเกินกว่าจะไหวในารวมแล้วรอบเลา เพื่อผลิตเป็นดินปลูกข้าวเลี้ยงชีพ ซึ่ง
วิธีการทำน้่านดังกล่าวเป็นวิธีการทำน้่านที่สืบต่อกันมา จนจัดเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย

เรื่อง ควงศาธรรมิ ไต่กล่าวถึงขั้นตอนการทำน้่านตั้งแต่เริ่มทำไปจนถึง
การนำผลผลิตออกสู่ท้องตลาดไว้อย่างละเอียดว่า การตกกล้าจะเริ่มทำกันในเดือนเก้า และ
ลงมือปักดำในเดือนสิบ ซึ่งชาวบ้านบางส่วนจะใช้วิธีลงแขกช่วยเหลือเพื่อนบ้านกันไปจนแล้วเสร็จ
เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว จะมีการลงแขกเกี่ยวข้าวกันอีก จากนั้นจึงนำไปนวดที่ลาน การนวดมี 2 วิธี
เช่น ใช้คนฟาด และใช้ควายย่ำ ส่วนที่ในนวดข้าวใช้ความผสมกับน้ำตาลบนลานหนานาน แล้ว
เกลี่ยจนเรียบท้องรองจนกว่าจะแห้งจึงจะนำข้าวมานวดได้ ชาวที่นำมานวดจะนำข้าววางเป็นวง
จากนั้นก่อนควายขึ้นย่ำจนกว่าเมล็ดข้าวจะหลุดจากรวง แล้วหล่นลงกองบนลานขาวในที่สุด
หลังจากนั้นจึงนำข้าวไปขายให้โรงสีต่อไป ดังตัวอย่าง

...เดือนเก้าทุกบ้านตกกล้าเสร็จ เขาเดือนสิบแต่ละบ้านก็ออกปากบอกแขกค่านา
เวียนกันไป สิ้นเดือนสิบทุกพื้นที่ก็เลื่อนไปควยกอกข้าวที่เขี้ยวอนไปจนทั่ว ชาวทุ่งทอง
ออกรวงเป็นคอก เป็นเม็ดและหายสู่คอกเกี่ยวโค แต่ละบ้านเริ่มนวดข้าวกันใช้วิธีฟาด
บางบ้านใช้ควายย่ำ ตาเลือกวิธีหลัง ใช้ความผสมกับน้ำตาลบนลานหนานานแล้ว
เกลี่ยจนเรียบ เมื่อลานแห้งแล้ว ชาวที่เกี่ยวแล้วก็นำข้าววางเป็นวง จากนั้นก่อน
ควายขึ้นย่ำ แล้วเมล็ดข้าวก็หลุดจากรวงหล่นลงกองบนลานขาว ในที่สุดแล้วควาย
ให้โรงสีต่อไป..."

(ควงศาธรรมิ 2527 : 89)

จากตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นว่าการทำนาคเป็นอาภัพพิเศษของฆาน
ชั้นตอนมากมาย ทั้งหวานกลา มีคำ กะ เกี้ยว และนวดขาว เป็นต้น ฆานาจึงนับเป็นผู้ที่
นาสรร เสริมยิ่งนัก แต่อย่างไรก็ตามฆานาก็ยังคงถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบและหาทาง
คดโกงอยู่ตลอดเวลา ดังเช่น ฆานาในเรื่องนี้ ที่ถูกนายทุนทรัพย์ ท้าจะกรในเรือหล่อขอชาว
ไปโดยไม่จ่ายเงิน และไม่นำพาต่อความทุกข์ยากของผู้ใดทั้งสิ้น ดังตัวอย่าง

"...ชาวเปลือกของทุกมาน จะถูกบรรทุกลงเรือขายให้โรงสีเพียงโรงเดียว...
ในตำบล...ปีนี้จะเพิ่มอีกทุกปีถ้าหากไม่บังเอิญว่า ถนนลูกรังตัดมาจนถึง
หลังวัดพอดี มันกลายเป็นทางเลือกอีกวิธีหนึ่งของการขายชาวเปลือก ไม่นาน
ทุนทรัพย์รับซื้อชาวขึ้นมา เขาคงตั้งใจเป็นพ่อค้าคนกลาง โดยสัญญาว่าจะจ่ายเงิน
ทันทีที่ชาวถึงโรงสี ทางเลือกสายที่สองเมื่อบวกเข้ากับราคาค่าอันยุติธรรม อย่าง
น่าพอใจนั้น ไม่มีใครแปลกใจเลยที่พบว่าทางคนทางหันมาขายชาวให้แกพ่อค้าใหม่
จนหมด รถถูกส่งเขามาเที่ยวแล้วเที่ยวเล่า และในที่สุดคนสุดท้ายก็จากไป เวลา
ผ่านไป ทุกคนกำลังค้นความรู้สึกไว้นอก ไม่มีใครพูดอะไรอีกต่อไป เสียรู้คนคราวนี้
ไม่มีอะไรที่ใครจะทำได้ สักครู่ของคนจริง ของลูกแม่น้ำที่เลื่อมใสใจหนักหนา ก็
เหมือนตาจก...มันก็ไม่ต่างกับไม้ตีฟก..."

(ดวงดาววรรค 2527 : 89 - 90)

จากตัวอย่างนี้จึงเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า ความเจริญทางด้านวัตถุที่ขยาย
เขาไปสู่ทุกมาน (การตัดถนนเข้าสู่ทุกมาน) นอกจากจะเป็นผลดีแล้ว ผลเสียที่ตามมาคือ
การเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และจากศัตรูที่มองไม่เห็น เช่น คานิยมที่พุ่งเพื่อ
ความโลภ เป็นต้น

เรื่อง เหงื่อฆานา เป็นเรื่องที่กล่าวถึงการทำนาคนอกฤดูกลาง คือนาปรัง
ซึ่งการทำนาคังกล่าวต้องทำกันในฤดูแล้ง และเกี่ยวกันในฤดูฝน นับว่าลำบากที่สุด เพราะ
ต้องเกี่ยวข้าวในน้ำ ไม่สามารถวางขาในขณะที่เกี่ยวได้ ต้องหอบไปวางไว้ที่คันนา จากนั้นก็มัด
เป็นพ่อนใส่เรือไม้ไผ่ควายลากขึ้นคอนมรทุกไปนวด การนวดข้าวนาปรังส่วนใหญ่จะไชรถูกเพื่อ
ความสะดวกและรวดเร็ว จากนั้นก็นำเมล็ดข้าวไปผึ่งแดดให้แห้งแล้วจึงนำเขายุงทาง ดังตัวอย่าง

"...เราครูผมของเอาจายลงน้ำ ทอผ้าหรือฟางไหม้เสร็จแล้วมาถูกบ้านอาบน้ำ
กินข้าว สวมเสื้อชุดเก่า กางเกงขาก้วย ใส่หมวกสานออกทองนา ชวนนาฝรั่งสูงเหลือ
แข่งกับแผ่นฟ้า เป็นการทำนาเป็นธรรมชาติ เกียวข้าวแข่งกับสายฝนไม่เหมือนนาปี
ซึ่งเป็นไปตามฤดูกาล...ชวนนาฝรั่งต้องเกี่ยวในน้ำแถมเขาและบางทีถึงเอา เกียว
ไปหมกไป เพราะไม่มีที่แขวงวางรายข้าว ต้องหอบมาไว้คันทนาแถมมักเป็นเพื่อน ใส่
เดือนเอาจายลากขึ้นคอแมรทุกไปหารกฎหมายจัดการเปลี่ยนสภาพเมล็ดข้าวสวน ๆ
เมื่อใดเมล็ดข้าวแถม ต้องนำไปตากแดด เพื่อให้เมล็ดข้าวแห้ง ข้าวจะงอกเสียหยา
การทำนาฝรั่งเหนื่อยกว่านาปี แะชวนนาก็กักพันเอาหยาดเหงื่อแรงงานแลกเพื่อ
ประทับประครองรายจ่ายในนาไว้มัซกัน..."

(เหิงชานนา 2528 : 20)

จะเห็นได้ว่า การทำนาฝรั่งลำบากกว่าการทำนาปีเป็นอันมาก แะชวนนา
ก็ต้องทำ เพื่อพุงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในขณะที่เกี่ยวกันจะสังเกตได้ว่า ความเจริญ
ทางด้านวิทยาศาสตร์ คือการใช้เครื่องรูกข้าวไคเชาหมบมีบทบาทต่อชีวิตของชานนา ทั้งนี้เพื่อ
ความสะดวกรวดเร็ว และประหยัดแรงงานเป็นสำคัญ

สภาพชานนา วรรณกรรมเรื่องสั้นไคแสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของ
ครอบครัวชานนา ซึ่งจะต้องช่วยกันทำงาน สมาชิกทุกคนจะถูกฝึกอบรมให้ช่วยทำงานกันมาตั้งแต่
เด็กโดยเรื่องสั้นกล่าวไว้อย่างชัดเจนดังนี้

เรื่อง เด็กทองนา เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นสภาพครอบครัวของชานนาว่า
มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ทุกคนในครอบครัวต้องช่วยกันทำงาน เด็ก ๆ ส่วนใหญ่มีหน้าที่
เลี้ยงควาย ส่วนพ่อแม่จะทนออกมาทำนาแต่เช้าตรู่ ไม่มีใครไคอยู่อย่างสบาย ดังตัวอย่าง

"...ทองเปิดอกให้ควายทุกตัวไคเป็นอิสระหลังจากทนถูกคุมขังมาตลอดคืน มันเป็น
กิจวัตรประจำวันของเขา เด็กชานนาทุกคนต้องเลี้ยงควาย เหมือนรับมรดกเป็นช่วง ๆ
มาทุกครัวเรือน ต้องมีควายช่วยทำนา ตั้งแต่เริ่มไคแรก ก่อนทวนกลา บักดำ ช่วย
ลากข้าวเขาบู้งาง หลังการเก็บเกี่ยว ช่วยย่ำเมล็ดข้าวหลุดจากรวง จนกระทั่งสิ้นสุดหยา

ดูเหมือนว่า ชีวิตของชานาจะเกี่ยวของกับความตลอดเวลา..."

(เค็กองนา 2527 : 26)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า ความที่จัดเป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัว ชานาคอยเชนกัน เพราะความมีส่วนช่วยในการทำงานมากที่สุด เค็กองนาจึงมีหน้าที่เลี้ยงควาย เป็นงานหลัก

เรื่อง นักฝันกลางทุ่ง กล่าวถึงครอบครัวของชานาที่ต้องทำงานหนัก ตลอดเวลา ไม่มีโอกาสได้หยุดพักนั่งนอนเฉย ๆ เพื่อคอยเวลาผ่านไป ในยุคที่เศรษฐกิจ ตกต่ำเช่นนี้ ชานาจะต้องหางานพิเศษทำ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และหารายได้ไปในตัว ดังเช่น ครอบครัวของลุงโป่งทั้งคู่จะครุ่นเรื่อง ซึ่งเป็นชานาพูด "อีกต้น" อันหมายถึง ยุคที่ไร่นาโดนน้ำแทนควาย ลุงโป่งต้องปลูกพืชผักสวนครัวเป็นการเพิ่มพูนรายได้ ดังตัวอย่าง

"...ชานาพูดอีกต้น จะนั่งนอนกระดิกขาอยู่ไม่ได้ เมื่อชานาเดินเข้ามาทำผัก ปลูก แตงโม แตงกวา พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว กลุ่มที่ว่างไถสนำ..."

(นักฝันกลางทุ่ง 2528 : 26)

จะเห็นได้ว่า สภาพชานาในยุคอื่นแทน นอกจากจะเหนื่อยยากกับการทำนา แล้ว ยังต้องลำบากในการหารายได้ให้เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอีกด้วย

นอกจากเรื่องอาชีพทำนาคซึ่งกล่าวมาแล้ว ผู้แต่งยังเสนอให้เห็นถึงการทำ กลวยตาก ซึ่งปรากฏในเรื่อง บทสนทนาของยายเพียงเรื่องเดียวดังนี้

เรื่อง บทสนทนาของยาย เป็นเรื่องที่กล่าวถึงการทำกลวยตากอันเป็น อาชีพที่สืบทอดกันต่อ ๆ มา หมดชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ไคแก กลวยตากชาวบ้าน บางกระแสมันมีเคล็ดลับในการทำกลวยตากแปลกไปจากคนอื่น คือเริ่มตั้งแต่เก็บกลวยมา จะ ต้องรอให้แดดหมดแล้วค่อย ถ้ากลวยสดถูกแดดจะทำให้กลวยกระด้างไม่อร่อย ส่วนกลวยตาก ตอนต้มจะต้องปูผ้าพลาสติกบนแผงตากก่อนแล้วจึงเทกลวยลงไปเป็นชั้นตรงตลอดแนว แล้วหอบ กลวยพลาสติกให้มิด อย่าให้น้ำฝนหรือน้ำท่าถูกกลวยเป็นอันขาด เพราะถ้าถูกแล้วกลวยจะเป็น จุกแฉงบางไม่สวย และกลวยเวลาตากจะต้องถูกแดด ไม่เช่นนั้นกลวยจะเป็นสีดำดำ เกล็ดลึบ

ตั้งกลาวไต่ถามทอดกัณเภาจนเป็นอุทธาหารมโนในครอบครัว ที่มีคุณภาพเหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั้งครอบครัวของยาย ตัวละครในเรื่อง ซึ่งอยู่บนบางกระพุ่ม และมีอาชีพทำกลวยตากขาย ดังตัวอย่าง

"...นั่นแน่ ไปเอากลวยตากใครเขาเอาเยอะเยอะ กลวยอะไรไม่สวยเลย กลวย...
 บานพิพ มันไม่ค่อยสวย ถูกฝนเป็นจุดแฉะนี่ กระด้างนี่ กองโน้นสีคล้ำหน่อย
 เขาว่าไม่ค่อยได้เกิด...กลวยกระด้างนี่เพราะเวลาเมื่อก่อนกลวยสัฟฟายให้ถูกแดดส่อง
 เอา...ทำของเราเถอะ เออ...นี่ละตากกลวยถึงกลวยเมื่อก่อนกลวยตากนะไม่ใช่กลวยสัฟฟาย
 วิธีทำตอนนั้นเป็นยังงี้ เมื่อก่อนยุบพลาสติกบนแผงก่อนแล้วถึงจะเทกลวยลงจากแผง
 ตาก เพื่อให้เป็นเส้นตรงตลอดแนว ออ...ก่อนเก็บเมื่อก่อนคอยให้แดดหมดก่อน พอเห
 เสร์จกทองให้ควาวร้อนระเหยสักครู่ แล้วคอยหอพลาสติกใหม่ก็รับรองคุณภาพเกินขาด
 ทวก่อน นำแผ่นน้ำตาอะไรข้าง...อย่าให้ถูกกลวยเค็ดขาด เอา...เมื่อก่อนจะจำได้หรือ
 เปล่า นี่ไม่ไยอะไรนะ พูตให้ฟังเฉย ๆ เคียวเผื่อฉันไม่อยู่จะไต่ทำกันเองได้..."

(บทสนทนาของยาย 2525 : 288)

เคล็ดลับในการทำกลวยตากตั้งกลาว จะเห็นได้ว่านิยมนเฉพาะสาวชก
 ภายในครอบครัวเท่านั้น เพราะถ้าเผยแพร่ให้ผู้อื่นรับรู้แล้วจะทำให้เขาของตำรับ มีคู่แข่งและ
 รายไต่ถาม

4.8 การตั้งบ้านเรือน การตั้งบ้านเรือนของชาวมานในชนบท นิยมสร้างอยู่
 ริมแม่น้ำลำคลอง รวมกันเป็นกลุ่มไม่แออัด บริเวณรอบบ้านเป็นที่พักนอนดังสัตว์ ปกติใน
 เรืองบนยอดไม้หรือเถาวัลย์ ดังนี้

เรื่อง บนยอดไม้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติการตั้งบ้านเรือน
 ของชาวมานว่า นิยมตั้งถิ่นฐานกันใกล้แม่น้ำลำคลองเพราะเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด
 ลักษณะของบ้านหลังคามุงด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น กระเบื้องดินเผา ไม้ไผ่ ไม้รวก และ
 ญาคา เป็นต้น จะมีบ้านสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ไม้ไผ่ ไม้รวก ไม้ไผ่ ไม้รวก ไม้ไผ่ ไม้รวก
 ตลอดจนใช้แสดงมหรสพต่าง ๆ ในชาวมานโคก เป็นคน นอกจากบ้านเรือนของผู้นั้นแล้วใน
 หมู่บ้านยังประกอบไปด้วยวัด ซึ่งมีศาลาการเปรียญ โบสถ์ วิหาร และมรุเมาศพ ดังตัวอย่าง

"...เด็กพบว่าเพียงตัวเองอยู่คนเดียว...โลกเห็นหมู่บ้าน จับกุมอยู่ริมแม่น้ำสายเล็ก ๆ หลังคาของกระเบื้องสีแดงบาง สีเขียว หลังคาตั้งกะสีบางยังขาวเลื่อม บางเกรอะสนิม ตลอดจนหลังคาพุงหงาย เหล่านี้แยกแยะระหว่างชุมชนแนวฝั่งคลองคว้นไฟทุ่งพลาอาหารอบวอดูมทุมเป็นหมู่บ้านที่สวยงามบนเนินเขาคนแก่ ลงหลักปักฐานอยู่กันมาแต่รุ่นไหน มีทั้งลานไถรมไฟใหญ่ใหญ่เล่นการพนัน มีทั้งลานกินและลานทรายให้เด็กวิ่งเล่น ใต้เงาเงาไม้ใหญ่มีทางคดเคี้ยวไหลน้ไหล ไหลเหมือนกันที่ทางเดินบางช่วงถูกกันรบกวนผาน หรือมีสุนัข...มองดูจากยอดชะงาม แลเห็นยอดคางสูงโศกเจดีย์ มันอยู่ใกล้ศาลาการเปรียญ ที่ทางหงส์สองรอย ถัดไปเป็นหอรบวัง หลังคาโบสถ์สีฉะจาวและปล่องเมรุสูงชะลูด ปลายนปล่องเกรอะกั้งเขม่าไฟเผาศพ มันเป็นเหมือนดวงตาความตายสิ้น คอยดูชีวิตคนในหมู่บ้าน..."

(บทยกโม 2528 : 19)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดจากสิ่งวัสดุที่ในหมู่บ้านหลังคา แลอย่างไรก็ตามสิ่งที่ถูกเห็นเป็นสง่าในหมู่บ้านนี้ก็คือวัด ซึ่งสวยงามและนาคาภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมองเพียงรูปลักษณะภายนอก คนไม่ใหญ่พอที่รับอยู่โดยทั่วไปในหมู่บ้านช่วยให้หมู่บ้านมรณานาอยู่ แตกต่างอย่างพิสดารให้เห็นว่า ความขัดแย้งยังคงมีอยู่บางดังข้อความที่ว่า "ทางเดินบางช่วงถูกกันรบกวนผาน หรือมีสุนัข" อันเป็นการแบ่งเขตมิให้คนดวงดำเข้าไปในเขตนั้น

จากการศึกษาศิลปะและอื่น ๆ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่า มีหลายประเภท ซึ่งวรรณกรรมเรื่องสั้นเสนอให้เห็นว่า ศิลปะบางประเภท โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก และละครชาวบ้านกำลังจะสูญหายไป เพราะสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เข้ามามีอิทธิพล มีการนำเครื่องดนตรีมาประกอบจังหวะในบทเพลงสมัยใหม่ ให้มีความสนุกสนานง่ายต่อการจดจำทำให้คนในสังคมยอมรับและมองไม่เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านไปโดยปริยาย

นอกจากนี้บุคคลบางกลุ่ม ได้นำศิลปะการป้องกันตัวมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ในการหาเงิน และชิงความเป็นใหญ่ ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการพนัน ซึ่งยากแก่การขจัดให้หมดสิ้นไป

อีกประการหนึ่งที่วรรณกรรมสะท้อนให้เห็นคือ การประกอบอาชีพ และสภาพความเป็นอยู่ของชาวนาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งนี้เพราะสังคมภาคกลางได้พัฒนาหมู่บ้านโดยคิดค้นเพื่อความสะดวกในการคมนาคม ตลอดจนการนำความเจริญทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้เป็นเหตุให้ชาวนาหาเงินได้ไม่ไฉน หลายคนแสวงหาเงินเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาซื้อสิ่งของเครื่องเรือนแรง ตลอดจนหาเงินไปห่อหุ้มจ่ายใช้สอยตามสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปลักษณะที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งก็คือ ความเจริญทางวัตถุนิยมที่ขยายเข้าไปสู่หมู่บ้าน นอกจากจะเป็นผลดีแล้วผลเสียที่ตามมาก็คือ การเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และก่อให้เกิดค่านิยมความฟุ้งเฟ้อขึ้นมาอีกด้วย

ศิลปะและอื่น ๆ ที่ปรากฏจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าศิลปะและอื่น ๆ กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและยุคสมัย ถึงแม้ว่า ศิลปะบางอย่างควรอนุรักษ์ไว้เพียงใดก็ตาม แต่จะไม่สามารถต่อต้านกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมไปได้เลย

ศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528

การศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในกรุงเทพฯ ผู้วิจัยได้เสนอผล
การศึกษาค้นคว้าตามลำดับหัวข้อที่กำหนด จากเนื้อหาการพัฒนาระบบธรรมการ พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 โดยแบ่งหัวข้อที่จะศึกษาออกเป็น 4 หัวข้อ คือ

1. แก่นเรื่อง ✓
2. โครงเรื่อง ✓
3. ตัวละคร ✓
4. ฉาก

แก่นเรื่อง

แก่นเรื่อง หรือแนวคิดสำคัญของเรื่อง เป็นสิ่งที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของเรื่องอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ แล้วนำมาเสนอให้ผู้อ่านทราบ โดยใช้เนื้อเรื่องจากวรรณกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสาร ในขณะที่เรื่องดำเนินไป แก่นของเรื่องจะปรากฏขึ้นอย่างสม่ำเสมอจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องตามแนวคิดของผู้แต่ง ซึ่งแก่นเรื่องดังกล่าว วัฒนธรรมได้เขามีสืบพบ โดยผู้แต่งนำเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นมาเป็นแก่นเรื่อง

จากการศึกษาเรื่องสั้น พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในคาน ความเชื่อ ประเพณี ภาษิต คติและอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการประพันธ์แก่นเรื่อง ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อ เข้ามามีบทบาทในการประพันธ์โดยผู้แต่งนำเอาความเชื่อมาเป็นแก่นเรื่องซึ่งความเชื่อก็คือความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ความเชื่อเรื่องยาอายุวัฒนะ โหราศาสตร์ และเครื่องรางของขลัง ดังนี้

ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ผู้แต่งนำเอาความเชื่อทั้งมวลมาเป็นแกนเรื่อง ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น 7 เรื่อง โลก โลกพระนาง แม่น ทานตะวันคอกหนึ่ง พอญ อารมณ์พจนมอดถึง เพื่อนรัก และหญิงกินยั่ว ดังรายละเอียดจะนำเสนอต่อไปนี้

เรื่อง โลกพระนาง แกนเรื่อง คือความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานนั้น ไม่สามารถจะลบทิ้งให้หมดสิ้นไปได้

ผู้แต่งเรื่องต้องการชี้ให้เห็นว่า ชาวชนบททางภาคกลางเรณูนั้น ยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นอย่างมาก ถึงแม้บางคนจะมีความเห็นว่าเรื่องทั้งมวลเป็นเรื่องไร้สาระ และพยายามที่จะเปลี่ยนความเชื่อของชาวบ้าน แต่เขาก็ไม่สามารถเปลี่ยนได้ เพราะความเชื่อเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ฝังแน่นมานานจนยากแก่การจะเปลี่ยนแปลงในระยะเวลานั้นสั้น จะเห็นได้ว่าความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องทั้งมวล / เรื่อง แม่น แกนเรื่อง คือความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถไปหวนได้ แต่แท้จริงแล้วการไปหวนไม่ใช่จะแม่นยำเสมอไป

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามามีบทบาทเป็นแกนเรื่อง ซึ่งผู้แต่งสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อโดยปราศจากเหตุผล บางครั้งอาจทำให้ขาดการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ทำให้มองข้ามสิ่งที่ถูกต้องไป ดังเช่น ป้าทองตัวละครในเรื่อง ที่เชื่อว่า เกจิอาจารย์ไปหวนของตนต้องไปหวนถูกเสมอ ถึงแม้มันจะเลืงออกมาว่ามันไม่ถูก แต่นางกลับเชื่อว่าเป็นเพราะนางไม่มีโชคมามากกว่าที่จะลงโทษว่าเกจิอาจารย์นั้นไปหวนผิด

/ เรื่อง ทานตะวันคอกหนึ่ง แกนเรื่องเสนอให้เห็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ บางประการว่า เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบ้านเมือง

จากเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ เขามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องโดยให้ตัวละครในเรื่องนี้เจ้าแม่สถิตอยู่ในคอกทานตะวัน เพื่อให้เห็นว่าความเชื่ออย่างงมงายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาประเทศไม่เจริญรุดหน้าไปเท่าที่ควร เพราะบุคคลเหล่านั้นมักจะขัดขวางการกระทำที่ขัดแย้งกับความเชื่อของตนโดยไม่ฟังเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น ดังเช่นชาวบ้านตัวละครในเรื่องนี้ ได้เขามาเป็นต้นเหตุให้คอกทานตะวันพันธุ์ใหม่ ซึ่งติดคงโตตลอดปลูกไว้เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรของชุมชนไป

✓ เรื่อง พอมู่ แก่นเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องทรงเจ้าเข้าผีว่า สามารถกำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้

ผู้แต่งนำความเชื่อเรื่องรางทรงเจ้ามาสร้างแกนเรื่อง เพื่อให้อ่านเห็นว่า บางครั้งความเชื่ออย่างง่ายเช่นนี้ อาจจะทำไมนุษย์แสดงพฤติกรรมที่ผิดปกติ จนทำให้ ผู้พบเห็นเข้าใจว่าเป็นโรคประสาทไคดั่งเช่น นางซันในเรื่องนี้ ที่ชอบอยู่คนเดียว ยิ้มคนเดียว พูดคนเดียว และชอบครุ่นคิดถึงเนื้อเรื่องพอมู่ ซึ่งคนเชื่อกว่าจะมาเข้าทรงในร่างของนางตามฝัน

ความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ ปรากฏในเรื่อง อาถรรพณ์ขอมอติง และเพื่อนรัก

ดังตัวอย่าง

✓ เรื่อง อาถรรพณ์ขอมอติง แก่นเรื่อง คือความกังวลการพิสูจน์ความเชื่อเรื่อง อาถรรพณ์

จากแกนเรื่องดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำความเชื่อเกี่ยวกับอาถรรพณ์มาสร้างเป็นแกน เพื่อเสนอแนวคิดแก้อ่านว่า อำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถพิสูจน์ได้ บางครั้งอาจเป็นเรื่องจริงก็ได้ หรืออาจเป็นเพียงมายาใจก็ได้ ขึ้นอยู่กับทัศนะของผู้แต่งเป็นสำคัญ

✓ เรื่อง เพื่อนรัก แก่นเรื่องนี้ คือความผูกพันระหว่างบุคคลกับสิ่งที่เชื่อกว่ามีอาถรรพณ์

ผู้แต่งนำความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ เข้ามามีบทบาทในการสร้างเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างคนและรถ ที่มันมันไปเหมือนกันทุกครั้ง เช่น ถ้าใครดลเสียตาเจ้าของรถก็จะ มีคนวิ่งลง เป็นการแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ เป็นเรื่องที่อาจเป็นไปได้เช่นกัน

✓ เรื่อง หญิงกินผิว แก่นเรื่องกล่าวถึงความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์เรื่องหญิงกินผิว ไม่เป็นจริงเสมอไป

ผู้แต่งได้เสนอแกนเรื่องดังกล่าว เพื่อต้องการเปลี่ยนความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงที่สามี ตองตายจากไปคนแถวคนเราไม่ควรถูกตราหน้าว่าเป็นหญิงกินผิว เพราะการตายนั้นอาจเป็นเหตุ โดยบังเอิญ ดังชอย ตัวละครในเรื่องนี้ก็เป็นได้

ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเรื่องบุญ ความเชื่อเรื่องกรรม และอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ดังนี้

ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา เกี่ยวกับเรื่องบุญ บุญต่างนำเอาความเชื่อดังกล่าว
 เขาเป็นแกนเรื่อง 6 เรื่อง คือ กอนแสงตะวันดับฟ้า มหา นวกะเทิด นักลากบ
ฉมรมแม่น้ำ และ เหิงชวานา ทั้งนี้
 เรื่อง กอนแสงตะวันดับฟ้า แกนเรื่องนี้กล่าวถึงทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนอยู่ภายใต้
 กฎของไตรลักษณ์

จากเรื่องนี้ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า ทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง
 ไปตามกฎของ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติของธรรมชาติโดยทั่วไป ดังเช่น
 ตัวละครในอุบาสกมองเห็นความเปลี่ยนแปลงตามกฎดังกล่าวอย่างละเอียด

เรื่อง มหา แกนเรื่องนี้ คือการศึกษาให้เข้าใจหลักของศาสนาอย่างถ่องแท้
 ต้องอาศัยปัญญาเป็นสำคัญ

ความเชื่อเรื่องศาสนาเขามันมีบทบาท ช่วยสื่อความคิดใหญ่อันเห็นว่า การนับถือ
 ศาสนาและการปฏิบัติธรรมอย่างขงายไร เหตุผล ไม่อาจช่วยให้เข้าใจศาสนาอย่างถ่องแท้ได้เลย
 เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ถ้าใครศึกษาไตรปิฎกอย่างจริงจังแล้ว จะทำให้
 ผู้ศึกษาเข้าใจหลักศาสนาได้อย่างแจ่มแจ้ง ดังเช่น บัว ตัวละครในเรื่อง

เรื่อง นวกะเทิด แกนเรื่องนี้ ได้แก่ ผลเสียของนักบวชที่ไม่ปฏิบัติในทางสายกลาง
 แกนเรื่องนี้ ผู้แต่งต้องการเสนอให้เห็นว่า การเชื่อตามคำบอกเล่าของผู้อื่น
 โดยปราศจากการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบนั้น ย่อมก่อให้เกิดผลเสียเป็นต้นาสมเพช
 และขบขันในสายตาผู้อื่นได้ ดังเช่น การกระทำของพระเทิด ตัวละครในเรื่องที่ปฏิบัติตาม
 คำบอกเล่าของพระพี่เลี้ยงทุกอย่าง แม้กระทั่งไปปล้ำในน้ำแกงก็ไม่กล้ารับประทาน เพราะ
 เชื่อคำบอกเล่าว่า พระพี่เลี้ยงกลัวไม่ควรเข้าใกล้สัตว์ตัวเมีย

เรื่อง นักลากบ แกนเรื่อง ก็คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่
 เหล่านั้นเต็มที่

ความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศล เขามันมีบทบาทในการสื่อความคิดให้
 ผู้อ่านเห็นว่า การทำบุญด้วยสิ่งของที่ญาติเคยชอบและเคยใช้ จะส่งผลให้ญาติได้รับผลบุญนั้น
 และเชื่อว่าจะได้นำสิ่งของเหล่านั้นไปใช้ในภพภูมิต่อไป

เรื่อง ฉกรรจ์ แกนเรื่องนี้ แสดงให้เห็นความซัดเซทางความคิด เรื่อง
บาปบุญของคนรุ่นเก่า และคนรุ่นใหม่

ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่อง บาปบุญ คุณโทษ เขามาเป็นสื่อในการเสนอความคิด
ให้อ่านเห็นว่า คนรุ่นเก่าเชื่อว่าการทำบุญต้องไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น แม้สัตว์นั้นจะตายไปแล้ว
ก็ตาม แต่คนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งเห็นว่า การนำเนื้อสัตว์ที่ตายแล้วมาแบ่งปันเพื่อนบ้าน เชื่อว่าบุญ
มากกว่าการนำสัตว์ไปฝัง ดังนั้น การกระทำของยายและลูกชายตัวละครในเรื่องนี้

สำหรับเรื่องสุดท้ายที่แสดง ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา เขามามีบทบาทในการสร้าง
แกนเรื่องของผู้แต่งได้อย่างชัดเจน คือ แก

เรื่อง เหงื่อขานนา แกนเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในการปฏิบัติทาง
ศาสนาของชาวนา

จากเรื่องนี้สะท้อนให้อ่านเห็นว่า ชาวนาส่วนใหญ่นั้น แม้จะเห็นคุณค่าของการทำไร
ไถนา แต่ยังคงสละเวลาเขวี้ยงทิ้งธรรม ซึ่งแตกต่างจากชาวกรุงเทพมหานครที่สละเวลา
เพื่อความสนุกสนานของตนเอง โดยไม่มีเวลาเอาใจใส่ในศาสนาเท่าที่ควร

ความเชื่อเรื่องกรรม เขามามีบทบาทในการแต่งเรื่อง กาเพียงเรื่องเดียว
ดังตัวอย่าง

เรื่อง กา แกนเรื่องคือ ผู้ใดทำกรรมสิ่งใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง
ผู้แต่ง ได้นำความเชื่อเรื่องกรรม เขามาช่วยสื่อความคิดให้อ่านเห็นว่า ใครทำ
กรรมเช่นใดไว้ กรรมนั้นย่อมตอบสนองไม่ช้าก็ทันตาเห็น ดังเช่น ตัวละครในเรื่อง ซึ่งเคยทำ
กรรมไว้ เมื่อวัยเด็ก และกรรมนั้นมาตอบสนองเมื่อตอนที่เขาเป็นหนุ่ม ดังกล่าว

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์มาเป็น
แกนเรื่องสั้น 5 เรื่อง คือ กรรมลิขิต ดวงนารูปโฉม แกเคล็ดไมทัน ดวงคุณเขี้ยว และ
ความทุกข์ของโหร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง กรรมลิขิต แกนเรื่องกล่าวถึง ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ว่า สามารถช่วย
แก้ปัญหาได้เมื่อถึงคราวมีทุกข์

จากเรื่องนี้ ให้นำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์มาสร้างเป็นแกนเรื่องเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า คนเราเมื่อประสบปัญหา ไม่สามารถแก้ไขได้ ยามนั้นมักจะพึ่งพาโหราศาสตร์ เพื่อหากำลังใจเช่นเดียวกับตัวละครในเรื่องนี้

เรื่อง ดวงนารีรูปงาม แกนเรื่องนี้ ถือความเชื่อเรื่องดวงชะตาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์

ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องดวงนารีรูปงามมาสร้างเป็นแกน โดยกำหนดให้ตัวละครตัวหนึ่ง มีดวงชะตาผูกพันอยู่กับเพศหญิง เพื่อสื่อความคิดให้เห็นว่า ดวงชะตาของชายบางคน อาจมีลักษณะเช่นนี้ได้เหมือนกัน

เรื่อง ความทุกข์ของโหรรูป แกนเรื่องแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์สามารถช่วยคลายความทุกข์ได้

ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เข้ามารวบรวมความคิดว่า คนเราเมื่อถึงความมีความทุกข์ มักต้องการเพื่อหนีลอบใจ เช่นเดียวกับโหรรูปในเรื่อง ซึ่งมีอาชีพเป็นหมอดูถึงแม้จะมีความสามารถช่วยตรวจดวงชะตาราศีและคลายทุกข์ให้ผู้อื่นได้ แต่ไม่สามารถคลายความทุกข์ของตนเองได้ จนต้องพึ่งพาพระโหราจารย์ตรวจดวงชะตาให้

เรื่อง แก่เล็กไม่ทัน แกนเรื่อง คือการฝันดวงชะตา อาจทำให้ประสบเคราะห์กรรมได้

แกนเรื่องดังกล่าว ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เข้ามำกำหนดให้ชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นดวงชะตาที่หมอดูทำนายไว้ในที่สุดเขาก็ประสบเคราะห์กรรมจนสิ้นชีวิต โดยไม่สามารถบอกไควว่าเป็นเพราะเหตุบังเอิญ หรือฝันดวงชะตา

เรื่อง ดวงคุณเขี้ยว แกนเรื่องนี้คือ โหราศาสตร์ เป็นเครื่องปลอบใจ ให้คลายทุกข์ได้

เรื่องนี้ โหราศาสตร์ เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่อง โดยตัวละครตัวหนึ่ง ผิดหวังจากความรักและหันเหมาพึ่งโหราศาสตร์ ให้หมอดูทำนายดวงชะตา และเมื่อหมอดูทำนายว่า ดวงของตนและคนรักไม่ใช่เนื้อคู่กัน ตัวละครตัวนั้นจึงทำใจให้หายโศกเศร้าได้ จากแกนเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า บางครั้งโหราศาสตร์ก็เป็นเครื่องปลอบใจที่ดีได้เช่นกัน

ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ผู้แต่งนำมาใช้สร้างแกนเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ หลวงปู่ และ พระตะกั่ว ดังตัวอย่าง

เรื่อง หลวงปู่ แกนเรื่อง คือความเข้าใจในความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนา คือการสร้างถาวรวัตถุเพียงอย่างเดียว

จากแกนเรื่อง ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง และพิธีกรรมต่าง ๆ เข้ามาเป็นสื่อเพื่อเสนอความคิดให้เห็นว่า พระภิกษุบางรูปยังยึดติดอยู่กับถาวรวัตถุมากกว่าการ สืบทอดพระธรรมวินัย อันเป็นแกนของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้นภิกษุประเภทนี้จึงมุ่งปลูกเสก เครื่องรางของขลัง และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการหาเงินตอบแทนเพื่อนำมาใช้สร้างถาวรวัตถุ เป็นการหาชื่อเสียงเกียรติยศอีกทางหนึ่ง โดยไม่ศึกษาและสืบทอดพระธรรมวินัยตามกิจของสงฆ์ ที่พึงปฏิบัติ

เรื่อง พระตะกั่ว แกนเรื่องนี้ กล่าวถึง ความเชื่ออย่างมกมายในพระเครื่องว่า เป็น สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นอาจนำไปสู่การสูญเสียทั้งทรัพย์สิน และชีวิตได้

เรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นผู้อ่านเห็นว่า พระเครื่องที่ศักดิ์สิทธิ์ในสายตาของคนทั่วไปนั้น อาจเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่ง ที่มีการสร้างเรื่องหลอกลวงกันอย่างแนบเนียนก็เป็นได้ ดังเช่น พระตะกั่ว ของเขมรที่พบในตนไผ่ และใคร ๆ ต่างพากันมาเช่าซื้อควยราคาแพง เพราะหลงเชื่อว่า เป็น พระศักดิ์สิทธิ์ แต่แท้จริงแล้วเป็นเพียงพระธรรมดา ซึ่งลุ่มสุกแอบใส่ไว้ในตนไผ่ก่อนเพียงเพื่อหวัง ลอแหลมเล่นเท่านั้น

ความเชื่อเรื่องการสักยันต์ เข้ามามีบทบาทต่อแกนเรื่องนำมันเสือเพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง นำมันเสือ แกนเรื่อง คือความเชื่อที่ว่ามันเสือ เมื่อนำมาสักยันต์จะทำให้ ผู้ถูกสัก เกิดความกล้าหาญประดุจเสือ

ผู้แต่งได้เสนอความคิดนี้โดยอาศัยความเชื่อเรื่องการสักยันต์เข้ามาเป็นสื่อ เพื่อ สนับสนุนความเชื่อเรื่อง ความศักดิ์สิทธิ์ของนำมันเสือและในขณะที่ยืนยันความเชื่อนี้ ก็ต้อง มีการทำพิธีปลูกเสกประกอบด้วย จึงจะทำให้ศักดิ์สิทธิ์จริงดังในเรื่อง

ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องที่ถูกนำเสนอมาใช้ในการประพันธ์เรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ สมุนไพรของยายพรอม และ คุณปู่ ดังนั้น เรื่อง สมุนไพรของยายพรอม แกนเรื่องก็คือ การนำสมุนไพรมาใช้ควรรักษาให้ดีกว่าสมุนไพรที่มีทั้งคุณและโทษ

จากแกนเรื่องนี้ ความเชื่อเรื่องสมุนไพร เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า สมุนไพรนั้นนอกจากจะนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมาย แต่หากใช้ไม่ถูกต้องก็อาจจะก่อให้เกิดโทษได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นการนำสมุนไพรมาใช้รักษาโรคจึงควรรักษาให้รอบคอบเสียก่อน มิเช่นนั้นอาจเกิดโทษเช่นเดียวกับยายพรอม ตัวละครในเรื่องนี้ที่นำสมุนไพรมาปรุงรับประทานเองโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

เรื่อง คุณปู่ แกนเรื่องกล่าวถึง ความเชื่อเรื่อง ยาสมุนไพรของแพทย์แผนโบราณที่สามารถช่วยบำบัดโรคภัยต่าง ๆ ได้

จากแกนเรื่องนี้ผู้แต่งได้เสนอกรรมวิธีในการรักษาโรคผ่านตัวละครซึ่งเป็นแพทย์แผนโบราณ คือ คุณปู่ ที่เชี่ยวชาญในการรักษาโรคโดยใช้สมุนไพร จนทำให้เป็นที่นิยมยอมรับของชาวบ้าน แสดงให้เห็นว่า การรักษาโรคด้วยสมุนไพรอย่างถูกวิธีนั้น ก็ช่วยให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บได้

2. ประเพณี

ประเพณี เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องของผู้ประพันธ์มีสองลักษณะคือ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีประจำปี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ที่เข้มาเป็นแกนเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่ามี 2 ประเพณีคือ ประเพณีงานบวช และประเพณีเนื่องในการตาย ซึ่งจะขอแยกกล่าวตามลำดับดังนี้

ประเพณีเนื่องในการตาย ผู้แต่งนำเสนอสร้างแกนเรื่องสั้น 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ดอกไม้ไฟ จดหมายถึงปรโลก คนมีราคา วัดครึ่งหนึ่งกรรมกรครึ่งหนึ่ง คืนเพ็ญของยายแถม และ ทางศพผาน เป็นต้น

เรื่อง ดอกไม้ไฟ แกนเรื่องนั้นคือ การจัดงานศพเพียงเพื่อประกาศความยิ่งใหญ่ และความร่ำรวยของเจ้าภาพขมขื่นเสีย

จากแกนเรื่องนี้ ไคสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นว่า การจัดงานศพไม่จำเป็นต้องจัดอย่างฟุ่มเฟือย และใหญ่โตมโหฬาร เพราะนอกจากสิ้นเปลืองโดยไร้เหตุแล้ว ก็ไม่ก่อให้เกิดผลดีใด ๆ แก่เจ้าภาพเลย บางครั้งอาจก่อความเสียหายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์อีกด้วย ดังเช่น งานศพที่จาสมาน จิตินเมยายของตน ซึ่งปรากฏว่า หลู่ไฟแบบใหม่ที่จาสมานตั้งใจว่าจะจุดเป็นพิเศษกลับกลายเป็นระเบิดทำให้ผู้คนเสียชีวิตอย่างไม่คาดคิด

เรื่อง จุดหมายถึงปรโลก แกนเรื่องกล่าวถึง การจัดงานศพที่หวังผลประโยชน์ตอบแทนนั้นจะไม่เกิดผลดีกับใครเลย

เรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำประเพณีงานศพ เขามาช่วยสื่อความคิดเกี่ยวกับการจัดงานศพในอีกแง่มุมหนึ่งว่า การจัดงานศพในปัจจุบันนี้ นอกจากจะจัดกันอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อเอาหน้าเอาตากันแล้ว ก็มักมีเจ้าภาพบางกลุ่มจัดขึ้นเพื่อหวังเงินช่วยเหลือจากญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ดังเช่น เจ้าภาพงานศพของยาในเรื่องนี้ ซึ่งต่างก็แย่งกันเตรียมของไว้อวยพรแขกของตนเป็นพิเศษ ในที่สุดก็ทะเลาะเบาะแว้งกันเพราะความระแวงในเรื่องเงินช่วยเหลือ ดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า การหาผลประโยชน์เขวี้ยงยังฉับพลันในการสร้างแกนเรื่องของผู้แต่งอีกด้วย ดังตัวอย่าง

เรื่อง วัดครึ่งหนึ่งกรรมกรครึ่งหนึ่ง แกนเรื่องนั้นคือ การจัดงานศพในวัด ยอมทำให้วัดแสงหาผลประโยชน์ได้

ประเพณีงานศพเขวี้ยงยังฉับพลันช่วยสื่อความคิด ให้ผู้อ่านมองเห็นว่า การหารายได้เขวี้ยงของกรรมกรวัด ส่วนหนึ่งนั้นมาจากการจัดงานศพของชาวบ้านโดยการให้เจ้าภาพ เขยี่ยมสิ่งของต่าง ๆ จากทางวัด ซึ่งเจ้าภาพจะต้องจ่ายเงินเป็นค่าตอบแทน บางครั้งกรรมกรวัด ก็ได้อะไรจัดเตรียมสิ่งของในงานศพ และหาผลประโยชน์ต่าง ๆ จากเจ้าภาพ โดยปราศจากความเห็นอกเห็นใจ เช่น การติดต่อกับพ่อค้าเพื่อนำสิ่งของมาใช้ในงานก่อน ดังตัวอย่างในเรื่องที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สำหรับเรื่อง คนเพี้ยนของยายแถม แกนเรื่องกล่าวถึงว่าการจัดงานศพ
ก็สามารถแสดงให้เห็นฐานะที่แตกต่างกันระหว่างคนรวยกับคนจนได้

แกนเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นว่า ประเพณีงานศพระหว่างคนจนและคนรายนั้น
แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพราะคนรวยมีอำนาจของเงินมาช่วยคลี่คลายปัญหาอย่างเป็นไปตาม
ใจปรารถนาได้ ขณะที่คนจนไม่มีเงินมาช่วยทั้งเงินถวายพระ และเงินบำรุงเมรุเผาศพ ดังเช่น
ศพของตาหว่า คนจนแห่งหมู่บ้าน และศพของคนรวยแห่งหมู่บ้าน ในเรื่องนี้

เรื่อง คนมีราคา แกนเรื่องคือ สัปเหร่อเป็นอาชีพ ที่คนทั่วไปมองเห็นว่า
เป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ

ผู้แต่งนำประเพณีงานศพเข้ามาเป็นบทบาท เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่า บุคคลสำคัญ
ที่ช่วยจัดการกับศพให้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี และจะขาดเสียไม่ได้คือ สัปเหร่อ แต่อาชีพนี้
กลับได้รับการดูถูกจากคนทั่วไป โดยหาว่าไม่มีความดี สัปเหร่อ งานศพก็จะผ่านไปด้วยความยาก
ลำบาก

เรื่อง ทางศพผาน แกนของเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าประเพณีการเคลื่อนศพ
มีขั้นตอนและรายละเอียดมากมาย

แกนเรื่องนี้ ผู้แต่งต้องการเสนอขั้นตอนการเคลื่อนศพไปวัดโดยอาศัย
ประเพณีงานศพเป็นสื่อให้เห็นขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างละเอียดว่า การเคลื่อนศพ
ต้องทำอย่างไรบ้าง เริ่มตั้งแต่การบรรจุศพออกจากบ้าน การเดินทางทาง หลอดจนการจัดขบวน
และไปรวมเผาศพ ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้ว

ประเพณีงานบวช เข้ามามีบทบาทเป็นแกนเรื่องสั้นในเรื่องงานบวช
เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง งานบวช แกนเรื่องนี้ได้แก่ คนที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกันอาจมีความเห็น
ในสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้

ผู้แต่งได้นำประเพณีการจัดงานบวช เข้ามามีบทบาทสื่อความคิดให้ผู้อ่านเห็นว่า
การจัดงานบวชในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งวิธีการและจุดมุ่งหมาย ดังเช่น
การจัดงานบวชในเรื่องนี้ ที่แม้จะเป็นคนสมัยเก่า เขาก็ต้องการบวชเพื่อเอาบุญ ไม่ควรจัดงาน

เสียงร่ำไห้ ไม่มีการขาดตัวกวด คอลงคนไม่มีการดื่มสุรายาเมาใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ผู้ชาย กลับมีความเห็นตรงกันข้ามทุกประการ

2.2 ประเพณีประจำปี ประเพณีประจำปีที่เขามานิยมพบปะในการสร้างแกนเรื่อง ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีเทศน์มหาชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเพณีสงกรานต์ เขามานิยมพบปะเป็นแกนเรื่อง ดวงตาสวรรค์ เพียง เรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง ดวงตาสวรรค์ แกนเรื่องก็คือ การแสวงหาผลประโยชน์จากชาวบ้าน โดยอาศัยประเพณียังหน้า

จากเรื่องนี้ ผู้แต่งได้เสนอแก่นเรื่องโดยใช้ประเพณีงานสงกรานต์ ซึ่งนิยม จัดทั่วทั้งเขมาเป็นสื่อเพื่อให้เห็นว่า อาชีพผู้แอบแฝงเขามาหาผลประโยชน์ เอาตัวเอาเปรียบ ชาวบ้าน โดยอาศัยประเพณี และเล่ห์เหลี่ยม เพื่อหลอกลวงให้ชาวบ้านหลงเชื่อถอยการแสวงหา เป็นผู้ใจบุญสุนทาน เพื่อทำให้ชาวบ้านเชื่องในที่สุดก็หลอกลวงชาวบ้านได้โดยง่าย

ประเพณีลอยกระทง เขามานิยมพบปะสร้างแกนเรื่อง ปลายทางของกระทง เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปลายทางของกระทง แกนเรื่องก็คือ จุดมุ่งหมายของประเพณีงาน ประเพณี อยู่กับการแสวงหาผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่ม

ผู้แต่งได้เสนอแก่นเรื่องนี้โดยผ่านทางประเพณีลอยกระทงประจำปีของชาวบ้าน แห่งหนึ่ง ซึ่งได้จัดทั่วและมีคนมาชมมาชม บางมาลอยกระทง บางมาทำบุญ ส่วนหนึ่งมาเพื่อ ฉกฉวยหาผลประโยชน์อันมีค่า พอลา เมลา รวมทั้งเก็บยากจนต่างกวาดน้ำแย่งกันเพื่อหาเศษเงิน ในกระทงทิ้งกลว

ประเพณีเทศน์มหาชาติ เขามานิยมพบปะในการสร้างแกนเรื่อง แหล่ดูทุ่ง เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง แหล่ดูทุ่ง แกนเรื่องก็คือ การแสดงพิธีกรรมเกี่ยวกับงานเทศน์มหาชาติ ในปัจจุบันที่แตกต่างไปจากเดิม

เรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำประเพณีการเทศน์มหาชาติมาเป็นสื่อในการเสนอขั้นตอนของการจัดพิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีการเทศน์แบบเหลือนอก นั้บว่าแตกต่างไปจากของเดิม ต่อมาจึงมีการปรับปรุงในนาสนใจโดยนำการเทศน์ของพระนักเทศน์เทศน์ตนเองมาใช้ประกอบ

3. กษิต เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่อง นักสู่นอกสังเวียน เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง นักสู่นอกสังเวียน แกนเรื่องนี้กล่าวถึงสุภาพบุรุษที่ใจต่าง ๆ ที่เขียนไว้นบนรถเมลัน ไม่สามารถช่วยเพื่อนสนิทขยับรถได้

จากเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำกษิตมาเป็นสื่อสะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมของคนขยับรถตรงกันข้ามกับสุภาพบุรุษที่คิดไว้หมายรถนั้น ๆ เช่น สุภาพบุรุษบอกว่า "ไม่มีท่านเราคิไม่มีรถท่านคิน" และ "เรารักผู้โดยสารทุกท่านเหมือนชีวิตของเรา" แต่คนขยับรถกลับทักทายผู้โดยสารด้วยสำเพทุเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

4. ศิลปะและอื่น ๆ ส่วนศิลปะและอื่น ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องของผู้แต่ง พบว่าเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 มีการนำเพลงพินบาน เพลงกล่อมเด็ก และกีฬาเขามาสร้างแกนเรื่อง ดังรายละเอียดที่จะเสนอต่อไปนี้

เพลงพินบาน เข้ามามีบทบาทในการสร้างแกนเรื่อง เพลงใบไม้ เรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง เพลงใบไม้ แกนเรื่องนี้ผู้แต่งแสดงให้เห็นความรักและความผูกพันของหญิงสาวที่มีต่อเพลงพินบาน

ผู้แต่งได้นำเพลงพินบานเข้ามาเป็นสื่อเพื่อเสนอความคิดให้ผู้อ่านเห็นว่าคนรุ่นเก่าจำนวนหนึ่งยังคงรักและหวงแหนวัฒนธรรมเก่าแก่เกี่ยวกับเพลงพินบานของไทยไว้ และต้องการจะถ่ายทอดให้ลูกหลานของตน แต่ไม่สามารถจะทำได้ เพราะคนรุ่นใหม่ส่วนมากเห็นว่าเพลงเหล่านี้ล้าสมัยเกินไปเสียแล้ว เมื่อเทียบกับเพลงลูกทุ่งที่มีจังหวะและเสียงดนตรีเร้าใจอย่างปัจจุบัน

เพลงกล่อมเด็ก ผู้แต่งนำเพลงกล่อมเด็กมาสร้างแกนเรื่อง แผ่นเพลงของแม่เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง แผ่นเพลงของแม่ แก่นของเรื่องนี้ผู้แต่งคือให้เห็นว่าเพลงกล่อมเด็ก มีคุณค่าต่อชีวิตคนไทยเสมอ

จากเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำเพลงกล่อมเด็กมาช่วยสื่อความคิดใหญ่อันเห็นว่า เพลงกล่อมเด็กของไทยนั้นมีจำนวนมากมายเหมาะที่จะนำมาใช้ร้องกล่อมเด็กเพื่ออบรมสั่งสอน ทั้งในแง่ของความรู้และในแง่ของภาษา อีกทั้งยังเป็นสื่อถ่ายทอดความรักความอบอุ่นจากแม่ไปสู่ลูกอีกด้วย

ก๊ฬา ก๊ฬาที่เข้ามาพบปะในการสร้างแกนเรื่องคือ ก๊ฬาวย ซึ่งปรากฏในเรื่อง มวยคุญยา เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง มวยคุญยา แก่นเรื่องนกลมวยซึ่งเป็นศิลปะการป้องกันตัวในสมัยก่อน กลายเป็นเครื่องมือการพนันของคนในปัจจุบัน

ผู้แต่งได้นำก๊ฬาวยมาใช้เป็นสื่อเสนอแนวคิด ใหญ่อันมองเห็นว่า ก๊ฬาวย ซึ่งแต่เดิมถือเป็นศิลปะการป้องกันตัวของชาวนานอย่างหนึ่ง แต่ปัจจุบันก๊ฬาวยได้กลายเป็นก๊ฬาแห่งการพนันขึ้นต่อเพื่อความบันเทิง และเพื่อเงินไปโดยปริยาย

บทบาทวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในคานทาง ๆ เช่น ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ และอื่น ๆ ที่ผู้แต่งนำมาใช้สร้างแกนเรื่องดังกล่าว จะช่วยให้เรื่องมีความสมจริง น่าสนใจ ทำให้ผู้อ่านมีความเห็นคล้อยตามได้ ขณะเดียวกันผู้แต่งก็ต้องการจะเสนอให้เห็นว่าวัฒนธรรม ความเชื่อบางประการก็ไม่เป็นจริงตามที่ชาวบ้านเชื่อดังที่บอกกันมาเสมอไปอีกด้วย ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นถึง ประเพณีของชาวนานที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมานั้นกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากแกนเรื่องของผู้แต่งเสนอให้เห็นในลักษณะต่าง ๆ กัน ตามที่กล่าวมา

โครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้ง หรือปัญหาของตัวละคร พฤติกรรม การแก้ไขปัญหามาของตัวละคร จนกระทั่งข้อขัดแย้งต่าง ๆ เหล่านั้นคลี่คลายและจบสิ้นลงไป ซึ่งโครงเรื่องดังกล่าววัฒนธรรมได้เข้ามาเป็นแบบอย่างใดอย่างหนึ่งต่อการสร้างโครงเรื่อง เช่น เป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้ง เป็นต้น

จากการศึกษารวบรวมเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 จำนวน 70 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า โครงเรื่องที่มีลักษณะดังกล่าวนี้น่าสนใจ

1. ความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เชื่อนับถือมาแต่โบราณในการสร้างโครงเรื่อง ซึ่งความเชื่อดังกล่าว ได้แก่ ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ โหราศาสตร์ การสัจยันต์ เครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องสมุนไพร และความเชื่อเรื่องอื่นเนื่องมาจากศาสนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เชื่อนับถือมาแต่โบราณในการกำหนดโครงเรื่อง เรื่องสั้น 8 เรื่อง คือ โคกพระนาง อาถรรพณ์ขมิ้น ทานตะวันคอกหนึ่ง แมน พอ เจ้าพ่อทังแสนดิน เพื่อนรัก และ หญิงก้นแก้ว

เรื่อง โคกพระนาง เรื่องนี้ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้สร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร คือชายหนุ่มคนหนึ่งกับชาวบ้านที่มีความเห็นไม่ตรงกันเกี่ยวกับศาลโคกพระนาง ในขณะที่ชาวบ้านเคารพนับถือศาลโคกพระนาง แต่ชายหนุ่มกลับเห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหล เขาจึงพยายามพิสูจน์ให้ทุกคนเห็นว่า ความคิดของเขาถูกต้อง แต่ผลสุดท้ายเขากลับต้องยอมรับความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากโครงเรื่องนี้ พบว่าวัฒนธรรมเชื่อนับถือมาแต่โบราณ เป็นตัวบทเหตุแห่งความขัดแย้งของตัวละคร และเขามีกำหนดพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง โดยให้ชายหนุ่มพยายามที่จะรอดชีวิตเพื่อผจญความเชื่อของชาวบ้านให้หมดสิ้นไป แต่ปัญหานั้นกลับคล้อยไปในทางตรงกันข้ามกับความตั้งใจของชายหนุ่ม คือเขากลับเป็นฝ่ายยอมรับความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติไปโดยอ้อมหนึ่ง

เรื่อง อาถรรพณ์ขมิ้น โครงเรื่องกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหนึ่งกับความเชื่อเรื่องขมิ้นอันเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย คือสมาชิกในครอบครัวบางคนไม่เชื่อในเรื่องอาถรรพณ์ จึงหาทางขมิ้น ผลสุดท้ายครอบครัวนั้นก็ต้องมอดเป็นไปโดยพบกับความพินาศในที่สุด

เรื่องนี้ วัฒนธรรมความเชื่อดังเห็นธรรมชาติโคเซมาเป็นตัวกำหนด
ความขัดแย้งของตัวละครกับจอมอึ้ง ซึ่งมีความเชื่อดังกันมาว่าเป็นสิ่งที่มีอาถรรพณ์ และก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้นเมื่อตัวละครในเรื่องโกทาตาย จึงเกิดปัญหา
ตามมาเป็นระยะ คือตัวละครที่ตายประสบอุบัติเหตุถึงแก่ชีวิต ถอดมาตัวละครเป็นแม่ก็ได้รับ
สิ่งพิศมัยเองขอ แตกต่างกันไป ส่วนตัวละครที่เป็นพ่อเมื่อจะฆ่าด้วยจอมอึ้งเพราะเชื่อว่าป็น
ต้นเหตุของปัญหา ก็ประสบกับความหายนะคือ บานถูกไฟไหม้ ภรรยาและลูกสิ้นชีวิต เพราะ
จอมอึ้งเพียงอันเดียว ความเชื่อในลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่ชาวบานยอมรับสืบทอดกันมาเมื่อพบสิ่งใด
แตกต่างไปจากสิ่งตนเคยพบเห็น ก็เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมือ

เรื่อง ทานตะวันคอกหนึ่ง โครงเรื่องเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้ง
ระหว่างตัวละคร ชายผู้หนึ่งกับชาวบาน จุดเริ่มต้นของปัญหา คือชาวบานเชื่อว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์
สิงสถิตอยู่ที่คอกทานตะวันคอกหนึ่ง อันเป็นสาเหตุให้เกิดเรื่องราวต่าง ๆ ตามมามากมาย
ในที่สุด ทานตะวันก็ถูกทำลายไป

จะเห็นได้ว่า บทบาทของความเชื่อในสิ่งเห็นธรรมชาติโคเซมาช่วย
เสริมให้โครงเรื่องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้แต่งได้นำความเชื่อดังกล่าวเขามากำหนดความขัดแย้งของ
ตัวละคร เพื่อให้เห็นว่าความเชื่อของบางชนอาจเป็นอุปสรรคประการหนึ่ง ที่ทำให้การพัฒนา
ประเทศไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร

เรื่อง แม่น โคกลาวถึงตัวละครตัวหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อในเกจิอาจารย์
ใบหยงอย่างมาก แม่ว่าอาจารย์ผู้นั้นจะใบหยงไม่ถูก ตัวละครจึงอดวางใจเชื่ออยู่เช่นเดิม
ความเชื่อในเกจิอาจารย์ดังกล่าว โคเซมาบทบาทในการกำหนด
พฤติกรรมของตัวละคร เพื่อให้เรื่องดำเนินไปสู่จุดคลี่คลายว่า ความเชื่อเรื่องเกจิอาจารย์ใบหยง
ยังคงมีอิทธิพลต่อชาวบานเยี่ยงมาตอง อย่างยากแก่การลบเลือนให้หายไป

นอกจากนี้ยังมีการนำความเชื่อเรื่องการเป็นร่างทรง มาเป็นบทบาทใน
วรรณกรรมอีกด้วย ดังปรากฏในเรื่อง พ่อปู่ และเจ้าพ่อทั้งแปดคน ดังนี้

เรื่อง พอมู่ เป็นเรื่องความขัดแย้งภายในครอบครัวของหญิงผู้หนึ่ง โดยมีสาเหตุมาจากความเชื่อเรื่องการทรงเจ้า เป็นเหตุให้ตัวละครมีพฤติกรรมผิดแปลกไปจากปกติจนคนทั่วไปมองความเห็นว้างเป็นโรคประสาท

จากโครงเรื่องนี้ พบว่าความเชื่อเรื่องพิธีกรรมชาติเซ่นสรวงแบบพื้นบ้าน ความขัดแย้งในเรื่อง เป็นที่มาเหตุแห่งปัญหาทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังพบใน เรื่องดังแท่นจนจบ

เรื่อง เจ้าพอมู่ โครงเรื่องเป็นเรื่องราวของเจ้าพอมู่สองคนต้องการช่วยเหลือเพื่อนมาที่เค็ดครอบในท้องถนนเองดูแลอยู่ ตามอุบายการของแต่ละคน

บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านนำมากำหนดโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร โดยอาศัยความเชื่อเรื่องเจ้าพอมู่เป็นตัวละครเอกของเรื่อง การดำเนินเรื่องดำเนินไปด้วยการสนทนาของเจ้าพอมู่ทั้งสอง โดยคำในบทสนทนาได้แสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องการบนบานศาลกล่าวของชาวบ้าน ซึ่งมีอยู่อย่างแพร่หลายทั้งในกรุงและบ้านนอก

เรื่อง เพื่อนรัก เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพของชายผู้หนึ่งกับรถยนต์ของเขา ซึ่งมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้งคล้ายมีอารมณ์บางอย่างเข้ามาเป็นตัวกำหนด ในที่สุดเมื่อเขาคิดสินใจขายรถไปอาการเจ็บป่วยของเขาก็หายเป็นปกติ

จากโครงเรื่องนี้ ผู้แต่งมีเจตนาที่จะนำความเชื่อเรื่องอารมณ์มาใช้ในการสร้างปัญหา ตลอดจนการดำเนินเรื่องและการจบเรื่อง โดยให้ตัวละครและเรื่องอื่นเป็นไปรวมกันทุกครั้ง จนทำให้เราเชื่อว่า รถคันดังกล่าวมีอารมณ์จริง

นอกเหนือจากความเชื่อที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังพบว่าความเชื่อเรื่องหญิงกินข้าวได้เซ่นสรวงแบบพื้นบ้านในการสร้างโครงเรื่องครั้งนี้

เรื่อง หญิงกินข้าว เป็นเรื่องราวของแม่ยายที่สามีต้องตายจากไปคนแล้วคนเล่า จนเป็นที่เลื่องลือของชาวบ้านว่าหลอนเป็นหญิงกินข้าว ครั้นสุดท้ายเมื่อหลอนแต่งงานอีก ชาวบ้านคาดหมายว่าสามีของหลอนจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน เรื่องจบลงครั้งที่สามมีคนสุดท้ายของหลอนไม่ตาย แต่ทำงานเลี้ยงฉลองลูกในท้องอย่างมีความสุข

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องหญิงกินข้าว เขามามีบทบาทช่วยเน้นพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ให้เป็นไปตามความเชื่อของชาวบ้านอย่างสมจริง แต่จุดจบของเรื่อง ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องหญิงกินข้าวเป็นเหตุบังเอิญ ที่อาจเกิดขึ้นกับหญิงคนใดคนหนึ่งก็ได้

1.2 ความเชื่อเนื่องจากศาสนา

วรรณกรรมเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ให้ความสำคัญกับความเชื่อเนื่องจากศาสนามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง ซึ่งประกอบไปด้วย ความเชื่อเรื่องหลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนหลักของพระพุทธศาสนา บาป-บุญ และความเชื่อเรื่องกรรม

ในการวิเคราะห์บทบาทดังกล่าว จะจำแนกออกเป็น 2 ประเด็นตามลักษณะของความเชื่อดังนี้

ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำความผิดที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้น คือความศรัทธาในพุทธศาสนา การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ การทำบุญให้ทานและการถือศีล ซึ่งผลของการกระทำดังกล่าว จะได้รับบุญ คือความสบายใจ เป็นสิ่งตอบแทน ความเชื่อเรื่องปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้น 6 เรื่อง คือ มหา นวกะเทิด กอนแสงตะวันดับฟ้า นักร้อง ลมริมแม่น้ำ และเหงื่อชาวนา ดังนี้

เรื่อง มหา เป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างตัวละคร 2 ตัว ที่มีความเห็นเกี่ยวกับหลักคำสอนในศาสนาไม่ตรงกัน เรื่องโคลงเอเชียดูแลใจได้จริงขอเท็จจริงเกี่ยวกับศาสนาให้ตัวละครคนหนึ่งเข้าใจ และแนะนำให้ศึกษาจากคำร่ำพิงาย ในที่สุดตัวละครผู้นั้นก็เข้าใจในรสพระธรรม และตัดสินใจออกบวช

จากเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องศาสนาเข้ามาสร้างเป็นความขัดแย้งให้กับตัวละครในเรื่อง เพื่อให้เห็นว่า ศาสนาตามความเข้าใจของแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนเข้าใจว่า การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพียงอย่างเดียวก็พอแล้ว เช่น การกระทำของบัวในเรื่องนี้ แต่บางคนเข้าใจว่าการนับถือศาสนาที่แท้จริง นอกจากจะปฏิบัติธรรมแล้วยังต้องเข้าใจแก่นแท้ของศาสนานั้น ๆ ด้วยเช่นเดียวกับผู้เล่า ซึ่งเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง ความขัดแย้งดังกล่าวได้คลี่คลายลงโดยผู้แต่ง ให้บัวเปลี่ยนแปลงความเชื่อของตัวเองไปในทางที่ถูก โดยการแนะนำของผู้เล่า

เรื่อง นวกะเทิด โครงเรื่องชายหนุ่มหนึ่งไต่บวช เป็นพระและปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดจนเกินไป โดยปราศจากการไตร่ตรอง เป็นเหตุให้เกิดผลเสียจนไม่เป็นที่ยอมรับของพระรูปอื่น

ผู้แต่งนำความเชื่อเรื่องศาสนาเข้ามาสนับสนุนบทบาทในการกำหนดปัญหา ให้ตัวละครคือ เทิด เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อดังกล่าวจากการพิจารณาด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ ก่อทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่นาฏชนในสายตาของผู้อื่น ดังเช่น พฤติกรรมของเทิดในเรื่องนี้

เรื่อง กอนแสงตะวันลับฟ้า เป็นเรื่องเกี่ยวกับการยอมรับสิ่งสอนลูก ของตัวละครผู้หนึ่ง โดยอาศัยหลักธรรมของพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

จากเรื่องนี้พบว่า บทบาทความเชื่อ เรื่องกฎไตรลักษณ์เข้ามามีส่วนสำคัญในการสร้างโครงเรื่อง ซึ่งพอได้ยอมรับลูกของตน โดยอาศัยกฎไตรลักษณ์จากศาสนามาเป็นเครื่องประกอบการอธิบายให้ลูกเข้าใจถึงกฎธรรมชาติที่คล้ายคลึงกัน ตั้งแต่ตนจนจบ

ความเชื่อเรื่องการทำบุญ ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องหลายเรื่องด้วยกัน ดังตัวอย่างเช่น

เรื่อง นักล่าถน เป็นเรื่องของคนที่เชื่อว่าการทำบุญอุทิศบาตร อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ ญาติของพี่ชายชอบจะทำให้พี่ชายได้รับส่วนกุศลที่ตนพอใจ

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างจุดเริ่มต้นของเรื่อง เพราะเมื่อนางมายืนในความเชื่อดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้นางเที่ยวหาซื้อของมาอย่างมากมายเพื่อนำมาถวายพระ ซึ่งนางหวังว่า สามีของนางจะได้รับส่วนกุศลเหล่านั้น

การทำบุญในวันธรรมสวนะ หรือทำบุญในวันพระ เข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง เหงื่อชานา เป็นเรื่องของชายคนหนึ่ง ที่ได้ไปสัมผัสกับชีวิตชนบท ที่ผูกพันเลือดเนื้อ ศรัทธาในศาสนาอย่างแนบแน่น ทำให้เขาศรัทธาในศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

ศาสนาเชนมีบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง โดยเรื่องราวทั้งหมด เป็น
เรื่องแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในศาสนาที่มีบทบาทต่อชีวิตของชาวมาณฑลตลอดเวลา แม้กระทั่ง
วันหยุดงานก็ถือเอาวันพระเป็นวันกำหนด ซึ่งแตกต่างจากชีวิตของชาวมาณฑลในเมือง

อีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งยืนยันได้อย่างชัดเจนถึงบทบาทความเชื่อเรื่องศาสนา
เข้ามาสร้างโครงเรื่องใดแก่

เรื่อง ฉริมแม่น้ำ โครงเรื่องเป็นความขัดแย้งระหว่าง แม่น้ำลูก ซึ่งมี
สาเหตุมาจากการความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษต่างกัน

ความขัดแย้งดังกล่าว มีจุดเริ่มต้นมาจากการเชื่อในศาสนาเป็นประการ
สำคัญ ทำให้ยายและลูกชายซึ่งมีทัศนะเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษไม่ตรงกัน จึงเกิดความขัดแย้งกันขึ้น
ในขณะที่ยายเชื่อว่าการกินควายตาย ถือเป็นบาปอย่างหนึ่ง แต่ลูกชายกลับเห็นว่าควานำเนื้อควาย
มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการนำมาเป็นอาหารแจกจ่ายกันจะได้อุดมมากกว่าบาป ซึ่งความขัดแย้ง
ดังกล่าว ไม่สามารถที่จะชักไปได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อในเรื่องศาสนาของแต่ละคน
นั้นมีต่อศาสนาเดียวกัน บางครั้งอาจจะแตกต่างกันได้

ความเชื่อเรื่องกรรมชั้ว ในที่นี้หมายถึง การเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับ
ความเดือดร้อนควายเจตนา ซึ่งบุคคลกระทำสิ่งใดไว้มิได้รับผลแห่งการกระทำนั้นตอบแทนเสมอ
ดังตัวอย่าง

เรื่อง กา โครงเรื่องเป็นเรื่องของคนที่สร้างกรรมไว้มิได้รับ
ผลตอบแทนเช่นเดียวกัน

จากเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้นำความเชื่อเกี่ยวกับกรรมชั้วมาสร้าง
เป็นโครงเรื่อง โดยนำมาสร้างให้เห็นถึงการชดเชยกรรมของสัตว์และคน ซึ่งคนจะต้องชดเชย
หนี้การกระทำของตนเพราะทำร้ายสัตว์ตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก จึงส่งผลให้ตัวละครซึ่งเป็นคนต้องพบกับ
จุดจบในที่สุด

1.3 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

วรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ได้นำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวกับดวงชะตาเข้ามาเป็นบทบาทต่อการสร้างโครงเรื่องสั้น 4 เรื่อง คือ แก่เลียดไม้ต้น ดวงคุณเขียว ความทุกข์ของไทรรูป และกรรมลิขิต ดังนี้

เรื่อง แก่เลียดไม้ต้น เป็นเรื่องของหญิงสาวผู้หนึ่งที่มีความเชื่อเรื่องดวงชะตามาก และในที่สุดก็คิดในกรอบกรงของเชือกของประสบการณ์ที่ดวงชะตาลิขิต

จากเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำเอาความเชื่อเรื่องดวงชะตาเป็นบทบาทสร้างเป็นโครงเรื่อง โดยสร้างความขัดแย้งให้ตัวละครชายหนุ่มที่ฝันดวงชะตาจากคำทำนายของโหร จึงทำให้ชายหนุ่มต้องประสบอุบัติเหตุอันชั่วร้าย

เรื่อง ดวงคุณเขียว เป็นเรื่องของหญิงสาวผู้หนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับดวงชะตาที่ไม่สมพงศ์กับเนื้อคู่ จึงทำให้หลอนระงับความโลภเถรใด เมื่อชายคนรักไปแต่งงานกับหญิงอื่น

จะเห็นว่าความเชื่อเรื่องดวงชะตาได้เข้ามาเป็นบทบาท กำหนดความคิดให้แสนเสนห์ ยอมรับสภาพการเปลี่ยนใจของชายคนรักที่เคยมีต่อหลอน ไปมีหญิงอื่น ทั้งนี้เพราะแสนเสนห์เชื่อคำทำนายของหมอว่า ดวงชะตาไม่สมพงศ์กัน ในที่สุดเรื่องก็ไปสู่จุดคิดคล้ายที่ว่าไม่ควรฝันดวงชะตาแต่งงานเพราะอาจประสบความหายนะใด

นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ยังเข้ามาเป็นบทบาทสร้างความขัดแย้งให้ตัวละครอีกด้วย ดังตัวอย่าง

เรื่อง ความทุกข์ของไทรรูป เป็นเรื่องราวของโหร ที่เคยช่วยดูดวงชะตาให้ผู้อื่นคล้ายๆกัน แต่เมื่อถึงคราวที่ตนเองมีทุกข์บางอย่างก็ไม่สามารถช่วยตนเองได้

ความเชื่อเรื่องดวงชะตาดังกล่าวเข้ามาเป็นบทบาทช่วยสร้างความขัดแย้งในตัวไทรรูป ที่เคยช่วยทำนายดวงชะตาให้ผู้อื่น เพื่อปลอบใจให้คลายทุกข์ แต่เมื่อตนเองมีความทุกข์ กลับต้องให้ผู้อื่นช่วยดูดวงชะตาให้ตนบางเป็นการสร้างกำลังใจให้ตนเอง

เรื่อง กรรมลิขิต เป็นเรื่องของชายหนุ่มผู้หนึ่งที่มีความเชื่อว่าการจะทำอะไรก็ตามขึ้นอยู่กับดวงชะตาทั้งสิ้น

จากโครงเรื่องนี้จะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องดวงชะตาเข้ามากำหนดหนทางแก้ปัญหาให้ตัวละครคือ เมื่อตัวละครไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าจะหนีไปทางใดก็ จึงจำเป็นต้องอาศัยความเชื่อเรื่องคำทำนายเข้ามาช่วยตัดสินใจและดำเนินการไปตามคำทำนาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าความเชื่อเรื่องดวงชะตาเข้ามามีส่วนในการสร้างโครงเรื่องอย่างเห็นได้ชัด

เรื่อง ดวงชะตาวิรูปักษ์ โครงเรื่อง เป็นเรื่องของตัวละครหญิงที่หมอบุญทนายวิรูปักษ์ดวงชะตาวิรูปักษ์ ไม่อาจจะทำการสิ่งใดจนอยู่กับผู้หญิงทั้งวัน

จากโครงเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องดวงชะตาเข้ามาสร้างโครงเรื่องทั้งหมด เพื่อเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงวิถีชีวิตของชายผู้หนึ่งที่ดวงชะตาจะต้องผูกพันอยู่กับผู้หญิงตลอดเวลา จึงจะทำให้ชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย

1.4 ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องสองเรื่องคือ พระตะกั และ หลวงปู่ ดังนี้

เรื่อง พระตะกั เป็นเรื่องความขัดแย้งของตัวละคร 2 ตัว ที่ต่างก็ถือกรรมสิทธิ์ในพระองค์หนึ่ง ซึ่งตัวละครตัวหนึ่งได้นำมาใส่ไว้ในลำไยอ่อน แลภายหลังกลั้มกลายเป็นพระที่ได้รับความนิยมอย่างมาก

โครงเรื่องนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่องโค้เข้ามามีบทบาทโดยสร้างมปัญหาให้ตัวละคร เกิดความขัดแย้งกันระหว่างเขมากับลูกสุก ซึ่งต่างแสดงสิทธิ์เป็นเจ้าของพระเครื่องโค้จบลงตรงที่เขมามีโค้เป็นเจ้าของพระ และรวบรวมหาศาลจากพระตะกัของคน

นอกจากนี้ความเชื่อเรื่อง พิธีกรรมทางศาสนายังเข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องอีกด้วย คือ

เรื่อง หลวงปู่ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระองค์หนึ่ง ที่วนเวียนอยู่กับการทำพิธีทางศาสนา ซึ่งก็จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำพิธีปลุกเสกพระ จนทำให้กลายเป็นพระที่มชื่อเสียงองค์หนึ่ง

บทบาทของความเชื่อเรื่องการปลุกเสกพระโค้เข้ามามีส่วนเสริมให้โครงเรื่องเด่นชัด เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพชีวิตของหลวงปู่ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับศาสนาโค้เป็นอย่างดี

1.5 ความเชื่อเรื่องการสักยันต์ เข้ามามีบทบาทในโครงเรื่องน่านนเลือด เพียงเรื่องเดียว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่อง น่านนเลือด โครงเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับ การทำพิธีสักยันต์ของตัวละครหนึ่ง ซึ่งได้บรรยายชนตคนต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียด

จากเรื่องนี้ ความเชื่อเรื่องการสักยันต์เข้ามามีบทบาทต่อโครงเรื่องโดยตรง เพราะเรื่องราวทั้งหมดกล่าวถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับการสักยันต์ทั้งสิ้น ก่อนทำพิธีสักยันต์ต้องไปหาน่านนเลือด เพื่อนำมาผสมหมึกใช้ในการสัก เชื่อว่าจะทำให้เกิดความกล้าหาญ เหมือนกับเสือ ตบตาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทำพิธีสักยันต์ และสุดท้ายเป็นการพิสูจน์ความกล้าของยันต์

1.6 ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน พบว่าเข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องในเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ สมุนไพรของยายพยอม และคุณปู่ ดังต่อไปนี้

เรื่อง สมุนไพรของยายพยอม โครงเรื่องกล่าวถึง ตัวละครตัวหนึ่งที่มีความเชื่อเรื่องสมุนไพรและในที่สุดเขาก็ได้รับโทษจากสมุนไพรนั่นเอง

บทบาทของความเชื่อเรื่องสมุนไพรเขามาสร้างปัญหาให้ตัวละครต้องได้รับอันตรายดังกล่าว ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องสมุนไพร มีทั้งประโยชน์และโทษ

เรื่องสั้นนอกเรื่องหนึ่งที่ยืนยันว่า ความเชื่อเรื่องสมุนไพร เข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องก็คือ เรื่องคุณปู่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง คุณปู่ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของตัวละครตัวหนึ่งในด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคให้แกชาวบ้าน โดยเฉพาะปู่เฒ่าเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการรักษาจากตัวละครนั้นด้วย

จากเรื่องดังกล่าว จะเห็นว่า ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน เข้ามามีส่วนในการสร้างโครงเรื่อง คือช่วยในการดำเนินเรื่อง และมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของตัวละครอย่างชัดเจน

2. ประเพณี จากการศึกษาเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ประเพณีใดที่เขามานิยมพบปะในการสร้างโครงเรื่องสองประเพณี คือประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีงานประจำปี ซึ่งสามารถแยกกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

2.1 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เขามานิยมพบปะในการสร้างโครงเรื่องของยูแองไกเก ประเพณีงานบวชและประเพณีเนื่องในการตาย ซึ่งเขามานิยมกำหนดโครงเรื่องสั้น 7 เรื่อง คือ งานบวช ดอกไม้ไฟ จดหมายถึงปรโลก วัดครึ่งหนึ่งกรรมการครึ่งหนึ่ง คนเพี้ยนของยายแถม และ ทางศพผวน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเพณีงานบวช ประเพณีเขามานิยมพบปะในการกำหนดโครงเรื่องงานบวช เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง งานบวช เป็นเรื่องของความขัดแย้งทางความคิดระหว่างตัวละครแม่กับลูก เกี่ยวกับการจัดงานบวช ในที่สุดเรื่องก็จบลงตรงที่ต่างคนต่างทำตามความคิดของตนเอง

จากเรื่องนี้ประเพณีการจัดงานบวช เขามานิยมพบปะในการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง โดยกำหนดให้ตัวละครมีทัศนคติเกี่ยวกับการจัดงานบวชแตกต่างกันไป เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น เพราะนางต้องการจัดงานบวชเพื่อสมโภชพระศาสนาตามประเพณีอย่างเจียม ๆ แต่ลูกชายของนางกลับเห็นว่าจะต้องมีการบอกบุญเพื่อนำมา ไหว้รวมงานและมีการจัดเลี้ยงกันอย่างสนุกสนาน เป็นการแสดงให้เห็นว่าประเพณีงานบวชในสายตาของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ที่เขามานิยมพบปะในการสร้างโครงเรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดงานศพของชาวบาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง ดอกไม้ไฟ เป็นเรื่องการจัดงานศพในชนบทอย่างพุ่มเพื่อย แต่ในที่สุดก็ไม่ไฉนผลดีเลย

บทบาทของประเพณีงานศพที่เขานิยมสร้างในโครงเรื่องเกี่ยวกับการจัดงานศพเมยาย จาสมานไหละเอื้อยขัดเจนยิ่งขึ้น ยูแองไกเกต้องการเสนอให้เห็นว่า การจัดงานศพอย่างใหญ่โตมโหฬาร เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของตนเองนั้นอาจก่อให้เกิดผลร้ายใดดังกล่าวนี้อย่างไร

การจัดงานศพในงาน เจมาพถั่วว่าจะถูกนินทาบ้าง กลัวจะหมดเปลือง
มากบ้าง ดังตัวอย่าง

เรื่อง จดหมายถึงปรโลก เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างลูก ๆ ซึ่งมี
ความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องการจัดงานศพ เป็นเหตุให้ทุกคนในครอบครัวแตกแยกกันที่สุดในที่สุด
จากโครงเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งต่าง ๆ ทั้งหมดในเรื่องสืบเนื่อง
มาจากประเพณีงานศพเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้เพราะทัศนคติของการจัดงานศพของลูกหลานแต่ละคน
แตกต่างกันออกไป เพราะต่างต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และเงินขวัญในงานศพกันทั้งสิ้น เป็น
สาเหตุให้เกิดความแตกแยกของญาติพี่น้องในที่สุด

ส่วนการตั้งศพวัดนั้นเป็นความนิยมของชาวบ้านมากขึ้น เพราะวัดมีสิ่งของ
เครื่องใช้มากมาย ทำให้เกิดความสับสนสับสนต่อเจมาพ ดังตัวอย่าง

เรื่อง วัดครั้งหนึ่งกรรมกรครั้งหนึ่ง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มหนึ่ง
ที่อาศัยศาสนาเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากงานทำศพ
ผู้แต่งได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทที่ไม่เหมาะสมของกรรมกรวัด ในการเสนอ
ตัวเข้ามาจัดงานศพเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน โดยปราศจากความจริงใจทั้ง ๆ ที่งานศพ
ควรจะเป็นงานที่ได้รับความเห็นใจจากเพื่อนมนุษย์ แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้าม เรื่องราวดังกล่าว
แสดงให้เห็นถึงความเอารัดเอาเปรียบของผู้คนในสังคม ซึ่งผู้แต่งเสนอออกมาโดยใจประเพณี
งานศพเขามีสอบบทบาทในการกำหนดโครงเรื่อง

เรื่อง คืนโทษของยายแถม เป็นเรื่องที่แสดงความแตกต่างของการจัดงานศพ
ของคนรวยและคนจน

จากโครงเรื่องนี้ผู้เขียนได้ใจประเพณีงานศพเขามาสร้างเรื่องเพื่อให้เห็นว่า
ผู้มีฐานะร่ำรวยเท่านั้นจึงจะได้รับการยกย่องจากผู้คนในสังคม ถึงแม้ว่าจะตายไป คนก็ยัง
ยกย่องให้ความสำคัญ เช่นเดียวกับศพของคนรวยในเรื่อง ซึ่งต่างกับศพของทาสรับใช้หรือประจำ
หมู่บ้าน ผู้มีฐานะยากจน เมื่อตายลงก็ไม่เกียรติที่จะทำศพให้คนยกย่อง แม้กระทั่งพระผู้ไฉนว่า
สละกิเลสแล้ว ก็ยังมองทาสรับใช้ว่าเป็นผู้ไร้ค่าไปโดยปริยาย

นอกจากนี้ยังมีการนำประเพณีการเคลื่อนศพจากบ้านไปวัดมากำหนด
โครงเรื่อง ดังตัวอย่าง

เรื่อง ทางศัพนาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณีการเคลื่อนศพจากบ้านไปถึงวัด
อย่างละเอียดทุกขั้นตอน

ประเพณีการเคลื่อนศพ เขามาชวยเสริมให้โครงเรื่องชัดเจนยิ่งขึ้น
ทำให้อ่านไต่ถามรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีการเคลื่อนศพจากบ้านสู่วัด

2.2 ประเพณีประจำปี ประเพณีประจำปีที่เขาเน้นบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง
ไคแก ประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ และเทศน์มหาชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเพณีสงกรานต์ หรือการทำบุญปีใหม่แบบไทย เขามเน้นบทบาทในการสร้าง
โครงเรื่อง ดวงตาสวรรค์ เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง ดวงตาสวรรค์ กล่าวถึง ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านบางระกำ
ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องของธุรกิจจนหมดสิ้น

จากเรื่องนี้ จะเห็นว่า ประเพณีสงกรานต์เขามเน้นบทบาทต่อโครงเรื่อง
โดยนำมาเป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง ซึ่งตัวละคร คือนายพูนทรัพย์ ไคอาศัยประเพณีสร้าง
ความขัดแย้งต่าง ๆ ขึ้น คือการแสวงหาผลประโยชน์จากงานสงกรานต์ดังกล่า และพยายาม
สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเชื่อถือ และหลอกล่อชาวชาวบ้านไปในที่สุด

ประเพณีเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีการทำบุญฟังธรรมประจำปีของชาวบ้าน
เขามเน้นบทบาทในการสร้างโครงเรื่องสั้น เรื่องแห่ลูกทุ่ง เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง แห่ลูกทุ่ง โครงเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดเตรียมภัตตาหาร
และประเพณีฟังเทศน์ประจำปีของชาวบ้านแห่งหนึ่ง

บทบาทของประเพณีเทศน์ ไคเขามาชวยเสริมให้โครงเรื่องดังกล่าเด่นชัด
ยิ่งขึ้น เพราะเรื่องราวไคกล่าวถึงการเทศน์มหาชาติประจำปีไว้ทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ก่อนเทศน์
ไปจนกระทั่งเสร็จพิธี ขวดยให้อ่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีดังกล่าไคเป็นอย่างดี

ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเขามสร้างโครงเรื่องสั้นเรื่อง ปลายทาง
ของกระทง เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง ปลายทางของกระตัง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทง
ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จากเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ประเพณีลอยกระทงเข้ามามีบทบาทในการสร้าง
โครงเรื่อง เพราะผู้แต่งได้วางเรื่องขึ้น โดยอาศัยประเพณีลอยกระทงเป็นเหตุการณ์สำคัญ
ของเรื่อง เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งหมดจึงเกี่ยวข้องกับการจัดงานลอยกระทงโดยเฉพาะ ในขณะที่เดียวกัน
ผู้แต่งต้องการเสนอให้เห็นถึงความเลื่อมใสของชาวบ้าน ในการทำบุญตามประเพณีดังกล่าว
โดยไม่คำนึงถึงธุรกิจที่แอบแฝงมากับงานบุญเหล่านั้น ซึ่งนับวันจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ

3. ภาพิต ในวรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่านักเขียน
นำภาพิตมาใช้ในการสร้างโครงเรื่อง นักสื่อนอกสังเวียน เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง
เรื่อง นักสื่อนอกสังเวียน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพบเห็นภาพิตต่าง ๆ บนรถประจำทาง
ของผู้เล่าซึ่งมีทั้งภาพิตที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงและภาพิตที่ขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริง
จากเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ส่วนวนภาพิตนับเป็นสิ่งสำคัญก่อให้เกิดโครงเรื่องดังกล่าว
ผู้แต่งต้องการเสนอให้เห็นว่า สุภาพิตต่าง ๆ สามารถสะท้อนสภาพแวดล้อมของบุคคลใน
สังคมได้เป็นอย่างดี ในขณะที่สุภาพิต ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ชี้แนะให้ปฏิบัติในสิ่งที่พึงทำแต่บุคคลส่วนใหญ่
ไม่อาจทำตามได้

4. ศิลปะและอื่น ๆ ประกอบด้วยวัฒนธรรม เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก กิ๊ฟ และ
วัฒนธรรมความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

เพลงพื้นบ้าน เข้ามามีบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง เพลงโโยไม่ เพียงเรื่องเดียว
ดังตัวอย่าง

เรื่อง เพลงโโยไม่ เป็นเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างยายกับหลาน ซึ่งยายมีความ
ผูกพันกับเพลงพื้นบ้านมากจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ในขณะที่หลานมองไม่เห็นความสำคัญของเพลง
พื้นบ้านเหล่านั้นเลย

เรื่องนี้เพลงพื้นบ้านได้เข้ามามีบทบาทสร้างความขัดแย้งระหว่างยายกับหลานให้เกิดความเห็น
ที่ไม่ตรงกัน ขณะที่ยายทราบถึงคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน แต่หลานกลับไม่เห็นว่าเป็นสิ่งล้ำค่า

ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อยาจะสิ้นชีวิตลงวิญญาณของยายก็ยังผูกพันกับเพลงพื้นบ้าน โดยสิงอยู่ในตัวของหลานดังกล่าวนั้นแล้ว

เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่เฒ่าคุณยายกล่อมเด็กเมื่อเวลาอน เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน และบอกว่าไม่ได้อยู่คนเดียว เพลงกล่อมเด็กนี้เขามิ่บบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง แพนเพลงของเฒ่า เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง แพนเพลงของเฒ่า เป็นเรื่องราวของหญิงหนึ่งที่ต้องการอนุรักษ์เพลงกล่อมเด็กไว้ โดยนำเพลงกล่อมเด็กมาใช้ในชีวิตประจำวันของเธอเป็นจำนวนมาก

ผู้แต่งได้นำเพลงกล่อมเด็กมาช่วยสร้างให้โครงเรื่องดำเนินไปตามที่ผู้แต่งต้องการ เพื่อให้เห็นว่า เพลงกล่อมเด็กได้เขามิ่บส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตของเด็กทั้งในแง่ความเพลิดเพลินและการอบรมสั่งสอน ในช่วงที่อยู่ในวัยทารก แต่เมื่อโตขึ้นมาเขาก็จะพบว่า นอกจากเพลงที่เขาได้ยินจากเฒ่าแล้ว ยังมีเพลงอื่น ๆ อีกมากมายที่แตกต่างกันไป

กีฬา กีฬาที่ชาวบ้านชอบและถือว่าเป็นศิลปะการป้องกันตัวอย่างหนึ่งคือ กีฬามวย ซึ่งเขามิ่บบทบาทในโครงเรื่องมวยคุณยา เพียงเรื่องเดียว ดังตัวอย่าง

เรื่อง มวยคุณยา เป็นเรื่องเกี่ยวกับนักมวยประจำซอย และชายหนุ่มหนึ่งที่นำกีฬามวยมาเป็นเครื่องตัดสินความเป็นใหญ่ในซอย

จากโครงเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำกีฬามวยเขามิ่บบทบาทเป็นต้นเหตุให้ตัวละครเกิดความขัดแย้งกัน เพื่อหวังความเป็นใหญ่ในซอย เรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงการแก้ปัญหาด้วยการใช้กำลังเป็นสำคัญ เพื่อช่วยตัดสิน

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง เขามิ่บบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง ซึ่งผู้แต่งนำมาใช้สร้างความขัดแย้งบาง ช่วยในการดำเนินเรื่องบาง บทบาทของวัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องได้เป็นอย่างดี และช่วยให้เรื่องดูสมจริง ซึ่งผู้แต่งได้สร้างโครงเรื่องออกมาในลักษณะต่าง ๆ กัน

ตัวละคร

วัฒนธรรมพยานภาคกลางที่มีบทบาทต่อตัวละครในเรื่องสั้น ช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า วัฒนธรรมพยานภาคกลาง ด้านความเชื่อ ประเพณี คติประเพณี และอื่น ๆ มีบทบาทเกี่ยวข้องกับตัวละครในด้านการพฤติกรรมของตัวละคร กำหนดการดำเนินชีวิตของตัวละคร และกำหนดคุณลักษณะของตัวละคร ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร

จากการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมพยานภาคกลาง กำหนดให้ตัวละครได้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในลักษณะต่าง ๆ จากการศึกษารื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่า วัฒนธรรมเขมรกำหนดพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องสั้น จำนวน 15 เรื่อง คือ ยายพรอม จากเรื่อง สมุนไพร่ของยายพรอม ยายป้า จากเรื่อง นักลากบ นวดดี จากเรื่อง สี่สาว นางซัน จากเรื่อง พอ ปาทอง จากเรื่อง แมน นาง จากเรื่อง กอนเม็ค หลวง จากเรื่อง หลวง ชายหนุ่ม จากเรื่อง โคกพระนาง ชาวนาน จากเรื่อง ทานตะวันดอกหนึ่ง โหรชูป จากเรื่อง ความทุกข์ของโหรชูป วิญญ จากเรื่อง อาถรรพณ์ขมิ้น ลำควน จากเรื่อง ลำควน เทิด จากเรื่อง นวกะเทิด และ บัว จากเรื่อง มหา คัง

ยายพรอม จากเรื่อง สมุนไพร่ของยายพรอม ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องยากลางบ้านสามารถรักษาโรคต่าง ๆ ในหายขาด ได้เขมรกำหนดพฤติกรรมของยายพรอมอย่างเด่นชัด คือทำให้ยายพรอมชอบเสาะแสวงหาสมุนไพรมานานาชนิดลองใช้รักษาโรคให้กับตนเอง เมื่อยายพรอมได้ข่าวว่ามีสมุนไพรรัก ๆ อยู่ที่ไหน ยายพรอมจะต้องหาให้ได้ไม่ว่าจะเป็นกิ่งไม้อะไร ยายพรอมก็นำมาต้มกิน ยิ่งได้มาจากเจ้าแม่ หรือเกจิอาจารย์ดัง ๆ ยายพรอมก็หลงเชื่อมากยิ่งขึ้น อันเป็นการกระทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และในที่สุดก็ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวเอง เมื่อยายพรอมกินยาสมุนไพรมันดีก็เกลียดเขาไป ทำให้ยายพรอมต้องเข้าโรงพยาบาลเป็นการด่วน ดังตัวอย่าง

"แม่ว่าแม่นอยจะปากคอเราะรายรอบสอครุสอเห็นเรื่องชาวมาน ใครทำอะไร
ที่ไหน หลอนรู้ไปเสียหมด แรกเป็นคนใจดี รอบรอบเหลือคนทุกขไต่ยาก นับแต่
ยายพรหมเจมออก ๆ แอ่ ๆ แม่นอยได้ออกสรรหาดีมาให้ยายพรหมทดลองเป็น
ประจำ ยายที่แม่นอยหาให้ยายพรหมนั้นโสมนไพร เป็นเกสรต์ บางครั้งเป็นเพียง
กิ่งไม้แห้ง ๆ นำมาต้ม โดยไม่รู้ว่าเป็นคนโสมนไพรใครควยฆ่า โสมมาจากเจ้าเมียง
จากพระอาจารย์ตั้ง ๆ บาง ตามแต่จะมีคนบอกมา จนกระทั่งมาถึงขนานสุดท้าย คือ
ยาที่ส่วนผสมของดีเกลือ ถึงสามในสี่ ยายพรหมออกปากว่า

"เวลาขายนั่นลงทองไปนะ พรหมรู้ที่เคียววามันผ่านไปถึงตรงไหน"

"เร็วเขาเอะกะ ปาพรหมเป็นอะไรไม่รู้ เลือคอออกทางปาก ทางจมูก นัยน์ตา
เหลือกเลยกะ ปานอยพาไปส่งโรงพยาบาลแล้ว โหหน่วงมาบอกกะ"

"ฉันกับคุณมองหน้ากัน ต้องเป็นสมุนไพรขนานสุดท้ายที่ส่วนผสมของดีเกลือ
สามในสี่ส่วนเป็นแน่"

(สมุนไพรของยายพรหม 2527 : 113 - 115)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมทั้งหมดของยายพรหม ที่กล่าวมาข้างต้นสืบเนื่องมาจาก
ความเชื่อเรื่องยากลางมาน เป็นประการสำคัญ

โหรชุม จากเรื่อง ความทุกข์ของโหรชุม ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์เกี่ยวกับ
ดวงชะตา มีบทบาทต่อพฤติกรรมของโหรชุม ในตอนที่โหรชุมเกิดความท้อแท้ใจ จึงคิดจะไประบาย
ความทุกข์กับเพื่อน แต่บังเอิญไปพบกับท่านสมภาร ซึ่งเป็นตัวละครที่เชี่ยวชาญทางด้านโหราศาสตร์
ในเรื่องสมภารได้ตรวจดวงชะตาให้โหรชุม แล้วทำนายว่า อาการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากจิตใจที่ขาดพลัง
ถ้ากำลังใจดี ทุกอย่างก็จะดีขึ้นเอง โหรชุมซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์อยู่แล้ว
จึงได้คิดและกระทำตามคำแนะนำของท่านสมภาร ดังตัวอย่าง

"อาพมาพิจารณาดวงโยมแล้วนะ เห็นว่ามีจุดอ่อนอยู่ที่จิตใจของโยมเองนั่นแหละ
ตอนนี้โยมท้อแท้ไม่อยากสู้เสียเลย อย่าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ ต้องเติมพลังใจกัน
หน่อยละ ถ้าเรารู้เสียอย่าง อะไร ๆ ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ ความเข็ง
ก็จะหมดไปเอง จริ่งมย"

"ตกลงครับ ผมจะอยู่ให้ถึง" โหรชุมหัวเราะ "ว่าแต่ผมเห็นจะต้องกราบลาหลวงพี่เสียที รมกวนเวลานานแล้ว ขอบพระคุณมากครับ ที่หลวงพี่ช่วยไต่ถามจิตใจผม โอกาสหน้าผมจะแวะมากราบอีก"

(ความทุกข์ของโหรชุม 2526 : 124)

จึงกล่าวไควว่า ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ได้เข้ามามีส่วนกำหนดให้ตัวละครเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างข้างต้น

วิสูตร จากเรื่อง อาถรรพณ์ขมิ้นอ้อย เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่เชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ คืออาถรรพณ์ขมิ้นอ้อย เขามามีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรม โดยวิสูตรรับซื้อขมิ้นอ้อยมานาน ถึงแม้ว่าเราจะไม่เชื่อเรื่องนั้นมากนัก แต่เขาก็อดที่จะตั้งเล่ห์ไม่ได้ เมื่อเห็นลูกชายของตนพูดจาขี้บ่นกลัวว่าจะเกิดปัญหาตามมา เขาจึงเก็บสิ่งนั้นไว้ในตู้โชว์ ดังตัวอย่าง

"...ลูกอาจจะไม่เชื่อนั่นเป็นสิทธิ์ของลูก สำหรับพ่อจะเก็บมันไว้ในตู้กระจกโชว์ในห้องรับแขก และขอทานทุกคน แม่แต่ลูกก็เก็บมันไม่ได้ เขาใจไหม..."

(อาถรรพณ์ขมิ้นอ้อย 2526 : 69)

นอกจากพฤติกรรมดังกล่าว วิสูตรยังมีพฤติกรรมอย่างอื่นที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ เขามามีส่วนกำหนดให้เขาต้องมีอาการหวาดระแวงอยู่เสมอ ๆ เช่น เมื่อทราบว่าลูกชายของเขาได้พูดหาขายขมิ้นอ้อยว่า ขอให้ได้เงินสามหมื่นบาทเป็นค่าขนรถกับบริษัทประกันภัย วิสูตรถึงกับตกใจจนพูดไม่ออก ดังตัวอย่าง

"...ชายชราตกใจถึงกับพูดไม่ออกโดยอุปาทานให้เขาเห็นขมิ้นอ้อยนั้นกระดุกกระคิกไปมาทำให้เขาขนลุกไปทั้งตัว เขาเกิดการสังหรณ์ว่าจะต้องมีเหตุการณ์ที่เขาคาดไม่ถึงอย่างแน่นอน..."

(อาถรรพณ์ขมิ้นอ้อย 2526 : 69)

ต่อมาคำอธิบายของลูกชายก็เป็นความจริง คือลูกชายเขาได้เงินสามพันบาท ตามที่ขอแลกทองแลกควยขวตของตนเอง เพราะลูกชายเขาซื้อมรดประสมสมบัติเหตุ บริษัทประกันภัย จึงจ่ายเงินจำนวนดังกล่าวเป็นค่าเสียหายของรถ จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้พฤติกรรมของ วิสูตรเต็มไปด้วยความหวาดวิตกกังวล จนเขาต้องแอบซ่อนเงินจำนวนนี้ไว้เพราะเกรงว่าภรรยา จะก่อกวนขึ้นมาอีก แต่ในที่สุดภรรยาของเขากลับรู้ เรื่องเงินจำนวนนั้นหลอนจึงไปขอลูก กลับคืนมาจากขม้อดิง หลอนมีอาการคล้ายคนเสียสติ พฤติกรรมของวิสูตรในตอนนั้นคือ ขอให้ ขม้อดิงพาตัวกลับไปเสีย ทั้งตัวอย่าง

"...วิสูตรเห็นภรรยาของเขาวิ่งไปยกเก้าอี้ แล้วพยายามเขย่งตัวขึ้นดอตกลอน ประตู เวลานั้นเอง เขารับวิ่งไปที่โต๊ะหยิบขม้อดิงขึ้น แล้วจะด่าจะดักขม้อดิงที่

"ฉันขอเถอะ...ขอให้ลูกฉันกลับไปซะ อย่ามาให้เห็นเลย ไปซะเถอะ..."

(อาถรรพณ์ขม้อดิง 2526 : 69)

พฤติกรรมที่เด่นชัดที่สุดของวิสูตรที่พัฒนามาจากความเชื่อในเรื่องอาถรรพณ์ดังกล่าว คือ การเผาขม้อดิง โดยคิดว่าจะเป็นการยุติปัญหาทั้งหมด แต่ไฟกลับลุกไหม้เผาบ้านเขาจนไหม้สิ้น ทั้งตัวอย่างว่า

"*เขาวิ่งไปหยิบน้ำมันแล้วจุดไฟเผาขม้อดิงทันที แต่...อันจจา...เขาไม่ได้ดับไฟ จึงฉวยไปหัวบ้าน โดยมีเขานั่งดูอยู่เฉย ๆ สิ่งที่กำลังไหม้อยู่ คือที่รักของเขาสองอย่าง หนึ่งคือบ้าน สองคือภรรยาของเขา มันเป็นความผิดของเขาหรือ ที่ตกลงรับซื้อขม้อดิง ตั้งแต่แรก ชายชรานี้ก็อย่างลงโทษตัวเอง..."

(อาถรรพณ์ขม้อดิง 2526 : 70)

พฤติกรรมทั้งหมดของวิสูตร สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อในเรื่องอาถรรพณ์ เขามิเป็นบทบาททำให้เขาต้องแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นออกมา

ยายป้า จากเรื่อง นักร้อง เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่เชื่อเรื่องทำบุญตักบาตร
 อุทิศให้แกญาตายว่า ถ้าญาติชอบกินอะไรก็ควรจะทำบุญถวายสิ่งนั้น จึงเป็นเหตุให้ยายป้า
 ออกหาซื้อขนมเพื่อนำมาทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่สามีซึ่งชอบกินนม และมีอาชีพหาบขาย เมื่อ
 ครั้นยังมีชีวิตอยู่ พฤติกรรมของยายป้าดังกล่าวเป็นที่สงสัยของผู้อื่น รวมทั้งลูกสาวของยายป้าเองด้วย
 เพราะนางไม่เคยประพฤติเช่นนั้นมาก่อน ซึ่งแต่จริงแล้วยายป้าซื้อขนมมาเพื่อทำบุญครบรอบวันตาย
 ของสามีนั่นเอง ดังตัวอย่าง

"ไปไหนมายายป้า โอโฮ ตะพายของอะไร หน้าโหลเอียงเขี้ยวนั่น"

"ไปซื้อขนมพวกบานเหนื่อเขามา" ยายป้าตอบพลางนึกว่าคนรองทักชื่ออะไร สายตา
 ของแกหางเกินสับกาวแฉมมองพราไปหมด

"ถ้าตาลอยยังอยู่ แกก็ไม่ต้องซื้อขนมเขามา"

"ไม่ใช่ซื้อไปกินหรือกโว้ย จะเอาไปยำใส่บาตรพระพุทธรูปนี้ กบเขี้ยวคนซำกิ้น
 เสียเมื่อไหร่เจ้า"

"อะไรนะแม่" ลูกสาวถามพลางเดินเข้ามาดู

"กบ" ยายป้าตอบเสียงเบา แกยังไม่หายเหนื่อย

"แม่ไปเอามาจากไหน ?"

"ซื้อเขามา"

"ซื้อทำไม"

"เอามาทำบุญนะซี" ยายป้าเริ่มหงุดหงิด

"แม่หลงลืมใหญ่แล้ว เพิ่งวันพระไปเมื่อวันนั้น"

"วันพระมันไม่มีหนเคียวหรือกโว้ย แต่พอมันตายหนเคียว"

ยายป้าไม่โทกระแทกเสียงแล้วคิคนอยใจที่วันเกิดลูก ๆ ทุกคนพอแม่จำได้หมด
 ที่วันตายของพ่ออยู่ก็ยังไม่จำได้ นี่ถ้าแก่ตายแล้ว มันคงลืมทำบุญกรวดน้ำไปให้"

(นักร้อง 2528 : 49)

จากพฤติกรรมของยายป้าข้างถนนนั้นได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญตักบาตร
 ถวายสิ่งของแด่ผู้ตายชอบ เชนาเปลี่ยนพฤติกรรมของยายป้า จากผู้ไม่เคยหากบิให้เป็น "นักลากบิ"
 ไปโดยปริยาย

นวนลวดี จากเรื่อง สี่สวาท เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีพฤติกรรม "คลังตัวเลข"
 เพราะความเชื่อในเรื่อง การไถ่หวย จากพระเกจิอาจารย์ หรือผู้ทรงศีล นวนลวดีมีความเชื่อ
 ขยายในเรื่องการพนัน พฤติกรรมคลังตัวเลขของเธอคือ เมื่อเห็นใครทำอะไร หรือสิ่งแปลกปลอม
 ที่เธอพบเห็น เธอจะตีออกมาเป็นตัวเลขทันที และมักจะเป็นตัวเลขที่ถูกต้องเสมอ ดังตัวอย่างว่า

นวนลวดีเป็นโรคคลัง "ตัวเลข" เอาอย่างมาก ๆ เพราะเธอสามารถที่จะถอดหรือ
 แปลงคำสั่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในประสาทสัมผัสของเธอออกมาเป็นตัวเลขใดจน
 หมกคลุ่น

ท่านอาจารย์ฉันหมากพลุไปควยในระหว่างเทศน์โปรด นวนลวดีนั่งจับตามองท่าน
 ทุกரியาวถึงไคเลข 385 ที่ออกมาจากวัดโดยไม่รู้ตัวและไม่ใส่ใจตั้งใจ สมองเป็น
 ผู้สั่งการให้เธอถอดความหมายออกมาเป็นตัวเลขโดยที่นวนลวดีไม่รู้ตัว เธอเห็น
 ที่ท่านอาจารย์จับหมากพลุคุดูโคเค่นออกมา 8 นิ้ว ท่านฉันหมาก 3 คำ และบวนนำหมาก
 5 ครั้ง

แต่นวนลวดีถูกหวยไคคิน 385 ในงวดนั้นจริง ๆ ถึง 5 หน้ะหมาก เธอรีบส่ง
 หมายไปถวายท่านอาจารย์หนึ่งหม้นบาท เพื่อร่วมสร้างตึกผู้ป่วยในโรงพยาบาล ซึ่ง
 ท่านเป็นกำลังสำคัญ พร้อมกับหวังใจว่าท่านอาจารย์คงจะไม่รู้ว่าเงินบริจาครายนี้
 ที่มาอย่างไร

(สี่สวาท 2527 : 28 - 29)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมของนวนลวดีข้างต้นนี้เกิดมาจากการเชื่อในเรื่อง
 การไถ่หวย ตลอดจนความเชื่อในพระเกจิอาจารย์ เชนาเป็นผลต่อการกระทำ และความนึกคิด
 ของนวนลวดีอย่างเห็นชัด

ปาทอง จากเรื่อง แพน นับเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องเกิอาจารย์โตงคังเรื่องการโบยหย ดั้งนั้นปาทองจึงตระเวนหาเกิอาจารย์ไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดก็พบเกิอาจารย์ชอคังท่านหนึ่ง ซึ่งโบยหยถูกสองงวคติดักกัน ทำให้ปาทองเกิดความศรัทธาอย่างแรงกล้า ถึงแม้ว่าในวคต่อมาจะไม่ถูกกักตม ปาทองก็ยังคงยึดมั่นในตัวเกิอาจารย์อย่างไม่เสื่อมคลาย ซึ่งผู้แต่งบรรยายพฤติกรรมของปาทองไว้อย่างน่าสนใจว่า

ในปีหนึ่ง ๆ ปาทองจะต้องเปลี่ยนอาจารย์โบยหยไปหลายคน ตามแต่ว่าเสียงเล่าลือถึงอาจารย์โบยหยนั้น ๆ มีที่ใด หากไม่ไกลเกินไปแล้ว ปาทองเป็นต้องไปและถาเลซที่ใดก็มาเกิดถูกเขา งวคดัคไปปาทองจะกลับไปหาอาจารย์คนใหม่อีกพร้อมมีของบางอย่าง ซึ่งหรือด้วยเงินจากการถูกหยกติดตัวไปมอบให้อาจารย์นั้น หากงวคใหม่ไม่ถูก ปาทองอาจดังเลบาง แต่ยังไม่ยอมละทิ้งอาจารย์คนเดิม แม้จะกลับไปอีกครั้ง แต่เมื่อไม่ถูกสองงวคติดักกันนั้นแหละ แกรจึงเปลี่ยนอาจารย์ใหม่ แต่ถาการใดเลซในครั้งแรกก็ไม่ถูกเสียแล้ว ยอมไม่ครั้งที่สองสำหรับอาจารย์ผู้นั้นจากปาทอง

ผ่านไปช่วงหนึ่งของชีวิตการเล่นหย ขณะทีปาทองเปลี่ยนอาจารย์โบยหยไปแล้วนับสิบคน ทั้งอาจารย์พระ อาจารย์เจ้า รวมทั้งอาจารย์ชาวบ้านธรรมดา แก็กมาพบอาจารย์ผู้นสองงวคติดักกันแล้ว และจากคำรำลือที่ใดยินมาจนหนานี้ เมื่อรวมกับสองงวคทีปาทองถูก อาจารย์ของปาทองผู้นักโบยหยให้คนถูกไปแล้วทางวคติดักที่สำคัญและคียังกวากคือ ทัพักของอาจารย์โบยหยผู้นผู้นอยู่ไม่ไกลนักเดินทางไปกดัภายในเวลาครึ่งวันเท่านั้น

(แพน 2528 : 24)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมของปาทองถูกกำหนดโดยความเชื่อในเรื่อง เกิอาจารย์โบยหย ดังนั้นการกระทำของนางจึงมุ่งแสวงหาเกิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงทางดานการโบยหยเป็นสำคัญ

นาง จากเรื่อง กอนนัค เป็นตัวละครที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเกจิอาจารย์ ไบหวย ความเชื่อนี้ได้เข้ามาส่วนกำหนดพฤติกรรมของนางโดยให้นาง เทียวแสวงหาตัวเลข จากเกจิอาจารย์ และฝากความหวังไว้กับตัวเลขเหล่านั้นแต่เมื่อพลาดหวัง พฤติกรรมของนาง ก็แสดงออกมาในลักษณะของความก้าวร้าว ทั้งในทางความคิดและการกระทำการสายแรง เกจิอาจารย์ และศาสนาย่างยับยั้งค้ำ คังตัวอย่าง

"นางเดินกลับมานิมิตล่องควายควม เสราหมอง เพราะนิคหวังก็หนอย แหงสองควม 85 ผาออก 20 เสียนี้ ยิ่งสามตัวยิ่งไปกันใหญ่ เพราะเลือกเจไดไม่เซาหลัก สักตัวเลย เมื่อวานนี้ถึงอาจารย์ไบหวยวัดนั้น นางยิ่งเจ็บช้ำระกำทรงหนักเขาไปอีก เลยทำให้คิดให้ขาคิมหายป็นี่แทบไม่มีเงินเหลือหรือคิมาน อี... นี่ถ้าอยู่ใกล้ ๆ มือสักหนอยแล้วละก็... จะลอกมาดีให้เชค"

"พกเอาความสูญเสียอย่างมอมช้ำ มาถึงเรือนหลังโยกบายโซแล้ว พอจะการ เหาขึ้นมันโคเหานน อารมณชุนมัว ก็แปรเปลี่ยนเป็นรอนรุมคังมีไฟมาสู่มหัวใจทันที เพราะนางเบือเหลือเกิน... กับไอตัวช้เมาตึงเป่าชลุยตึงเตาเซายนเย็นนั้ "ไอหากินหัว ...แหวกแหวไสตันที่ขังโผล่ไม่พนหัวมันโคมาน..."

(กอนเมื่อ 2526 : 23)

จึงกล่าวได้ว่า การกระทำของนาง มีสาเหตุมาจากความเชื่อในเรื่องเกจิอาจารย์ ไบหวย เมื่อนางนิคหวังจึงแสดงความเสียใจออกมาด้วยการกระทำที่ก้าวร้าว ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ นางชุน จากเรื่อง พอบุ ความเชื่อที่กำหนดพฤติกรรมของนางชุน คือความเชื่อ สิ่งเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับการทรงเจ้า โดยให้นางชุนเชื่อว่า นางได้รับเลือกเป็นร่างทรงของพอบุ ดังนั้นนางจะต้องประพฤติตนด้วยการตักบาตรและรักษาศีล เพื่อให้เหมาะสมกับตำแหน่งร่างทรง คังตัวอย่าง

"...นางเพียรถือศีลห้าทานไปวัดเป็นประจำ ถือศีลวัตรรักษาทั้งที่ไม่เคยต่อ
 ขอลิขิตเถระวา มีบุญทานที่ไทใหญ่ไทดำ นางเป็นทองไปถึง พระภิกขุไหน นางเป็นทอง
 ไปกราบ แต่ลูกนกเอาแต่เที่ยวเกรงใจบาปเห่ ๆ ไกลพระไกลเจานรกจะกินหัว
 ยิงไอ้ผู้ชายคนโก พอมิเมื่อยก็แยกเรือนไป คงกลัวจะหมกเมื่องที่เลี้ยงพอ เลี้ยงแม่
 แคนยังพอนทน ทั้งผู้ชาย ลูกสะใภ้ มันพากันหัวเราะเยาะหาว่าขี้ของนางนั้น
 เหลวไหล เหมือนหนังหลอกเด็กในหัว มันพูดอะไรไม่คิด ยังใจนางก็เป็นแม่มัน
 มันควรจะเคารพยำเกรงกันมาง..."

(พอบุ 2528 : 43)

การกระทำของนางดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องการเป็นร่างทรง
 เข้ามามีกำหนดในทางของประเพณีตามกฎเกณฑ์ที่ถูกของผู้นับถือ จนทำให้สามีและลูก ๆ
 พากันหัวเราะเยาะ ในความงมงายของนางที่เชื่อว่าจะได้เป็นร่างทรงของพอบุ

ชาวบ้าน จากเรื่อง ทานตะวันคอกหนึ่ง ในเรื่องนี้ไม่ได้เจาะจงพฤติกรรมของ
 ตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง แต่โลกดวรวรรณ ๆ ให้เห็นพฤติกรรมของชาวบ้านที่เข้ามาพบคอกทานตะวัน
 (พันธุ์เปรม) ที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติต่างพากันเชื่อว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือเจ้าแม่ทานตะวันสิงสถิตอยู่
 ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันมากราบไหว้ไม่เว้นแต่ละวัน และเล้าล่อกันไปต่าง ๆ นานา เช่น เล่าว่า
 มีพระพุทธรูปมากางกลดอยู่ข้างบ้านในวัดที่ปลูกทานตะวัน บางคนถือโอกาสเอาผ้าสีเหลืองมาขาย
 โดยอ้างว่าเป็นผ้าของเจ้าแม่ทานตะวัน และโฆษณาชวนเชื่อว่า จะเอาเงินที่ขายได้ไว้สร้างศาล
 ให้เจ้าแม่ เป็นต้น พฤติกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดสืบเนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องเจ้าแม่ทงสิน
 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คนที่เดินผ่านมา พากันหยุดดูนาน ๆ แล้ววันหนึ่งมีใครคนหนึ่งตามขึ้นว่า

"เฮ้ยไอ้ตึก เขาว่าเมื่อน้องปลูกไอ้คอกนี้" แกพูดแล้วยกมือไหว้ทวนหัว มี

พระพุทธรูปมากางกลดอยู่ข้างบ้านเอง ตอนเย็นจริงหรือเปล่า"

"ไม่เลยจะนา เราคอยตามความจริง ตามันคงเห็นแน่"

"เอ็งอย่าหลอกผู้ใหญ่นา เขาว่าทานมากางกลดคอกนี้แล้วทานก็ไปแต่เซียมซี

เอ็งคงไม่เห็นมั้ง"

"ไวหนวคี่เหมือนกะเมะ คุมส่งราราคี"

เขาไม่ยากใจชีวิตทำรวใจห่อและเม่งเพราะเกรงจะเป็นห่วงเป็นใยมาก
เกินไป แต่ไม่ลืมที่จะเล่าใหญ่เบื้องหลังของการเริ่มไวหนวคี่ เมื่อประมาณ 4 ปีก่อน
ครั้งสำเร็จหลักสูตรออกมาปฏิบัติราชการใหม่ ๆ เขามีโอกาสไปเที่ยวบ้านเพื่อน...

โตเขาพิชิตกลางอากาศป้องกันศาสตราจารย์ทุกชนิด จากอาจารย์ชาวเขมรซึ่งเป็น

ฆราวาส อาจารย์แนะนำให้ไวหนวคี่จะเหมาะกับบุคลิก และเป็นที่เกรงขาม

ด้วยความเชื่อมั่นในเรื่องไสยศาสตร์ จึงตัดสินใจไวหนวคี่ตั้งแต่นั้น

เขาเคยเลิกคบค้าสมาคมกับเพื่อนหญิงหลายครั้งหลายคราที่เขาหลงชอบจาก

จากการกับหนวคี่ของเขาเกินไป ดูเหมือนว่าหนวคี่แห่งนี้ จะเป็นอวัยวะสำคัญ

ของลำคานไปแล้ว แต่ด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง และด้วยความมีคุณธรรม ลำคาน

จึงเป็นที่รักของเพื่อน ทั้งบุ๋มกับบ๊องฯ ตลอดจนนาเกรงขามในหมู่เพื่อนที่เจอะเจอ..."

(ลำคาน 2528 : 23)

จึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมของลำคาน ไม่ว่าจะเป็นการไวหนวคี่ การลงคาถาอาคม
สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ที่โตเขามักกำหนดให้ลำคานต้องกระทำเช่นนั้น

ชายหนุ่ม จากเรื่อง โคกพระนาง พฤติกรรมส่วนหนึ่งของชายหนุ่มซึ่งเป็นตัวละคร
สำคัญในเรื่องมีผลมาจากความเชื่อเรื่อง การบนและการแก้บน โดยเริ่มจากการที่เขาเห็น
เพื่อนบ้านพากันไปบนกับศาลโคกโพธิ์ แต่เขามีความคิดเห็นตรงกันข้าม จึงต้องการพิสูจน์ให้
ชาวบ้านเห็นว่าศาลโคกโพธิ์นั้น ไม่ใช่สิ่งที่ควรกราบไหว้ พฤติกรรมของชายหนุ่มที่แสดงออกมา
จึงมีลักษณะต่อต้านความเชื่อดังกล่าว ชายหนุ่มจึงมีพฤติกรรมคัดค้านไปเรื่อยตลอดถึง แต่เมื่อ
ไปถึงศาลและได้สัมผัสกับกลิ่นธูป ตลอดจนบรรยากาศที่วังเวง ทำให้ชายหนุ่มเกิดความลังเล
หลายครั้งหลายหน ครั้นสุดท้าย เขาได้ตั้งใจว่าต้องทำลายศาลนั้นให้โต แต่จนแล้วจนรอด เขา
ก็กลับกลายเป็นอีกคนหนึ่งที่ถูกอำนาจแห่งความเชื่อ เขาค่อยงำ เช่นเดียวกับชาวบ้าน โดยเลิกม
ความคิดที่จะรื้อศาลทิ้งแล้ว คืนกลับบ้าน ดังคำขวัญ

"...หนูใหญ่โตเกินวันเวียนสรวจที่ทางแล้วมองไปที่ศาล หันโพธิ์เขาคัด
ตัวเองว่าอีกสักประเดี๋ยวจะลงมือโค่นมันให้สะใจ ให้ทุกคนเห็นว่าเขาเป็นคนจริง
และไม่เชื่อถ้อยอะไรมง่ายเหมือนชาวบ้าน เขาจะพิสูจน์ให้ทุกคนเห็นว่า พระโพธิ์นั้น
ไม่สามารถทำอะไรเขาได้ และสิ่งที่ทุกคนเชื่อถือเคารพกราบไหว้นั้น แท้จริงก็คือ
สิ่งหลอกลวงที่ทุกคนสร้างขึ้นมาให้ควบคุมชีวิตตนเอง เขาเรียกว่าโลกพระนาง
มีความเป็นมาอย่างไร มันก็แค่โลกที่ตนไม่เท่านั้น "เขายืนนิ่งเหมือนถูกตรึง
เหงื่อเริ่มซึมตามหน้าผาก ซอกคอ เขายกมือซ้ายป้ายเหงื่อที่ขมูก ความอบอุ่น
จาง ๆ นั้นมันทำให้เขาใจเกินแรงขึ้น กลืนหอมประหลาดของมันทำให้รู้สึกเหมือน
กับว่า เขากำลังอยู่ต่อหน้าพระประธานในโบสถ์ และมีขวานที่จะจามเขาคัดเสี้ยน
ของพระประธาน มันเป็นเรื่องที่น่าพรุนพรึงทีเดียว เขายืนดังเลื่อยอยู่ครู่ใหญ่ควยจิตใจ
สับสนวุ่นวาย ทะวาทะวัง แล้วในที่สุดก็ตัดสินใจ บอกตัวเองว่าเป็นห่วงทางบ้าน ต้อง
รีบไปจัดการ

เขาหันกลับมาเผชิญหน้ากับศาลและต้นไม้อีกครั้ง และรู้สึกเหมือนว่ากำลังเผชิญหน้า
กับกลุ่มคน ที่มองไม่เห็น และมีอำนาจเหนือเขาอยู่อย่างเร้นลับเกินกว่าที่จะระงับใจ
ไม่ให้หวั่นไหวได้...มือที่กำลังขานนันทมควยเหงื่อ มันกลืนแซ่ดเคี้ยวขึ้นเป็นลำดับหาย
พ้นอุ้งมือไป...แล้วหนูใหญ่ก็หันหลังก้าวแนบ ๆ โดยไม่หันกลับมามองอีกกว่าจะ
รู้ตัวว่าพายุแพกเมามาเห็นสภาพทุเรศที่ทุ่งบ้าน..."

(โลกพระนาง 2527 : 85)

จากพฤติกรรมของชายหนุ่มดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องการบนบาน
เขามานับพันปี เปลี่ยนแปลงการกระทำของชายหนุ่มจากการต่อต้าน เป็นการยอมรับ
หลวงปู่ จากเรื่อง หลวงปู่ ตัวละครในเรื่องนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างถาวรวัตถุ
และการปลุกเสกพระว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยทำนุบำรุงศาสนา เขามกำหนดพฤติกรรมของหลวงปู่
โดยให้หลวงปู่ บูรณะวัดเล็ก ๆ วันหนึ่ง ซึ่งกลับกลายเป็นพระอารามที่ยิ่งใหญ่ ทั้งนี้เพราะหลวงปู่
เชื่อว่าการที่จะทำนุบำรุงศาสนานั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างถาวรวัตถุ และการปลุกเสกพระ ดังนั้น
พฤติกรรมของหลวงปู่ที่แสดงออกมาคือ การหาเงินเข้าวัดควยวิธีต่าง ๆ เช่น การเรียไร่นาป่า กรู

เพื่อนำเงินไปบูรณะวัดของท่าน และท่านได้ปลุกเสกพระเครื่องเพื่อแจกจ่ายให้กับศิษยานุศิษย์ และผู้รวมทำบุญ ตลอดจนรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยสมุนไพรมานาน ดังตัวอย่าง

"...หลวงปู่หวดรำลึกถึงงานการอีกหลายเรื่องที่ยังจะต่องกระทำ คุ ๆ แลว
กลอนแต่หน้าหน้าเกินไป สำหรับวัยอย่างหลวงปู่ แต่กระนั้นหลวงปู่เฝ้าคำนึงที่จะทำให้
สำเร็จลุล่วงไปอย่างนอยที่สุด คือพรุ่งนี้หลวงปู่จะต่องนั่งปรกทำพิธีปลุกเสกเหรียญ
ที่จะเป็นของชำร่วยแก่ศิษยานุศิษย์ และให้เขาแกะกดตัวไปในวันงาน เพื่อหาทุน
สร้างหอระฆังหลังใหม่

.....
"แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ที่หลวงปู่ไม่เคยสนอกสนใจที่จะเก็บหรือสะสมเงินทอง ใ้มา
เท่าไรหลวงปู่ทุ่มเทลงไปในกิจการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัด หลวงปู่พอใจที่ได้เห็นวัด
ที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสเจริญเติบโตเป็นศรีสง่ากว่าวัดอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง หรือ
แม้แต่ภายในเขตจังหวัดเดียวกัน และสนอกสนใจกับการมีช่อดอกตามศาลาหรือกุฏิเจดีย์
ต่าง ๆ..."

(หลวงปู่ 2525 : 23 - 24)

พฤติกรรมของหลวงปู่ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างถาวรวัตถุ
ว่าเป็นการทำนุบำรุงศาสนา ใ้เขาหากำหนดการกระทำของหลวงปู่ ใ้หลวงปู่ยึดติดอยู่กับเปลือกนอก
มากกว่าใ้ความสำคัญแก่คำสอน อันเป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่า

เทิด จากเรื่อง นวกะเทิด เป็นภิกษุที่เคร่งวินัย เนื่องจากความเชื่อที่ว่า ถ้าบุคคลใด
อยู่ในสมณะเพศต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จึงจะไ้รับผลบุญเต็มที่ ดังนั้นเมื่อพระภิกษุเทิดไ้รับ
คำบอกเล่าจากพระพี่เลี้ยงเกี่ยวกับการประพฤติกัมมกิจของพระที่เคร่งวินัยบางองค์ว่า นอกจากจะ
ไม่เข้าใกล้ผู้หญิงและสัตว์ตัวเมียแล้ว ทำให้เทิดกระหม่อมวังการปฏิบัติเพื่อไม่ให้ผิดวินัย แม้แมวหรือ
สุนัขตัวเมียเข้าใกล้ก็จะขับไล่ด้วยวาจาที่ไม่สุภาพ ซึ่งเมื่อครั้งที่เขายังเป็นฆราวาส เขาเป็นผู้หม
ความประพฤติเรียบร้อย ดังตัวอย่างพฤติกรรมตอนหนึ่งของเทิดว่า

"...นี่คุณเทิด คุณรู้ไหมว่า พระที่เคร่งครัดวินัยบางองค์นั้น นอกจากไม่เข้าใกล้ผู้หญิงแล้ว เมาแต่กับสัตว์ตัวเมียยังไม่ยอมแตะต้อง..."ท่านใบฎีกากล่าวกับภิกษุเทิดครวญหนึ่ง

นับตั้งแต่ได้คุยเรื่องนี้กับท่านใบฎีกาแล้ว พระเทิดก็ดูจะวางตัวเคร่งครัดมากขึ้น ศึกษาพระธรรมวินัยมากขึ้นไปอีก มักจะมีเสียงไว้วางยเมื่อมีแมวหรือสุนัขตัวเมียเข้าใกล้ เขาวouldเป็นคนเรียบร้อยตอนเป็นฆราวาส แต่พอเจอเขาก็กับแมวหรือหมาตัวเมีย มักเผลอศรวาคหรือปล่อยคำหยาบออกมา

วันหนึ่งกลับจากบิณฑบาตในตอนเช้า และฉันเขาแล้ว พระเทิดหันตามไม่เสียบยเดินเขาไปในห้องของท่านใบฎีกา

"ดูวันนี้คุณไม่ค่อยสบาย มีอะไรรี" ใบฎีกาถาม

ตอนเช้าฉันไปบิณฑบาต. พอเจอแมวที่กำลังยกหางขึ้น เลยจิตใจจวนวายหน่อย"

(นวกะเทิด 2527 : 42)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาทำให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป

บัว จากเรื่อง มหาว เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่ง ที่ความเชื่อเรื่องการถือศีลว่าศีลเป็นสิ่งพิเศษ เขามีสบพบาในการแสดงพฤติกรรมของบัว คือการบูชาถูกดูหมิ่นดูแคลนที่ไม่ได้ประพฤติเช่นเดียวกับตน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความเชื่อในเรื่องการถือศีลแปลก เขามีสบพบาทำให้บัวต้องเป็นเช่นนั้น ดังตัวอย่าง

"บัวยังเที่ยวบอกใคร ๆ ว่าเขาถือศีลแปด ดูจากท่าทางแล้ว นี่ว่าการถือศีลแปดของเขาน่าพิเศษได้ เห็นเขาเสียเหลือเกิน เพราะเขาชอบพูดในเชิงที่ถูกดูหมิ่นดูแคลนอยู่บ่อย ๆ"

"เฮอะ โอคนกินข้าวสวนมือ"

ต่อมาแม้ใคร่ความจริงว่าสิ่งที่ตนกระทำลงไปนั้น เป็นความงมงาย เพราะ
ความจริงการประพฤติปฏิบัติในเรื่องของศาสนา ต้องอาศัยปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้ ประกอบกับ
เขาได้รับคำแนะนำที่ถูกตอจากเพื่อนร่วมงานว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา บัณฑิตจึงหันมา
ศึกษาอย่างจริงจัง ในที่สุด เขาก็เข้าใจถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา จึงตัดสินใจออกบวช ก่อนบวช
บวชขอโอสถกรรมทอมนุคคณิที่เคือนสติเขาคงตัวอย่าง

"...ศาสนาพุทธนี้เป็นศาสนาแห่งปัญญาไม่ใช่ศาสนาแห่งความเชื่ออย่างงมงาย
พระพุทธเจ้าทรงบอก พระสาสนว่า ปัญญาเท่านั้นที่ประเสริฐกว่าธรรมทั้งปวง และ
คนเราจะบริสุทธิ์ได้ก็ด้วยปัญญา"

"หากกรรมใดที่ตนเคยล่วงเกินด้วยกาย วาจา ใจ จะเป็นเพราะเจตนาหรือ
ไม่ก็ตาม ขอโคปรคโคโอสถกรรมให้แก่มนุษย์"

ควมความนับถือ

บัว ไสวรรณ..."

(มหา 2528 : 42 - 47)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อผิด ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาเข้ามามีบทบาทในการสร้าง
พฤติกรรมของบัณฑิตกล่าว

2. บทบาทในการดำเนินชีวิตของตัวละคร

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางเข้ามามีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตของตัวละคร
ให้ดำเนินไปตามจุดหมายที่วางไว้ ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ศีลปะการ
ป้องกันตัว และอาถรรพ์

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ผู้วิจัย
พบว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของตัวละครในเรื่องสั้นจำนวน
7 เรื่อง คือ ตาหิม จากเรื่องยี่สิบในความมืด บุรุษยามวิกาลจากเรื่องกรรมลิขิต ชายหนุ่ม
จากเรื่องเหงื่อหนาว หิมะสาวและหมอกจากเรื่องเงาเคล็ดไม้ต้น ยายจากเรื่อง เพลงใบไม้
ทวนและแกลบ จากเรื่อง มวยคนยา สงกรานต์ จากเรื่องรถไฟลี้ภัย และ กังรายละเล็กละน้อย

คาหิม จากเรื่อง ยิ้มในความมืด เป็นตัวละครชาวบ้านที่วัฒนธรรมพื้นบ้านคาหิม
เขามีสัมพันธภาพกับคาหิมมีอาชีพทำนาสืบทอดจากบรรพบุรุษ คาหิมต้องตรากตรำลำบากมาตั้งแต่
หนุ่มจนแก่ เมื่อกำลังจะถดถอยลงไปด้วยความชรากตาม คาหิมก็ต้องทำนาต่อไปโดยไม่มีโอกาส
หยุดพักเหมือนคนในอาชีพอื่น ๆ คาหิมหวงคิดไปถึงการทำนาในวัยหนุ่มซึ่งตนและภรรยาได้ช่วยกัน
ออกไปไถนาสองคนพร้อมกัน ครั้นเวลาล่วงมาถึง คาหิมต้องออกไถนาคนเดียว รือไถรรยา
เป็นผู้นำอาหารมาส่ง เพื่อกอยเปลี่ยนกันไถ ดังตัวอย่าง

"...คาหิมแยกไถ จากไถคู่ไปไล่เลือนซึ่งจอดอยู่ข้างทุ่งข้าว ถ้าเป็นเมื่อ
ยังหนุ่มทงไถไถถึงสองคัน แรกตอนนี้แรงถอยไถคันเดียว ผลัดกันไถกับเมีย ก็ยัง
ทงเหนื่อยทงเมื่อยนอง คาหิมเดินตามรอยไถ ซึ่งไถทางลากนำหน้าไถไป รอบแล้ว
รอบเล่า...รอยไถเพิ่มขึ้นเหยี่ยวจะฝ่ามือเดียว ชยับเขยื้อนไปข้างหน้าอย่างเร่งร้อน
ควยแรงควายและคนซึ่งเหมือนไม่ไกลฝั่งพอ ๆ กัน แลจะก้าวของชายวัยเจ็ดสิบ ซึ่ง
กลามเนื้อเป๋มัต ๆ ถูกไถออกมาเป็นหยาดเหงื่อ ไหลคินคินเป็นสลับ ๆ ปี จนบัดนี้
ชาลิมเล็กลง มั่นขมเป็นกาที่เหนื่อยและหนักแน่นกิน ทำให้เมื่อกระดูกหนุ่มหนึ่งของ
คาหิม ต้องเกรงอยู่ตลอดเวลา แขนของแกเริ่มสั่น ควยความเมื่อยล้าอ่อนแรง เมื่อ
ไถไปไถไถเกือบครึ่งงาน แคมองดูทุ่งนาบอย ๆ เมื่อไรเมียแกจะมาสักที ยายบีนหาบ
กระเช้าใส่ข้าวแกง และกระเป๋าน้ำกิน เดินเนิบ ๆ มาตามคันนา แก่อนกว่าหัว
เพียงปีเดียว เรี่ยวแรงถดถอยเหลืออยู่น้อยพอกัน...คาหิมเดินไปหาเมียแก ซึ่งกำลัง
หยิบข้าวออกมาวางบนหญ้าเขียว..."

(ยิ้มในความมืด 2528 : ...)

จากเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า อาชีพทำนา เขากำหนดวิถีชีวิตเพราะคาหิมต้อง
ทำนาเลี้ยงชีวิตคงแต่วัยหนุ่มจนวัยชรา

ชายหนุ่ม จากเรื่อง เหงื่อชานา เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่ถูกเขียนได้นำอาชีพทำนาเป็น
แนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งแต่เดิมชายหนุ่มผู้นี้ ไม่เคยดำเนินชีวิตชานามาก่อน เพราะไปประกอบ
อาชีพที่กรุงเทพฯ เมื่อเขากลับมาเยี่ยมบ้าน ก็พบว่าญาติพี่น้องกำลังยุ่งกับการทำนา เขาจึง
เขามาชวน ตั้งแต่แรกมา ชายหนุ่มก็ ยึดอาชีพการทำนาตลอดมา ดังตัวอย่าง

"...เมื่อกลับมาอยู่มานาน ผมก็กลายเป็นชาวนาไปทีละนิก เริ่มจากพี่น้องที่บ้าน
งานยุ่งขาดคนช่วย ผมจะนั่งดูค้ายก็ไม่ได้สบายใจ จึงโคคดงไปช่วยเขา นานเข้าก็
กลายเป็นหน้าตของผมนักขายอีกคน
เขตรู ผมต้องเอาควายลงน้ำ ทอดหญ้าหรือฟางไหม้น เสร็จแล้วกลับมาบ้าน
อาบน้ำ กินข้าว สวมชุดเสื้อดำ กางเกงขาวกวย ได้หมวกสานออกทองนา..."

(หนังสือชาวนา 2528 : 40)

เมื่อชายหนุ่มได้สัมผัสอาชีพทำนาคังกล่าว จะเห็นว่าการดำเนินชีวิตในกิจวัตร
ประจำวันของเขาต้องเปลี่ยนแปลงไป จากคนชนชั้นกตสันตยาเป็น ชาวนอนแค้นหัวค่ำ คนแต่เขตรู
คังตัวอย่าง

"...ชาวนานอนแค้นหัวค่ำและคนเขตรู ผมเคยชนชั้นกตสันตยา ก็ต้องปรับตัวใหม่
ความเงียบและความเมารวยไห้คนหลังสหาย..."

(หนังสือชาวนา 2528 : 40)

จึงกล่าวได้ว่า การทำนาคำกำหนดการดำเนินชีวิตของชายหนุ่มให้วิถีชีวิต
ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

บุญยวมวิกาล จากเรื่อง กรรมลิขิต ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ เรื่อง
ดวงชะตา เขมากำหนดการดำเนินชีวิตของบุญยวมวิกาล ซึ่งกระทำความผิด และต้องการจะ
หลบหนีตำรวจ จึงได้ไปบังคัม หมอคู่ให้ทำนายดวงชะตาวาจะหลบหนีพ้นหรือไม่ เมื่อหมอคู่ตรวจ
ดวงชะตาแล้ว ก็แนะนำให้เดินทางไปอยู่กับพระทางทิศตะวันออกจึงจะดี ซึ่งบุญยวมวิกาลก็เชื่อ
และทำตามคำแนะนำ แรกก่อนไปเขาได้ขอเงินจากหมอคู่เป็นค่าเดินทางอีกควย คังตัวอย่าง

"...คุณพระคุณเจ้าช่วยควยเถอะ ผมอุต่านควยความตระหนก

"เงียบนะ อยาสงเสียดเป็นอันขาดไม่งั้นตาย " เสียดบุญยวมมาเยือนในยามวิกาล
ดูควยเสียดกระซิบกระซาบ

บุญยวมวิกาลยังคังถือป็นจอผมที่ระคัมอกอยู่ ผมได้ยินเสียดพูดเบา ๆ แทะวนวา

"นั่งลงครมมทองตรงโนน...ไป" ผมทำตามแต่โดยดี เพราะคิดว่าชนชั้นผู้มั่งคั่ง
เปล่านั้นเอง

...ผมพยายามทำใจที่สุดแล้ว

"กูไม่ต้องการสมบัติอะไรของหมอกูจน ๆ อย่างมึงหรือ กูมานี้ จะให้มึงกูวางใจให้
ทะหาก"

"เอาละครับ กูบอกวัน เดือน เกิดเวลาตกฟากมาเลยครับ"

"คุณต้องการให้ผมทำอะไรครับ" ผมถาม

"คุณ กูจะหนีตำรวจหนีใหม่และจะหนีไปทางไหนดี"

"ตามดวงบอกว่า ถ้าคุณหนีไปทางทิศตะวันออกและไปอยู่กับพระในวัดละก็ครับ "

"กูไม่มีศาล มีเมียใหม่ละ ผมถอน ถ้าไม่มีคงต้องไปขโมยเขา ว่าแต่หนีไปทางไหนนะ

ก็แน่เระะ เดี๋ยวมึงหรือกูไปจนมุมตำรวจ "

"ก็แน่ครับ ภายในปีคุณหนีรอด แต่คุณจะต้องไม่เหยียบย่างไปดินเดิมะครับ "

ผมหยิบเงินห้าสิบบาทออกมาส่งให้ดูมาเขียนในขานวิกาล

ผมถอนใจว้าววโล่งอก เมื่อรู้ว่าคุณมาเขียนในขานวิกาลแล้วผมรีบวิ่งประตูออกไป..."

(กรรมลิขิต 2525 : 107)

จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์เกี่ยวกับดวงชะตา มากำหนดหนทาง
ที่ตัวละครจะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างชัดเจน

หญิงสาว และน้องชาย จากเรื่อง แกแค้นไม่ทัน ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์
เรื่องดวงชะตา ได้เข้ามากำหนดวิธีแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของหญิงสาว และกำหนดวิธีชีวิตของ
น้องชายของเธอ โดยให้หญิงสาวนั้น ไปดูดวงชะตากับหมอ เนื่องจากเธอมีปัญหานักใจเกี่ยวกับ
การแต่งงานของน้องชาย และหมอกูไต่ทำนายว่าเธอมีปัญหาดังกล่าวจริง ๆ จึงแนะนำวิธีการ
แก้ปัญหาให้แกเธอ เป็นการแสดงให้เห็นว่า ดวงชะตาเข้าไปกำหนดวิธีชีวิตของตัวละครอีกตัวหนึ่ง
คือน้องชายเพราะหมอกูไต่ทำนายดวงชะตาของน้องชายว่า การแต่งงานจะมีอุปสรรคและมีอันตราย
ถึงชีวิต ดังตัวอย่าง

"...คุณมาถามผม เพราะใจคุณยังไม่อยากให้แต่งงานใหม่ครับ" ก็ฉันอยากให้รอไปสักหน่อย แล้วค่อยอยากให้แต่งงานในกรุงเทพฯ นี่ ไม่อยากให้เดินทางไกล ๆ ผมอ่านดวงแล้ว น้องชายคุณในช่วงปีนี้มีเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งงาน ผมเกรงจะมีอุปสรรค ถ้าจะให้รอนานหน่อยจริง ๆ ควรรอไปอีกสัก 5 - 6 เดือน ราว ๆ เดือน 12 ก็พอจะแต่งงานได้ครับ..."

(แกเคล็ดไม้เท้า 2526 : 116)

เมื่อหญิงสาว ได้รับคำแนะนำจากหมอดูจึงลากลับไป เพื่อบอกน้องชายให้ยับยั้งการแต่งงานไว้อีกสักหน่อย แต่ไม่สามารถห้ามได้ ในที่สุดน้องชายของเธอ ก็จับตัวตลงเพราะอุบัติเหตุขณะที่เดินทางกลับจากการแต่งงาน เจ้าสาวและญาติมากเจ็บ เมื่อหมอดูอ่านหนังสือพิมพ์พบข่าวถึงกลางกรุงสื่อกลั่นคล้ายคลึงคลาวว่าจะรู้จักกันไปเปิดมโนโหรก็ทำให้ถึงถึงสตรีที่นำดวงของน้องชายมาให้พยากรณ์ ด้วยความสงสัย จึงถามอย่างว่า

"...เขารับหนังสือพิมพ์จากแผงอ่านหนังสือพิมพ์ พบข่าวที่เศร้าสลดใจ... คุณสาวไปแต่งงานที่จังหวัดนครสวรรค์ รุ่งขึ้นเจ้าสาวขับรถพาเจ้าสาวและญาติกลับกรุงเทพฯ... เกิดอุบัติเหตุรถคว่ำระหว่างทาง เจ้าสาวเสียชีวิตทันที เจ้าสาวอาการสาหัส ญาติ ๆ ได้รับบาดเจ็บไม่มากนัก ทั้งศพเจ้าสาวรถคว่ำศพเย็นวันนั้นกลางคืน สวดพระอภิธรรม..."

เมื่อเดินไปเปิดมโนโหรอันเป็นที่รวมดวงชะตาของผู้มาให้พยากรณ์ ทำให้ถึงถึงสตรีที่เป็นพี่สาวที่เคยมาให้พยากรณ์ดวงน้องชายไม่ผิด จึงต้องสูญเสียน้องชายคนเดียวไปอย่างไม่มีวันกลับคืน..."

(แกเคล็ดไม้เท้า 2526 : 116)

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องดวงชะตา เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของตัวละครอย่างเห็นได้ชัด

ยาย จากเรื่อง เพลงโบไม ก็เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่ง ที่ดำเนินชีวิตอยู่โดยอาศัยการมีอาชีพ เล่นเพลงพนมมาน ตั้งแต่วัยสาวจนถึงวัยชรา ยายตระเวนไปเล่นเพลงเพราะใจรัก และหารายได้เลี้ยงชีพไปด้วย ชีวิตของยายจึงดำเนินมาโดยอาศัยศรัทธา ดังนั้นยายจึงต้องการถ่ายทอดอาชีพนี้ไปให้หลานสาวคือ สมเชา เพราะยายเห็นว่า การดำเนินชีวิตโดยอาศัยอาชีพ จะช่วยให้หลานสาวเอาตัวรอดได้เช่นเดียวกับยาย ดังตัวอย่าง

"...ยายเล่นเพลงมาตลอดชีวิต ขึ้นเหนือลงใต้ไปรอบเอือกเจ็ดยานน้ำ... เมื่อตอนอายุสิบแปด โขหนูมาเมะขามลม พาพวกมาค้าลูก แยกขายอยู่กับตัวไคสองปีเท่านั้น มันจะให้เด็กเล่นเพลงหาเลี้ยง แลกความรักเพลงของยายนั้นหนักหนานัก ยายไม่ยอมเป็นตายอย่างไรก็ขอเล่นเพลง ลูกของยายตัวเขาเอาไปเลี้ยง แม่ของสมเชากลับมาอยู่กับยาย เมื่อตัวตายแล้วก็มาตายตามตัว ทั้งสมเชาไวกับยาย...ยายก็เล่นเพลงเลี้ยงชีพมา...ยายนี้ก็เป็นห่วงมันน้อย ๆ ไหม้นักเล่นเพลง มันก็ไม่เอา ถ้านั้นเป็นเพลงยังจะพอมืออาชีพเลี้ยงตัว ก็ ๆ ชั่ว ๆ ยังจะฝากกับแม่ขวัญจิตเขาได้ นี่เป็นไคแต่ลูกกู ขวดยอะไรเขาไม่ไคสักเท่าไรเลย รายไคอีกส่วนหนึ่งของยายก็มาจากการไปเล่นเพลง ซึ่งเอาแน่นอนอะไรไม่ได้ แม่ขวัญจิตมาตามยายไปรวมวงเมื่อหลายปีมาแล้ว วันที่แม่ขวัญจิตมาตามนั้น ยายป้อนใจไคใจจนน้ำตาไหล สมเชาตามยายไปด้วย แม่ขวัญจิตเลยให้หัดจังหวะเป็นลูกกู..."

(เพลงโบไม 2526 : 46)

จากตัวอย่างกล่าวไควอาชีพเล่นเพลงพนมมานมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของยาย และมีส่วนทำให้ชีวิตของยายต้องประสบกับเหตุการณ์หลาย ๆ อย่าง เช่น ทำให้ยายต้องแยกกับสามี เพราะสามีของยายต้องการให้ยายเลิกเล่นเพลง แต่ยายไม่สามารถที่จะเลิกเล่นเพลงได้ เพราะรักการเล่นเพลง และดำเนินชีวิตตามความถนัดอาชีพดังกล่าว

ห่าน และ เจ้าแกลบ จากเรื่อง ม้วยคนบา เป็นตัวละครที่ดำเนินชีวิตโดยอาศัยเป็นนักมวยรับจ้าง ทั้งห่านและแกลบเป็นนักมวยฝีมือดี ชีวิตของเขาทั้งสองจึงเกี่ยวของอยู่กับหมัด ๆ มวย ๆ การพนันขันต่อ การแพการชนะอยู่ตลอดมา ดังตัวอย่าง

"...ท่านทั้งหลายกับม้วยนัคสำคัญกำลังเริ่มขึ้นแล้ว เป็นม้วยชกซึ่งแชมป์ในรอย
ระหว่างหมัดหมากพ หาน หมัดควายเหล็ก ส่วนคุณตุ้มอันม้วยปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม
แกลบ คิมยคุณยาที่เค็ด สำหรับกรรมกรรมม้วย 3 หาน ลวนเป็นผู้อาวุโส ท่านแรกคือ
พระยาภูิกาคีแพ่ง อดีตผู้พิพากษา ท่านที่สอง อดีตนายทหารสายลับ พันเอกหลวงถลม
จารชน และท่านที่สามนายแพทย์มัยค ขำมาจุมา ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นหมอประจำเวที่
ม้วยควย ส่วนกรรมกรรมบนเวที่ คือเอก สับโซก อดีตนักมวยชื่อดัง..."

แกง เสียงระฆังดังกังวาน หานหมัดควายเหล็ก เบงกลาม ชมขวัญแล้วรีเซพาทา
พร้อมกับเตะกานคอตันนี้ ตามควยศอกและเข่าหน้าทอง เจาแกลบชวนเซไปมา
หานตุลย เขารกครึ่งปากครึ่งจุมุา เคระจาเจาแกลบและศอกเขาไท้ไท้ไพลาร่า
เจาแกลบชวนเซเพื่อนคนเมา แดงยังประคองตัวอยู่โคจนครบยก..."

(ม้วยคุณยา 2526 : 116)

จะเห็นไควว่า การดำเนินชีวิตของแกลบ และหานอาศัยอาชีพการชกมวย จึง
กลาวไควว่า อาชีพดังกล่าวเขามิชอบมาตลอดการดำเนินชีวิตของเขาทั้งสองอย่างเห็นไควชัด

สงกรานต จากเรื่อง รูปไฟลังกะสี เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่เคยดำเนินชีวิตอยู่ไคว
ควยอาชีพการชกมวย ซึ่งเดิมทีเขาชกมวยเพียงเพื่อหาเงินรายไควเขาวัด และต่อมาเกิดเป็นอาชีพ
เพื่อหาเงินเลี้ยงตัวเอง การหาเงินของสงกรานตต้องแลกควยความเจ็บปวด ในที่สุดเขาก็กลายเป็น
ผู้มีความจำเริญ จากอาชีพชกมวยนั่นเอง ดังตัวอย่าง

"...เวที่ม้วยการกุศล หารายไควเขากองนาปากฐิน ถนกันกลางลานวัด กันเชือก
มะนิลา ปูฟางเป็นอันไชไคว นักมวยเตะแต่ละที่ฟางปลิววอน พลาคพลิงหัวฟาดพันจนเลือด
ไหลออกทางหู สงกรานตค่อนม้วยหมัดหนัก แทะคอกและขวางสัน กว่าจะตอยตอยตอยไคว
ตัวเองก็จะต้องรับแรงรับเขาไปไม่น้อย จากภาพฉายและรายงานข่าวทางหนาหนังสือพิมพ์
สงกรานตไควเห็นว่า เพื่อนเกลอยังมีสภาพการชกเชนนน แม่เมอหันไปชกมวยสากล
สมัครเล่น ในช่วงวัยที่หมดสภาพการชกมวยไทยแล้ว ภาพฉายฉายไควคเจน จนเห็น
หยคน้ำ หรือเหงื่อกระเซ็นจากศีรษะ เมื่อถูกกำปั้นเหวี่ยงเข้าใส่สุดแรงเกิด คุคลาย
ส่วนหนึ่งของศีรษะหรือสมองหลุดปลิวออกมาตามแวงหมัด..."

สงครามกลางเมือง เราถูกฆ่าและนำร่างไปฝัง แต่เขาเข้าใจว่า เป็น
เพราะความเจ็บช้ำอกแค้นที่ตายจากที่ทำงาน เขาถูกตีเพราะ
เพราะความผิดครั้งสำคัญ..."

(รถไฟสะเกสี 2528 : 21 - 22)

อาชีพนักมวยดังกล่าวกำหนดให้สงครามต้องดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางของ
นักมวย ที่ต้องวนเวียนอยู่บนเวทีกับคู่ต่อสู้ คนแล้วคนเล่าเพื่อหาเงินเลี้ยงชีพ แม้ว่าตนเองจะ
ได้รับอันตรายก็ตาม

3. บทบาทในการกำหนดลักษณะนิสัยตัวละคร

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง มีบทบาทในการกำหนดลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องสั้น
ช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ซึ่งทั้งหมด 3 เรื่อง คือ ครูโต จากเรื่อง หายไปกับลมหายใจ
ยาย จากเรื่อง ลมริมแม่น้ำ และ นาง จากเรื่องงานบวช ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครูโต จากเรื่อง หายไปกับลมหายใจ เป็นเรื่องที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการถ่ายทอด
ความรู้ของครูตำรายาเขมพบมีบทบาทในการกำหนดลักษณะนิสัยของตัวละคร โดยให้ครูโต เป็นผู้ที่มี
ลักษณะนิสัย ยึดตัวตนเป็นหลัก เพราะยึดมั่นในความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรม การถ่ายทอดความรู้
ของครูสมัยโบราณที่กลัวว่าศิษย์จะรู้เท่าทันตนเอง จึงส่งนวนิยายสำคัญไว้เป็นหลักประกัน ผู้แต่ง
บรรยายลักษณะนิสัยของครูโตไว้อย่างหนึ่งว่า เป็นผู้หวงวิชา ดังตัวอย่าง

"...ครูโตล้มลุกคลุกคลาน...แต่ยังมีสิ่งหนึ่ง แม่ว่าแก่จะเอาไปขายไม่ได้
แต่สิ่งนั้นตายไปพร้อมกับแก มันคือความลับ ความลับที่แกเพียรหวนแค้นไว้ ไม่ยอมบอก
ใคร ไม่ยอมถ่ายทอดให้ใครฟัง

เองไม่มีวันจะได้ออกจากขามคระหรือ ขันดาชาสอนเองหมด เอ็งมีเอาวิชาที่ชาสอน
มาหาเขาเถอะ นึกสิ ไต่ไปไม่เท่าไร ยังมาเถียงงอ ๆ พวกนี้ฟังไว้นะ ขันดาใคร
ทำตัวอย่างไฉนอีกไม่ตอมานับว่าถูกเป็นครู...ไปมึงลงจากบ้านกูไป ไปเดี๋ยวนี้เลย

.....

มึงฟังกูนะไอแวน ฟังให้กูไม่ไคชโมย เพราะคำร่ำความรูต่าง ๆ นี่ครูไท้ก็เรียนมาจากคนอื่นเหมือนกัน มันไม่ใช่ของแก มันเป็นเรื่องศกหอดมา แกไม่มีสิทธิ์เก็บไวคนเดียว มึงลองคิดดูสิ มีคนอื่นเยอะแยะที่หนูหนักตามอด คนพวกนี้จะตองพิการไปตลอดหรือไ

"ถ้าไม่เจอแล้วจะทำยังง"....จะทำยังง มันก็ตายไปพร้อมกับกูนั่นแหละ หรือไม่กตองหาทางคิดกันใหม่ ครูไท้ ยืนฟังลูกศิษย์สองคนคุยกัน แกรู้สึกอายเเค่พวกนี้ ไม่ตองการจะลบกลางแกเลย แกก็วิ่งไปเองตามหาก แกมันก็สายเกินไปแล้ว ที่จะทำหน้าทีเป็นครูของแกไค้อ..."

(หายไปกับลมหายใจ 2527 : 22)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องการถ่ายทอดความรู้ของครูคำร่ำยาไค้เขามาจับบทบาทกำหนดลักษณะนิสัยของครูไท้อย่างเห็นไค้ชัด

นาง จากเรื่อง งานบวช เป็นตัวละครสำคัญที่ความเชื่อเรื่องบุญและบาป เขามากำหนดลักษณะนิสัยในทางจิตตภาวนาจะเห็นไค้ว่า นางรู้สึกเสียใจที่งานบวชของลูกชายไม่เป็นไปตามความประสงค์ของนาง ซึ่งนางหวังไค้ว่า การจัดงานบวชจะไม่มีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่มีการดื่มสุรา และไม่ไค้งานรื่นเริงที่กกกกองไปควยเสียงเพลงจากเครื่องขยายเสียง แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้ามกับที่นางคาดหวัซหน้าว่าลูกชายของนางที่กำลังจะเข้าสู่วชิบวชยังดื่มเหลาและสั่งไค้หมว้วมาเลี้ยงเพื่อนที่มาร่วมงานในครั้งนอกควย นางกลัวเป็นอย่างยิ่งว่างานบุญครั้งนี้จะกลับกลายเป็นงานบาป โดยที่นางไม่ไค้ตั้งใจ ดังตัวอย่าง

"...ลูกเราจะบวชพุงนี้แล้ว เป็นงานบวชที่ฉันอยากไค้ให้ไค้เห็นจริง ๆ ว่าเป็นงานบวช ไม่ไค้งานรื่นเริง ตามที่คนอื่นเขาเคยทำเหมือนกัฟที่เคยบอกฉันนั่นแหละว่างานบวชเป็นงานบุญ ไม่ควรรินเหลาเมาซา ฆ่าสัตว์ และฉันไค้สั่งห้ามไปแล้วควย

.....
เพื่อเขารวมทั้งญาติ ๆ ของนางเริ่มทยอยเข้ามาในบาน นางก็ทักทายกับทุกคน และไมคิมจะกลาวคำว่า "ตามสบายนะ" ขณะสาธิตสาธิตสองมองหาเจ้าลูกชายคนเดียวไม่วุฉนั้นหายหัวไปไหน ป่านนี้เขาจะเตรียมตัวโกนผมไค้แล้ว นางคิด กอนปลีกตัวไป

”ห้องครัว ใครรับคำตบท้ายยังไม่ทัน นางรู้สึกหงุดหงิด พึมพำไปมาในลำคอ ยิ่งได้รับ
คำบอกเลาว่า เจ้าลูกชายสั่งให้คนเอารั้วมาผกกินในงานศพ ทำให้นางปรี๊ดเข้าไปใน
ห้องลูกชาย อุจจาระขาดป่าน....

”แกหรือเปล่าแกกำลังทำบาป” นางพูด

”ถ้างั้นคนอื่นเขาก็น่าไปแทงตัวบ๊อง เพราะเขาทำตัวมันงั้น”

”แกไม่เคยไปวัด แกจะไปรู้อะไร” นางเปรยอย่างรำคาญ

.....
ขณะที่นางรู้สึกปลื้มปิติไม่น้อย ในฐานะเจ้าภาพแต่เครื่องขยาเสียยิ่ง ทำให้นาง
รำคาญ และความรู้สึกที่เป็นงานรื่นเริง หรืองานบวช ได้เริ่มก่อกวนจิตใจนาง
มากขึ้นทุกที ประกอบกับการได้เห็นคนมาในงาน บางคนเดินโซเซจากฤทธิ์เหล้า
ยิ่งทำให้นางฉีกหัว และคล้ายโดนตีป่วนเรื้อรังบอบบางของนาง แล้วเป็นเหตุให้
นางต้องยืนเกาะฝาผนังนาน.....

(งานบวช 2527 : 42)

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของนางว่าเป็นผู้ที่เชื่อในเรื่องการทำบุญ
ว่าไม่ว่าจะมีการชาติตัวสัตว์ก็ตาม เพราะการทำบุญที่แท้จริงขึ้นอยู่กับเจตนา และความศรัทธา
เป็นหลัก ควรเป็นการทำบุญเพื่อบุญ มิใช่การทำบาปเพื่อบุญ จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องบุญ
และบาป เข้ามามีส่วนกำหนดลักษณะนิสัยของนางอย่างชัดเจน

ยาย จากเรื่อง ฉกริณีมนต์ ยายเป็นตัวละครที่มีอุปนิสัยเปี่ยมล้นไปด้วยความ
เมตตากรุณา เกรงกลัวการทำบาป และศรัทธาในศาสนาอย่างแรงกล้า ทั้งนี้เพราะความเชื่อ
ในเรื่อง บาป บุญ คุณโทษ เข้ามามีส่วนกำหนดนิสัยของยาย ยายมักจะครุ่นคิดถึงแต่
เรื่องการทำบุญตักบาตร จนถึงเป็นกิจวัตรประจำวันของยาย นอกจากนี้เมื่อคราวที่ถูกควายที่
ยายเลี้ยงไว้ตัวหนึ่งตายไปและลูกชายของยายก็คิดว่าควานำเนื้อลูกควายมาทำอาหารแจกกันกิน
แต่ยายก็พยายามคัดค้าน เพราะความกลัวบาป แต่ไม่สามารถขัดขวางได้ ซึ่งทำให้ยายไม่สบายใจ
ตลอดเวลา ดังตัวอย่าง

"...ผมเย็นกรูเกรียวมาอีก และไปขนรวงลงมาราวใหญ่ จริง ๆ นะนี่...
ถ้าเป็นเงินเป็นทอง พระส่งองค์เจ้าคงไศสยไปควย ยายพูดพลางนึกไปถึงกิจวัตร
ในตอนเช้า...พรุ่งนี้จะตักบาตรควยอะไรดี แกงปลาแกงไถมไข่เกือบทุกวัน ป่านนี้
พระคงเบื่อทั้งวัด ยายนึกอย่างเหนื่อยหน่าย แต่จะทำอะไรให้รุกรากวานักไม่ได้
เพราะไม่มีรายได้อะไรเป็นกอบเป็นกำ

.....
ผมจะไปซุกหลุมฝังมันทำไมให้เสียแรง เสียเนื้อไปเปล่า ๆ แลวกเสียเงินควย
ฉันซุกคนเดียวไม่ไหวหรอก ยังไง ๆ ก็คงจางขาวบานสักสองสามคนนั่นแหละ
ไอ้ไหววานักเนี่ย ๆ นะ คนที่ยังเกรงใจกันก็พอจะมี แต่มันก็เหมือนบังคับใจกัน
เตตาแมลงบอกให้มาช่วยกันทำกนิ ชีครานจะแย่งกันอาสา

.....
กิมมูรี...พวกเอ็งกินศพกันทะหาก ยายพูดได้เท่านั้นกลัวว่าตนเองคงจะทำอะไร
ไม่ได้อีกแล้ว นอกจากควาเขียนหมากเดินขึ้นบาน..."

(ฉบับหน้า 2528 : 67 - 71)

การกระทำของยายคังกลาว สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้มีจิตใจเมตตา กรุณา
อันเป็นคุณลักษณะที่เด่นชัดในตัวของยาย ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อเรื่องบาปบุญ เขามั่นิบพบ
กำหนดคุณลักษณะของยายคังกลาว

จากการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่มีบทบาทต่อตัวละครในเรื่องสั้นกลาว
มาแล้วพอสรุปได้ดังนี้

การกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านยังคงมี
ความเชื่อเรื่องสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แะขณะเดียวกันถ้าหากเกินไปโดยไม่ศึกษา
ไทรอบครอบเสียก่อน ก็ทำให้รู้ไรใคร่บออันตรายถึงแก่ชีวิตได้เช่นกัน นอกจากนี้เรื่องสั้นยังสะท้อน
ให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านว่า โหราศาสตร์เปรียบเหมือนจิตแพทย์
ของคนจนที่คอยชี้แนะแนวทางปลดปล่อยใจให้คลายทุกข์และสร้างกำลังใจให้คนไปต่อสู้อุปสรรคได้อย่าง
ไม่ท้อถอย ทำให้คนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ส่วนความเชื่อสิ่งให้เกิดกรรมชาติทั้งหลาย เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นว่า คนในสังคม
ทางพยายามแสวงหาโชคจากเก็จากจารย์ เจาพ่อ เจาแม่ ซึ่งเป็นความหวังของคนจนที่ต้องการ
ร่ำรวยทางลัด ความเชื่อเหล่านี้มีส่วนทำให้คนยากจนลงเพราะบางคนมาเสียเวลาแสวงหาเก็
อาจารย์ เจาพ่อ เจาแม่ ซอกัดจนเสียเวลาในการประกอบอาชีพ ทำให้คนในสังคมยากจนลง
เรื่องสั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาที่เคร่งครัดจนเกินไป
ส่งผลให้มีความเชื่อเหล่านั้นพฤติกรรมที่ผิดแปลกไปจากผู้อื่น จนกลายเป็นความผิดแปลกที่ก่อ
ให้เกิดความขบขันตอผู้พบเห็น

บทบาทในการดำเนินชีวิต เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นว่า คนในสังคมชาวบ้าน
เชื่อว่า ดวงชะตาเป็นสิ่งที่ควบคุมชีวิตมนุษย์ สามารถทำให้คนมีสุขภาพความเป็นอยู่ และการ
ดำเนินชีวิตแตกต่างกันไปตามที่ดวงชะตาที่กำหนดไว้ อย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเมื่อมี
ความทุกข์ทางใจ จึงต้องอาศัยหมอผู้เป็นผู้นำแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตกันสืบมา

บทบาทในการกำหนดลักษณะตัวละคร จะเห็นว่าความขัดแย้งในเรื่องบาปบุญ
ของคนในสังคมมีอยู่มาก ซึ่งคนทุกคนเห็นว่าการทำบุญนั้นไม่ควรจะทำบาปโดยการ เบียดเบียน
ชีวิตสัตว์อื่น ซึ่งจะใคร่บาปอย่างแท้จริง แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าการนำชีวิตสัตว์มาเป็นอาหาร
เลี้ยงผู้คนให้มารวมงานทำบุญนั้นไม่บาป เพราะคนในสังคมนิยมทำกัน

บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่มีบทบาทต่อการสร้างตัวละครดังกล่าว
มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวละครได้ชัดเจนขึ้น และขณะเดียวกันก็ช่วยให้เข้าใจ
มูลเหตุแห่งพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครได้อย่างลึกซึ้งอีกด้วย

ฉาก

ในที่นี้หมายถึง สถานที่เกิดพฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ และเวลา
ตลอดจนบรรยากาศที่เกิดจากวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง ที่เข้ามามีส่วนในการกำหนดฉากเหล่านั้น

จากการศึกษาเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ผู้วิจัยพบว่า ผู้แต่งนำวัฒนธรรม
พื้นบ้านภาคกลางมาใช้ในการสร้างฉาก ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี ภาษิต และอื่น ๆ

ความเชื่อ

ความเชื่อเข้ามาเป็นบทบาทในการสร้างราก โด่แก่ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ
ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องสมุนไพรร และความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ดังต่อไปนี้

ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ปรากฏในเรื่องสั้น 4 เรื่อง คือ โศกพระนาง
เจ้าพดด้วงแผ่นดิน ทานตะวันดอกหนึ่ง และแผน ดั้งนี้

เรื่อง โศกพระนาง ความเชื่อดังเห็นธรรมชาติเกี่ยวกับศาลโคกโพธิ์ เขามัน
บทบาทในการสร้างนาคดังจะเห็นได้จาก ฉากตอนท้ายบทละครในเรื่องคงใจจะไปรื้อศาล
โคกโพธิ์ในนาของตน ภาพปรากฏเบื้องหน้าของชายหนุ่ม คือบริเวณศาลาที่พักไพร่พลและศาล
อยู่ใต้เงาต้นไม้ หมายความว่าพระนางได้หายอยู่มาหลาย มีช้างม้าม้าขึ้น ตกตานั้น ผาเพร็ดต่าง ๆ
ที่พันรอบต้นไม้ ตลอดจนรูปเขียนทิวาบานนำมากราบไหว้ ดังตัวอย่าง

"โลกพระนางอยู่ติดกับด้าประโคง มีต้นไม้แผ่แผ่อยู่รอบโลกไถวมเงาของตนโพธิ์
มีศาลไม้รูปทรงเหมือนบ้านทรงบันไดอายุหนาศาล แต่ละศาลมีพวงมาลัยพาดติด
ห้อยรุงรัง ในศาลมีข้างบันไดขึ้น ตุ๊กตาปั้นในพานั่งพับเพียบเหมือนหญิงรับใช้สมัย
โบราณ บางตัวหักสองท่อนแล้วก็มี นอกจากนั้นบางศาลยังมีพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ
ปูนอยู่ควย เสาศาลนั้นพันด้วยผ้าสี สีแดงบาง สีเขียวสดบาง สีเหลืองบาง สีชมพู
บาง มีทั้งผ้าเกาชนสีดก สกปรก และผ้าใหม่ที่ยังสกอยู่ ส่วนต้นไม้โพธิ์แผ่กัน
นอกจากจะพันด้วยผ้าสีฉูดฉาดแล้ว ยังพันด้วยผ้าสีบ่งอีกด้วย แต่ตอนนั้นเกาชนำแล้ว
โคนต้นไม้พระพุทธรูปบูชาคอหัก แขนหักอยู่สี่หางค์...รอบ ๆ หมอกลืนรูปนาง ๆ
อวดอยู่ในอากาศที่เริ่มเย็นอากาศมีคลื่น ประกอบด้วยความสงัดเงียบทำให้รู้สึก
วังเวงลึก ๆ ..."

(โลกพระนาง 2527 : 84 - 85)

การสร้างนาถังกลาว บู๊แต่งได้อาศัยความเชื่อเรื่องศาลโลกโพ้นมาสร้างแก การ
บรรยายฉากและการสร้างบรรยากาศ มีลักษณะสมจริง ช่วยให้อ่านเกิดภาพพจน์ยิ่งขึ้น

เรื่อง ทานตะวันคอกหนึ่ง ผู้แต่งนำเอาความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับเจ้าแม่
 ทานตะวัน ซึ่งเชื่อกันว่ามาสิงสถิตอยู่ที่ต้นทานตะวันในบริเวณบ้านคอกนางสาวรางนก โดยบรรยาย
 ให้อ่านเห็นภาพคอกทานตะวันคอกใหญ่ และชาวบ้านพากันมาราบไหวบูชาต้นทานตะวันและนำ
 ของมาถวายทั้งอาหารหวานคาว ใส่กระถางใบทอง รวมทั้งผ้าห่อกล้วย ประดับให้สวยงาม ทำให้
 เป็นที่เกรงขามแก่ผู้พบเห็น ดังตัวอย่างว่า

คอกทานตะวันบานแล้ว

คอกงามฝั่งผาย เหมือนกระดังงาใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 วา กลีบดอก
 เหลืองอร่ามรับแสงแดดในตอนเช้าอย่างสง่า ทิศคงเืองมองควยควนทนต์และตัวเอง
 ก็ยอมรับว่ามีความรู้สึกที่เกรงขามอยู่ ไม่น้อยทุกครั้งที่มีมองไป เมื่อบอกเขาดูจะยิ่งไปกว่า
 หลอนไม่กล้ามองอย่างเต็มตาสักครั้งเดียว

ตอนสายวันนั้น บริเวณบ้านคอกหนึ่งแน่นไปด้วยผู้คน รวบรวมกันขึ้นในเต็มไป
 ด้วยผ้าสีแสด สีชมพู สีเหลืองจนแน่นไปหมด ฐานโถงคอกเวลา ขอบบูชาน้ำ
 ที่หลงเหลือจากวันก่อน ๆ กองเกลื่อน และยังมีคนนำเอาธูปธูปใหม่ไม่ขาด ใส่มานใน
 กระถางใบทองทั้งเล็กทั้งใหญ่ทั้งคาวทั้งหวาน

(ทานตะวันคอกหนึ่ง 2526 : 18)

การสร้างนางขางคนนี้มีอิทธิพลสร้างโดยอาศัยความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ อย่างเห็นได้ชัด
 เรื่อง แม่ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นางขางตอนได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องเจ้าแม่
 ไบหวย เขามีสภาพของการบรรยายนาง โดยให้กระดานไบหวยของเจ้าแม่ ซึ่งจะมีตัวเลข
 ตรงกับเลขที่ออกรางวัล ปลิวตกลงอยู่ในกะละมังซักผ้าบนบานของป่าทอง ซึ่งเป็นตัวละครในเรื่อง
 ทำให้ป่าทองตื่นตกใจ ที่พบว่าตัวเลขเหล่านั้นเป็นตัวเลขที่ตรงกับรางวัล ดังตัวอย่าง

"...สายตาป่าทองก้มเขากับสิ่งหนึ่งบนผืนผ้า ไบไบหวยนั้นลอยนิ่งอยู่เหนือ
 ฐานที่ถูกลากเส้นสีน้ำเงินถูกคว่ำลงสู่ผืนผ้า รอยปากกำลังเค้นชักขึ้นมาทางด้านหลัง
 ป่าทองมองดูควยควนทนต์ แว่ตาของแกแสดงความยินดีออกมาอย่างเห็นได้ชัด

เนื่องจากความเปี่ยมล้นของกระดาน ทำให้ได้เห็นเลขหนึ่งอย่างชัดเจน แก่เพงดู
อีกสักครู่ เลขสามก็ปรากฏแก่สายตา"

(แมน 2528 : 24)

การที่พาทองพบกระดานใบหอยในกาลมั่งงักมาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ
ในเรื่องเกจิอาจารย์ เขามามอบพบในการสร้างฉากตอนอย่างเห็นได้ชัด

เรื่อง เจ้าพ่อทังแผ่นดิน ความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับการบนบานศาลกล่าว
เขามามอบพบในการสร้างฉาก ฉากนี้เป็นฉากหน้าศาล ตอนที่เจ้าพ่อทังละครในเรื่อง มานอนพัก
อยู่ที่ศาลเจ้าในกรุง แลวนอนไม่หลับ จึงออกมาขึ้นหน้าศาล ซึ่งผู้แต่งบรรยายฉากโดยผ่านสายตา
ของเจ้าพ่อ ให้เห็นภาพของผู้คนที่ทยอยกันเขามากราบไหว้ศาลอย่างเนืองแน่น ทำให้ผู้อ่านได้สัมผัส
กับบรรยากาศที่วังเวงและเคร่งขรึม โดยเน้นให้เห็นถึง กลิ่นธูป และควันเทียนที่โขยงไม่ขาด
ระยะ รวมทั้งภาพของดอกไม้ และเครื่องถ้วยบูชาต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

"เจ้าพ่อรำพึงในใจ ทั้งอึดอัด ทั้งกลัดกลุ้ม เห็นตานนอนไม่หลับขยับตัวลุกจากพื้นนอน
เดินเกร่อออกมาหน้าศาล

ผู้คนยังทยอยออกมากราบไหว้บนบานเนืองแน่น ราวเทียนสว่างไสว กลิ่นธูปโชย
ฉุนลอยส่ายไวกว้น เหมือนหมอกหนาขมเขว ดอกไม้มาลัยคล่องเค็มศาลกระบอกไม้ไผ่
ถูกเขยมิไคซาค อาหารเครื่องเสนาควางเรียง มีดที่กราบทามองคนเหล่านั้นฉานฉาย
แว่ววิงวอนขอความช่วยเหลือ

(เจ้าพ่อทังแผ่นดิน 2525 : 42)

จากตัวอย่างทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติมาสร้าง
ฉากบางตอน เพื่อสร้างบรรยากาศของเรื่องให้สมจริง น่าสนใจ และช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพพจน์
ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ก็เป็นความเชื่ออีกประการหนึ่งของผู้แต่งนำมาสร้างฉาก
ของเรื่อง ซึ่งในหนังสือเพียง 2 เรื่อง คือ หลวงปู่ และ กา ดังนั้น

เรื่อง หลวงปู่ ผู้แต่งโคมบรรยายฉากตอนที่หลวงปู่ปั้นลึงก่อสร้างภายในวัด ซึ่งลึงก่อสร้าง
 ดังกล่าวก่อขึ้นมาเพราะความเชื่อเรื่องการสร้างถาวรวัตถุไว้ในศาสนาวาเป็นเพราะบารมีหรือ
 บุญจึงจะสร้างได้ หลวงปู่จะมานั่งปั้นลึงก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดที่สำเร็จลงควยน้ำพักน้ำแรง
 ของตน ควยความภาคภูมิใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลงนึกของหลวงปู่ว่า แทนที่หลวงปู่จะทำ
 หน้าที่สืบทอดพระศาสนาควยการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนาให้แก่วรรณาน แต่กลับมามีคติอยู่ในวัดถ
 ดังตัวอย่าง

"หลวงปู่มองดูรอบๆ ที่ยังวางอยู่บนพื้นกลางพระอุโบสถ แลวอดบิณฑิโมได้ คุที่
 ขางนอนของกงมรารกับเทพนิมิต กระจุกที่ประทับประจำเมอของกับแสงแดด เม
 แต่เพียงรำไร ก็ยังเป็นประกายมดั่งเมล็ด ที่เป็นที่ทองก่อรวมเหลืองรากับทองคำเนื้อ
 บริสุทธิ์แฉมาเหมือน...อากาศภายนอกออกจะเย็นจนหลวงปู่เผลอห่อตัว แคค่อน ๆ
 จับผากสาวพัศตร สัหมนค้ำคองนัก เหมือนภาพวาดคนขมิ หลวงปู่หลบเข้าไ
 รมโพธิ์ใหญ่แห่งหน้าชั้นมองพระอุโบสถหลังใหม่อันใหญ่โต ที่เพิ่งสร้างเสร็จพลาง
 ปลายปลีกับบุญบารมีของตนเอง"

(หลวงปู่ 2525 : 23)

เรื่อง กา ผู้แต่งโคมบรรยายฉากตอนที่โดยอาศัยความเชื่อเรื่องกรรม เข้ามาเป็น
 ตัวกำหนด โดยบรรยายภาพภาควัดหนึ่ง ที่ตามทางขึ้นกรรมเก่าจากชายหนุ่ม ซึ่งเคยทำร้ายตนใน
 อดีต กาตัวนั้นจะมาเกาะอยู่ที่สายไฟตรงกับระเบียบทองนอน ของชายหนุ่มทุกวัน และคอยหา
 โอกาสจะเขทำร้าย ดังตัวอย่าง

"...ผมอาจจะลืมเจ้ากาตัวนี้ไปก็ได้หากหลายวันต่อมากรรมผมจะไม่พูดขึ้น
 เขอบอกว่านี่กาตัวหนึ่งมาเกาะที่สายไฟตรงกับระเบียบทองนอน เธอเห็นมันทุกเช้า
 ที่ตื่นขึ้นเหมือนกับมันมารออยู่ สามสี่มาแล้วที่เขอตนนอนขึ้นมาองเห็นมันหลังจากที่
 เขอมองดูมันครู่หนึ่งมันจะบินหนีไป...เจ้ากาตัวนั้นเฝ้าจากสายไฟมาที่ระเบียบ เขอ
 บอกว่าถ้าไม่คิดขงลวจากตัวนั้นจะต้องเขมาที่เราสองคนถึงในห้องนอนแน่ ๆ ...

” ประชุมพลของระเบียงทองนอนของแม่มีรอยอยู่เหมือนกรงเล็บสัตว์ปีกชนิดหนึ่งมา
 ขยุมเขาหากัน มีอยู่สองรอยเหลื่อมกันอยู่หน้าหนึ่ง ร่องที่กรรยาคมเลาให้พียงนั้น
 เป็นเรื่องจริงหรือไร

(กา 2526 : 19)

สรุปได้ว่าความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการสร้างฉากในเรื่องสั้น
 ทั้งสองเรื่องดังกล่าว เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การทำบุญและผลของกรรมก็กรรมชั่ว เขามี
 บทบาทในการสร้างฉากดังกล่าวข้างตน

ความเชื่อเรื่องยากลางขาน เป็นความเชื่ออีกชนิดหนึ่งที่เขามานิยมบทในการสร้างฉาก
 ปรากฏในเรื่อง สมุนไพรรองยายพรอม และ คุณปู่ ดังนี้

เรื่อง สมุนไพรรองยายพรอม เป็นอีกเรื่องหนึ่งผู้แต่งได้นำความเชื่อเรื่องสมุนไพรรอง
 เขามาสร้างฉาก โดยบรรยายให้เห็นภาพลางม่านที่เต็มไปด้วยขวานและสมุนไพรรอง ซึ่งยายพรอมนำ
 มาปลูกไว้อย่างมากมาย ตามความนิยม เช่น วานนางก๊ก วานเงินไหล นางพญาหงสาวดี และ
 เสน่ห์จันทร์หอม นอกจากนี้ยังนำยาแดงยาผูกพันวานและจุฑาปักษีมาบูชา ดังตัวอย่าง

”ฉันเพิ่งจะสังเกตเห็นอะไรอย่างหนึ่งที่ทำให้ส่วนเล็ก ๆ แห่งนี้ดูรก รุงรังไปหมด
 กระถางวานและสมุนไพรรองยายพรอมนั่นเอง ระเกะระกะอยู่เต็มลานบ้าน
 อันที่จริงฉันก็ได้คิดเนื้อสำหรับไม้ไทย ๆ ประเภทสมุนไพรรองยายพรอมแล้ว
 แต่มันมาเมื่อวานเกิดเป็นต้นขึ้นมา ยายพรอมก็เที่ยวสรรหา วานเงินไหล วาน
 นางก๊ก วานนางพญาหงสาวดี วานเสน่ห์จันทร์หอม และอีกสารพัดวาน จนทำให้ฉัน
 ต้องมาปลงอนิจจังกับ (อดีต) สวนดอกไม้ของฉันอยู่ขณะนี้ วันดีคืนดี ยายพรอมก็นำ
 ยาแดงยาผูกพันวาน จุฑาปักษีไปไหวหมกรุ่น

(สมุนไพรรองยายพรอม 2527 : 17)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงการนำความเชื่อเรื่องสมุนไพรรองเขามาใช้ในการสร้างฉาก
 เพื่อให้ผู้อ่าน เขาใจความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เรื่อง คุณ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน เข้ามามีบทบาทในการสร้างฉาก ซึ่งผู้แต่ง
ได้บรรยายภาพคุณ ตัวละครในเรื่องกำลังเจ็บป่วยให้กับผู้ใหญ่ที่พาเด็กมาหา โดยเริ่มตั้งแต่
เตรียมยาใส่หม้อดิน และนำผาขาวมาผูกปากหม้อ ตลอดจนลักษณะการพินยา และการพินยา
ซึ่งต้องปฏิบัติตามวิธีที่สืบทอดกันต่อ ๆ มา ดังตัวอย่าง

"...โรงเรียนหยุดเทอมแต่ละที ผู้ใหญ่จะลากตัวเด็กไปหาคุณ ไปขอเจ็บยา
พินยาให้กิน...คุณหยิบโน้ตโน้ตใส่ในหม้อดินใบใหม่ กรุณาหัวหมอยากลับบ้าน
เอาผาขาวมาผูกปากหม้อ เว้นเป็นของไว้นิดหนึ่งสำหรับพินยา เอาน้ำฝนเพิ่มเข้าไป
แล้วตั้งบนเตา พอเริ่มเดือดก็ส่งกลิ่นชวนวังเหิน ก่อนกินข้าวเย็น ผู้ใหญ่จะพินยาหม้อสี
คำปลิงในถวยลายคราม ที่ใช้พินนำราจนเกือบเต็ม...พินยาในถวยกลายความรอนสีไป
บ้าง ผู้ใหญ่ก็จะโกนเรียกให้กินยา...ถ้าไม่กินยาก็คงกินข้าวเย็น เมื่อหกลึกเสียง
ไม่ใครจริง ๆ เด็กก็อุจจกหลับตา แล้วกรอกยาเข้าปากไป พินยาตกถึงลิ้นทำหน้าเบ
เหมือนอาเจียนทุกครั้ง..."

(คุณ 2525 : 47)

จากตัวอย่างนี้ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน ที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการสร้าง
ฉากในเรื่อง

ประเพณี

ประเพณี ที่เข้ามามีบทบาทต่อการสร้างฉาก ได้แก่ ประเพณีเนื่องในการตาย ประเพณี
การบวช ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเพณีเนื่องในการตาย ปรากฏในเรื่องสั้น 4 เรื่อง คือ ดอกไม้ไฟ จดหมายถึงปรโลก
คืนเพ็ญของยายแถม และ คนมีราคา

เรื่อง ดอกไม้ไฟ ประเพณีงานศพเกี่ยวกับการจัดศพพิทักษ์เขมาสร้างฉากตอนหนึ่ง ซึ่ง
กล่าวถึงการจัดเมรุเผาศพพิทักษ์พิธีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม โดยสร้างเมรุขึ้นใหม่มีบันได
ทางขึ้น เป็นหัวนาศิมพู่ทั้งสามทาง มีตุ้มดอกไม้ประดับที่ตึงหีบศพสีขาว นอกจากนี้ยังใช้ไฟประดับ
ส่องสว่างวาววาย ตั้งแต่เชิงบันไดไปจนถึงยอดเมรุ สิ่งประกอบอื่น ๆ เช่น ดอกไม้ไฟ พลุทะเล

ดอกไม้กระถาง เรือบิน เรือรบ สำหรับจุดประกายหน้าเมรุ ที่ให้แสงสีสวยงามแปลกตา รวมทั้งความตื่นตะลึงจากนกกระจอก ที่พุ่งประกายไฟใญ่คนทั่วทุกทิศ ดังตัวอย่างว่า

"เมรุสร้างใหม่สีฟ้าทอง ประดับด้วยดอกไม้สดร่ากับอุทยานใหญ่ตั้งแต่หัวนาค
สี่หมูทางขึ้น ซึ่งมี 3 ทาง ทำเป็นรูป ดอกไม้ไฟทอดแนว โดยเฉพาะที่คั้งหีบสีขาว
ลายทอง มองเห็นเพียงสีขาวโพลนทีเดียว ในคั้งกุหลาบสีแดงกล่ำเกิดบรรยากาศ
สดชื่น งานตา รูปแม่ก็เลยตั้งอยู่หน้าหีบ ลูกหลานข้างเข้าใจหา มีรอยยิ้มรา
อย่างเป็นสุขบนใบหน้าอันสมบูรณ์ ไม่ใช่ใบหน้าที่ตายตอนใกล้จะตาย มองเข้
เครงเครียดจนคนขึ้นไปเผากลับไปนอนฝันว่า แม่ก็เลยแคงปีติอยู่หรือ เพราะ
ร่างของแก่นร่ากว้างไว้ในอุทยานสวรรค์ นอกจากดอกไม้หลากสี ก็ยังประดับไฟ
ส่งแสงวูบวาบ ตั้งแต่เชิงบันไดถึงยอดเมรุ เป็นสายสร้อยรอยดาว ปิดเปิดไล่สลับกัน
ไปมา ชาวเมืองไม่เบื่อ

พิเศษยิ่งสำหรับงานนี้ คือดอกไม้ไฟ ทั้งเรียงรายอยู่หน้าเมรุ มีทั้งพลุ ตะไล
ดอกไม้กระถาง นกกระจอก เรือบิน เรือรบ มากมายหลายแบบ ดอกไม้ไฟให้แสงสี
งามจับตานัก พลุให้เสียงกึกก้อง สั่นหัวไหว ตะไลยามพวยพุ่ง แดงประกายก็
เหมือนกับพาคความฝันของคนใหว่าไหว ดอกไม้กระถางนั้นเลาอยู่เป็นพุ่มดอกดวง
เหมือนดาวประกายพรึกยามอรุณรุ่ง ส่วนความตื่นตะลึงตองยกลูกนกกระจอก พุ่ง
ประกายเพี้ยวฟ้าใญ่คนทั่วทุกทิศ พอกันกับประกายจากไฟบนเรือรบ และเรือบิน
ที่ทำจำลองจนคล้ายกับเป็นใหญ่ทรงอำนาจาพในหนึ่งสงคราม..."

(ดอกไม้ไฟ 2527 : 24)

การจัดเมรุเผาศพ เขามีส่วนในการกำหนดนาคและช่วยสร้างบรรยากาศให้อุอา
มีความรู้สึกรวมในงานศพนั้นด้วย นอกจากนั้นการบรรยายนาคอย่างละเอียดของผู้อ่าน
ยังสะท้อนให้เห็นประเพณีการจัดงานศพที่ขมเข็ญ และทรมานเกินความจำเป็นอีกด้วย

เรื่อง จดหมายถึงปรีโลก ผู้แต่งนำคำนิยมในการนำพวงหรีดมาเคารพศพ เขามิ
บทบาทในการสร้างฉากงานศพของยา ซึ่งเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง ฉากนี้ไ้บรรยายถึง
พวงหรีดซึ่งทำด้วยดอกกล้วยไม้สีขาวยาวประสีม่วง เป็นของคณะเพื่อนร่วมงานหลายท่านนำมาเคารพ
ศพโดยวางไว้เบื้องรูปยาในฉากนี้ การกระทำดังกล่าว ก่อให้เกิดความขัดแย้งแก่หลาน 2 คน
เพราะ แจว และมด คงเป็นปากเสียงกันด้วยการแย่งชิงพวงหรีด ถึงตัวอย่าง

เพื่อนครูโรงเรียนที่เจวมานานยา เขาเอาพวงหรีดมาไหวยาคอย คอยคอย
สีขาวยาวประสีม่วงนั้นงายา ที่วางอยู่บนขาหยั่งเบื้องรูปยาไปข้างหลังหมอนหนึ่งนะ ก่อนนี้
ขาหยั่งอันนี้เขาวางหรีดของคณะครูโรงเรียนที่มด แล้วพี่เจวยายไปไว้เสียด้านหลัง
เอาอันนั้นขึ้นแทน เธออาจกับมดว่าแขกของเธอเพิ่มมาถึงให้เขาได้เห็นว่าเราให้
ความสำคัญกับหรีดของเขา เขาก็มาตั้งแต่นั้นก่อน กลับมดมด เขาไม่รู้อะไร
เรายายหรีดเขาไปไว้ข้างหลัง...เขาพูดกันทั้งนานเนะยา พูดเสร็จแล้วก็ไม่พูดกัน
อีกเลย จนบัดนี้ ยา...ยาชอบหรีดไหม

(จดหมายถึงปรีโลก 2525 : 44)

ฉากดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีการเคารพศพโดยการนำพวงหรีดมา
เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย ยังสะท้อนให้เห็นถึงการชิงดีชิงเด่นซึ่งกันและกัน เพื่อหน้าตาของตนเอง
โดยแฝงมาในประเพณีงานศพ ดังกล่าวอีกด้วย

เรื่อง คืนเพ็ญของยายแถม ผู้แต่งไ้บรรยายฉากการตั้งศพบนศาลาหลังที่สองที่หันหน้า
เขาหากันว่า ศาลาสร้างใหม่เป็นตึกปูนอ่อนกำลังสวดศพยายแถม ซึ่งเป็นคนรวยมาปากคลองที่
ทองสวดเป็นประจำทุกวันพระ มีคนมาร่วมงานมากมาย รวมทั้งพระผู้สวด เช่น พระสมุห์ใบฎีกาแซม
มหากวี มหาชีวิต มาสวดพระอภิธรรมและเจ้าอาวาสมาร่วมฟังด้วย ส่วนศาลาหลังเก่าที่ผู้กรอน
มีศพท้าวฮ่ำสัปเหร่อประจำหมู่บ้านวางอยู่บนเบ้องอาสนสงฆ์ ดังตัวอย่าง

"ศาลาสวดศพสองหลังนั้นหันหน้าเขาหากัน มีลานกว้างหน้าเมรุกันอยู่ตรงกลาง
ศาลาโน้น เป็นตึกปูนอ่อน หลังคามุงกระเบื้อง กว้างใหญ่ทาสีสวยงาม สร้างใหม่
เพิ่งแล้วเสร็จเมื่อคืนนี้ ไฟสว่างไสวผู้คนก็คึกคัก กำลังสวดศพยายแถม คนปากคลองที่

ชาว่าเป็นผีในทอง นอนเจ็บอยู่โรงพยาบาลเดือนกว่า หมดเงินเป็นแสนก็เอาไว้มอง
ตามหาโคธหาเดือนแล้วแต่ยังคงศพลโงกประจำตัวทุกคนวันพระ ทานสมุท, ใบฎีกา-
แซม, มหาทวี, มหาสิท ทำหน้าที่สวดพระอภิธรรม มีท่านพระครูเจ้าอาวาสนั่งบนเก้าอี้
นมรวมฟังและพูด ทั้งและพูดคุยกับญาติโยมอยู่ด้วย

ศาลานี้เป็นศาลาเก่าที่ซ่อมมานานแล้ว พื้นไม้ฉาบหิ้งคาบงสังกะสี เกาจนบุกรอน
ติดไฟนอนในศาลาสองดวง และตรงชายคาคานหน้าอีกดวง ศพคาห้านอนสองบอยู่
บนม้ายาวเยื้องกับอาสนสงฆ์ แกเป็นสัปเหร่ออยู่ตัวคี่มานานหลายสิบปี จนล่าสุดกิน
ตำแหน่งนายป้าชา เพิ่งสิ้นใจเมื่อยานี่เองบนแคร่โกศเพิ่งพักตายวัด แม่เคยขายแตม
ดูทุกขขุยาคนเกียวกไม่ทันใครใจกัน...ยายแตม...จึงขอแรงพวกเด็กวัดเออวาง
บนม้ายาวช่วยกันแบกมาไว้ที่ศาลานี้

(คืนเพ็ญของยายแตม 2528 : 43)

จากการตั้งศพดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการจัดพิธีศพของคนร่ำรวย
และคนยากจนที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าแม่แต่โลงศพก็ต่างกัน ตั้งโลงศพของยายแตมเป็นโลงศพ
ส่วนโลงศพของตาห่าเป็นโลงไม้ รวมทั้งพระที่มาสวดก็แตกต่างกันด้วย ช่วยให้อาณาเมืองเห็นภาพ
ตลอดจนให้อารมณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดี

เรื่อง คนมีราคา ฉากที่ปรากฏก็เช่นเดียวกัน เป็นการบรรยายฉากบนศาลาวัดทองมี
การตั้งศพ และผู้คนที่มาอยู่เป็นเพื่อนศพ เมื่อการสวดพระอภิธรรมจบลง ผู้แต่งได้บรรยายฉาก
ของผู้นอนไวว่า มีเสียงอ้อแอ้ของคนที่มาอยู่เป็นเพื่อนศพ รวมทั้งวงการเล่นต่าง ๆ ที่เล่นกันฉิมิตร
มาหลายคน บางคนหลับคาง ลูกเต๋าและหมากกรุกผสมกันระเนระนาดอย่างแยกไม่ออก เป็น
การจับฉิ่งของการเล่นเกม เป็นเพื่อนศพในคืนนั้น ถึงอย่างไร

ดอกแก้วหอมเย็นข้างบน ผสมมากับฉันทนาที่พัดมาวาวบนศาลาตัวทอง เวลานี้
เจียบสัจจะ จะมีบ้างเพียงเสียงอ้อแอ้ของเสียงคนที่มาอยู่เป็นเพื่อนศพ และอีกด้านหนึ่ง
ของศาลาที่มีวงไฮโลได้ไป นำเอาที่เล่นกันฉิมิตรมาหลายคนแล้ว หลายคนมอยหลับคาง
ลูกเต๋าระเนระนาดจนแยกไม่ออกระหว่างตัวหมากกรุกที่ถึงผสมกันบนเลือกก้นเกาครวครว
ชาควินเพราะผานการดูเมาแล้วมาหลายเกม

การต่อสู้และดิ้นรนบนเส้นทางอันวุ่นไว้นั้นผ่านมาแล้ว งานศพในตำบลเล็ก ๆ
 แห่งหนึ่ง ซึ่งคงไม่ต่างไปจากแหล่งอื่นมากนัก งานศพที่คนซึ่งมีธุระต่อมาเดินเกม
 เป็นเพื่อนศพซึ่งตายจากโลกนี้ไปแล้ว เมื่อหัวค่ำคนยังคึกคัก แยกกันหลายคนถูก
 ความหลับใหลครอบครอง

(คนมีราคา 2528 : 42)

จากตัวอย่างที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า ประเพณีการตั้งศพ เชนฉบับบทบาทในการกำหนด
 ฉากของผู้แต่ง เพื่อเน้นให้เห็นถึงบรรยากาศการจัดงานศพ ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพอย่างชัดเจน
 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ประเพณีการบวช เป็นอีกประเพณีหนึ่ง ที่เชนฉบับบทบาทในการสร้างฉากของผู้แต่ง
 เชนเดียวกัน ซึ่งปรากฏในเรื่อง งานบวช เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง งานบวช ผู้แต่งได้บรรยายฉากการเตรียมงานบวชที่บ้านผู้คนมาร่วมงานกัน
 อย่างคึกคัก จนบานหน้าต่างกับแคลงไป จากภาพรู้สึกจิตใจเป็นอย่างไร ขณะเดียวกัน ก็มีการ
 เปิดเครื่องขยายเสียง แยกที่มาร่วมงานบางคนเดินโซเซจากฤทธิ์เหล้า จึงทำให้นางผู้เป็น
 เจ้าภาพเกิดความรู้สึกผิดหวัง ดังตัวอย่าง

"ตอนนั้นนางหลังรู้สึกกับแค นางแปลกใจมากที่เห็นคนมากขึ้นเข้าไปหมด
 ไม่คิดว่าคนจะมากอย่างนี้ เพียงเชียวกับปากเท่านั้นเอง ขณะนั้นนางรู้สึกผิด
 ไม่นอยู่ในฐานะเจ้าภาพ แต่เครื่องขยายเสียงทำให้นางรำคาญ และความรู้สึกที่ว่า
 เป็นงานวันเร่หรืองานบวช ได้เริ่มก่อกวนจิตใจนางมากขึ้นทุกที ประกอบกับการได้
 เห็นคนมาในงาน บางคนเดินโซเซจากฤทธิ์เหล้า ยิ่งทำให้นางผิดหวังและคลายได้
 หมดกับเรือนร่างอันบอบบางของนางแล้ว เป็นเหตุให้นางต้องยืนเกาะฝานั่งบ้านนั่ง
 เหนื่อย..."

(งานบวช 2527 : 19)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นประเพณีงานบวชเข้ามาสร้างบรรยากาศของเรื่อง ทำให้มองเห็นภาพประเพณีงานบวชสมัยใหม่ ที่เน้นความสนุกสนานรื่นเริงมากกว่าการทำบุญ ตลอดจนช่วยให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมของตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ประเพณีลอยกระทง ผู้แต่งได้นำประเพณีนี้มาใช้ในการสร้างฉากในเรื่อง ปลายทาง ของกระทง เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง ปลายทางของกระทง ประเพณีลอยกระทงเข้ามาเป็นบทบาทสร้างฉากในเรื่อง ฉากดังกล่าวเป็นฉากงานลอยกระทงริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดอรุณราชวราราม ซึ่งมีผู้คน มาเที่ยวชมมากมาย โดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ พวกนี้ออกจากบ้านไปเที่ยวงานจนทำให้การจราจร ติดขัดทั้งเมือง แม่น้ำเจ้าพระยาก็เรือร่องไปคยเปลวไฟจากแสงเทียนที่มองดูสวยงาม พระปรางค์วัดอรุณก็เด่นด้วยแสงไฟที่ระยิบระยับ ในแม่น้ำมีเรือมากมาย แพ้ที่นำ ส่องฝั่งเห็นไปคย ผู้คนซึ่งเบียดเสียดกันเพื่อลอยกระทง ดังตัวอย่างว่า

"...คณีนี กลืนกินระเบิดละครดังกรุงเทพฯ เสียงประทุ บัง บัง วิค-ปัง ประดังแข่งกันเหมือนแนวรบประจัญบาน สะเก็ดเพลิงพวยพุ่งไม่เลือกที่ ผู้คนที่บ้าน ออกมาเหมือนแมดแตกรัง การจราจรติดขัดเป็นอัมพาตทั้งเมือง เสียงเครื่องยนต์ ครอบงำครางไปทั้งท้องถนนและท้องน้ำ สายขาวใหญ่เจ้าพระยาแน่นเลา ขณะนี้เป็นลำน้ำ เปลวไฟไปเสียแล้ว...ท้องน้ำเจ้าพระยาเรือร่องไปคยเปลวเทียน เป็นคันที่แม่น้ำ สวยงามที่สุด กระทงลอยลี้จากวัดอรุณไปทางสะพานพุทธ ซึ่งเห็นเป็นทิวคำคล้าย ภูเขาทอดขวางเจ้าพระยา มีแสงไฟเคลื่อนไม่มาตลอดเวลา...พระจันทร์ทรงหัว ฌมย่นอยู่บนสะพานพุทธ ครึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา พระปรางค์วัดอรุณเด่นสง่า คยแสงไฟจางนยอก ในท้องน้ำมีเรือมากขวกไขว่ แสงไฟเรือกลมแสงเทียนจน หมดงาน แพ้ที่นำสองฝั่งคั่นสะพานพุทธ ผู้คนยังเบียดเสียดกันลอยกระทง

(ปลายทางของกระทง 2528 : 9)

การบรรยายจากคัมภีร์ สละทอนให้เห็นประเพณี การจัดงานลอยกระทง ที่เต็มไปด้วย ความสนุกสนานรื่นเริง และเสียงอึกทึกครึกโครม จากคิระเบิด และเครื่องดนตรี ตลอดจนผู้มาร่วม งานกันอย่างคับคั่ง ช่วยให้อ่านเห็นภาพถึงความสวยงาม และความขุมนุญภายในงาน ประเพณีลอยกระทงได้อย่างชัดเจน

ประเพณีสงกรานต์ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่น่าสนใจบทบาทในการกำหนดฉากในเรื่อง ดวงตาสวรรค์ เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง ดวงตาสวรรค์ ประเพณีการทำบุญตักบาตรเช้าวันขึ้นปีใหม่ในการสร้างฉาก โดยให้วัดจัดประเพณีตักบาตรในตอนเช้า สรงน้ำพระในตอนสาย ๆ แล้วจึงมีเทศน์มหาชาติในตอนบ่าย ผู้แต่งได้บรรยายภาพวันสงกรานต์ที่วัด โดยให้ตัวละครย้ายไปจับกลุ่มตั้งธรรมกับพวกอุบาสิกามนศาลาวัด ส่วนตา ลงไปคุยกับสมภารพรหมพวกที่รานกาแฟข้างวัด ภาพของเด็ก ๆ ที่ต่างพากันเล่นน้ำอย่าง สนุกสนานดังตัวอย่าง

"สงกรานต์ปีนี้เหมือนกับทุกปี ทางวัดจัดให้มีการตักบาตรในตอนเช้า สรงน้ำพระ ในตอนสายแล้วก็ตามด้วยฉัตร และเทศน์มหาชาติตลอดมา
ย้ายขึ้นไปรวมกลุ่มกับอุบาสิกากัน ๆ บนศาลาเมื่อถึงวัด ในขณะที่ตาไปหาพรหมพวก เสือเกา ๆ ที่รานกาแฟเคียงข้างวัด
ส่วนjuhกลับมาที่อุบาสิกาสาลาเพื่อนเกลอวัยเดียวกันที่ส่วนใหญ่เปียกกันแล้วเปียก กันอีกมาดแต่สรงน้ำพระเสร็จตอนเช้า"

(ดวงตาสวรรค์ 2527 : 54)

ตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นถึงภาพวันสงกรานต์โดยทั่ว ๆ ไป ที่ผู้แต่งเน้นถึงการทำพิธีทาง ศาสนา กลุ่มชาวบ้านมาร่วมทำบุญ ซึ่งทั้งคนแก่ คนเฒ่า และเด็ก ๆ นับเป็นฉากที่สะท้อนให้เห็น วัฒนธรรมการทำบุญของชาวมาน ในวันสำคัญตามประเพณี ที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันอย่างชัดเจน

ภานิต

ภานิต ที่มณฑลทหารสร้างจากโดยตรงพบนอกจากการศึกษาเรื่องสั้นช่วง
พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่า ผู้แต่งนำภานิตมาใช้สร้างจากเรื่อง นักสู้นอกสังเวียน
เพียงเรื่องเดียว

เรื่อง นักสู้นอกสังเวียน ผู้แต่งนำภานิตมากำหนดภาพรวมโดยสารประจำทาง
โดยผ่านสายตาผู้เล่าในขณะที่อยู่บนรถเมล์ซึ่งผู้โดยสารมาขายกันนั้น เขาจึงหาที่ยืนหมั่นคง
พร้อมทั้งสอดส่ายสายตามองหาคำคมหรือภานิตประจำรถเมล์ เพื่อช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน
ในที่สุด ผู้เล่าก็พบภานิตหลายบทที่เขียนไว้ตามรอบหน้าต่างควยลายมือโยเยว่า สุขใจเมื่อไกลเมีย
ไม่มีทานเราอด ไม่มีรถทานกิน กตหนึ่งครั้งจอก กตสองครั้งแถมสองปาย ดังตัวอย่าง

"รถเมล์คันนี้ผมโดยสารมานานก็เหมือนกับรถเมล์คันอื่น ๆ ทั้งสีฐาน สีสรรพ์ และ
มีผู้โดยสารแน่น โดยเฉพาะเวลาเย็นหลังเลิกงานอย่างในขณะนี้ ผมยืนอยู่ข้างหลัง
คนขับซึ่งปกติแล้ว หากเป็นโยโย่ ผมชอบยืนตรงนั้นหรือไม่ก็บริเวณนั้น จะเรียกว่า
เจตนาผม หรือเจตนาบังกัษณใด และถ้าชอบยืนนั้น ไม่ก็หมายความว่าไม่ชอบนั่ง
ที่ผมชอบยืนหลังคนขับ แลอยู่ข้างหน้าผู้โดยสารอื่น ๆ นั้น ก็เพราะว่าจะได้พักหลัก
โดยไม่ต้องเดินหนาถอยหลัง...ผมจึงสอดส่ายสายตาหาภานิตประจำรถเมล์ หรือจะ
เรียกคำขวัญ คำคมหรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก ซึ่งมักจะมีอยู่ทุกคัน ทั้งที่เขียนควยมือ
และพิมพ์ควยสติ๊กเกอร์...ผมชอบอ่าน นอกจากจะให้อารมณ์ขันแล้ว ยังสะท้อนให้เห็น
วิถีในบางแง่มุมอีกด้วย คนเราผมจะต่างอาชีพ แตกความรู้สึกและความต้องการพื้นฐาน
เหมือน ๆ กัน คับนี้ก็มีผมหาเจอแล้ว เขียนไว้เห็นชอบหน้าต่างข้างคนขับ ควยการ
ไรของแข็งแถม ๆ ชัด คำนึงสือโยเยไม่ใคร่เบียบ และไม่ไต่หนัก แต่อ่านได้
ชัดเจนว่า สุขใจเมื่อไกลเมีย ไม่มีทานเราอด ไม่มีรถทานกิน กตหนึ่งครั้ง
จอก กตสองครั้งแถมสองปาย

(นักสู้นอกสังเวียน 2527 : 19 - 20)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า ภานิตเข้ามาเป็นส่วนประกอบในการสร้างฉาก เพื่อช่วยให้
ผู้อ่านมองเห็นภาพของรถเมล์โดยสารที่นำทั้งสำนึก และทุกภานิตมาเขียนไว้ในรถเพื่อสื่อความคิด
ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในอาชีพต่าง ๆ ทั้งความต้องการพื้นฐานเหมือน ๆ กันอีกด้วย

วัฒนธรรมอื่น ๆ

วัฒนธรรมอื่น ๆ ในที่นี้มักเขียนไว้ว่าวัฒนธรรมการเล่นเพลงพื้นบ้านให้เขามชั้บทบาทในการสร้างฉาก ปรากฏในเรื่องเพลงใบไม้ เรื่องเคียว เรื่อง เพลงใบไม้ การเล่นเพลงพื้นบ้าน ได้เขามชั้บทบาทต่อการสร้างฉากในเรื่องนี้ คือฉากการเล่นเพลงของชายในต่าง ๆ เช่น การติดตามพ่อเพลง แม่เพลงไปเล่นยังงาน ไหวหลวงพ่อไคว้ปลา ภาพพ่อเพลงแม่เพลงทั้งหลายพากันพายเรือร้องเพลงกองแม่น้ำ และการเล่นเพลงที่หนามานเจ้าพระยาสมุทรราช ถึงตัวอย่าง

"...เมื่อสมัยยายเป็นสาวเผ่นน้ำก็เจียวอย่างนี้ นี่แต่เรือแจวเรือพาย นาน ๆ จะ ครึกครื้นอะอะกันสักที คือตอนเมืองงานวัดงานบุญต่าง ๆ ยิงงานไหวหลวงพ่อไคว้ปลา แล้วยิงสนุก ยายอยากจะทำเพลงก็ตอนที่ตามพวกบ้านเขาไปเล่นเพลงที่งานวัดบ้านและ พวกบ้านของยายเขาพายเรือไปจังหวัดกัน ยายเป็นเด็กติดไปกับเขาควย พายจับหมูกันไปเป็นสิบ ๆ ลำ ร้องเพลงกันกองแม่น้ำที่เคียว หนามานเจ้าพระยาสมุทรราชมีนำเรือจอดกันแน่นเป็นแพ เล่นเพลงเรือไถหนามานของบ้านฟังพวกบ้านของยายไคเงินตรกรางวัลบอย ๆ "

(เพลงใบไม้ 2526 : 45)

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งนำเพลงพื้นบ้านเขามชั้ส่วนในการสร้างฉาก เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพการเล่นเพลงพื้นบ้าน ช่วยให้พฤติกรรมของตัวละครมีความสมจริง ก่อให้เกิดภาพชัดเจนนอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง อย่างเด่นชัด

จากการศึกษา บทบาทวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่เขามชั้ส่วนในการสร้างฉากในเรื่องสั้น ช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 พบว่าวัฒนธรรมหลายประเภท คือ ความเชื่อ ประเพณี ภาษิต และเพลงพื้นบ้าน เขามชั้บทบาทในการสร้างฉาก เพื่อช่วยให้ฉากและบรรยากาศ

ของเรื่อง มีความสมจริง น่าสนใจ และก่อให้เกิดภาพชัดเจน นอกจากนี้ฉากดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นภาพวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เริ่มจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม ซึ่งผู้แต่งได้สร้างฉากออกมาในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่า

2 2 2 2

22 22

2 2

- 2

3528

22 22

10

22 22

1

ภาคกลางที่มุ่งการสร้างโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉาก วิธีการศึกษาค้นคว้า
ใช้วิธีวิจัยเอกสารและเสนอผลงานแนวพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ.
2528 จำนวน 70 เรื่อง สามารถสรุปผลการศึกษาค้นคว้าทั้งด้านการปรากฏ และบทบาทของ
วัฒนธรรมได้ดังนี้

การปรากฏของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้น จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรม
ที่ปรากฏแบ่งได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ภาษิต ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ และอื่น ๆ ซึ่งมี
ลักษณะการปรากฏตามลำดับดังนี้

ภาษิต ในวรรณกรรมเรื่องสั้นปรากฏภาษิต จำนวน 23 เรื่อง เรื่องสั้นได้
สะท้อนให้เห็นความหมายของภาษิตมา 2 ลักษณะคือ ภาษิตเก่าและภาษิตใหม่ ภาษิตเก่ามีวิธีใช้
2 ลักษณะ คือนำมาใช้โดยตรงรูป และความหมายเดิม และนำมาใช้โดยการเติมคำระหว่างบท
ท้ายบท และเปลี่ยนแปลงคำบางคำ ส่วนภาษิตใหม่ที่นำมาใช้นั้นมี 3 ลักษณะ ได้แก่ ภาษิตที่
สร้างขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม สร้างขึ้นโดยรับอิทธิพลจากภาษาต่างประเทศและภาษาตรivial
การปรากฏของภาษิตทั้งเก่าและใหม่จะปรากฏมากที่สุดในบทสนทนาของตัวละคร การบรรยาย
ภาพและอารมณ์ของตัวละคร

ความเชื่อ การปรากฏของความเชื่อในเรื่องสั้นมีจำนวน 34 เรื่อง ซึ่งแบ่งได้
6 ประเภทคือ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติ โหราศาสตร์ ความฝัน
ยากลำบาก และความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ความเชื่อที่ปรากฏมากที่สุดคือ ความเชื่อ
เรื่องไสยศาสตร์ ประกอบไปด้วยความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง การตั้งยันต์ การลงอาคม
อาถรรพณ์เกิดจากสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนความเชื่อเรื่องโชคลาง ความเชื่อที่ปรากฏ
รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติคือ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทรงเจ้า
เกจิอาจารย์ และความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะสัตว์ที่ให้โชคลาภ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์
ประกอบไปด้วย ความเชื่อเรื่องดวงชะตา ดวงสมพงศ์ อิทธิพลของดวงดาวที่มีต่อดวงชะตา

โชคเคราะห์และความเชื่อเรื่องวันมงคล ความเชื่อต่อมาคือ ความเชื่อเรื่องความฝัน ปรากฏ
ความเชื่อความฝันที่บอกเหตุในอีกที ฝันให้โชคลาภ ส่วนความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
ไต่แก ความเชื่อเรื่องบุญ-กรรม และความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิด ความเชื่อประการสุดท้าย
คือความเชื่อเรื่องยากรักษาโรค ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ที่นำไปใช้
รักษาโรค และยากรักษาบางประเภทซึ่งรักษาโรคได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ประเพณี การปรากฏของประเพณีในเรื่องสั้นปรากฏจำนวน 25 เรื่อง ผู้วิจัย
พบว่า 8 ประเพณี ไต่แก ประเพณีเนื่องในการตาย การบวช การทำบุญ เทศน์มหาชาติ
สงกรานต์ ลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ และประเพณีไหว้พระประจำปี ที่ปรากฏมากที่สุดคือ ประเพณี
เนื่องในการตาย ปรากฏพิธีกรรมอย่างชัดเจน การตั้งศพ การเคลื่อนศพ และการเผาศพ
ประเพณีต่อมาเป็นประเพณีการบวช เริ่มจากจุดมุ่งหมายของการบวช การเตรียมตัวของบวช
การเตรียมงานบวช และการดำเนินพิธี อีกประเพณีหนึ่งที่ปรากฏคือ ประเพณีการทำบุญ
ประกอบไปด้วย การทำบุญตักบาตรประจำวัน การสวดมนต์ และการทำบุญในวันธรรมสวนะ
สำหรับประเพณีที่ปรากฏเพียงเล็กน้อย ไม่เสนอรายละเอียดเท่าประเพณีทั้ง 3 ที่กล่าวมา
ไต่แก ประเพณีเทศน์มหาชาติ สงกรานต์ ลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ และประเพณีไหว้พระ
ประจำปี

ศิลปะและอื่น ๆ การปรากฏศิลปะและอื่น ๆ ในเรื่องสั้นจำนวน 19 เรื่องนี้
ผู้วิจัยพบว่า 8 ประเภท คือ เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการเดินของเด็ก
นิทาน กวีนิพนธ์ไทย อาวุธและการตั้งบ้านเรือน ซึ่งแต่ละประเภทมีข้อเสนอรายละเอียด
ไว้มากนัก เพลงพื้นบ้านปรากฏเพียงกล่าวถึงวิธีการแสดง และท่อนะของสังคมที่มองเห็นว่า
เพลงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ล้าสมัยไปแล้ว หรือการเสนอท่อนะในการอนุรักษ์เพลงกล่อมเด็กของ
ผู้แต่ง เป็นต้น

บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่มีต่อเรื่องสั้นในช่วงนี้ จากเรื่องสั้น จำนวน
70 เรื่อง ที่นำมาศึกษานั้น พบว่า วัฒนธรรมเขมามีบทบาทในทุกเรื่อง ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ กัน
คือ บทบาทในการสร้างแกนเรื่อง สร้างโครงเรื่อง สร้างตัวละคร และสร้างฉาก

มีบทบาทในการสร้างแกนเรื่อง ปรากฏในเรื่องสั้นจำนวน 22 เรื่อง มีวัฒนธรรมพื้นบ้าน 4 ประเภท คือความเชื่อ ประเพณี ภาษิต ถิ่นปะและอื่น ๆ วัฒนธรรมดังกล่าวเหล่านี้มีบทบาทในการสร้างแกนเรื่องมากที่สุดคือ ความเชื่อ ดังนี้

ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ได้นำเรื่อง กรรม บุญ-บาป มาสร้างเป็นแกนเรื่อง แกนเรื่องกรรม คือ ใครทำกรรมใดไว้ กรรมนั้นย่อมตอบสนอง แกนเรื่องเกี่ยวกับบุญ-บาป ก็คือ ที่สันทัดแตกต่างกันเกี่ยวกับบุญ-บาป ของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ และแสดงความเชื่อเรื่องการทำบุญ สามารถหักล้างผลเสียใหญ่โต นอกจากนั้นความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนายังเขาไม่มียบทบาทสร้างแกนเรื่อง ความศรัทธาในศาสนาของชาวชนบทยกแกนเรื่องอันเกี่ยวกับศาสนา คือ การแสดงให้เห็นว่าศาสนาเป็นเรื่องของปัญญา การที่จะเข้าใจศาสนาได้อย่างถูกต้องนั้นต้องปฏิบัติตามทางสายกลาง

ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เขามียบทบาทสร้างแกนเรื่อง เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเชื่อบางประการที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จะกลายเป็นความเชื่ออย่างมง่ายจนเป็นเหตุให้ผู้ที่เชื่อก็คือเป็นเครื่องบงการและหาผลประโยชน์ของคนอื่น และเป็นอุปสรรคการพัฒนาบ้านเมืองได้ นอกจากนี้ยังแสดงแนวคิดที่ว่า ความเชื่อบางอย่างสามารถทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ และความเชื่อบางอย่างก็ไม่เป็นจริงเสมอไป

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เสนอแกนเรื่องเกี่ยวกับดวงชะตาว่าเขามียบทบาทชี้แนะการช่วยแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินชีวิต เกี่ยวกับดวงสมพงศ์ ถ้ายายหญิงดวงไม่สมพงศ์กันแล้ว ยังเป็นดวงชะตาอาจถึงแก่ชีวิตได้ และดวงชะตาสะท้อนลักษณะของบุคคล ขณะเดียวกันก็นำไปแสวงหาทางออกเมื่อประสบปัญหาด้วย แกนเรื่องที่เกี่ยวกับดวงชะตา เขามียบทบาทอีกลักษณะหนึ่งก็คือ อิทธิพลของดวงดาวที่มีต่อเจ้าชะตา ตลอดจนการดูดวงชะตาเพื่อคลายทุกข์ ส่วนความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เขามียบทบาทในแกนเรื่อง ว่าการเชื่อเครื่องรางของขลังทำให้สูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิตได้ ประการสุดท้าย ความเชื่อเรื่องสมุนไพรที่นำมาสร้างแกนเรื่องคือ สมุนไพรบางชนิดอาจให้ทั้งคุณและโทษ

ประเพณี นักเขียนนำมาสร้างแกนเรื่องในลักษณะต่าง ๆ ใดแก่ ประเพณี เป็นเครื่องมือของการแสวงหาผลประโยชน์ การแสวงหาผลประโยชน์จากประเพณี นำไปสู่ ความเสียหายต่อตัวบุคคลที่เขาเกี่ยวข้องกับ ประเพณีเปิดโอกาสให้คนแสดงฐานะและความ ยิ่งใหญ่ อาชีพที่เกิดจากประเพณี บางอาชีพเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม ทักษะของคนเกี่ยวกับ ประเพณี และเรื่องส่วนหนึ่ง เสนอพิธีกรรมของประเพณีมางประเพณี

ภานิต ศิลปะและอื่น ๆ มีบทบาทเสนอแกนเรื่องต่อนานถึงนี้ ภานิตสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างคำกล่าวในภานิตกับสภาพความเป็นจริงของสังคม ส่วนศิลปะ และอื่น ๆ นั้น ที่เห็นชัดคือ เพลงพื้นบ้าน แสดงให้เห็นความต้องการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน ของผู้มีอาชีพเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน และแสดงคุณค่าของเพลงพื้นบ้านของคนไทย ตลอดจน ศิลปะการป้องกันตัวที่เป็นเครื่องมือให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ในทางทุจริตคือ การพนัน

บทบาทในการสร้างโครงเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการสร้างโครงเรื่องมี 33 เรื่อง จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อมีบทบาทมากที่สุด รองลงมา ใดแก่ ประเพณี และน้อยที่สุดคือภานิต ศิลปะ และอื่น ๆ

ความเชื่อจะเชื่อมโยงบทบาทในการสร้างโครงเรื่อง 3 ลักษณะคือ สร้างปมปัญหา อันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับความคิดของตัวเอง ความขัดแย้งระหว่างตัวละคร กับตัวละคร และตัวละครกับความเชื่อ

ประเพณี ผู้แต่งใช้ประเพณีมาเป็นสาเหตุให้เกิดปมปัญหาอันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการบวช ประเพณีงานศพ สงกรานต์ เทศเมหาชาติ และลอยกระทง ความขัดแย้งที่สืบเนื่องมาจากประเพณีเหล่านี้ มักเป็นเรื่อง ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันของตัวละครกับตัวละคร ในทัศนะที่มองประเพณีแตกต่างกันไป ตาม ค่านิยมของแต่ละคน เป็นเหตุที่นำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ภายในครอบครัวและขยาย วงกว้างไปสู่สังคมภายนอกในที่สุด

ภานิต ศิลปะและอื่น ๆ พบว่า ภานิตที่ผู้แต่งนำมาใช้สร้างโครงเรื่องโดยชี้ให้เห็นว่าภานิตแย้งกับสภาพความเป็นจริง นอกจากนั้นศิลปะและอื่น ๆ ก็เข้าไปมีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องโดยสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร และช่วยในการดำเนินเรื่องไปสู่ จุติบท

บทบาทในการสร้างตัวละคร วัฒนธรรมที่เขามิบทบาทในการสร้างตัวละคร มีจำนวน 25 เรื่อง ซึ่งพบว่าความเชื่อและอาชีพเขามิบทบาทในการกำหนดพฤติกรรม ลักษณะนิสัยและการดำเนินชีวิตของตัวละคร ส่วนวัฒนธรรมด้านอื่นนั้นไม่ปรากฏบทบาทใน ประเด็นนี้

บทบาทในการสร้างฉาก พบว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางเขามิบทบาทในการสร้างฉาก 19 เรื่อง จะพบว่าประเพณีและความเชื่อเขามิบทบาทในการกำหนด สถานที่ ๆ เกิดพฤติกรรมตัวละครมากที่สุด ส่วนวัฒนธรรมอื่น ๆ อันได้แก่ ภาษา ศิลปะ และอื่น ๆ เขามิบทบาทในการสร้างบรรยากาศของเรื่องเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาการปรากฏของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง พบว่า เรื่องสั้นมีใจจูงใจ เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยเฉพาะ แต่ได้นำวัฒนธรรมบางส่วนเขมาสื่อแทรก ไว้ในเนื้อหา เพื่อให้เรื่องสมบูรณ์ และสมจริงยิ่งขึ้นตามความเหมาะสมของลักษณะ หรือ ธรรมชาติของข้อมูลแต่ละประเภท เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งได้นำวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ สมาชิกของสังคมคุ้นเคยรู้จัก เป็นเวลาช้านาน มาเป็นวัตถุดิบในการนำเสนอเนื้อหาของ เรื่องสั้น ซึ่งข้อสังเกตดังนี้

จากการปรากฏและบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง ที่ศึกษาพบในเรื่องสั้น ประการหนึ่งคือ ภาษาที่สร้างขึ้นมานั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการใช้ภาษาใน สังคม ที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ ซึ่งเขามาผสมกันกับความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาที่นำมาใช้จึงเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม ในทำนองเดียวกันความเชื่อได้สะท้อนให้เห็น ถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในสังคมว่า นอกจากจะยากจนลงแล้วยังขาดพลัง ซึ่งจะช่วย แก้ปัญหาอีกด้วย จะเห็นได้จากการแสวงหาโซคลาของชาวบ้านกับความขมขื่นในเรื่อง เกจิอาจารย์โบกหยด การสร้างความหวังให้ตนเองโดยอาศัยคำทำนายจาก โหราศาสตร์มาเป็นเครื่องปลอบใจ ในขณะที่ความยากจนก็เป็นเหตุให้คนบางกลุ่มอาศัยความเชื่อ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอีกด้วย

ทัศนะของผู้แต่งที่เด่นชัด ประการหนึ่งคือ ความเชื่ออย่างควรจะคงไว้ โดยเฉพาะ
ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาซึ่ง สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่รวมกัน
อย่างสงบสุขได้ นอกจากนี้ผู้แต่งได้เสนอให้เห็นว่า ชาวบ้านในชนบทยังคงศรัทธาในศาสนา
 อย่างมั่นคง เพราะวัฒนธรรมเมืองยังแพร่กระจายไปไม่ถึงถึง คนส่วนใหญ่ ยังคงเกรงกลัว
 บาป จึงประพฤติปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาอย่างเคร่งครัด ผู้แต่ง ยังเสนอให้เห็นว่า
 ความเชื่อที่ควรได้รับการสืบทอด อีกประการหนึ่งก็คือ ความเชื่อเรื่องสมุนไพรรักษาโรคเพราะ สามารถ
 ใช้รักษาโรคได้ แต่ผู้นำไปใช้ควรจะได้อศึกษาให้รู้ถึงคุณและโทษอย่างต้องแต่เสียก่อน จะได้
 ไม่เป็นอันตรายต่อชีวิต

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการนำวัฒนธรรมมาใช้ในทางผิดของคน
 บางกลุ่ม ทั้งการนำประเพณีมาเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์แทนเอง เพราะค่านิยมของคน
 ในสังคม ที่ให้ความสำคัญทางความวัตถุและลาภยศสรรเสริญกันอย่างออกหน้าออกตา ซึ่งผู้แต่ง
 ได้ชี้ให้เห็นว่า ค่านิยมเหล่านี้ อาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมได้ จึงกล่าว
 ได้ว่า เรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 ที่นำมาศึกษาค้นคว้านี้เป็นเรื่องสั้นที่แสดง
 ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปกับผู้แต่งซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมได้เป็นอย่างดี
 ดังนั้นผู้แต่งจึงสามารถนำวัฒนธรรมมาใช้เป็นวัตถุดิบในการเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่าง
 เหมาะสม หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากสังคมของเขานั่นเองและผู้แต่งยังแสดง
 ให้เห็นว่า ถึงแม้วัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบางส่วน แต่ก็เป็น การเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคม
 ที่วัฒนธรรมมีอาจจะตามทันได้

ขอเสนอแนะ

จากการศึกษาวัฒนธรรมที่นำมาศึกษาค้นคว้าใน เรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528
 พบว่า มีสิ่งที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาวิจัยต่อไป

1. ควรจะมีการศึกษารัสนิยมพัฒนาภาคกลางจากวรรณกรรมอื่น ๆ เช่น นวนิยาย หรือวรรณกรรมเพลงอุยกู๋ เป็นต้น
2. ควรจะมีการศึกษารัสนิยมประเภทไทยประเภทหนึ่งในวรรณกรรมอื่น ๆ อย่างลึกซึ้งเพียงประเภทเดียว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การปกครอง, กรม จำนวนราษฎรรายจังหวัดตามหลักฐานทะเบียนราษฎร เมื่อวันที่ 30
มิถุนายน 2528, 4 หน้า อักขรนา
- X เกษม บุญศรี ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา อนุสรณ์งานสถาปนิก นางฉัตติ์ สารีมาน
2518, 289 หน้า
- X กิ่งแก้ว เพชรราช วิเคราะห์งานไทยพวน อำเภอหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2528, 367 หน้า อักขรนา
- X กิ่งแก้ว อัทธการ ศัทธิชนวิทยา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2519, 366 หน้า
"นิทานพื้นบ้าน" คำบรรยายในการสัมมนาอาจารย์ภาษาไทย หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู กรุงเทพฯ 2518, 326 หน้า
- X กรุงเทพฯ จำกัด, ธนาคาร ลักษณะไทย เล่ม 1 ไทยวัฒนาพานิช 2525, 418 หน้า
กรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี, คณะ บทวิทยุ 2524 - 2525
อมรินทร์การพิมพ์ 270 หน้า
- X ไชยศิริ ปราโมช ณ อยุธยา การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและสำนวนไทย โครงการเผยแพร่
ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 2 2529, 244 หน้า
- X จริญญา พรหมอยู่ สังคมและวัฒนธรรมไทย (เอกสารตำราเรียนวิทยาลัยครูนครปฐม)
พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร 2522, 152 หน้า
- X จิตรลดา สุวัณณกุล การพัฒนาค้น มิตินึ่งของนวนิยายไทย ภาษาและหนังสือ 19(2)
ตุลาคม 2529 - มีนาคม 2530
- X แจมจันทร์ สุวรรณรงค์ 2527 : 324 วิเคราะห์วรรณกรรม กลอนอาณานิคมของอีสาน
ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527, 328 หน้า
อักขรนา
- เจือ สตะเวทิน ภาษาไทยฟ้ามืองไทย สำนักพิมพ์มรรณกิจ กรุงเทพฯ 2522, 416 หน้า

เฉลิม วันปฐมพงศ์ และคณะอื่น ๆ ประวัติศาสตร์สังคมไทย สำนักพิมพ์เดกซ์ไทย 2520, 673 หน้า

ชวน เพชรแก้ว การศึกษาวรรณคดีไทย โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 2520, 195 หน้า

ชำนาญ เงินทอง "วัฒนธรรมหรือวิถีดำเนินชีวิตของคนไทย" การศึกษาเอกชน 24(5) : กุมภาพันธ์ 2520

ทวี ทองสว่าง ประยุทธ์ เกิดนวล และทัศนีย์ ทองสว่าง ภูมิศาสตร์ประเทศไทย โอเคียนส์ไตร์ ม.ป.ป., 662 หน้า

× ทัศนีย์ หานถวิล คติชาวบ้าน ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน 2523, 343 หน้า

× ชำรงค กัญจนธานี วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ปริณิฏานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527, 408 หน้า อักษรสำเนา

นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ นายคั่น วันการโสฬสนิมิต สงขลา โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์ 2521, 220 หน้า

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ปากไก่และใบเรือ ชมวันทรการพิมพ์ 2527, 422 หน้า

บัญชา กุเจริญไพบูลย์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย เล่ม 2 ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2525, 287 หน้า

บุญยงค์ เกศเทศ เขียนไทย วิทยุอักษรการพิมพ์ 2525, 329 หน้า

ประชา ปลื้มบุญโม, พระ "สื่อกลักรวมสมัยในคลื่นความคิดอันล้นหลาม" สำนักพิมพ์เทียนวรรณ 2526, 223 หน้า

× ประดิษฐ์ มัชฌิมา สังคมวิทยาชนบท โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2522, 250 หน้า

ประทีป เหมือนนิต วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของ มนต์ จรรย์รงค์ ปริณิฏานิพนธ์ กศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523, 239 หน้า อักษรสำเนา

ประยุทธ์ ปยุตโต, พระมหา พุทธธรรม ไทวัฒนาพานิช 2526, 340 หน้า

ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตกุล สายธารวรรณกรรม สำนักพิมพ์พื้น 2521

× ปราณ วะนเทศ พัฒนาชนเมือง สำนักพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ 2525, 364 หน้า

ฝ่ายข้อมูล "วรรณกรรมคนรัก" เมื่อเขียนใจแรงงานสะท้อนภาพตัวของเขาเอง

วรรณศิลป์ 2 : 18 - 24 มกราคม 2524

พเยาว์ เพื่อนนางขลุ่ย ตำราวิชาศาสตร์สุนทรโวหาร กรุงเทพฯ เมติศิลป์ มีเกียรติ
2529, 130 หน้า

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ วรรณกรรมการเมือง ประพันธ์สาส์น 2522, 204 หน้า

พันธุ์รักษ์ราชเดช พลตำรวจตรี, ขุน "ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวปักษ์ใต้"

ชีวิตไทยปักษ์ใต้ 1 : 2 - 21 มิถุนายน - กันยายน 2519

* เพ็ญศรี ลูก และคนอื่นๆ วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2526, 755 หน้า

* พิศวง ชรรมนันทา สังคมวิทยาเบื้องต้น โอเคียนส์ไทร์ 2523, 415 หน้า

ไพโรจน์ บุญประกอบ วิเคราะห์เรื่องสั้นแนวการเมือง และสังคมช่วง 14 ตุลาคม 2516

6 ตุลาคม 2519 ปริญญาพนธ์ ศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2526, 387 หน้า

ปัญญา จิตธรรม ความเชื่อ มงคลการพิมพ์ 2522, 44 หน้า

ปัญญา กรองทอง "วัฒนธรรมชาวนาในเรื่องสั้นของศรีดาวเรือง" ภาษาและหนังสือ
19(1) เมษายน - กันยายน 2519

* มนต์วี ตรีโมท การละเล่นของไทย โรงพิมพ์ฟ้าพระจันทร์ 2497, 122 หน้า

* รัชนิกร เกษมโร สังคมและวัฒนธรรม พิมพ์ กรุงเทพฯ 2523

รัตนา สติตานนท์ วิเคราะห์ลักษณะพระร่วงในเชิงวัฒนธรรม ปริญญาพนธ์ ศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 219 หน้า อุดสาเนา

ราชบัณฑิตยสถาน บรรณานุกรมคำศัพท์ทางสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย รุ่งศิลป์การพิมพ์ 2524,
422 หน้า

ราชวรณีย์, พระ ไตรภูมิพระร่วงอิทธิพลต่อสังคมไทย พุทธศาสนาและประเพณี มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ 2526, 100 หน้า

วันทีย์ ศรีรัฐ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2525, 172 หน้า

- วิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคันธ์), ชุน สำนวนไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 โรงพิมพ์รุ่งสาส์น 2522, 412 หน้า
- วิภา กงกษนันท์ "บทวิเคราะห์วัฒนธรรมทางวรรณกรรมไทย" โลกหนังสือ 3 : 94 - 101 ธันวาคม 2522
- วิไลลักษณ์ เด็กศิริรัตน์ วิเคราะห์เรื่องสั้นของแพรวเปื้อน ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527, 221 หน้า อังศาเนา
- วิทยากร เชียงกูล ปัญหาและทางออกของประเทศไทยตอนต้น เล่มที่ 1 ไทย 2527, 98 หน้า
- วุฒิชัย มวลศิลป์ เอกสารประกอบคำบรรยายพื้นฐานอารยธรรมไทย ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526, 381 หน้า อังศาเนา
- ศิริกุล ตันกุล วรรณกรรมคนจรด ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2528, 571 หน้า อังศาเนา
- * ศิลปากร, กรม วัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง อมรินทร์การพิมพ์ กรุงเทพฯ 2526, 71 หน้า
- ศรีวรรณ ศรีวรา และเลไคณ ปักธานี "วรรณกรรมสร้างสรรค์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32(43) 13 เมษายน 2529
- ศึกษาธิการ, กระทรวง แผนพัฒนาการศึกษาและวัฒนธรรมระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2529) จงเจริญการพิมพ์ 2526
- * สเตอร์ คัลหลุย (นามแฝง) ประเพณีการเล่นทาง ๆ ของไทยและเทศ เกมมบรรณกิจ 2506, 640 หน้า
- สธน โรจนตระกูล บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ วิทยานิพนธ์ ภาควิชาศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526, 125 หน้า
- สวาท เสนาณรงค์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย ไทยวัฒนาพานิช 2516, 415 หน้า
- * สหจร (นามแฝง) อำนาจแห่งความงาม มติชน วันจันทร์ 23 กุมภาพันธ์ 2530, 15 หน้า
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2526, 393 หน้า

สมบุรณ์ พรรณภาพ ประวัติการศึกษาไทย โอเคียนสโตร 2524, 694 หน้า

สมลักษณ์ สถานวัตร "มองสตรีในโลกศาสนา" สตรีทัศน์ 4 : 32 พฤศจิกายน -

มกราคม 2526 - 2527

สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์ นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย วิทยาลัยธนบุรี ร.ม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 173 หน้า อักษรานา

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8 หน่วยที่ 1 2528, 415 หน้า

สุชาติ สวัสดิ์ศรี โลกหนังสือฉบับเรื่องสั้นคนหัวแข็ง สำนักพิมพ์ดวงกมล 2522, 254 หน้า

สุการ์ตน เสรีวัฒน์ วิวัฒนาการเรื่องสั้นไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ. 2473 เอกสารการ

นิเทศการศึกษา หน่วยงานนิเทศ กรมการฝึกหัดครู 2522, 303 หน้า

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ คติชาวบ้านปากไต สำนักพิมพ์ภาวนา 2522, 210 หน้า

วัฒนธรรมพัฒนาแนวปฏิบัติในภาคใต้ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา 2525, 210 หน้า

สุพัทธา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัวยุค ศาสนา ประเพณี ไทยวัฒนาพานิช 2520, 194 หน้า

ห้องโหลศรีมหาโพธิ์ ตำราพรหมชาติ ธรรมบรรณาการ 2518, 768 หน้า

อนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทย, คณะ เมืองไทยของเรา

รัฐศิลปการพิมพ์ 2525, 199 หน้า

อนุกรรมการทางภูมิศาสตร์แห่งชาติ, คณะ สภาพิทยแห่งชาติ เอกสารภูมิศาสตร์ประเทศไทย

ชุดที่ 2 ม.ป.ป., 137 หน้า

อภานารชชน, พระยา วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของไทย คลังวิทยา 2516, 492 หน้า

× วัฒนธรรมเบื้องต้น โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 2501, 83 หน้า

× วัฒนธรรม โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) กรุงเทพฯ บรรณาการ 2515

× วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 กาวหนา 2506, 754 หน้า

เอนก นาวิกมูล เพลงนอกศตวรรษ สำนักพิมพ์เมืองโบราณ 2527, 790 หน้า
 อานนท์ อาภาภิรม สังคมวิทยาสันธรรมและประเพณีไทย นพรพิทยา 2519, 140 หน้า
 _____ สังคมวิทยา โอเคียนส์ไตร์ 2525, 138 หน้า

Merrill, Francis F. Society and Culture : An Introduction to Sociology.
 2nd. ed., Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1961. 619 p.

การศึกษาวัฒนธรรมพยานภาคกลางในเรือนขวาง

พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528

บทคัดย่อ

ของ

มยุรี พัวพันธ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า

ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์

สิงหาคม 2531

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 จำนวน 70 เรื่อง ศึกษาจากนิยายสารรายเดือน รายปักษ์ และรายสัปดาห์ จำนวน 10 ชื่อ โดยศึกษาใน 2 ประเด็น คือการปรากฏและบทบาทของ วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้น วิเคราะห์การคนควา ใช้วิธีวิจัยเอกสารและเสนอ ผลงานแบบพรรณาวลีเกราะห

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่ปรากฏในเรื่องสั้นมี 4 ประเภท คือ ภาษิต ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะและอื่น ๆ ภาษาพบว่า ผู้แต่งนำมาใช้ในพหุสัทนาของตัวละคร เป็นส่วนใหญ่ เพื่อใช้แทนการอธิบายข้อความที่ยกมาให้เข้าใจง่ายขึ้น ส่วนความเชื่อ ผู้แต่ง นำความเชื่อมาใช้ในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เรื่องไปสู่จุดหมายที่ต้องการ ประเพณีปรากฏ ในลักษณะการนำมาสรางเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์หรือความขัดแย้งในเรื่องทั้งสั้น ศิลปะและอื่น ๆ ปรากฏในลักษณะของการดำเนินเรื่อง และการสร้างบรรยากาศให้สมจริงเป็นประการ สำคัญ

ในด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางที่เขามานิพนธ์ในเรื่องสั้นช่วงดังกล่าว พบว่า มีบทบาท 4 ลักษณะคือ บทบาทในการสร้างแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละครและฉาก ผู้แต่ง นำวัฒนธรรมมาสร้างความขัดแย้งในเรื่องสั้นเพื่อเสนอความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ตามสมัยนิยม การนำวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม และเรื่องสั้นยังเสนอให้เห็นโทษของความเชื่ออย่างฉงนย คลอจนความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ของการนำวัฒนธรรมมาใช้โดยไม่ไตร่ตรอง ในขณะที่เกี่ยวกันจากการศึกษาเรื่องสั้นได้พบทัศนะ บางประการของผู้แต่งที่สะท้อนให้เห็นว่า วัฒนธรรมบางอย่างควรจะอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป เพราะมีส่วนช่วยในการกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

จากการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางในเรื่องสั้นดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นสภาพ ความเป็นอยู่ และพฤติกรรมของคนในสังคมขณะนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งได้นำวัฒนธรรม มาใช้เป็นส่วนประกอบ ในการเสนอเนื้อหาของเรื่องได้อย่างเหมาะสมและน่าสนใจ

A STUDY OF THE CULTURES OF CENTRAL THAILAND AS REFLECTED
IN THE SHORT STORIES BETWEEN B.E. 2525 - 2528

AN ABSTRACT

BY

MAYUREE PHUAPHUN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

July 1988

The purpose of this thesis is to study the folk-culture in central Thailand by analyzing 70 short stories which appeared in 10 different magazines and periodicals during B.E. 2525 - B.E. 2528. There are two main points for this study: the appearance of the folk-culture and its roles in the short stories. The major approaches to the problem are documentary. And the Findings are presented by means of analytic narration.

The study has revealed that there are four kinds of the folk-culture in central Thailand appeared in the short stories: proverbs, beliefs, custom, and art. The proverbs are mostly found in the dialogues of the protagonists in the short stories; their function is to make the things talked about compact and clear. The Beliefs are found in the movement of the plot, the customs take their shares in the settings and scenes, while art helps to create the lively atmosphere in the short stories.

As regards the roles of the folk-culture, four factors of the short stories are concerned: themes, plots, protagonists, and settings. The study has showed that the conflict of cultures is conspicuous in the short stories because the notions' change for the better cultures is inevitable, some takes advantage of the cultures selfishly, and the foolish abuse of the cultures will bring more harm than good. The study has also revealed some notions of the authors which suggest that some good cultures should be preserved because they guide man to a happy life.

The findings reflect the way of life and behavior of man in the folk - society at that time. It implies that the authors brooded upon culture for the background of their moving short stories.